AKADEMIA
OBRONY NARODOWEJ

Kpt. mgr inż. Remigiusz WIŚNIEWSKI

ROLA LICEÓW WOJSKOWYCH W SYSTEMIE EDUKACJI OBRONNEJ MŁODZIEŻY (1972–1995)

Rozprawa doktorska

BIBLIOTEKA GŁÓWNA - ARCHIWUM
Nr ewid.
55857

WARSZAWA 2003

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

WYDZIAŁ STRATEGICZNO-OBRONNY

BIBLIOTEKA GŁÓWNA - ARCHIWUM
Nr ewid. 55857
Akademii Obrony Narodowej

kpt. mgr inż. Remigiusz WIŚNIEWSKI

ROLA LICEÓW WOJSKOWYCH W SYSTEMIE EDUKACJI OBRONNEJ MŁODZIEŻY (1972-1995)

ROZPRAWA DOKTORSKA

Opracowano pod kierunkiem naukowym
prof.dr.hab. Tadeusza PANECKIEGO

Warszawa 2003r.

SPIS TREŚCI

WSTEP 1

ROZDZIAŁ I Metodologiczne podstawy badań.

1. Uzasadnienie wyboru tematu 6

2. Przedmiot i cele badań..... 13

A).Cele badań..... 13

B).Problemy badawcze 15

C).Wstępne hipotezy 19

ROZDZIAŁ II Tradycje średniego szkolnictwa wojskowego w Polsce.

1. Korpusy Kadetów. Idea powołania. Geneza - program i metody kształcenia..... 23

2. Korpusy Kadetów w okresie międzywojennym..... 30

3. Korpusy Kadetów w Polsce Ludowej w latach 1944 – 1956..... 34

4. Polskie szkoły junackie w okresie II wojny światowej..... 42

5. Podoficerskie szkoły piechoty dla małoletnich w II RP 48

6. Przysposobienie wojskowe młodzieży w II RP. Rola organizacji i stowarzyszeń w systemie wychowania Obronnego..... 59

ROZDZIAŁ III Powstanie i rozwój liceów wojskowych w Polsce powojennej.

1. Kształcenie obronne młodzieży 68
2. Licea wojskowe. Idea powstania 75
3. Metody kształcenia 80
4. Przyczyny likwidacji liceów wojskowych 86
5. Wojskowe Liceum Muzyczne (WLM) 91

ROZDZIAŁ IV Działalność Liceum Lotniczego (LL) w latach 1972-1992 oraz po przekształceniu w Ogólnokształcące Liceum Lotnicze (OLL).

1. Geneza i rozwój Liceum Lotniczego 97
2. Zasadnicze różnice w programach nauczania LL(OLL) i LO 105
3. Obowiązkowe samokształcenie uczniów Liceum Lotniczego. Zadania stojące przed samokształceniem 112

ROZDZIAŁ V Edukacja dla bezpieczeństwa.

1. Ogólna charakterystyka kształcenia obronnego 116
2. Wychowanie dla bezpieczeństwa 122
3. Szkolenie w ramach powszechnej samoobrony. Stowarzyszenia w MON 129
4. Kształcenie obronne studentów uczelni wyższych 153

ROZDZIAŁ VI **System edukacji obronnej młodzieży III RP. Bilans - ocena.**

1. Szkolenie obronne młodzieży w III RP- reforma systemu edukacji 161

ZAKOŃCZENIE 173

ZAŁĄCZNIKI

Załącznik 1 179

Załącznik 2 184

Załącznik 3 186

Załącznik 4 200

Załącznik 5 204

Załącznik 6 208

Załącznik 7 212

Załącznik 8 215

Załącznik 9 220

Załącznik 10 223

Załącznik 11 224

Załącznik 12 225

Załącznik 13 227

BIBLIOGRAFIA 229

WSTĘP

Okres transformacji społeczno-gospodarczej i politycznej zapoczątkowany w Polsce na przełomie lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych, wpłynął na uaktywnienie działań zmierzających do przewartościowania zarówno w systemach gospodarczych, jak i w edukacji obronnej społeczeństwa polskiego.

Czas przełomu społeczno-politycznego doprowadził do sytuacji, w której władzę przejęli ludzie nowi, nie zawsze z odpowiednim wykształceniem i predyspozycjami, często nieprzygotowani do podjęcia tak poważnych wyzwań. Transformacje tę należy traktować jako proces czasochłonny, wymagający zmiany mentalności społeczeństwa i zmiany całego dotychczasowego systemu służącego edukacyjnemu przygotowaniu do obrony państwa.

Nadszedł czas, by zacząć wreszcie rozumieć wspólnotę celów i zadań realizowanych zarówno przez ogniwa paramilitarne, jak i militarne. Podstawowym zadaniem powinna być szeroko pojęta edukacja społeczeństwa, przygotowująca je do umiejętnego zachowywania się zarówno w sytuacjach zaistniałych w czasie pokoju, jak i wojny. Proces edukacji musi być realizowany na każdym szczeblu, począwszy od sfer rządowych, a skończywszy na pojedynczym obywatelu.

W „Słowniku Pedagogicznym" Wincentego Okonia z 1981 roku, znaleźć można definicję terminu: „wychowanie obronne", jako systemu działalności szkoły, instytucji paramilitarnych oraz samych wychowanków, którego celem jest przygotowanie młodzieży szkolnej i akademickiej do obrony własnego kraju oraz zapewnienia jej odpowiedniego rozwoju fizycznego i moralnego. Wychowanie obronne – pisze W. Okoń – sprowadza się do wyposażenia młodego pokolenia w odpowiednie wiadomości i sprawności oraz inne środki niezbędne do obrony własnego kraju w przypadku zagrożenia jego niepodległości oraz do odparcia wszelkiej napaści na jego terytorium.[1] Już wstępna analiza tej definicji nasuwa przypuszczenie, że ma ona dość jednostronną interpretację, w której dominują akcenty wojskowe związane z przeciwdziałaniem napaści wroga. Porównanie jej, na przykład z treścią terminu : „obrona cywilna" wskazuje, że w tym przypadku chodzi o system przedsięwzięć mających na celu ochronę ludności, zakładów pracy i urządzeń użyteczności publicznej, dóbr kultury, ratowanie i udzielanie pomocy poszkodowanym w czasie wojny oraz współdziałanie w zwalczaniu klęsk żywiołowych i usuwanie ich skutków.[2]

---

[1] W. OKOŃ, Słownik Pedagogiczny, Warszawa 1981,s. 349

[2] Leksykon Wiedzy Wojskowej, Warszawa 1997, s. 250

Ze względu na rozległy zakres pojęcia: edukacja obronna, przyjęto następującą jej definicję: „ to ogół procesów oświatowo-wychowawczych, realizowanych głównie przez rodzinę, szkołę, wojsko, kościoły, środki masowego komunikowania, organizacje społeczne i stowarzyszenia, zakłady pracy oraz specjalnie powołane instytucje, ukierunkowane na kształtowanie systemu wartości i upowszechnianie wiadomości ważnych dla bezpieczeństwa kraju".[3]

W rozważaniach nad bezpieczeństwem Polski coraz bardziej uwidacznia się potrzeba dokonania analizy aktualnego stanu edukacji obronnej społeczeństwa, a także sformułowania propozycji zmian i usprawnień.

W kwestii bezpieczeństwa Polski, sprowadzającego się do niezagrożonego bytu i rozwoju narodu oraz państwa polskiego, rola edukacji, w tym edukacji obronnej, jest ciągle niewystarczająco znana.

Powstaje, zatem wiele pytań nie tylko o główne elementy systemu edukacji dla bezpieczeństwa, ale także, a może przede wszystkim, o jej cele, treści, procesy, metody, środki, instytucje itp. Nie trudno zauważyć, iż ten specyficzny rodzaj edukacji mieści się w obrębie różnych nurtów i form działalności oświatowo-wychowawczej.

Przecież przygotowanie społeczeństwa do wypełniania obowiązków obronnych jest jednym z głównych czynników decydujących o bezpieczeństwie każdego państwa. Wychowanie wojskowe powinno być integralną częścią wychowania społeczeństwa. Aby zachować bezpieczeństwo, tożsamość i niezależność narodową należy stworzyć właściwy system edukacji obronnej społeczeństwa. Trwająca od kilku lat praca nad modernizacją Sił Zbrojnych RP wywiera istotny wpływ na działalność szkoleniową w wojsku, w tym przede wszystkim na poszukiwanie nowych sposobów form i szkolenia.

Mówi się też o potrzebie przełamania niechęci młodego pokolenia do wypełniania obowiązków obronnych. W związku z powyższym aby można było w Polsce rozwinąć w pełni obywatelski system służby wojskowej, należy uruchomić sprawny system edukacji obronnej. Głównym zadaniem systemu winno być przełamanie wyjątkowo negatywnego stosunku młodej generacji Polaków do służby wojskowej. Często spotyka się w książeczkach wojskowych adnotacje:

„Przeniesiony do rezerwy bez obowiązku odbycia służby wojskowej". Okazuje się, że młodzież (głównie studencka) nie zdaje sobie sprawy, że posiadanie takiego wpisu może okazać się zagrożeniem dla jej ekspansji w strukturach zachodniego businessu.

W szwajcarskich, skandynawskich, niemieckich firmach nikt nie pyta bowiem o to, czy kandydat na poważne menedżerskie stanowisko

---

[3] Z. SKULSKI, K. KORZECKI, Szkolenie obronne w układzie pozamilitarnym systemu obronnego Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa 1998, s.11

szczęśliwie uniknął wcielenia. Szlify oficera-rezerwisty są tam traktowane jako wizytówka jego predyspozycji osobowościowych, zdolności organizacyjnych ... walorów moralnych. Jakiej bowiem odpowiedzialności i obowiązkowości można oczekiwać od człowieka, który nie dopełnił podstawowego obowiązku wobec swojego państwa?

Dlatego też rozważenia wymaga funkcjonowanie naszego systemu edukacji obronnej w świetle wprowadzanej reformy oświaty.

Edukacja obronna postrzegana często była jako relikt minionych lat, głównie z powodu rozpowszechnionych postaw pacyfistycznych oraz wychowania dla pokoju. Mimo słuszności tych założeń wydaje się jednak, iż niezwykle ważnym elementem w edukacji społeczeństwa jest nabywanie przez nie umiejętności radzenia sobie z problemami współczesności. Wśród nich jest jeszcze wiele zagrożeń wymagających przygotowania obywateli do działań w sytuacjach ekstremalnych, takich jak np. klęski żywiołowe. Nabycie takich umiejętności jest także znaczące w przygotowaniu ludności do działań w okresie zagrożeń militarnych.

Perspektywa integracji europejskiej i samorządowego kierowania placówkami oświatowymi zmusza reformatorów edukacji narodowej do ewolucji celów i metod kształcenia m.in. w zakresie edukacji obronnej.

Edukacja obronna jest częścią składową systemu edukacji narodowej, chociaż wiele oddziaływań wychowawczych służących kształtowaniu postaw obronnych podejmowanych jest poza systemem oświaty.

„W systemie oświatowym państwa edukacja obronna traktowana jest jako całokształt celowo organizowanych procesów, form, metod, środków i oddziaływań dydaktyczno-wychowawczych na dzieci, młodzież i dorosłych w celu osiągnięcia względnie trwałych zmian w ich wiedzy do zagadnień szeroko rozumianej obronności".[4]

Efektem edukacji obronnej jest określony poziom świadomości i obronnego przygotowania społeczeństwa.

Świadomość obronna narodu to ważny czynnik potencjału obronnego państwa. Jest to wartość ogromnie pożądana. Wyraża się w aprobacie, poparciu idei bezpieczeństwa i pokoju oraz podejmowaniu przedsięwzięć służących umacnianiu systemu obronnego państwa.

Należy jak najszybciej uzyskać poziom zdolności społeczeństwa do elementarnej samoobrony. Jako podstawowe minimalne wymogi należy wymienić: niezgodę na podporządkowanie się przemocy, czyli tym samym zgodę na uczynienie Polski krajem nieprzyjaznym dla agresora. Miasta należałoby uczynić wtedy miejscami gdzie przeciwnik nie ma prawa czuć się bezpiecznie. Stosując różnorodne środki i metody

---

[4] J. KARDAS, Edukacja obronna w Polsce cz.1, Warszawa 1999, s.7

walki oraz oporu. Obronę powszechną należy doprowadzić do nieopłacalności jakiejkolwiek agresji.

Agresor, który chciałby narzucić swoje prawa i maniery, nie może w żadnym wypadku czuć się u nas dobrze. I musi o tym wiedzieć.[5]

Ideałem funkcjonowania takiego systemu jest Szwajcaria, gdzie stopień organizacji, jest tak duży, że od wieków stanowi element odstraszania.

Reasumując badanie edukacji obronnej należy do przedsięwzięć złożonych i trudnych, zarówno pod względem metodologicznym jak i treściowym. W niniejszej pracy starałem się zwrócić uwagę i poddać pod rozważenie podstawowe linie rozwojowe edukacji obronnej młodzieży, powołując się na nasze historyczne doświadczenia w tej materii oraz naświetlić postulowane kierunki zmian, a także ukazać rolę i miejsce liceów wojskowych w ogólnie pojętym systemie edukacji obronnej młodzieży.

Praca składa się z VI rozdziałów, zakończenia, załączników oraz bibliografii.

Rozdział I Poświęciłem rozważaniom metodologicznym. Zawiera on uzasadnienie wyboru tematu, przedmiot, cel, model badań, opis problemów badawczych, wstępne hipotezy.

Rozdział II Zawiera wprowadzenie w problematykę szkolenia proobronnego młodzieży poprzez ukazanie tradycji i genezy średniego szkolnictwa wojskowego w Polsce.

Rozdział III Ukazuje powstanie i rozwój liceów wojskowych w Polsce powojennej.

Rozdział IV Przedstawia lata minione – genezę i rozwój Liceum Lotniczego w Dęblinie, a także zasadnicze różnice w programach nauczania LL (OLL) i LO.

Rozdział V Prezentuje rolę edukacji dla bezpieczeństwa. Zawiera ogólną charakterystykę kształcenia obronnego, oraz funkcje stowarzyszeń o charakterze proobronnym.

Rozdział VI To próba oceny systemu edukacji obronnej młodzieży III RP.

Zakończenie Stanowi podsumowanie, w którym została zawarta wiedza zdobyta na podstawie literatury fachowej. Ujmuje ogólne wyniki badań, obserwacji oraz wnioski końcowe.

Załączniki To w zasadzie akty prawne, które normowały (normują) funkcjonowanie edukacji obronnej młodzieży.

Całość pracy zamyka bibliografia.

---

[5] www. greendevils.pl/f_to_f/ot/obrona.html

Na zakończenie za życzliwe rady, krytyczne uwagi, opiekę naukową i pomoc w przygotowaniu końcowej wersji pracy pragnę złożyć serdeczne podziękowania promotorowi Panu prof. dr. hab. Tadeuszowi Paneckiemu ,u którego miałem zaszczyt uczestniczyć w seminarium doktorskim. Dziękuję także recenzentom, Panu prof.dr.hab. Lechowi Wyszczelskiemu, Panu płk.dr.hab. Józefowii Marczakowi oraz wszystkim osobom, które przyczyniły się do powstania tej pracy.

ROZDZIAŁ I
METODOLOGICZNE PODSTAWY BADAŃ.

1.Uzasadnienie wyboru tematu.

Od wielkiego przełomu 1989 roku w polityce polskiej upłynęło prawie czternaście lat, w czasie których mieliśmy możliwość obserwowania zmian występujących w różnych dziedzinach życia społecznego Polaków.

Transformacja społeczna, gospodarcza i kulturowa wciąż stawia nowe wyzwania również przed edukacją wojskową czy proobronną.

Dlatego wraz z reformowaniem systemu politycznego i ekonomicznego, kształtowania się nowego ładu społeczno-moralnego konieczne jest także podjęcie dyskusji nad nową reformą edukacji dla bezpieczeństwa, możliwą do zaakceptowania przez znaczną większość obywateli naszego kraju w zupełnie nowych rozwiązaniach ustrojowych.

Aktualnie dwa główne czynniki powodują w Polsce dyskusję nad problemami edukacyjnymi: nasze wejście w najbliższej przyszłości do struktur, w tym edukacyjnych, Unii Europejskiej oraz rozpoczęta reforma strukturalna i programowa polskiej szkoły. Szczególnie wejście Polski do Unii Europejskiej wywołuje wiele pytań dotyczących m.in. odrębności edukacyjnych i kulturowych.

Kwestia ta nie powinna i nie może pozostać tylko domeną polityków czy wojskowych. Nie można się dłużej uchylać od odpowiedzialności za kondycję wychowania dla bezpieczeństwa, gdyż kondycja ta rozstrzygać będzie o szansach cywilizacyjnych na całe pokolenia młodych Polaków.

Przecież obrona Ojczyzny, ochrona praw, wolności i bezpieczeństwa obywateli jest jednym z podstawowych obowiązków państwa. Obowiązek ten należy do najstarszych i najtrwalszych tradycji w historii narodu polskiego. Jego spełnianie związane jest ściśle z potrzebą organizowania obrony narodowej, efektywnego zabezpieczenia przed zagrożeniami i klęskami oraz zapewniania narodowej, społecznej i podmiotowej egzystencji Polaków. Podstawą efektywnego wypełniania funkcji obronnych są nowoczesne, dobrze zorganizowane, uzbrojone i wyszkolone Siły Zbrojne RP oraz należyte przygotowanie społeczeństwa.

W okresie transformacji społeczno-gospodarczej i politycznej zapoczątkowanej na przełomie lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych wzrosła ranga zagadnień bezpieczeństwa kraju. Wiązało się to z procesem wstąpienia Polski do NATO, cieszącym się społecznym poparciem. Z drugiej zaś strony nastąpił znaczny spadek

prestiżu dotychczasowej edukacji obronnej społeczeństwa polskiego, w powszechnym odczuciu łączonej z systemem obronnym PRL.

Pojawia się zatem konieczność modyfikacji systemowych (strukturalnych, organizacyjnych i programowych) w dziedzinie kształcenia obronnego, a podjęcie badań w tym kierunku należy uznać za niezwykle ważne działanie, wpływające na stan funkcjonowania i bezpieczeństwa naszej Ojczyzny.

Zagadnienia bezpieczeństwa państwa nabierają szczególnego znaczenia w obliczu wielorakich zagrożeń współczesnego świata. Zmiany w obszarze bezpieczeństwa spowodowane są z jednej strony czynnikami obiektywnymi, jak np.: szybki rozwój cywilizacyjny, postępujące uprzemysłowienie i urbanizacja oraz zjawisko postępującej globalizacji, zaś z drugiej strony czynnikami subiektywnymi, jak np.: gwałtowny rozwój techniki zabijania i niszczenia, wyścig zbrojeń, nieracjonalne gospodarowanie zasobami naturalnymi, czy skrajny nacjonalizm i fundamentalizm. Obecnie nastąpiła gwałtowna eskalacja zagrożeń. 11 września 2001r. cały cywilizowany świat stanął wobec nowego wyzwania, jakim jest terroryzm totalny. Tamte wydarzenia zachwiały systemem bezpieczeństwa międzynarodowego. Polska jako członek NATO posiada sojusznicze gwarancje, ale jednocześnie stoi pod presją wyzwań i zagrożeń ponadnarodowych wynikających z zobowiązań sojuszniczych. Stwarza to konieczność ponoszenia dodatkowych obciążeń związanych z uczestnictwem w różnorodnych działaniach zbrojnych i niezbrojnych poza własnym terytorium. Obejmują one udział we wspólnej obronie przed agresją na któregoś z partnerów oraz uczestnictwo w koalicyjnym reagowaniu kryzysowym i antykryzysowym poza granicami Sojuszu. Niezwykle aktualne stało się stwierdzenie Aleksandra Kwaśniewskiego prezydenta i zwierzchnika Sił Zbrojnych, według którego najważniejszym zadaniem dla Polski jest obecnie osiągnięcie należytego poziomu własnej zdolności obronnej oraz gotowości wsparcia sojuszników[1].

Sytuacja gospodarcza kraju oraz stan finansów publicznych ma niebagatelny wpływ na system obronny RP. W okresie transformacji ustrojowej nierozważne obniżono poziom finansowania Polskich Sił Zbrojnych, co między innymi doprowadziło do znacznego osłabienia infrastruktury obronnej. Zlikwidowano studia wojskowe w szkołach wyższych, ograniczono nabór do szkół podchorążych rezerwy. Przyszłe kadry kierownicze państwa, kadry oficerów oraz potencjalnych kierowników ogniw OC, przestały być kształcone w zakresie przygotowania do obrony państwa i jego obywateli. Obniżono wartość

[1] A. KWAŚNIEWSKI, Polska w NATO, Myśl Wojskowa nr 4, Warszawa 1999r.,s.10

i znaczenie odbywania służby wojskowej, zdewaluowano pojęcia patriotyzmu, honoru i poświęcenia dla Ojczyzny.

W efekcie nastąpiło zerwanie wielu formalno-prawnych i organizacyjnych więzi wojska ze społeczeństwem, a szczególnie z młodzieżą, co niewątpliwie wpłynęło na osłabienie edukacji obronnej (młodzieży) społeczeństwa.

Spadek poczucia bezpieczeństwa w Polsce spowodowany jest także stanem degradacji środowiska naturalnego oraz bezsilnością władz centralnych, jak i lokalnych wobec katastrof ekologicznych czy klęsk żywiołowych, co znalazło swoje odzwierciedlenie podczas tragicznych powodzi na przestrzeni lat 1997-2001.

Szczególnie zatrważającym zjawiskiem jest przekraczanie norm bezpieczeństwa w środowisku młodzieżowym. Młodzież dokonała przewartościowania dotychczasowych zasad moralnych. Konsumpcyjny styl życia pociągnął za sobą obniżenie wartości moralnych, a nawet przemoc i agresję. Wśród młodzieży pojawia się brutalność, bezwzględność i mobbing. Zachwiany system wartości sprzyja rozwojowi czynów przestępczych, narkomanii i alkoholizmu.
Otoczenie, w którym młody człowiek wzrasta i jest poddawany wszechstronnemu rozwojowi, również stwarza wiele zagrożeń dla życia, zdrowia i poczucia bezpieczeństwa.

W obliczu przedstawionych powyżej zagrożeń priorytetem w działalności elit władzy powinno być stworzenie trwałego i perspektywicznego systemu edukacji dla bezpieczeństwa, który to system powinien wpływać na poprawę systemu obronnego RP (pisząc o systemie obronnym mam oczywiście także na myśli zagrożenia niemilitarne, katastrofy przemysłowe, powodzie, pożary itp.).

Podstawą sprawności w zwalczaniu powyższych zagrożeń jest edukacja obronna społeczeństwa RP.

Badania nad przygotowaniem obywateli do realizacji zadań obronnych rozpoczęto w Akademii Obrony Narodowej. Ich efektem stał się raport „Modelowy system edukacji obronnej społeczeństwa RP", w którym zdefiniowano pojęcie edukacji dla bezpieczeństwa jako „ogół procesów oświatowo-wychowawczych realizowanych głównie przez rodzinę, szkołę, wojsko, policję, kościoły, środki masowego przekazu, organizacje młodzieżowe i stowarzyszenia, zakłady pracy oraz specjalnie powołane instytucje, ukierunkowane na kształcenie wartości, upowszechnianie wiadomości i kształtowanie umiejętności ważnych dla zapewnienia bezpieczeństwa narodowego"[2].

Wieloletnie doświadczenia wykazały, iż najbardziej racjonalnym, efektywnym i najtańszym sposobem powszechnego przygotowania

---

[2] R. STĘPIEŃ, Modelowy system edukacji obronnej społeczeństwa RP. Diagnoza, Warszawa 1998r., s.15

obronnego społeczeństwa jest edukacja obronna całej populacji młodzieży, będąca integralną częścią procesu dydaktyczno - wychowawczego szkoły.

W odniesieniu do środowiska szkolnego można przyjąć, że edukacja dla bezpieczeństwa to system działalności szkoły, stowarzyszeń i organizacji młodzieżowych, którego celem jest wyposażenie młodego pokolenia w kompetencje pozwalające na odpowiednie działanie w obliczu nadzwyczajnych zagrożeń oraz przyjmowanie właściwej postawy prospołecznej w sytuacjach ekstremalnych[3].

W 1999r. rozpoczęto reformę polskiego systemu oświaty. Zgodnie z rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej zmienił się ustrój szkoły, powołano sześcioletnie szkoły podstawowe i trzyletnie gimnazja, zaś od 1 września 2002r. zaczął funkcjonować nowy system kształcenia ponadgimnazjalnego. We wszystkich typach szkół, zarówno w nowym systemie, jak i w transformowanych obecnie placówkach ponadpodstawowych wprowadzono nowe programy kształcenia ogólnego, a cały proces edukacyjny dzieci i młodzieży podzielono na cztery etapy:

- I etap – klasy I –III szkoły podstawowej
- II etap – klasy IV –VI szkoły podstawowej
- III etap – klasy I –III gimnazjum
- IV etap – szkolnictwo ponadgimnazjalne (licea, technika, szkoły zawodowe)[4].

W cytowanym wcześniej rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej określono postawy programowe kształcenia ogólnego do realizowania we wszystkich etapach nauki, uwzględniając również problematykę edukacji dla bezpieczeństwa.

Zgodnie z powyższym rozporządzeniem cele i treści kształcenia obronnego dzieci i młodzieży powinny oscylować wokół następujących zagadnień:

1. w szkole podstawowej:
- rozwijanie poczucia przynależności do społeczności szkolnej, środowiska lokalnego, regionu i kraju;
- kształtowanie podstawowych umiejętności działania w sytuacjach zagrożenia życia własnego i innych osób.
2. w gimnazjum:
- pogłębianie poczucia przynależności do wspólnoty obywateli państwa polskiego;

---

[3] T. SIUDA,K.M. ZACZEK ZACZYŃSKI, Edukacja dla bezpieczeństwa młodzieży szkolnej i akademickiej, Edukacja dla Bezpieczeństwa nr 1, Warszawa 2000r.,s.58

[4] Rozporządzenie MEN z dnia 15.02.1999r., w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego. Dz.U.R.P, nr 14 z dnia 23.02.1999r.,poz 129.

- rozwijanie świadomości istnienia obowiązków wobec Ojczyzny;
- uświadamianie uczniom znaczenia powszechnej samoobrony, w tym obrony cywilnej;
- przyswojenie przez młodzież wiedzy o zasadach zachowania się w stanach zagrożenia życia i zdrowia;
- kształtowanie umiejętności udzielania pierwszej pomocy przedmedycznej w nagłych wypadkach.

3. w szkołach ponadgimnazjalnych:
- rozwijanie poczucia współodpowiedzialności za bezpieczeństwo kraju i przekonanie o słuszności oraz konieczności przyswajania wiedzy i umiejętności z zakresu obrony cywilnej;
- kształtowanie postaw ochrony zdrowia własnego i innych ludzi, poszanowania prawa i instytucji życia zbiorowego;
- przygotowanie młodzieży do indywidualnej i zespołowej samoobrony przed skutkami zagrożeń czasu pokoju i wojny oraz do kierowania młodymi zespołami obrony cywilnej;
- przyswojenie przez młodzież wiedzy z zakresu ratownictwa medyczno – sanitarnego ze szczególnym uwzględnieniem kształcenia umiejętności udzielania pierwszej pomocy przedmedycznej.

Wybrany zakres problematyki obronnej, zawarty w podstawie programowej, posiada wiele walorów, ale również wymaga konkretnych uzupełnień. Wydaje się, że zbyt mało akcentu położono na takie treści, jak:
- znaczenie i rola Polskich Sił Zbrojnych;
- kształtowanie postaw patriotycznych;
- kształcenie umiejętności przewidywania i unikania sytuacji niebezpiecznych;
- wstępne przygotowanie młodzieży do zadań obronnych;
- profilaktyka patologii społecznych i sytuacji zagrażających życiu;
- zachowanie się w przypadku ewentualnego konfliktu zbrojnego czy napadu terrorystycznego;
- rozwijanie sprawności fizycznej;
- elementy musztry w działaniach zespołowych.

Współczesne pytania o podstawy programowe edukacji dla bezpieczeństwa ciągle nie znajdują wyczerpujących odpowiedzi. Wdrażana obecnie reforma oświaty nie wprowadziła stabilizacji w tej dziedzinie, a wręcz przeciwnie. Treści nauczania obronnego w szkole podstawowej, a szczególnie w gimnazjum są realizowane chaotycznie i często zupełnie pomijane. Ścieżka edukacyjna „Obrona cywilna" nie stała się obiektem zainteresowania ani metodyków nauczania, ani

lokalnych elit władzy, ani też nadzoru pedagogicznego.
MEN poza rozporządzeniem w sprawie podstawy programowej nie opracowało i nie opublikowało żadnych kompetentnych, metodyczno-dydaktycznych wskazań, co do realizacji tejże ścieżki.

Aktualnie funkcjonujący system kształcenia obronnego w szkolnictwie gimnazjalnym i ponadgimnazjalnym w ograniczonym zakresie tworzy warunki do kształcenia pożądanego stanu świadomości obronnej młodzieży i nie zapewnia oczekiwanej efektywności.

Wynika z tego, że dotychczasowy system kształcenia obronnego w szkolnictwie gimnazjalnym i ponadgimnazjalnym wymaga zmian. Jest to bardzo ważny problem, gdyż edukacja dla bezpieczeństwa młodzieży jest jednym z podstawowych czynników gwarantujących bezpieczeństwo w aspekcie personalnym, lokalnym i ogólnonarodowym.

Młodzież w każdym społeczeństwie jest grupą, która w przyszłości będzie odgrywała istotną rolę w kształtowaniu stosunków społecznych. Wartości i sposoby myślenia przyswojone w trakcie socjalizacji w okresie młodości są zazwyczaj trwałe i emanują na zachowanie ludzi w ich w pełni dorosłym życiu. Młodzież może być zatem prawdziwym nosicielem idei nowej cywilizacji[5].

W odniesieniu do powyższego, system kształcenia obronnego w szkolnictwie wymaga zmian. Warto by sięgnąć do naszych rozwiązań funkcjonujących w przeszłości. Mam tu na myśli licea wojskowe, które poniekąd były spadkobiercami szkół kadetów. Nie chodzi mi o reaktywowanie ich, bo nie ma takiej potrzeby, ale byłoby jak najbardziej zasadne stworzenie jednego ośrodka kształcącego młodzież z orientacją proobronną.

I właśnie wszystkie zachodzące zmiany w systemie edukacji, stały się drogowskazem i wzmocniły moją inspirację do opracowania rozprawy doktorskiej nt. roli liceów wojskowych w systemie edukacji obronnej młodzieży.

Wybór w/w tematu oprócz pobudek badawczych miał, także pewien podtekst emocjonalny. Z tą problematyką wiąże mnie osobiste poczucie związku, wręcz emocjonalne zaangażowanie, co nie znaczy, że brak mi obiektywizmu i realizmu w ocenie.(Sam jestem absolwentem Liceum Lotniczego w Dęblinie).

Licea Wojskowe to zamknięty rozdział historii a problematyka ta nie doczekała się do dnia dzisiejszego żadnej publikacji. To między innymi było również jednym z istotnych czynników mających wpływ na wybór przeze mnie tego tematu.

---

[5] J. GARLICKI, Społeczeństwo przyszłości. Reformy systemowe i perspektywy kraju w świadomości pokolenia Polaków, Warszawa 1995r.,s.14

Reasumując można by rzec , że tematyka ta powraca na kanwę Sił Zbrojnych RP (w innym co prawda wydaniu) warto by w tym miejscu pokusić się o stwierdzenie , że „historia kołem się toczy".

Kiedy w połowie lat dziewięćdziesiątych likwidowano ostatnie Liceum Wojskowe w Częstochowie nikt chyba nie przypuszczał , że pięć lat później będzie funkcjonowało 25 klas wojskowych w Liceach Ogólnokształcących. W połowie 2002 roku klas o profilu wojskowym mamy już 80, w których uczy się ok. 2700 uczniów, z których jedna trzecia to dziewczyny[6].

Chętnych do klas o profilu wojskowym nie brakuje. Nie mniej jednak ludzie ci oczekują pewnych gratyfikacji związanych z byciem słuchaczem (uczniem) w takiej klasie, niestety potrzeby armii jak również kondycja finansowa jest coraz gorsza. Resort nie jest w stanie wywiązać się z obietnic...dodatkowe punkty przy zdawaniu do szkół wojskowych, krótsza służba wojskowa to najczęstsze postulaty uczniów z klas o profilu wojskowym.

To już było przysłowiową kropką nad „i" co do słuszności wyboru tematu.

---

[6] A. DĄBROWSKA, Droga do gwiazdek, Żołnierz Polski nr 4, Warszawa 2002r.,s.17.

2. Przedmiot i cele badań.

A. Cele badań.

Badanie naukowe, według W. Zaczyńskiego, jest: „... wieloetapowym procesem zróżnicowanych wewnętrznie działań mających zapewnić nam obiektywne, dokładne i wyczerpujące poznanie wybranego wycinka rzeczywistości przyrodniczej, technicznej, społecznej lub kulturowej."[7] W literaturze spotkać można rozmaite schematy postępowania badawczego, różniące się liczbą, rodzajem i kolejnością czynności badawczych oraz rodzajem metod.[8] Wyróżnia się dwa rodzaje badań empirycznych: diagnostyczne i weryfikacyjne. Celem badań diagnostycznych jest ustalenie pewnych cech lub dynamiki funkcjonowania badanych faktów i zjawisk (według M.Łobockiego[9]) lub inaczej deskrypcja (opis stanu) badanej rzeczywistości oraz ewaluacja funkcjonowania badanych elementów danej rzeczywistości (według J.Gniteckiego[10]). Natomiast celem badań weryfikacyjnych jest ustalenie zależności pomiędzy zmiennymi zależnymi i niezależnymi. W przypadku, gdy znane są skutki oddziaływań mówi się o badaniach indukcyjnych, gdy znane są tylko przyczyny – o badaniach redukcyjnych.[11]

Istotnym elementem procesu badań naukowych jest ustalenie celu badań. Ogólny zarys celu badań, a zwłaszcza celu poznawczego, zaczyna się kształtować już podczas stawiania problemu naukowego i stopniowo konkretyzuje w toku jego precyzowania. Celem badań jest więc znalezienie naukowych odpowiedzi na pytania zawarte w problemie naukowym oraz wyartykułowane w procesie jego konkretyzacji.[12]

Takich pytań nasuwa się szczególnie wiele w dobie transformacji ustrojowej niosącej ze sobą przemiany, których nie da się powstrzymać. Oznacza, to że powinniśmy się do nich odpowiednio wcześniej przygotować, by nie były zbyt wielkim zaskoczeniem, gdy już do nich dojdzie. Wielką rolę w tym zakresie ma spełnić szeroko pojęta edukacja, w tym edukacja obronna.

Zbadanie dotychczasowego stanu edukacji obronnej w szkolnictwie gimnazjalnym i ponadgimnazjalnym, a zatem i określenie dynamiki jego rozwoju oraz możliwości dokonywania niezbędnych usprawnień jest działaniem złożonym. Analiza przedmiotu badań, jakim jest cała

---

[7] W. ZACZYŃSKI, Praca badawcza nauczyciela, WSiP, Warszawa 1995, s. 9

[8] J. GNITECKI, Zarys metodologii badań w pedagogice empirycznej, Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Zielonej Górze, Zielona Góra 1989, s. 107-117

[9] M. ŁOBOCKI, Metody badań pedagogicznych, PWN, Warszawa 1978, s.113

[10] J. GNITECKI, Zarys metodologii badań w pedagogice empirycznej, Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Zielonej Górze, Zielona Góra 1989, s. 106

[11] M. ŁOBOCKI, Metody badań pedagogicznych, PWN, Warszawa 1978, s.111

[12] Tamże, s.49

rzeczywistość edukacji obronnej młodzieży szkolnej wraz z jej różnorodnością celów, treści, form, środków i czynnika ludzkiego, umożliwia wyodrębnienie zagadnień, których omówienie może służyć w miarę pełnemu zobrazowaniu przemian w tej dziedzinie.

Bardzo potrzebne wydaje się opracowanie takiego modelu kształcenia obronnego w szkolnictwie gimnazjalnym i ponadgimnazjalnym, który w pełni realizowałby potrzeby społeczne, zamierzenia edukacji dla bezpieczeństwa państwa oraz stanowiłby wzorzec o charakterze instrumentalno-normatywnym.

Zachodzi zatem potrzeba określenia głównego celu rozprawy, którego rozwiązaniem zajmę się w moich rozważaniach.

W związku z tym, celem głównym niniejszej pracy jest:

Analiza systemu kształcenia w liceach wojskowych oraz sformułowanie wniosków problemowych dotyczących nowego systemu szkolenia obronnego młodzieży.

Z tak sformułowanego celu głównego badań wynikają następujące cele szczegółowe:

1. Określenie miejsca i roli edukacji obronnej młodzieży z jednoczesnym ukazaniem jej podłoża historycznego;
2. Zbadanie aktualnego stanu realizacji celów i treści programowych edukacji obronnej w szkolnictwie gimnazjalnym i ponadgimnazjalnym. Porównanie z metodami stosowanymi w liceach wojskowych;
3. Doskonalenie analizy i oceny funkcjonowania form i metod kształcenia obronnego młodzieży szkolnej oraz ich efektywności. Powstanie i rozwój(przekształcenia) liceum lotniczego. Omówienie zasadniczych różnic w programach nauczania;
4. Zbadanie aktualnych kompetencji zawodowych oraz możliwości kształcenia i doskonalenia kadry pedagogicznej w zakresie edukacji dla bezpieczeństwa. Charakterystyka szkolenia w ramach powszechnej samoobrony;
5. Wypracowanie optymalnego systemu kształcenia obronnego młodzieży.

B. Problemy badawcze

Niezbędnym warunkiem rozpoczęcia procesu badań naukowych jest sformułowanie i sprecyzowanie problemu badawczego, którego następstwem będzie przyjęcie określonego tematu i wytyczenie celów. Słowo „problem" pochodzące z języka greckiego (problema) i oznaczające m.in. : „przeszkodę" lub „trudność" – to pytanie o rozwiązanie określonej kwestii. Jednak nie każde pytanie, jakie sobie stawiamy, może być problemem badawczym. I tak na przykład S. Nowak uważa, iż „problem badawczy to tyle, co pewne pytanie lub zespół pytań, na które odpowiedzi ma dostarczyć badanie."[13] Natomiast J.Pieter widzi problem badawczy jako „swoiste pytanie, określające jakość i rozmiar pewnej niewiedzy (pewnego braku w dotychczasowej wiedzy) oraz cel i granicę pracy naukowej."[14] Ustalenie problemu polega więc na określeniu i objaśnieniu pewnego, obiektywnego stanu niewiedzy na gruncie wiedzy dotychczasowej – poprzez jej krytykę.[15]

Aby problem badawczy spełniał kryteria metodologicznej poprawności powinien charakteryzować się następującymi cechami:

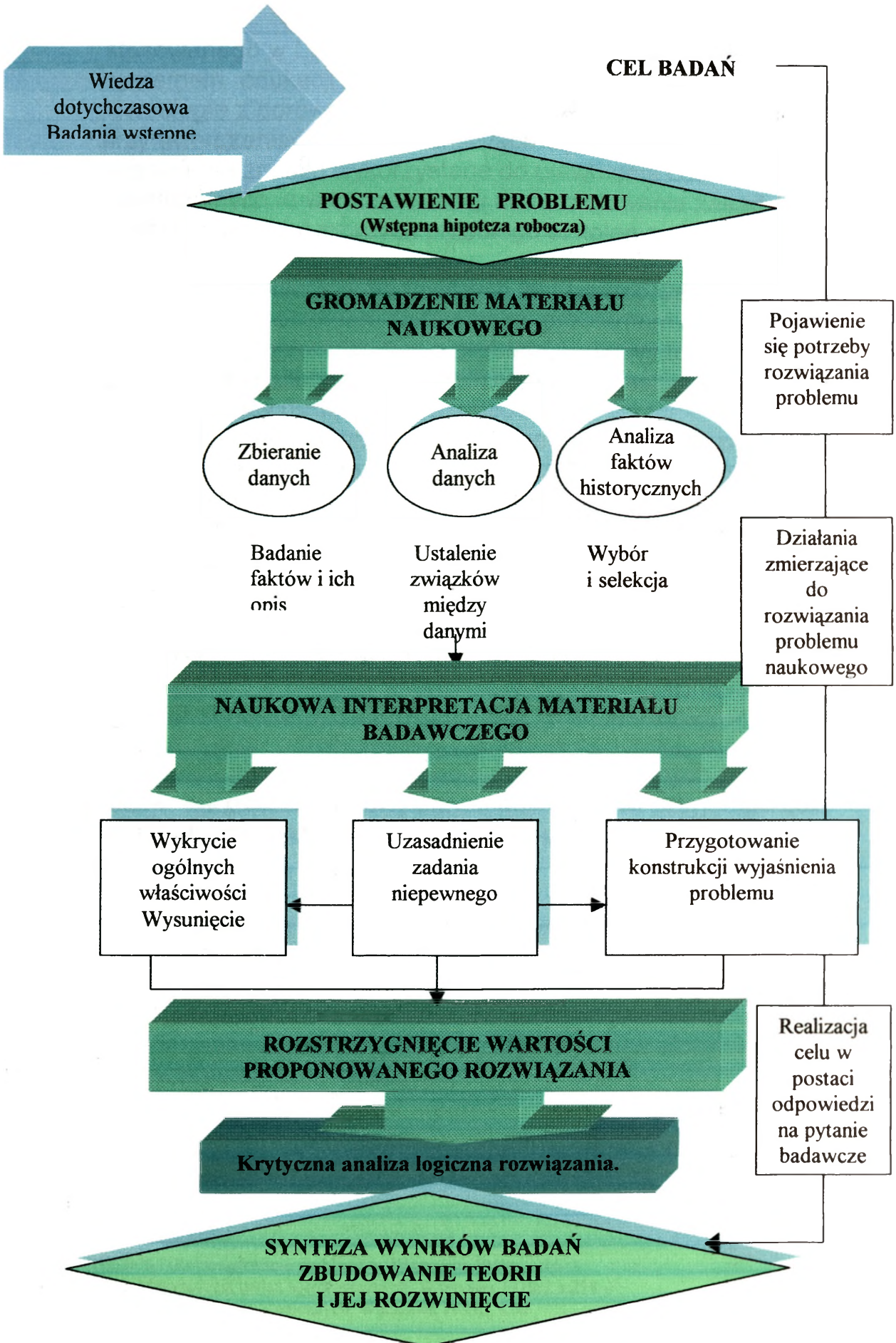
- być dostatecznie precyzyjnie sformułowany od strony logicznej i językowej – czyli jasny, wyrazisty, jednoznacznie rozumiany;
- posiadać związek z dotychczasowym dorobkiem wiedzy, której kontynuację stanowi lub wybiega śmiało poza jej granice;
- być możliwym do rozwiązania zgodnie ze stawianymi współcześnie wymaganiami metodologii badań naukowych.

W celu rozwiązania problemów badawczych zastosowane zostały głównie metody teoretyczne. Metody teoretyczne stosowane we wszystkich etapach badań to: analiza i wnioskowanie, synteza, porównanie, analogia oraz uogólnienie:

- analiza znalazła zastosowanie głównie w badaniach teoretycznych literatury dotyczącej problematyki edukacji w celu identyfikacji aktualnych ustaleń i kierunków zmian w rozpatrywanym obszarze;
- syntezie zostały poddane wnioski z badań teoretycznych i empirycznych, które zostały porównane następnie z przyjętymi założeniami;
- porównanie było stosowane podczas określania podobieństw i różnic w rozwiązaniach z zakresu szkolenia obronnego

---

[13] S. NOWAK, Metodologia badań socjologicznych. Zagadnienia ogólne, Warszawa 1970, s. 214
[14] J.PIETER, Ogólna metodologia pracy naukowej, Wrocław-Warszawa 1967, s. 67
[15] Tenże, Zarys metodologii pracy naukowej, Warszawa 1975, s. 36

Opracowano na podstawie S. Kaminski , nauka i metoda. Pojęcie nauki i klasyfikacja nauk. KUL. 1992r.

stosowanego w LW, LL, WLM a obecnie funkcjonującym systemem edukacji proobronnej;
- równolegle z porównaniem stosowana była analogia, szczególnie przy twierdzeniach o podobieństwach występujących procesów;
- uogólnienie zostało wykorzystane do ujawnienia cech i zjawisk powtarzalnych, a w konsekwencji do formułowania zasad uniwersalnych dotyczących przebiegu szkolenia obronnego.

Określenie problemów badawczych jest bardzo ważne, bowiem nie każde pytanie jest problemem badawczym; problemem dydaktycznym posługuje się nauczyciel w klasie, a problem naukowy to pytanie, w którym coś jest wiadome, a coś nie. Dlatego badacz stawia pytania, na które w trakcie pracy usiłuje udzielić odpowiedzi.

W pracach metodologicznych z zakresu psychologii i pedagogiki można znaleźć bardzo wiele różnych definicji pojęcia problem J. Kozielecki[16] stwierdza, iż problem jest rodzajem zadania (sytuacji, którego podmiot nie może rozwiązać za pomocą posiadanego zasobu wiedzy. Rozwiązanie jego jest możliwe dzięki czynności myślenia produktywnego, która prowadzi do wzbogacenia wiedzy podmiotu. Natomiast S. Nowak[17] uważa, że problem badawczy to pewne pytanie lub zespół pytań, na które odpowiedzi ma dostarczyć badanie. Według T. Pilcha[18] problem badawczy określa w sposób precyzyjny zakres naszych wątpliwości, a tym samym określa teren badawczy poszukiwań. Wyznacza on dalszy proces myślowy w formie koncepcji, a problemy badawcze pośrednie są podstawą do typologii i zmiennych zależnych od wskaźników. Na podstawie powyższych definicji oraz przyjętego celu pracy, sformułowałem problem badawczy w postaci następującego pytania:

Jaki jest obecny stan kształcenia obronnego młodzieży oraz jakie powinny nastąpić w nim zmiany?

Rozwiązywanie problemu badawczego wymaga sformułowania następujących pytań szczegółowych:

---

[16] J.KOZIELECKI, Rozwiązywanie problemów, Warszawa 1969r., s.16
[17] S.NOWAK, Metodologia badań socjologicznych, Warszawa 1970r., s.214
[18] T.PILCH, Zasady badań pedagogicznych, Warszawa 1995r., s.64

1. Jakie są tradycje średniego szkolnictwa wojskowego w Polsce, jakie były jego uwarunkowania historyczne?

2. Na czym polegała działalność liceów wojskowych w Polsce powojennej.

3. Jaka była efektywność funkcjonujących form i metod kształcenia w liceach lotniczych.

4. Czym charakteryzuje się edukacja dla bezpieczeństwa. Jak realizowane są cele i treści programowe.

5. W jakim kierunku powinny zmierzać zmiany, aby system kształcenia obronnego młodzieży odpowiadał potrzebom społecznym i zamierzeniom edukacji dla bezpieczeństwa RP?

C. Wstępne hipotezy

Efektywne przeprowadzenie badań naukowych wymaga oprócz sprecyzowania problemów badawczych, także wysunięcia hipotezy roboczej. Słowo „hipoteza" wywodzi się z języka greckiego „hypothesis" i oznacza dosłownie „podkład" lub „przypuszczenie". W pracach naukowych najczęściej wykorzystywane jest to drugie znaczenie.

Hipoteza naukowa jest więc naukowym przypuszczeniem co do istnienia lub nieobecności danej rzeczy czy zjawiska w określonym miejscu lub czasie oraz co do związku zależności danych zjawisk od innych lub związku pojęć bądź wielkości matematycznych o ustalonym znaczeniu.[19]

Hipoteza robocza stanowi stwierdzenie, co do którego istnieje pewne prawdopodobieństwo, że jest właściwym rozwiązaniem sformułowanych uprzednio problemów badawczych, a więc zawsze występuje jako założenie badań, nigdy zaś końcowy ich rezultat lub płynący z nich wniosek. Tak więc hipotezy robocze są oczekiwanymi przez badacza wynikami planowanych badań.[20]

Według M. Łobockiego – hipotezą roboczą „ sensu stricte" jest tylko takie twierdzenie (przypuszczenie), które spełnia następujące warunki:

- hipoteza robocza musi dać się zweryfikować;
- hipoteza robocza wyraża związek w zasadzie tylko pomiędzy dającymi się zbadać faktami, zdarzeniami, ludźmi;
- hipoteza robocza jest przypuszczeniem wysoce prawdopodobnym, mającym swe uzasadnienie w dotychczasowym dorobku naukowym;
- hipoteza robocza jest wnioskiem z dotychczasowych obserwacji i doświadczeń badacza;
- hipoteza robocza jest twierdzeniem wyrażonym jednoznacznie i w sposób możliwie uszczegółowiony.[21]

---

[19] J.PIETER, Zarys metodologii pracy naukowej, Warszawa 1975, s.61
[20] M. ŁOBOCKI, Metody badań pedagogicznych, PWN, Warszawa 1978, s.74
[21] Tamże, s.76

Właściwe sformułowanie hipotezy roboczej, jako niezbędnego tworu myślowego w procesie badań naukowych następuje na drodze konfrontacji hipotezy wstępnej z dotychczasową wiedzą dotyczącą problemu naukowego. Wymaga to zgromadzenia, uporządkowania, wszechstronnego i głębokiego przestudiowania wiedzy oraz jej krytycznej oceny z punktu widzenia przydatności do ustalenia wartości hipotezy wstępnej. Powstaje pytanie: czy hipoteza wstępna nadaje się na prawdopodobne rozwiązanie problemów konfrontacji z dotychczasową wiedzą? Podstawową metodą na tym etapie badań jest analiza, określana często mianem analizy i krytyki literatury przedmiotu (źródeł).[22]

Z postawionego przeze mnie problemu wynika hipoteza badawcza, którą jest odpowiedź na pytanie zawarte w problemie. Hipoteza tworzy obraz rzeczy, zanim upewni się o jego wyglądzie, jest logicznym uzasadnionym przypuszczeniem, wynikającym z dotychczasowego stanu badań.[23] Sprawdzenie hipotezy odbywa się przez wyprowadzenie z niej wniosków empirycznych, przy czym im więcej prawdziwych zdań z hipotezy wynika, tym większy jest stopień jej uzasadnienia.[24]

Na podstawie dokonanej analizy literatury przedmiotu oraz aktów normatywno-prawnych dotyczących edukacji obronnej w oświacie, jak również doświadczenia zawodowego, przyjąłem następującą hipotezę:

Obecny system edukacji obronnej w szkolnictwie gimnazjalnym i ponadgimnazjalnym w ograniczonym zakresie tworzy warunki do kształtowania pożądanego stanu świadomości obronnej młodzieży, jest mało skuteczny i nie daje oczekiwanych rezultatów. Przyszłościowy jego kształt powinien uwzględniać polskie doświadczenia i potrzeby edukacyjne, a jednocześnie zapewnić systematyczną i skoordynowaną realizacje zadań edukacyjnych w zakresie kształtowania świadomości obronnej młodzieży. System ten powinien być kompatybilny ze standardami edukacyjnymi państw członkowskich NATO.

Tak sformułowana hipoteza robocza posiada charakter ogólny. Dlatego też, celem ukierunkowania procedury badawczej można sformułować następujące hipotezy szczegółowe:

---

[22] J.PIETER, Ogólna metodologia pracy naukowej, s. 80
[23] T.MENDEL, Metodyka pisania prac doktorskich, Poznań 1995r.,s. 56
[24] W.OKOŃ, Słownik pedagogiczny; Wydanie piąte zmienione, Warszawa 1992r., s.70

1. Kształcenie obronne młodzieży jest elementarną częścią systemu edukacji obronnej społeczeństwa polskiego i jednym z czynników gwarantujących bezpieczeństwo RP. Niewielka jego efektywność wpływa negatywnie na stan bezpieczeństwa państwa i jego obywateli. Szkoła nie spełnia swoich zadań w tym zakresie, gdyż nie realizuje potrzeb edukacyjnych w dziedzinie kształtowania świadomości obronnej młodzieży. Polskie tradycje wychowania obronnego młodego pokolenia nie zostały uwzględnione w obecnej reformie oświaty.
2. Cele i treści programowe kształcenia obronnego w szkolnictwie gimnazjalnym i ponadgimnazjalnym są realizowane w ograniczonym zakresie, a ich dobór nie odpowiada wszystkim potrzebom edukacji dla bezpieczeństwa państwa i jego obywateli. W podstawie programowej ścieżki edukacyjnej „Obrona cywilna" opracowanej dla gimnazjum, nie zostały wyeksponowane treści istotne dla obronności kraju. Program ścieżki jest wdrażany w sposób wybiórczy lub w ogóle nie realizowany z powodu braku wykwalifikowanej kadry pedagogicznej oraz infrastruktury. W szkolnictwie ponadgimnazjalnym brakuje aktualizacji celów i treści przysposobienia obronnego. Powszechnie stosowany program nauczania z 1996r. zdewaluował się wobec współczesnej eskalacji zagrożeń. Niewielki stopień jego realizacji jest spowodowany m.in. obniżeniem rangi przysposobienia obronnego i brakiem środków finansowych na profesjonalne rozbudowanie bazy materiałowo-technicznej. Nowe programy nauczania są bardzo słabo znane w środowisku pedagogicznym z powodu braku dostępu do najnowszych informacji.
3. Funkcjonujące formy i metody kształcenia obronnego młodzieży szkolnej są mało skuteczne. Do głównych niedomagań w tym zakresie można zaliczyć: niewielkie zainteresowanie problematyką obronną RP, małą dynamikę dostosowania systemu kształcenia obronnego młodzieży do zmian strukturalnych i funkcjonalnych zachodzących w Polsce, niski poziom kompetencji zawodowych nauczycieli edukacji obronnej, którzy nie stosują nowoczesnych technologii kształcenia. Brakuje korelacji działalności edukacyjnej szkoły ze środowiskiem lokalnym, z organizacjami i stowarzyszeniami proobronnymi oraz ze środkami masowej informacji. Obecny system kształcenia obronnego młodzieży szkolnej w ograniczonym zakresie wyposaża w odpowiedni zasób wiedzy z dziedziny obronności, słabo kształtuje umiejętności wykonywania konkretnych czynności praktycznych,

w niedostateczny sposób uświadamia młodzieży potrzebę umacniania bezpieczeństwa państwa.

4. Kadra pedagogiczna nie posiada wystarczających kwalifikacji zawodowych i w ograniczonym zakresie podejmuje możliwości ich podwyższania. Większość uczniów negatywnie ocenia kompetencje oraz wartości osobowe nauczycieli, co nie pozwala na kształtowanie autorytetu tej grupy wśród młodzieży i zawęża oddziaływania dydaktyczno-wychowawcze. Istniejące rozwiązania w kształceniu i doskonaleniu kadry pedagogicznej edukacji obronnej nie dają oczekiwanych efektów. Brakuje przede wszystkim możliwości uzyskania certyfikatu ratownika zgodnego z normami Unii Europejskiej w tym zakresie, co ma duży wpływ na obniżenie jakości szkolenia młodzieży w zakresie ratownictwa medyczno- sanitarnego i udzielania pierwszej pomocy przedmedycznej.

Uważam, że działania zmierzające do skonstruowania efektywnego systemu kształcenia obronnego w szkolnictwie gimnazjalnym i ponadgimnazjalnym powinny być skierowane przede wszystkim na:

- uregulowanie postaw prawno-ekonomicznych;
- uwzględnienie w systemie kierowania edukacją obronną młodzieży roli powiatów w nowym podziale administracyjnym Polski;
- opracowanie programów kształcenia obronnego w szkolnictwie gimnazjalnym i ponadgimnazjalnym, uwzględniających potrzeby społeczne i zamierzenia edukacji dla bezpieczeństwa kraju;
- stosowanie różnych form i nowatorskich metod kształcenia obronnego młodzieży;
- podwyższanie kwalifikacji zawodowych kadry pedagogicznej;
- stworzenie lub rozbudowanie już istniejącej bazy dydaktycznej;
- wykorzystanie środków masowego przekazu do promowania edukacji dla bezpieczeństwa obronnego młodzieży;
- powołanie instytucji, bądź wskazanie jednej spośród już istniejących, która zajęłaby się koordynacją i monitoringiem wszystkich działań edukacyjno-obronnych w środowisku lokalnym oraz korelacją tych działań z władzami centralnymi (np. utworzenie jednego, dwóch ośrodków szkolenia młodzieży o orientacji proobronnej).

ROZDZIAŁ II
TRADYCJE ŚREDNIEGO SZKOLNICTWA WOJSKOWEGO W POLSCE.

1.Korpusy Kadetów. Idea powołania. Geneza-program i metody kształcenia.

Korpusy Kadetów mają w Polsce najdłuższą i najbogatszą historię ze wszystkich szkół wojskowych. Wspaniałą kartę tego typu instytucji zapoczątkowała Szkoła Rycerska, która powołana została za czasów Stanisława Augusta.

Wtedy to zaczęto zwracać baczną uwagę na proces wychowania młodzieży szlacheckiej, stało się to pierwszym i najważniejszym zadaniem. Wtedy to też zaczęły pojawiać się głosy „rozumnych obywateli kraju, którzy siłę i bezpieczeństwo ojczyzny widzieli w pomnożeniu mocy państwa i jego armii. Oni właśnie odważnie postawili na forum publicznym tezę, że przymioty wysokiego urodzenia i fortuny nie wystarczą, aby być dobrym dowódcą lub kierownikiem państwowym. Odtąd o zajmowaniu takich godności decydować miały wartości wyższego rzędu, a przede wszystkim: wiedza, prawość charakteru, siła woli i gotowość służenia narodowi".[1]

Pierwsze projekty dotyczące kształcenia wojskowego oraz tworzenia szkół wojskowych w Polsce zostały podjęte już w czasach Odrodzenia. Wyrosły one z troski o dobro narodu i państwa. Odezwały się wówczas głosy światłych mężów stanu, wodzów, pisarzy oraz sejmów, obradujących nad sprawami obrony granic i edukacją wojska, domagające się systematycznego i planowego kształcenia szlachty, a nawet innych stanów, w kierunku wojskowym, tak pod względem teoretycznym, jak i praktycznym. [2]

Potrzebę wychowania wojskowego młodzieży w specjalnych szkołach widzieli m. in. Kochanowski, Rej czy Andrzej Frycz Modrzewski, który (dał temu wyraz w słynnym dziele *O poprawie Rzeczypospolitej*). [3]

Pierwszy konkretny projekt założenia szkoły rycerskiej w Polsce opracował i rozpowszechnił Józef Wereszczyński – biskup kijowski, opat benedyktyński w Sieciechowie. Domagał się on założenia szkoły wojennej. [4]

Współczesny Wereszczyńskiemu ksiądz Piotr Grabowski żądał od króla, aby szlachcica, który nie był obznajomiony z rzemiosłem rycerskim, pozbawić prawa dziedziczności.

---

[1] W.LISOWSKI, Polskie Korpusy Kadetów, Warszawa 1982 wyd.I,s.5.
[2] Tamże,s.11
[3] Tamże,s.12
[4] Tamże,s.12

Niestety, światłe projekty Wereszczyńskigo i Grabowskiego nie doczekały się realizacji.[5]

Tak więc, gdy kraje zachodniej Europy i nasi sąsiedzi mieli już w drugiej połowie XVII wieku silne armie i dobrze zorganizowane szkolnictwo wojskowe, w Polsce nadal snuto projekty.

Nie mniej jednak ksiądz pijar Stanisław Konarski rozpoczął żmudną pracę nad reformą szkolnictwa. Po dokładnym zapoznaniu się z programami oświaty w zachodniej Europie postanowił zreformować dotychczasowy system nauczania w Polsce. Panujący duch rycerski w kolegium pijarskim, wypracowane wzorce wychowawcze, szczególnie w zakresie edukacji wojskowej – przyjęte zostały następnie przez wszystkie szkoły polskie. Obowiązek finansowania szkoły spoczywał na królu, wymuszał to na nim zapis z 1578 roku z pacta conventa Henryka Walezego, który to punkt od tamtej pory powtarzano w pacta conventa wszystkich królów. [6]

Walka o urzeczywistnienie idei założenia Szkoły Rycerskiej toczyła się uporczywie przez dwieście lat. Obietnicę daną narodowi spełnił dopiero król Stanisław August Poniatowski, który po podpisaniu w dniu 7 września 1764 r. Pactów conventów powołał do życia Szkołę Rycerską. [7]

Szkołę Rycerską utworzono w 1765 roku. Jej podstawowym celem edukacyjnym było wykształcenie oficera oraz wychowanie Polaka – patrioty i żołnierza – obywatela. Organizatorem szkoły i komendantem został książę Adam K. Czartoryski – marszałek Sejmu, członek Komisji Edukacji Narodowej. Nauczanie w Szkole Rycerskiej składało się z dwóch grup przedmiotowych:

1. przedmioty ogólnokształcące,
2. przedmioty wojskowe.[8]

W latach początkowych dominowały przedmioty wojskowe. Stanowiły one podstawę szkolenia, opartego o musztrę, marsze, szermierkę, ćwiczenia w posługiwaniu się bronią palną, taktykę i inżynierię wojskową. Prowadzono wiele ćwiczeń terenowych dla opanowania topografii i praktycznej budowy fortyfikacji polowych. Uważano powszechnie, że wiedza inżynieryjna jest bardzo przydatna przyszłemu oficerowi. Stąd też kadeci byli z reguły doskonałymi mierniczymi i kartografami.

---

[5] Tamże,s.13
[6] S.RUTKOWSKI, Zarys dziejów polskiego szkolnictwa wojskowego, Warszawa 1990, s.21
[7] W.LISOWSKI, Polskie Korpusy Kadetów, Warszawa 1982 wyd.I,s.23.
[8] S.RUTKOWSKI, Zarys dziejów polskiego szkolnictwa wojskowego, Warszawa 1990, s.26

Dużo uwagi poświęcano zagadnieniom taktyki i organizacji armii. Przedmioty ogólnokształcące również zajmowały istotne miejsce w systemie kształcenia kadetów. Wychodzono bowiem z założenia, że istnieje konieczność dostarczenia Polsce zastępu ludzi posiadających gruntowne wykształcenie ogólne oraz zrozumienie dla zagadnień politycznych i społecznych. [9] Uczono więc kadetów matematyki, fizyki i mechaniki, nauki o przyrodzie, wykorzystując do tego celu bogato wyposażone pracownie szkolne. Poważnie traktowano nauki humanistyczne (historia starożytna, historia Polski, historia nowożytna, prawo publiczne i cywilne, literatura polska, francuska i rzymska, nauka moralności, geografia).

Obok pobudek patriotycznych i pedagogicznych, istotnym argumentem skłaniających króla i obóz reform ku decyzji założenia Szkoły Rycerskiej, znalazły się przede wszystkim przesłanki walki politycznej, jak też dążenie do wyrwania przynajmniej części młodzieży szlacheckiej z szeregów klienteli magnackiej i poddania jej wpływowi obozu reform.

Utworzenie Szkoły Rycerskiej było więc dla narodu i państwa dziejową koniecznością. Potrzebny był zakład wojskowy kształcący oficerów, mający stanowić zalążek nowoczesnej kadry dowódczej, powiększonej w przyszłości armii polskiej, a także do realizacji równorzędnego, a niekiedy na plan pierwszy wysuwanego drugiego celu: szkoła miała dostarczyć krajowi światłych obywateli dla przebudowy politycznej i społecznej państwa. [10]

---

[9] Tamże,s.28

[10] W.LISOWSKI, Polskie Korpusy Kadetów, Warszawa 1982 wyd. I ,s.24

Stanisław August Poniatowski. Założyciel Szkoły Rycerskiej w Warszawie.

Aby zrealizować zakładane plany – metody nauczania ukierunkowano na rozwój umysłowy uczniów. Zarzucano, więc system mechanicznego wdrażania wiadomości wskazanych w podręczniku czy programie. Uważano, że jedynie drogą samodzielnego rozumowania można odpowiednio ukształtować umysł człowieka. Stąd w Szkole Rycerskiej całkowicie zwycięża w nauczaniu wszystkich przedmiotów kierunek rozumowy.[11]

[11] S.RUTKOWSKI, Zarys dziejów polskiego szkolnictwa wojskowego, Warszawa 1990, s.28

Za panowania Stanisława Augusta wyszło pięć kolejnych konstytucji: w roku 1764, 1766, 1768 i 1780, które świadczyły dobitnie, że z kilkuwiekowych projektów wyłoniła się nareszcie pierwsza polska szkoła wojskowa.

Uroczysty moment otwarcia szkoły, której nadano oficjalną nazwę Akademii Szlacheckiego Korpusu Kadetów JKM i Rzplitej – czyli Szkoły Rycerskiej, nastąpiło jesienią 1765 r. Pierwszej rekrutacji do szkoły dokonał sam król, 28 czerwca 1765 r., wybierając spośród swej milicji nadwornej „30 szlachty młodych i urodziwych, z których do stu kompletowanych osobną umyślił formować kompanię".[12]

Szkoła Rycerska, jako zakład nowego typu, nie miała wzorów rodzimych. Najbliższe jej było pijarskie Collegium Nobillum, któremu przyświecała myśl przysporzenia krajowi „ludzi zacnych i dobrych obywateli".[13]

Znacznym osiągnięciem pedagogicznym Szkoły Rycerskiej było wypracowanie zasad działalności samorządu kadeckiego. Dowódcy i wychowawcy kadetów po kilku latach doświadczeń spostrzegli, że młodzież należy wychowywać nie tylko przez wydawanie nakazów czy dobry przykład i autorytet.

Istotne znaczenie ma również działalność samorządu. Samorząd kadecki miał tu do spełnienia szczególną rolę wychowawczą w zakresie organizowania współzawodnictwa, przestrzegania przepisów i postanowień regulaminów, wyrabiania poczucia honoru, godności osobistej i ochrony dobrego imienia.

Duże znaczenie wychowawcze miała metoda aktywizowania kadetów, polegająca na tym, że współdziałali oni czynnie z wychowawcami w przedsięwzięciach szkoleniowo-wychowawczych. Współwychowawcami stawali się też starsi uczniowie poprzez instytucje „gefrajtów" wybranych spośród najlepszych kadetów. Otrzymywali oni rangę chorążych i pośredniczyli w przekazywaniu rozkazów i poleceń. Informowali przełożonych o przewinieniach kolegów oraz prowadzili dzienniczki o ich zachowaniu.

Instytucję *gefrajtów* zastąpiono w roku 1770 nową instytucją samorządu kadeckiego – *dekurią*. Jako kolektywy złożone z pięciu kadetów, pozwoliły one zaangażować do działalności samowychowawczej szersze kręgi kadetów. Na czele dekurii stał dekurion wyznaczony przez władze szkoły.

Szkoła Rycerska, zgodnie z zamiarem Adama Czartoryskiego, miała być nie tylko miejscem nauki, lecz przede wszystkim szkołą cnoty, zdrowego koleżeństwa i poczucia godności.[14]

---

[12] W.LISOWSKI, Polskie Korpusy Kadetów, Warszawa 1982 wyd. I ,s.25
[13] Tamże,s.26
[14] Tamże,s.64

Dlatego też postawienie kadeta przed trybunałem dekurii było dużym wydarzeniem nie tylko dla braci kadeckiej, ale i dla całej szkoły. Zebranie Korpusu w celu osądzenia kadeta odbywało się w szyku zwartym, w pełnym rynsztunku i z bronią. Broń i rynsztunek wojskowy podkreślać miały powagę zgromadzenia. W zebraniu uczestniczyli także oficerowie i profesorowie Korpusu, ale nie brali w nim czynnego udziału – tylko przysłuchując się oceniali dojrzałość podejmowanych decyzji kadeckiego zgromadzenia.

Adam Kazimierz Czartoryski. Współzałożyciel Szkoły Rycerskiej i jej komendant w latach 1765-1782.

Przez cały czas odbywania kary kadet niegodny był zaszczytu noszenia munduru, broni i rynsztunku wojskowego. Pozbawiono go również prawa stania i maszerowania w szeregu z innymi kolegami, tylko w pewnej odległości za szykiem. Nie wolno mu było brać udziału w zabawach, korzystać z przepustek i urlopów.

Niedopuszczalna była jednak jakakolwiek złośliwość, urąganie czy wyśmiewanie się z kolegi. Na dekurię spadł teraz obowiązek wychowania osądzonego.

Realizacja tego zadania była ich sprawą naczelną, punktem honoru. Po trzech miesiącach na zbiórce Korpusu odbywała się ponowna ceremonia oceny postępowania ukaranego.[15]

Regulaminy i przepisy kadeckie nacechowane były zasadami mądrości pedagogicznej, zmierzającymi do wychowania młodzieży w poczuciu obowiązku obywatelskiego i honoru.

Generał Czartoryski wierzył mocno w słuszność i zasadność funkcjonowania dekurii i był przekonany, że jeżeli taką wiarę zdoła zaszczepić oficerom i profesorom, wyda ona dobre rezultaty, a im samym ułatwi pracę.

Pomimo, że wielu współczesnych doszukiwało się w systemie dekurialnym także ujemnych cech twierdząc, że kary publiczne poniżały godność osobistą i ambicje kadetów, a wzajemne strofowanie prowadzić miało do nieufności i szpiegostwa, to jednak, należy szczególnie podkreślić, że rzeczywistość nie potwierdzała tych obaw. Potwierdziła natomiast słuszność postanowień przepisów i wielką moc wychowawczą systemu dekurialnego.

---

[15] Tamże, s.69

2.Korpusy Kadetów w okresie międzywojennym.

W listopadzie 1918 r. po 123 latach niewoli powstało niepodległe państwo polskie. Na fali nastrojów rewolucyjnych w dniu 7 listopada 1918 r. powstał w Lublinie rząd ludowy, który wprowadził szereg reform o znaczeniu ogólnodemokratycznym. Wówczas to po raz pierwszy upaństwowiono lasy, wprowadzono w przemyśle i handlu 8-godzinny dzień pracy, wniesiono pod obrady Sejmu Ustawodawczego projekty o reformie rolnej i nacjonalizacji kopalń. Sytuacja gospodarcza, będąca wynikiem rozbiorów i zniszczeń wojennych, a jednocześnie egoistycznej postawy polskich klas posiadających, które w obawie przed wywłaszczeniem nie były zainteresowane rozwojem przemysłu, spowodowała inflację pieniądza, wzrost cen i obniżenie się stopy życiowej społeczeństwa polskiego, a zwłaszcza mas pracujących.

Istotnym czynnikiem tworzenia namiastki państwowości i walki o władzę była armia. Po odzyskaniu niepodległości przystąpiono do pokojowej organizacji Sił Zbrojnych. Wówczas to na plan pierwszy wysunięty został problem kadr oficerskich.

I choć w służbie czynnej znajdowało się około 50 000 oficerów, wywodzących się z Legionów, trzech armii zaborczych, armii gen. Józefa Hallera oraz z własnych szkół powstałych w czasie wojny, to stanowili oni niezwykle zróżnicowany element pod względem pochodzenia, doświadczenia wojennego i wreszcie świadomości narodowej.[16]

Przewodnią myślą pokojowej organizacji Sił Zbrojnych było stworzenie przy pomocy nielicznego, ale doborowego wojska stałego, złożonego z kadry zawodowej i odbywających czynną służbę poborowych, odpowiedniego zasobu wyszkolonej rezerwy. Równocześnie wojsko stałe musiało mieć takie ramy organizacyjne, aby w wypadku wojny mogło szybko i sprawnie wchłonąć kontyngent rezerwistów i stworzyć siły zbrojne o maksymalnej liczebności. Aby podołać tym zamierzeniom, w okresie międzywojennym nastąpił znaczny rozwój szkolnictwa wojskowego.[17]

---

[16] Tamże, s.181
[17] Tamże, s.181

Powstały wówczas liczne szkoły oficerskie , między innymi Szkoła Podchorążych Piechoty w Komorowie, Szkoła Podchorążych Kawalerii i Szkoła Strzelania i Bombardowania w Grudziądzu, Szkoła Podchorążych Artylerii i Szkoła Podchorążych Marynarki Wojennej w Toruniu, Szkoła Podchorążych Artylerii Przeciwlotniczej w Brześciu nad Bugiem, Szkoła Podchorążych Broni Pancernych w Modlinie, Szkoła Podchorążych Lotnictwa, Szkoła Podchorążych Łączności w Dęblinie, Szkoła Podchorążych Techniczno-Lotnicza i Szkoła Podchorążych dla Podoficerów Zawodowych w Bydgoszczy, Szkoła Podchorążych Saperów, Szkoła Podchorążych Sanitarnych, Szkoła Zbrojmistrzów oraz Oficerska Szkoła Topograficzna w Warszawie. Do nowo tworzonych szkół kierowani byli przede wszystkim absolwenci Korpusów Kadetów zorganizowanych na terenie Lwowa i Modlina, a następnie Chełmna i Rawicza.

Projekty powołania do życia szkół kadeckich krystalizowały się jeszcze w czasie trwania walk o niepodległość kraju. Kwestią tą interesowali się ludzie, którzy utrwalenie niepodległego bytu państwa upatrywali w dobrze zorganizowanym kształceniu i wychowaniu młodego pokolenia oraz silnej i skonsolidowanej armii.

Sprawę kształcenia wojskowego młodzieży traktowano wówczas jako czynnik przygotowania jej do obrony państwa (co zresztą było słuszne – i jest według mnie cały czas aktualne). Każdy Polak, już z racji geopolitycznego położenia swego kraju, czuć się musi żołnierzem z ducha i charakteru, bez względu na to, czy poświęca się zawodowi żołnierskiemu czy też nie. „Za biedni jesteśmy, aby utrzymać liczną armię, tym bardziej więc musimy dążyć do tego, aby naród był przygotowany na pierwszy zew Ojczyzny i mógł stanąć, jak jeden mąż w jej obronie.

Wszyscy tam będą potrzebni: mężczyźni, kobiety, starzy i młodzi, zdolni i mniej zdolni, silni i słabsi fizycznie, a nawet ułomni, byleby tylko jednakowo kochali swój kraj i byli gotowi nieść mu w ofierze pracę i życie”.[18]

Jedną z przyczyn powołania do życia szkół kadeckich była chęć powrotu do starej i pięknej tradycji dawnych szkół rycerskich, cieszących się popularnością wśród społeczeństwa polskiego. Jednomyślność co do potrzeby powołania tych szkół sprawiła, że dyskusje toczyły się jedynie na temat organizacji poszczególnych instytucji wychowawczych w przyszłych szkołach kadeckich.

---

[18] J. LATOUR, Jaką szkołę pragniemy mieć w Korpusie Kadetów, Polskie Korpusy Kadetów, Warszawa 1923, s. 85

Zastanawiano się czy nadać im charakter czysto wojskowy, przyznając absolwentom pełne prawa wojskowe i żądając w zamian zobowiązania długoletniego poświęcenia się karierze wojskowej, czy też uznać je za szkoły ogólnokształcące o charakterze wojskowym, w których to po ukończeniu nauki istnieć będzie pełna swoboda wyboru przyszłego zawodu.[19]

Nowo tworzone szkoły kadeckie miały się stać przodującymi placówkami oświatowymi. Zorganizowane na zasadach nowoczesnej pedagogiki, mające starannie dobrany zespół nauczycieli i wychowawców pracować miały w atmosferze obowiązku, karności, zdrowia i tężyzny fizycznej. Szczery patriotyzm i prawidłowa moralność miały być dopełnieniem wytyczanego wzorca wychowawczego przyszłego oficera.

„Twórcami projektów szkół kadeckich byli dwaj doświadczeni oficerowie wywodzący się z armii rosyjskiej gen. dyw. Jan Jacyna oraz gen. dyw. Józef Latour."[20]

W 1922 r. wydano i ogłoszono *Statut Korpusu Kadetów* zatwierdzony w Ministerstwie Spraw Wojskowych. Ustalony został cel i organizacja szkół.

Zadaniem Korpusu Kadetów było doprowadzenie młodzieży do stopnia wykształcenia wymaganego do rozpoczęcia studiów wyższych, jak również przygotowanie jej do zawodu wojskowego.

W zakresie organizacji i wychowania nawiązywały one do tradycji Korpusów Kadeckich z czasów Księstwa Warszawskiego i Królestwa Polskiego.[21]

Jako szkoły wojskowe uzyskały wszystkie uprawnienia państwowych szkół średnich ogólnokształcących. Łączyły one naukę gimnazjum wyższego (od IV do VIII klasy) typu matematyczno-przyrodniczego z wychowaniem i przysposobieniem wojskowym w zakresie kursu unitarnego szkoły podchorążych piechoty.

Dla ścisłości należy podkreślić, że do roku 1928 zobowiązywano rodziców, aby składali oświadczenia stwierdzające, że oddają syna do Korpusu Kadetów z zamiarem poświęcenia go w przyszłości zawodowej służbie wojskowej oraz że zwrócą opłatę szkolną, od której syn ich przez czas pobytu w Korpusie Kadetów był zwolniony, gdyby po otrzymaniu matury nie wstąpił do Szkoły Oficerskiej.

---

[19] Z. JANOTA-BZOWSKI, Współczesne zakłady o typie szkół rycerskich, Polskie Korpusy Kadetów, Warszawa 1923, s.64

[20] W.LISOWSKI, Polskie Korpusy Kadetów, Warszawa 1982 wyd. I ,s.184

[21] S.RUTKOWSKI, Zarys dziejów polskiego szkolnictwa wojskowego, Warszawa 1990, s.112

Z wzorca tego skorzystano w latach 70-tych przy organizowaniu i tworzeniu statutu Liceum Lotniczego w Dęblinie (takie same zasady obowiązywały uczniów LL w Zielonej Górze).

Tradycja polskich Korpusów Kadetów okresu międzywojennego nie uległa zapomnieniu. Przejęły ją z całym powodzeniem i wykorzystały jej dorobek polskie szkoły kadeckie powstałe w czasie II wojny światowej, a mianowicie – Junacka Szkoła Kadetów zorganizowana na obczyźnie oraz w kraju – Kompania Małoletnich, która dała początek Korpusowi Kadetów im. gen. broni Karola Świerczewskiego.[22]

[22] W.LISOWSKI, Polskie Korpusy Kadetów, Warszawa 1982 wyd. I ,s.304

3.Korpsy Kadetów w Polsce Ludowej w latach 1944-1956.

Pod koniec wojny jednym z istotnych problemów było roztoczenie opieki na tysiącami sierot, którym wojna odebrała normalne dzieciństwo.

Jedną z pierwszych instytucji, która wzięła na swoje barki część skutków wojny było Wojsko Polskie. Jeszcze w latach wojny rodziły się pomysły utworzenia szkoły kadeckiej, w której kształcono by „synów pułków" i „synów oddziałów partyzanckich". Chodziło przede wszystkim o objęcie opieką młodzieży, która przeszła trudną drogę wojennych zmagań i która najbardziej doświadczyła okropności wojny, a jednocześnie odniosła w walce niemałe już zasługi.[23]

Inicjatorem a zarazem pierwszym realizatorem inicjatywy utworzenia tak zwanej Kompanii Małoletnich było dowództwo Wojsk Wewnętrznych, w którego oddziałach znajdowało się stosunkowo najwięcej „synów pułku". 6 grudnia 1944r. dowódca brygady Wojsk Wewnętrznych wydał rozkaz podległym sobie oddziałom, aby: "Wszystkich małoletnich żołnierzy, począwszy od 1927 r. urodzenia, kierować do Centrum Wyszkolenia Wojsk Wewnętrznych w Jastkowie, gdzie będzie sformowana Kompania Małoletnich celem szkolenia".[24]

I tak wkrótce w Jastkowie k. Lublina utworzona została kompania, jakiej Wojsko Polskie jeszcze nie miało.

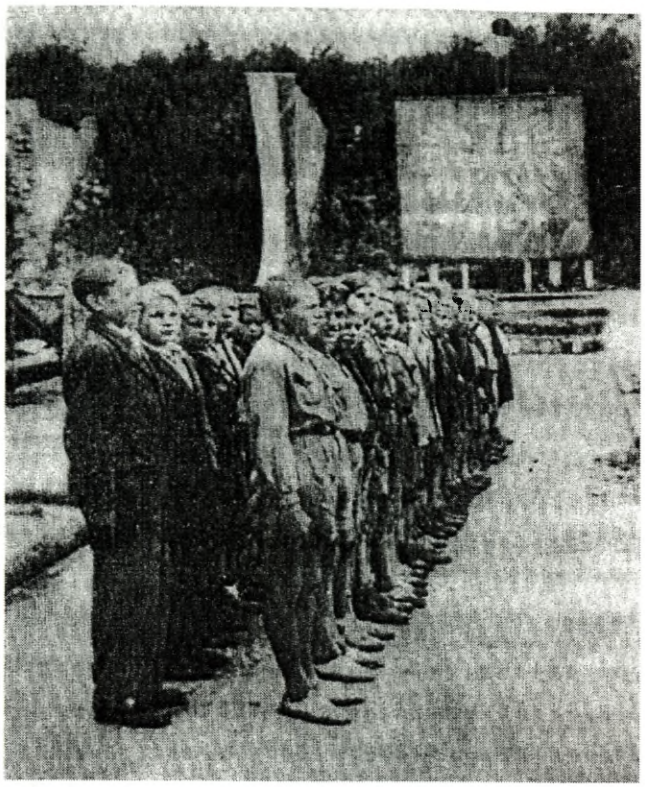
Całe to zbiorowisko młodocianych żołnierzy i partyzantów zebrano pod jednym dachem, jedną komendą.

Problem wychowania tej zróżnicowanej pod względem poziomu wiedzy, doświadczenia życiowego i wieku grupy był bardzo trudny. Kandydaci na kadetów stanowili mozaikę charakterów, reprezentowali różne upodobania, nawyki i temperament. Poza tym jedni mieli na nogach owijacze, mundury pochodzące od „starszych braci", inni przychodzili w elegancko skrojonych mundurach, w długich błyszczących butach, z wyhaftowanymi dystynkcjami i rzędem kolorowych baretek. Ci z partyzantki przekraczali próg kompanii najczęściej po cywilnemu. Jedynym ich rekwizytem wojskowego przyodziewku była zwykle czapka ozdobiona Białym Orłem.

---

[23] Tenże, Kadeci w Polsce Ludowej, Wojskowy Przegląd Historyczny nr 4/77, Warszawa 1977, s.159

[24] Tenże, Polskie Korpusy Kadetów, Warszawa 1982 wyd I, s.306

Jedna z pierwszych zbiórek w kompanii małoletnich.

Na pierwszego dowódcę Kompanii Małoletnich został wyznaczony ppor. Henryk Cybulski, a w kilka miesięcy po nim stanowisko to objęła por. Maria Mamczak.

Warunki, w jakich przyszło żyć, uczyć się i funkcjonować w Kompanii Małoletnich, były bardzo trudne. Młodzież kadecka oraz kadra mieszkali w jednym baraku.

Z powodu poważnych kłopotów aprowizacyjnych niejednokrotnie odczuwali głód. Był czas, kiedy kadra kupowała chleb dla kadetów za własne oszczędności. Brak było pościeli, bielizny, a nawet przyborów do mycia i naczyń do jedzenia. Problem stanowił również brak lekarstw. W Kompanii było wielu chorych z ledwie zagojonymi ranami jeszcze z okresu walk na froncie. Celem poprawienia istniejącego stanu rzeczy, w styczniu 1945 r. Kompania Małoletnich przeniesiona została do oddalonych od Jastkowa o 12 km Piotrowic, a w cztery miesiące później - do Andrzejowa k. Łodzi. Normalne zajęcia szkolne w nowo formowanej Kompanii Małoletnich rozpoczęły się w styczniu 1945 . [25]

[25] Tamże, s.308

W marcu 1945 r. ułożony został pierwszy program zajęć, zgodnie z którym dokonano podziału kompanii na trzy grupy, obejmujące swym zakresem nauczania szkołę podstawową: grupa I, klasy I-III ; grupa II, klasy IV-V ; grupa III, klasy VI-VII .

Obok przedmiotów ogólnokształcących dwa razy w tygodniu prowadzono także zajęcia z wyszkolenia wojskowego. Obejmowały one takie przedmioty jak: taktyka, musztra, regulaminy, wyszkolenie strzeleckie, wyszkolenie przeciwchemiczne oraz wyszkolenie saperskie. W ramach programu szkolenia bojowego bardzo często odbywały się nocne alarmy ćwiczebne, połączone z wielokilometrowymi marszami. Ponadto kadeci, podobnie jak żołnierze dorośli, wyznaczani byli do pełnienia służby dyżurnej, wartowniczej i patrolowej.

Już pierwsze miesiące wspólnego życia żołnierskiego, codzienne kłopoty i trudności wytwarzały między kadetami trwałą więź i spajały kolektyw. Ujawniały się wówczas wady i zalety każdego z nich, co stwarzało podstawy do rozwoju zasad koleżeństwa i serdecznych przyjaźni.

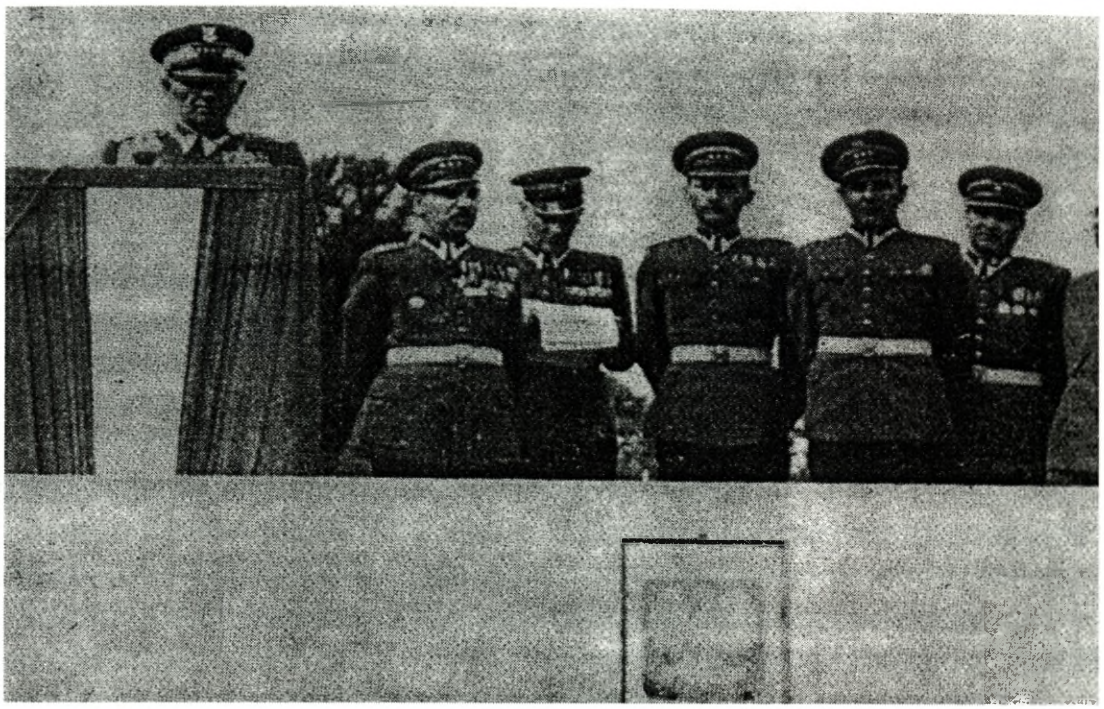
Najbardziej hańbiącym czynem była kradzież, donosicielstwo, dwulicowość, skąpstwo, a na przykład „prawo pięści" obowiązywało tylko równorzędnych partnerów wiekiem i siłą. W miarę jednak kształtowania się i dojrzewania kolektywu prawo to umierało śmiercią naturalną, ustępując miejsca koleżeńskiej zażyłości.

Kolejnym miejscem dyslokacji szkoły kadeckiej była Łódź. Decyzją władz miejskich do dyspozycji kompanii oddany został budynek szkolny przy ulicy Ceglanej 16.[26]

W porównaniu z poprzednimi miejscami dyslokacji szkoły, w Łodzi dało się zaobserwować lepszą organizację nauczania oraz lepsze zaopatrzenie w pomoce naukowe. Przy udziale miejskich władz oświatowych opracowane zostały typowe programy nauczania ogólnokształcącego, pracy kulturalno-oświatowej, a także nowe programy szkolenia wojskowego. Tu po raz pierwszy kadeci, którzy ukończyli szkołę podstawową, podjęli naukę w gimnazjum miejskim.

---

[26] Tamże, s.310

Gen. armii St. Popławski oraz płk dypl. W. Jaruzelski, Szef Zarządu Akademii Wojskowych, Szkół i Kursów Oficerskich na uroczystości w Korpusie Kadetów.

Pobyt Kompanii Małoletnich w Łodzi trwał zaledwie około 6 miesięcy. W listopadzie 1945 r. zapadła kolejna decyzja o zmianie dyslokacji szkoły i przeniesieniu jej na tereny niedawno wyzwolone do Legnicy i umieszczenie przy Centrum Szkolenia Wojsk Wewnętrznych. 25 maja 1945 r. Rada Ministrów ogłosiła uchwałę o powołaniu Korpusu Bezpieczeństwa Wewnętrznego na bazie słynnej 4 Dywizji Piechoty im. Jana Kilińskiego, 1 i 2 Brygady Zaporowej oraz Polskiego Samodzielnego Batalionu Szturmowego.

Do organizacji KBW przystąpiono na podstawie etatu nr 0012/1-7 z dnia 26 marca 1945 roku zatwierdzonego przez ministra BP w dniu 11 kwietnia 1945r. a wprowadzonego w życie przez p.o. dowódcy KBW płk Toruńczyka z dniem 19 kwietnia 1945r.

Struktura ta uwzględniała scentralizowany system dowodzenia z rozbudowanym sztabem Dowództwa Głównego KBW, terytorialność rozmieszczenia jednostek KBW (w każdym województwie jednostka KBW) oraz wprowadzała pion wojsk ochrony w postaci 10 samodzielnych baonów ochrony.[27]

---

[27] M.JAWORSKI, Korpus Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Warszawa 1984, s.37

W listopadzie 1945 r. Centrum Szkolenia Wojsk Wewnętrznych otrzymało nazwę Szkoły Oficerskiej KBW, a Kompania Małoletnich – wracając do historii Korpusów Kadetów - Kompanii Kadetów KBW.[28]

Dzieje Korpusu Bezpieczeństwa Wewnętrznego to także zamknięty już rozdział historii (1945-1965). W jego dziejach wyróżniają się w sposób zasadniczy trzy podstawowe etapy:

-etap pierwszy (1945-1948) to okres walki o ustanowienie i utrwalenie władzy ludowej w Polsce.

-etap drugi (1949-1955) to okres ochrony strategicznych obiektów gospodarki narodowej, a także realizacja doraźnych zadań, wynikających z wewnętrznej sytuacji w kraju, jak na przykład zabezpieczenie wymiany waluty w Polsce (1950r.)

-etap trzeci (1965-1965) był w dziejach KBW okresem poszukiwań miejsca i roli Korpusu w kształtującym się wówczas systemie Obrony Terytorium Kraju. W okresie tym Korpus pełnił funkcję odwodowej formacji Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, przeznaczonej do działań w wyjątkowych sytuacjach zagrożenia bezpieczeństwa i porządku publicznego, a także do wykonywania innych zadań, związanych z działalnością ochronno-operacyjną. Główny jednak wysiłek w tych latach skupiał Korpus na przygotowaniu się do działań w tworzącym się wówczas systemie OTK, realizacji określonych prac na rzecz gospodarki narodowej (np. budowa dróg w Bieszczadach) i udziale w doraźnych akcjach społeczno-gospodarczych, jak np. przy budowie szkół, usuwaniu klęsk żywiołowych i w polowych pracach w PGR.[29]

Postępująca stabilizacja w Polsce sprawiła, że zaczęto zastanawiać się nad celowością dalszego istnienia KBW jako formacji wojskowej działającej w ramach MSW.

W marcu 1965 roku podjęto decyzję w sprawie przekazania KBW Ministerstwu Obrony Narodowej. Z dniem 1 lipca 1965 roku Korpus Bezpieczeństwa Wewnętrznego na podstawie decyzji rządu podporządkowany został Ministerstwu Obrony Narodowej.

Rok 1965 zakończył działalność KBW jako wojskowej formacji organów bezpieczeństwa.[30]

Wracając do historii korpusu kadetów w ślad za zmianami miejsca postoju szkoły, jej podporządkowania - następowały również zmiany dowództwa i tak na początku 1946 r. nowym dowódcą kompanii został por. Michał Pitus. Stworzony został również nowy etat, który przewidywał stan 200 kadetów (5 plutonów).

---

[28] W.LISOWSKI, Polskie Korpusy Kadetów, Warszawa 1982 wyd. I ,s.184
[29] M.JAWORSKI, Korpus Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Warszawa 1984, s.294
[30] Tamże, s.295

Nowi kadeci rekrutowali się ze wszystkich warstw społecznych. Byli między nimi bezdomni, sieroty, synowie robotników, chłopów i inteligencji. Sporą grupę stanowili synowie wyższych oficerów. Wiek chłopców był bardzo zróżnicowany i wahał się w granicach od 10 do 19 lat, przy czym z reguły stał on w kolizji z wykształceniem. Wywoływało to ujemne nastroje i utrudniało adaptację do warunków normalnego życia szkoły.

Wielu nowo przybyłych kandydatów po kilku dniach pobytu w kompanii po prostu opuszczało ją nie mogąc się dostosować do kolektywu i obowiązującego regulaminu w szkole.

Istotnym problemem w normalnym funkcjonowaniu były bardzo trudne warunki materialne kompanii rzutowało to m. in. złym stanem wyżywienia i umundurowania. Początkowo kadeci wyposażeni byli w żołnierskie mundury drelichowe, pochodzące jeszcze z czasów wojny. Dopasowanie takiego umundurowania na 10 -12-letnich chłopców było poważnym problemem.

Wyżywienie kadetów było identyczne jak żołnierzy Wojska Polskiego. Głównymi produktami odżywczymi była wówczas kasza, śledzie i konserwy rybne. Kadeci nie otrzymywali zupełnie mleka, jarzyn i owoców. Dopiero w 1947 r., w zamian za przysługujące im w normie żołnierskiej papierosy, przyznano im owoce lub słodycze.

W początkowym okresie rozwoju Kompanii Kadetów w jej szeregach znalazły się jednostki, które ujemnie wpływały na innych. Dlatego też niejednokrotnie mnożyły się wypadki samowolnego oddalenia, picia alkoholu, palenia tytoniu, kradzieży i wybujałego erotyzmu. Wypadki takie były bardzo ostro piętnowane przez dowódców i zdrowy kolektyw kadecki. W większości przypadków wobec niepoprawnych kadetów, gdy wszystkie inne kary i metody perswazji zawiodły, dowództwo zmuszone było stosować środek ostateczny - wydalenie ze szkoły. We wszystkich przypadkach zwalniani, będący sierotami, umieszczani byli w Domach Dziecka lub szkołach rzemieślniczych.[31]

W roku szkolnym 1946/1947 dokonano kolejnej nowelizacji programów nauczania ogólnokształcącego i wojskowego.

Realna możliwość zostania oficerem, duma bojowa wyniesiona z oddziałów frontowych i partyzanckich wytwarzały w kompanii specyficzną atmosferę zwartego oddziału wojskowego.

Chcąc pokusić się o podsumowanie czterech lat istnienia Kompanii Kadetów, należy podkreślić, że była to twarda szkoła hartu ideowego i moralnego.

---

[31] W.LISOWSKI, Polskie Korpusy Kadetów, Warszawa 1982 wyd. I ,s.313

Wyrosło z niej liczne grono absolwentów, którzy swoją postawą społeczną, zaangażowaniem i ambicjami zawodowymi przysporzyli szkole wiele zasłużonej chwały.

Absolwenci Korpusu Kadetów kierowani byli przede wszystkim do Wojskowej Akademii Technicznej, Wyższej Szkoły Marynarki Wojennej, Wojskowej Akademii Medycznej, Oficerskiej Szkoły Lotniczej, Oficerskiej Szkoły Radiotechnicznej, Oficerskiej Szkoły Samochodowej, Oficerskiej Szkoły Wojsk Zmechanizowanych oraz innych szkół oficerskich.

Osiągnięcia dydaktyczno-wychowawcze Korpusu Kadetów spowodowały stały wzrost jego popularności w społeczeństwie i władzach wojskowych. Zaczęły rodzić się projekty decyzji o dalszej jego rozbudowie.

W dniu 5 października 1954 r. Komisja Projektów Inwestycyjnych Departamentu Głównego Zarządu Tyłów WP zatwierdziła projekt budowy nowoczesnego kompleksu koszar Korpusu Kadetów w Wesołej pod Warszawą.[32]

U źródeł sukcesu i popularności leżało wiele przyczyn. Do najważniejszych należy zaliczyć: starannie wyselekcjonowany zespół dowódców i wychowawców, który przeszedł określone przeszkolenie pedagogiczne (wielu dowódców plutonów było absolwentami wyższych szkół pedagogicznych i po odbyciu przeszkolenia wojskowego otrzymało stopnie oficerskie); systematyczną selekcję kandydatów na kadetów poprzez egzaminy konkursowe oraz komisję lekarską; wypracowanie jednolitych kryteriów wymagalności, zapewniających szkole zdrowy kolektyw uczniowski.

W warunkach największego rozkwitu Korpusu Kadetów, z powodu poważnych trudności gospodarczych kraju, Prezydium Rządu PRL, uchwałą nr 49\56 z 8 sierpnia 1956 r., postanowiło rozwiązać Korpus Kadetów. Treść uchwały była następująca:

„W związku z tym, że istnienie Korpusu Kadetów na obecnym etapie nie jest konieczne dla potrzeb wojska, Prezydium Rządu uchwala, co następuje: Korpus Kadetów im. generała broni Karola Świerczewskiego rozwiązać z dniem 31 sierpnia 1956 r."[33]

Uchwała rządu była wydarzeniem nieoczekiwanym i szokującym zarówno dla grona wychowawców, jak i wychowanków. Przerwała ona życie wspaniale rozwijającego się zakładu oraz przekreśliła nowe, ciekawe projekty dalszego rozwoju szkoły.

W dwunastą rocznicę powołania do życia szkoły kadeckiej i w ósmą rocznicę utworzenia Warszawskiego Korpusu Kadetów został on rozwiązany.

---

[32] Tamże, s.184

[33] Uchwała Prezydium Rządu nr 491\56 z dn. 8.VIII.1956r

I tak kolejny rozdział historii polskich szkół kadeckich został zamknięty. O wartości Korpusu Kadetów im. gen. Świerczewskiego świadczyć mieli jego wychowankowie. Na podstawie faktów można stwierdzić, że swój egzamin życiowy zdali kadeci bardzo dobrze. Po ukończeniu Korpusu zdecydowana większość z nich była przodującymi studentami i podchorążymi.

Chcąc ocenić dwanaście lat działalności szkoły kadetów należy stwierdzić, że w całej pełni spełniła ona swój cel, dla którego została powołana. Korpus Kadetów był ważną instytucją oświatową zasilającą szkoły oficerskie w dobrze przygotowaną w kierunku wojskowym młodzież. Po czterech lub więcej latach nauki w Korpusie maturzysta stawał się bez wątpienia wojskowym z zamiłowania. Wiedział on dobrze, czym jest żołnierski tryb życia, skoszarowanie, jak wyglądać ma jego przyszła praca w wojsku i czego będzie się od niego się oczekiwać.

Warto, podkreślić, że swoistą formę kontynuowania tradycji polskich szkół kadeckich podjęto w Wyższej Oficerskiej Szkole Lotniczej w Dęblinie. Kadra tej wielce zasłużonej dla kraju uczelni, pragnąc mieć odpowiednią liczbę kandydatów do lotnictwa, zaczęła poszukiwanie nowych sposobów rozwiązania problemu z rekrutacją. Zaczęto rozszerzać sferę ukierunkowanej działalności wychowawczej i rekrutacyjno-propagandowej. Warto w tym miejscu wspomnieć o ówczesnym Komendancie WOSL (1964-1981) gen. pil. Kowalskim jednym z głównych inicjatorów zmian w systemie rekrutacji do „szkoły orląt".

Ukoronowaniem wielu eksperymentów wychowawczych było utworzenie przy Wyższej Oficerskiej Szkole Lotniczej, Liceum Lotniczego w Dęblinie.

Program liceum, obok przedmiotów ogólnokształcących, przewidywał zajęcia teoretyczno-praktyczne, ogólnowojskowe, techniczne i specjalistyczno-lotnicze. W programach nauczania w LL znalazło się także miejsce na specjalistyczno-lotnicze dyscypliny sportowe, „licealiści" przechodzili (i przechodzą do dnia dzisiejszego) kursy szybowcowe, odbywają loty rozpoznawcze na samolotach wielomiejscowych, a także szkolenie teoretyczno-praktyczne w specjalności skoczka spadochronowego. Celem programu było uzyskanie świadectwa dojrzałości, uzyskanie odpowiedniego stopnia wiedzy wojskowo-lotniczej.

4.Polskie szkoły junackie w okresie II wojny światowej.

Problem kształcenia wielotysięcznej rzeszy młodzieży polskiej był jednym z głównych argumentów świadczących o powołaniu do życia szkół junackich. Chodziło m.in. o wychowanie młodzieży w oparciu o ideały Szkoły Rycerskiej, jak również o roztoczenie opieki nad tysiącami sierot.

Pierwsza z nich – Junacka Szkoła Kadetów powstała w Palestynie w połowie 1942 roku, a jej twórcą była Armia Polska na Środkowym Wschodzie; druga – Kompania Małoletnich została utworzona na ziemi lubelskiej z inicjatywy kadry I Armii Wojska Polskiego.

Szkoły JHP zorganizowane były na wzór oddziałów wojskowych. Wszyscy junacy byli przydzieleni do oddziałów organizowanych na wzór wojsk regularnych: drużyn, kompanii, batalionów. Przechodzili przeszkolenie wojskowe, dokształcali się, uczyli się nowych zawodów. Nikt nie miał więcej niż 20 lat. W momencie tworzenia Armii Polskiej w ZSRR samorzutnie narodziła się inicjatywa powołania do życia „oddziałów junackich", kształcących młodzież męską i żeńską dla potrzeb Wojska Polskiego. Inicjatywa ta została szybko zaakceptowana – od 12 września 1941 roku rozpoczęto formowanie pierwszej szkoły junackiej w Tockoje. Warto w tym miejscu podkreślić fakt niesamowitej dojrzałości i świadomości swych zadań oraz zdolności do poświęceń tych młodych ludzi.

O tym, świadczyła postawa młodzieży junackiej we wrześniu 1939 r. Uzbrojone jednostki JHP niejednokrotnie biły się do ostatniego naboju, często wbrew rozkazom kapitulujących przed Niemcami lub Rosjanami dowódców oddziałów WP.[34]

Uderzenie Związku Sowieckiego na Polskę 17.9.1939 r. było początkiem wielkiej tragedii narodowej, eksterminacji Polaków na Kresach Wschodnich, masowych deportacji w głąb ZSRR ponad dwumilionowej rzeszy obywateli polskich: najpierw wojskowych, później cywilnych, w tym dziesiątek tysięcy starców, kobiet i dzieci.

Od całkowitego wyniszczenia przez głód, chłód i ciężką, niewolniczą pracę uratowała tych ludzi umowa rządu polskiego z Sowietami, podpisana w Londynie 30.7.1941 r. oraz układ pomiędzy Sikorski – Majski z 14.08.1941r.[35]

Wśród spieszących ochotniczo do Armii Polskiej na terenie ZSRR znajdowały się tłumy pozbawionej swych domostw ludności cywilnej, w tym młodzież.

---

[34] A.KOŁODZIEJ, Szkoły Junaków w armii polskiej na wschodzie, Wojskowy Przegląd Historyczny nr 1/96, Warszawa 1996,s.225

[35] M.WIDUCH, Junacka Szkoła Kadetów 1942-1948, Kombatant nr 1/2 , Warszawa 1993, s.10

O przyszłości tej młodzieży w znacznym stopniu zadecydował cytowany przeze mnie wcześniej rozkaz dowódcy Armii Polskiej w ZSRR z 12.9.1941 r., powołujący do życia jednostkę wojskową pod nazwą Szkoła Junaków.

Podstawę prawną do tworzenia szkoły dawała ustawa szkolna z 11.3.1932 r. ("Dziennik Ustaw RP", 1932, nr IS). Wzorzec dla szkoły stanowiły JHP.[36]

12 września 1941 r. gen. Władysław Anders wydał rozkaz nakazujący formowanie Oddziałów Junackich. Oprócz wspomnianego wcześniej oddziału utworzonego w Tockoje, w tym samym roku powstały jeszcze oddziały we Wrewskoje, Narpaju, Guzarze, w Dżałał Abad i Kermine.

Większość młodzieży w nowo formowanych oddziałach junackich pochodziła z polskich ziem wschodnich, w tej grupie było około 10% Rusinów, 5% Białorusinów i 5% Żydów.[37]

Sprawie stworzenia szkolnictwa polskiego przy wojsku, Dowództwo Polskich Sił Zbrojnych w ZSRR dokładało wielu starań nie tyle ze zwykłej powinności fizycznego zaopiekowania się najmłodszym pokoleniem, ale również z obowiązku ratowania go pod względem umysłowym i moralnym. Szef Sztabu płk Leopold Okulicki już w początkach października 1941 roku podpisał „Ogólne wytyczne dla programu nauki i organizacji Szkoły Junaków".

Dwukompanijną Szkołą Junaków w Tockoje dowodził kpt. Bronisław Sarnowski. Działem oświaty i wychowania kierował por. Władysław Winiarski, dowódcą 1 kompanii, był plut. Strzykała. 2 kompanią dowodził por. Karol Wędzicha, wychowanek JHP. Szefem był plut. Lesiak. Junaków początkowo wyekwipowano w bolszewickie waciaki - zawszone, ale ciepłe. Potem, gdy nadeszły transporty wyposażenia angielskiego umundurowanie zmieniono. Rozpoczął się długi okres szkolenia wojskowego, poznawania regulaminu, musztry wojskowej, ćwiczeń terenowych. Szkole (dwóm kompaniom) przydzielono jedynie dwa prawdziwe karabiny rosyjskie; używali ich wartownicy. Reszta chwyty bronią ćwiczyła atrapami karabinów. Do defilady przed gen. Sikorskim stanęła 12.12.1941 r. dobrze już przeszkolona Szkoła Junaków.[38]

---

[36] A.KOŁODZIEJ, Szkoły Junaków w armii polskiej na wschodzie, Wojskowy Przegląd Historyczny nr 1/96, Warszawa 1996,s.225

[37] Z.JAGODZIŃSKI, O początkach Szkół Junackich w ZSRR, Teki historyczne T-20, s.354

[38] A.KOŁODZIEJ, Szkoły Junaków w armii polskiej na wschodzie, Wojskowy Przegląd Historyczny nr 1/96, Warszawa 1996,s.225

W lutym 1942 r. szkoła przerzucona została do Uzbekistanu, dokąd przetransportowano całość sił Armii Polskiej. Tutaj stany liczebne wzrosły trzykrotnie. Zorganizowana została najpierw 3 kompania, później 4 i 5. Z braku mundurów junacy nowo formowanych kompanii otrzymywali jednolite cywilne ubiory; nazywano ich "Orlętami". Z ciągle napływających ochotników sformowana została kompania zbiorowa. Ochotnicy byli straszliwie obdarci, zawszeni, głodni. Dziesiątkował ich tyfus oraz dyzenteria. Wiosną 1942 r. nastąpiła ewakuacja armii gen. Andersa z terytorium ZSRR. Ewakuowało się ponad 70 tysięcy żołnierzy oraz 44 tysiące osób cywilnych. Wśród ewakuowanych było 17,5 tysiąca dzieci i młodzieży.[39]

27 czerwca 1942 r. dowódca armii powołał do życia Dowództwo Szkół Junackich i powierzył mu zadanie organizacji całego systemu szkół wojskowych dla dzieci i młodzieży przebywających w tym rejonie świata.

Pierwszym dowódcą zgrupowania junaków został pułkownik Ignacy Bobrowski. Jego wybór okazał się trafny.

Dzięki dużym zdolnościom organizatorskim i pedagogicznym w latach 1942-1945 zdołał dokonać dzieła, które wydawało się niewykonalne.

Współorganizatorami szkół junackich byli również ppłk Otton Jiruszka - zastępca dowódcy zgrupowania, dr Jan Madey - dyrektor nauk,dr med. Wit Tarnowski - naczelny lekarz, ks. Kazimierz Kozłowski - kapelan, ppłk dypl. Kazimierz Ryziński - następca płk. Bobrowskiego w latach 1945-1947.[40]

Cała organizacja szkół była na wzór wojskowy. Pluton junaków i junaczek stanowił klasę szkolną. Komendantami szkół byli oficerowie WP, najczęściej w stopniu kapitana lub majora. Junacy pełnili funkcję dowódców drużyn, plutonów i szefów kompanii.

W czerwcu i lipcu 1942 r. kadra dowódcza i pedagogiczna na podstawie przeprowadzonych sprawdzianów wiedzy dokonała rozdziału całej młodzieży junackiej do nowo formowanych różnych typów szkół: powszechnych, zasadniczych i średnich. I tak w połowie 1942 roku powstały następujące szkoły:

-Junacka Szkoła Powszechna w Nazarecie (Palestyna),
-Junacka Starsza Szkoła Powszechna zorganizowana najpierw w Bashit, a następnie w Qastinie i Barbarze (Palestyna),
-Szkoła Młodszych Ochotniczek w Nazarecie (Palestyna),
-Junacka Szkoła Łączności w Mena (Egipt),
-Junacka Szkoła Mechaniczna w Tel el Kabir (Egipt),

---

[39] W.LISOWSKI, Polskie Szkoły Junackie, Polska Zbrojna nr 1, Warszawa 1999,s.31
[40] Tamże, s.31

-Junacka Szkoła Mechaniczna w Beit Nabala (Egipt),
-Junacka Szkoła Mechaniczna i Gimnazjum Mechaniczne w Sarafand (Palestyna),
-Gimnazjum i Liceum Mechaniczne w Kiryat Motzkin (Palestyna),
-Gimnazjum Mechaniczno-Lotnicze w Heliopolis (Egipt),
-Liceum Drogowe w obozie wojskowym Barbara (Palestyna),
-Junacka Szkoła Kadetów stacjonująca kolejno w obozach wojskowych w Bashit, Quastina, Barbara (Palestyna),
-Liceum Humanistyczne w Jerozolimie (Palestyna),
-Gimnazjum Kupieckie w Jerozolimie (Palestyna).

Junackie szkoły otrzymały własną autonomię. Pod względem nauczania podlegały Urzędowi Oświaty i Spraw Szkolnych. Nadzór nad szkoleniem wojskowym sprawowało Ministerstwo Spraw Wojskowych. Znaczącą pomoc materialną uzyskały szkoły od brytyjskiej misji wojskowej. Szczególną pomoc od Anglików uzyskały szkoły mechaniczne, którym to armia brytyjska udostępniła swoje warsztaty, sprzęt techniczny oraz doskonałych instruktorów.[41]

Do najlepiej zorganizowanych szkół średnich należała Junacka Szkoła Kadetów JSK. Dowództwo nad czterema kompaniami JSK objął mjr Andrzej Kulczycki. Dbał, by tradycje Szkoły Rycerskiej króla Stanisława Augusta Poniatowskiego i przedwojennego Korpusu Kadetów znalazły godnych spadkobierców. Szkoła została przeniesiona do obozu w Quastina, później do nowego miejsca postoju w Barbara. Przez szkołę tę - której ostatnim dyrektorem nauczania był kpt.W. Gorczyński - przewinęło się do 1947 roku 1171 junaków.[42]

Kształciła ona przyszłych oficerów WP. Stanowiła wizytówkę polskich szkół junackich. Wielu jej absolwentów bohaterskimi czynami na polu walki zapisało swe imiona w historii Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie.

Bardzo ważne miejsce w całym systemie szkół junackich zajmowały pododdziały junaczek. Powołano je do życia 20 maja 1942 r. na ziemi rosyjskiej. Kolebką tej szkoły był Karin-Batasz, komendantką i organizatorką była Teodora Sychowska. W Szkole Junaczek utworzono 11 klas szkoły powszechnej i 9 klas gimnazjalnych. W grudniu 1942 r. już w Palestynie Szkołę Junaczek przemianowano na Szkołę Młodszych Ochotniczek. Aż pięciokrotnie zmieniała swą siedzibę - Gedera, Rehoroth, Qastina, Jenin, aż wreszcie „osiadła" w Nazarecie.

Podobnie jak inne szkoły junackie, przygotowywała absolwentki do Wojskowej Służby Pomocniczej.

---

[41] Tamże, s.31
[42] A.KOŁODZIEJ, Szkoły Junaków w armii polskiej na wschodzie, Wojskowy Przegląd Historyczny nr 1/96, Warszawa 1996,s.226

Nazwa „nazaretanki" przylgnęła po dzień dzisiejszy do wszystkich uczennic tej szkoły.

Warto też wspomnieć o istnieniu takich szkół jak Junackie Szkoły Mechaniczne (JSM), Junackie Liceum Mechaniczne (JLM),Junacka Szkoła Łączności, Junacka Szkoła Lotniczo-Mechaniczna czy Junackie Gimnazja Mechaniczne (JGM).

1 Junackie Gimnazjum Mechaniczne (1JGM) utworzone zostało w pierwszym kwartale 1944 roku w Barbara. Pierwszym komendantem 1 JGM był por.K.Jurkiewicz. On też wraz z gronem nauczycielskim i instruktorskim opracował wytyczne dla kolejnych szkół tego typu. Po sukcesie wychowawczym (1JGM) do życia powołano jeszcze dwie szkoły tego typu.

Ciekawe rozwiązanie organizacyjne zastosowano w 3 JGM działającym w obozie egipskim, w Tellel-Kebir, podlegało dowództwu mjr. Władysława Boratyna. Zespół wykładowców i instruktorów był wspólny dla 1 JSM i 3 JGM. Obowiązywała tutaj wielka dyscyplina. Szkoła uległa likwidacji w sierpniu 1947 r. wraz z wyjazdem nauczanych i nauczających do Anglii.[43]

2 Junackie Liceum Mechaniczne (2 JLM) było najpóźniej zorganizowaną szkołą. Powołane zostało do życia jesienią 1946 r., gdy stawało się jasne, że powrót do Polski może być opóźniony, a może nawet nigdy nie nastąpi. Uczniowie wywodzili się z Junackiej Szkoły Kadetów oraz z grona absolwentów dwóch junackich gimnazjów mechanicznych. Trzyletni okres nauki dawał uczniom podstawy do ubiegania się o przyjęcie na uniwersytet lub politechnikę. Po ukończeniu nauki uczniowie mogli otrzymać tytuł technika w dziale mechanicznym. Niezależnie od pogłębiania wiedzy teoretycznej i zawodowej uczniowie byli aktywni w kółkach technicznych, literackich, śpiewaczych i artystycznych.

Junacka Szkoła Lotniczo-Mechaniczna stacjonowała w Heliopolis pod Kairem. W początkowym okresie liczyła 200 junaków. Junacy w niej kształcili się w specjalnościach: mechaników pokładowych, oficerów technicznych i mechaników obsługi naziemnej. 17.11.1943 r. szkoła została przeorganizowana i otrzymała miano: Lotnicza Szkoła Techniczna dla Małoletnich. Przeszła najpierw pod nadzór brytyjskiego lotnictwa, później Polskich Sił Powietrznych.

---

[43] Tamże, s.230

Długoletnim dowódcą tej szkoły był mjr inż. S. Olszewski. Szkoła uległa likwidacji w 1947 r. po przybyciu do Anglii. Jej uczniowie zostali rozlokowani w licznych bazach lotniczych.[44]

Do przygotowania wojskowego i obywatelskiego przykładał wielką wagę ostatni dowódca SJ i SMO ppłk dypl. Kazimierz Ryziński, który był odpowiedzialny za wszystkie aspekty wychowawcze w latach 1945-1947. Na odprawie 28.10.1944 r. ustalono wytyczne wychowania, które głosiły m.in.: „Kształtujmy i hartujmy młodzież, która ma być najlepszą na świecie; twórzmy z niej wojsko, które bić się będzie najlepiej na świecie...". W pracy tej uwzględniano elementy religijne, moralne, patriotyczne, obywatelskie, wojskowe, kulturalne i gospodarcze.[45]

Szkoły Junackie były wielkim osiągnięciem oświatowym Polskich Sił Zbrojnych. Wojsko okazało się wówczas jedyną siłą zdolną do podjęcia wysiłku kształcenia kilku tysięcy młodych Polaków i Polek. Decyzja o podjęciu przez armię kształcenia młodzieży wzbudziła u obcych powszechne zdziwienie, a następnie podziw. Dzięki organizacji wojskowej oraz skierowaniu do szkół junackich najlepszej kadry oficerskiej i pedagogicznej zdołano zorganizować cały system szkół ogólnokształcących i zawodowych. Kształcenie i wychowanie młodzieży w Szkołach Junackich, a w szczególności w JSK, opierało się na zasadach patriotyzmu i dyscypliny wojskowej. Miłość ojczyzny, praca dla jej dobra i chwały stała się treścią kształcenia i wychowania. Kadeci, junacy i junaczki byli żołnierzami. Kształcili się głównie dla potrzeb wojska.

Szkoły Junackie były niezmiernie twardą szkołą życia, ale absolwenci tych szkół byli bardzo dobrze przygotowani do życia – były również szansą awansu społecznego.

Na bazie tych doświadczeń w 1958 roku powstały Ochotnicze Hufce Pracy. Aktem narodzin była Uchwała nr 201/58 Rady Ministrów z dnia 13.06.1958 roku prawnie sankcjonująca początek tworzenia tej organizacji. Ochotnicze Hufce Pracy były niezawodnym ogniwem systemu edukacji ogólnej i zawodowej (tak samo jak Szkoły Junackie okresu II wojny światowej).[46]

---

[44] Tamże, s.230
[45] Tamże, s.231
[46] Z.BARSZCZEWSKI, Bliżej spraw wojska i obronności kraju, Żołnierz Wolności nr 138, Warszawa 1983,s.4

5. Podoficerskie szkoły piechoty dla małoletnich w II RP.

W niektórych rodzajach broni armii II Rzeczypospolitej funkcjonowały szkoły podoficerskie dla małoletnich. Szkolnictwo podoficerskie dla małoletnich stanowiło ewenement tak pod względem statusu, jak i programu nauczania. Nietypowość statusu wyrażała się w tym, że aczkolwiek zwane szkołami podoficerskimi, organizowane i utrzymywane były przez wojsko, a tryb życia w nich oparty był na regulaminach wojskowych, to słuchacze nie byli traktowani jak żołnierze, a absolwenci musieli odbywać zasadniczą służbę wojskową. Natomiast ewenement programowy polegał na tym, że głównym założeniem dydaktycznym szkół była edukacja ogólnokształcąca, dająca absolwentom świadectwo siedmioklasowej szkoły powszechnej.[47]

Myśl powołania do życia szkół podoficerskich dla małoletnich wydaje się brać swoje początki w zrodzonej w lutym 1919 r. koncepcji budowy korpusu podoficerskiego. Opracowany wówczas „Zarys budowy instytucji podoficerów Armii Polskiej" zakładał, że szkoła podoficerska będzie „zakładem naukowym typu średniego o charakterze czysto zawodowym i podnosić będzie poziom wiedzy ogólnej". [48] Według tej koncepcji do szkoły mieli być przyjmowani kandydaci posiadający co najmniej 4 klasy szkoły średniej, rok służby wojskowej oraz pozytywną opinię przełożonych. Zamierzano utworzyć szkoły dla piechoty, jazdy, artylerii i inżynierii. Równocześnie opracowany został „Tymczasowy statut szkół podoficerskich". [49]„Tymczasowy statut..." był rozwinięciem założeń budowy korpusu podoficerskiego. Statut przewidywał dwuletni cykl nauki, przy czym pierwszy rok miał być przeznaczony na edukację ogólnokształcącą, dającą w rezultacie wykształcenie ogólne na poziomie 6 klas szkoły średniej. Kandydaci, którzy legitymowaliby się wykształceniem na poziomie 6 klas szkoły średniej, mieli być przyjmowani bezpośrednio na drugi rok nauki i szkolić się jedynie pod względem wojskowym. Preferencje kształcenia skierowane były na szkolenie ogólnowojskowe, wskazywało to na związek z przyszłymi szkołami dla małoletnich.

---

[47] A.KWITKOWSKI, Podoficerskie szkoły piechoty dla małoletnich w II RP, Wojskowy Przegląd Historyczny, nr 2/92,Warszawa 1992,s.3

[48] CAW,Zespół Akt MSWojsk.,Akta Oddziału III Sztabu MSWojsk.,t 2,Zarys budowy instytucji podoficerów Armii Polskiej z 14.2.1919r.

[49] CAW,Akta Generalnego Inspektoratu Piechoty,t.21,Tymczasowy statut szkół podoficerskich(podoficerów zawodowych).

Idea podoficerskich placówek kształcenia ogólnego pozostała jednak wówczas w sferze koncepcji. Trudno jednoznacznie powiedzieć, co bardziej zaważyło na jej zaniechaniu: czy wojna polsko-rosyjska 1920 r., czy brak odpowiedniej liczby kandydatów do korpusu podoficerskiego, legitymujących się wykształceniem na poziomie 4 klas szkoły średniej. Wydaje się, że zarówno jeden, jak i drugi czynnik nie pozostały bez wpływu na rezygnację władz wojskowych z pierwotnych założeń.

Nawrót do idei przygotowania ogólnokształcącego kandydatów na podoficerów zawodowych nastąpił w 1921 r. Komendant Centralnej Szkoły Podoficerów Piechoty nr 1 w Chełmnie, płk Krupowicz, wystąpił 2.7.1921 r. do Oddziału III Sztabu MSWojsk. z propozycją utworzenia „szkoły przygotowawczej dla podoficerów piechoty".[50] Autor wniosku, znający z praktyki problemy edukacyjne podoficerów piechoty, postulował rozwiązanie, które - jego zdaniem - miało podnieść poziom intelektualny korpusu podoficerskiego. Chodziło o zapewnienie szkołom podoficerów zawodowych odpowiednio przygotowanych pod względem fizycznym i intelektualnym kandydatów, rekrutujących się przede wszystkim z młodzieży pozbawionej opieki. Płk Krupowicz proponował przyjmować kandydatów umiejących czytać i pisać w wieku ok. 13 lat, którzy w czasie 3-4 lat nauki mieli osiągnąć wykształcenie z zakresu 5-6 klas szkoły powszechnej. W zamian za bezpłatną naukę kandydaci mieli „odsłużyć" w wojsku po 2-3 lata za każdy rok nauki.[51]

Po ukończeniu szkoły przygotowawczej słuchacze mieli być kierowani bezpośrednio do szkół podoficerskich, a następnie - po odbyciu obowiązkowej służby wojskowej - do służby zawodowej. Jednocześnie płk Krupowicz przedstawił propozycję alternatywną, w myśl której szkoła przygotowawcza miała przyjmować kandydatów w wieku 17-18 lat z wykształceniem 3-4 klasy szkoły powszechnej i po 1-2-letniej nauce kierować ich do szkół podoficerskich. Wnioskodawca zgłosił przy tym gotowość natychmiastowego zorganizowania przy kierowanej przez siebie szkole jednej klasy tego typu, liczącej 80-100 uczniów.

Adresat wniosku, Oddział III Sztabu MSWojsk., przychylnie ustosunkował się do pierwszej propozycji, sugerując jedynie podwyższenie wymogu wieku kandydatów do 14 lat i wydłużenie czasu nauki do 3-4 lat.

---

[50] CAW,Zespół MSWojsk.,Akta Oddziału III Sztabu MSWojk.,t.66,Pismo Komendanta CSPP nr1 w Chełmnie z 5.8.1921r.

[51] A.KWITKOWSKI, Podoficerskie szkoły piechoty dla małoletnich w II RP, Wojskowy Przegląd Historyczny, nr 2/92,Warszawa 1992,s.3

Wniosek pozytywnie zaopiniowała Francuska Misja Wojskowa, wyrażając jednakże obawę, iż wizja dwunastoletniej obowiązkowej służby zawodowej przyczyni się do pozostania w wojsku podoficerów najsłabszych .[52]

Plan resortu przewidywał objęcie patronatem dzieci inwalidów wojennych i dzieci po poległych żołnierzach już od 5 roku życia według następujących etapów:

- etap pierwszy - dzieci w wieku 5-8 lat korzystać miały z bliżej nieokreślonej materialnej pomocy wojska;
- etap drugi - siedmioletnia bezpłatna nauka, kończąca się świadectwem pełnej szkoły powszechnej;
- etap trzeci - trzyletnia pomocnicza praca absolwentów w jednostkach i instytucjach wojskowych jako forma rekompensaty za poniesione przez państwo nakłady. W tym okresie wojsko miało dawać bezpłatne zakwaterowanie, umundurowanie i wyżywienie oraz niewielkie wynagrodzenie;
- etap czwarty - z chwilą osiągnięcia przewidzianego ustawą wieku wymaganego do podjęcia służby ochotniczej (18 lat) wstąpienie do służby wojskowej z deklaracją do służby zawodowej, a następnie podjęcie nauki w szkole dla podoficerów zawodowych.[53]

Prawdopodobnie z myślą o szybszych efektach jej realizacji Departament I zaaprobował koncepcję płk. Krupowicza traktując ją jako rozwiązanie tymczasowe, obowiązujące do chwili, gdy zacznie obowiązywać plan MSWojsk. W rzeczywistości w życie nie weszła żadna z obu koncepcji, na co nie bez wpływu była ówczesna sytuacja finansowa wojska i całego państwa.

Korpus podoficerów zawodowych, zwanych wówczas szeregowymi zawodowymi, nie cieszył się najlepszą opinią. Złożyła się na to świeża pamięć podoficerów byłych armii zaborczych i nie uregulowany charakter służby podoficerskiej, polegający na odnawianiu co 3 lata umowy o służbę. Jednakże władze wojskowe wszelkie niedomagania występujące w korpusie podoficerskim składały na karb niskiego poziomu intelektualnego podoficerów.

Z oryginalną propozycją wystąpił w 1924 r. kpt. Jerzy Bonkowicz-Sittauer, sugerując tworzenie placówek, które dawałyby wykształcenie na poziomie 4-7 klas szkoły powszechnej oraz przygotowanie zawodowe, z którego mógłby skorzystać podoficer po odbyciu służby zawodowej.[54]

---

[52] Tamże, s.4
[53] Tamże, s.4
[54] J.BONKOWICZ-SITTAUER,O zakładach naukowych dla podoficerów, Polska Zbrojna nr 197,Warszawa 1924, s.5

Propozycja ta, łącząca ideę dokształcania podoficerów z próbą ograniczenia „niepewności jutra" środowiska podoficerskiego, nie została przyjęta.

Kolejny nawrót do koncepcji przygotowania ogólnego kandydatów na podoficerów zawodowych nastąpił w 1927 r. Szef Sztabu Generalnego, opiniując w kwietniu 1927 r. projekt planu pokojowego szkolenia podoficerów, uznał za celowe utworzenie szkół przygotowawczych, z których rekrutowaliby się kandydaci do zawodowej służby podoficerskiej, tym bardziej, że podobne placówki funkcjonowały już w armii francuskiej i niemieckiej.[55] Biuro Ogólno-Organizacyjne rozesłało do wszystkich departamentów koncepcję organizacji szkół przygotowawczych. Na konferencji przedstawiono trzy warianty ich funkcjonowania:

Wariant I zakładał trzyletnią szkołę wspólną dla wszystkich rodzajów wojsk i służb, przy czym nauka na II i III roku uwzględniałaby specyfikę poszczególnych rodzajów wojsk, ale słuchacze w dalszym ciągu przebywaliby w tej samej szkole;

Wariant II przewidywał, że pierwszy rok nauki w szkole przygotowawczej słuchacze odbywaliby wspólnie, a drugi i trzeci przy istniejących szkołach dla podoficerów zawodowych poszczególnych rodzajów wojsk i służb.

Wariant III zakładał powoływanie przy istniejących już szkołach podoficerskich szkół przygotowawczych.

Idea Biura Ogólno-Organizacyjnego została poparta przez wszystkie zainteresowane departamenty, przy czym najmniej przychylnie został przyjęty wariant trzeci, gdyż obawiano się demoralizacji małoletnich. Tak więc koncepcja szkoły przygotowawczej zaczęła się urealniać. 2 września 1928 r. minister spraw wojskowych wydał rozkaz, na mocy którego z dniem 15.9. miała zostać powołana do życia szkoła dla małoletnich kandydatów na podoficerów zawodowych piechoty, której tymczasowo nadano nazwę Szkoła Podoficerska w Koninie.[56]

Jej zadaniem było przygotowanie pod względem ogólnym i wojskowym kandydatów na podoficerów zawodowych. Poziom wykształcenia ogólnego miał odpowiadać siedmioklasowej szkole powszechnej, wiedzy wojskowej zaś - szkole podoficerskiej. Nowo powstała szkoła była szkołą centralną, której komendant, z uprawnieniami dowódcy pułku, podlegał szefowi Departamentu Piechoty, a przez niego ministrowi.

---

[55] CAW,Zespół Akt MSWojsk., Akta Departamentu Dowodzenia Ogólnego,t.33,Opinia Szefa Sztabu Generalnego nt.projektu planu pokojowego szkolenia podoficerów.

[56] DZ.R.nr 30, 2.11.1928r.,poz.326

Równocześnie została ustalona tymczasowa struktura organizacyjna, na którą składały się następujące elementy: komendant z personelem pomocniczym i naukowym; kwatermistrz z personelem pomocniczym; pluton administracyjny, kompania szkolna.[57]

23.7.1929 r. dokonano reorganizacji szkoły, która przyjęła następujący schemat organizacyjny .

Komendantem nowo powstałej szkoły został mjr Mieczysław Pretsch, obsada kadrowa w pierwszym roku funkcjonowania szkoły przedstawiała się następująco: lekarz szkoły - mjr Jan Górski; kwatermistrz - por. Mikołaj Kozłowski, adiutant szkoły - por. Bogusław Skrzetuski; d-ca kompanii kpt. Wojciech Marczewski.[58] Funkcjonowanie szkoły konińskiej było istotnym poligonem doświadczalnym w doskonaleniu struktur organizacyjnych. Eksperyment ze szkołą konińską spełnił oczekiwania władz wojskowych, w sierpniu 1931r. minister spraw wojskowych -podjął decyzję o rozwiązaniu Szkoły Podoficerów Zawodowych Piechoty w Grudziądzu i powołał w jej miejsce Szkołę Podoficerów Piechoty dla Małoletnich nr 2, nadając zarazem szkole konińskiej nazwę „Szkoła Podoficerów Piechoty dla Małoletnich nr 1".[59]Nowo powstająca szkoła miała przyjąć strukturę organizacyjną szkoły konińskiej. Z uwagi na spóźniony termin decyzji o utworzeniu szkoły nie była ona w stanie przeprowadzić rekrutacji na I rok nauki. Powinność tę w jej imieniu wykonała szkoła konińska i skierowała do Grudziądza 135 uczniów .[60]

Szkoła w Grudziądzu przeprowadziła jeszcze rekrutację słuchaczy na pierwszy rocznik, przyjmując 170 uczniów, z tego 40 dla powstającej w 1932r. trzeciej szkoły, i na mocy rozkazu MSWojsk. z dniem 5.8.1932 r. została przeniesiona do Śremu. [61]Zainteresowanie młodzieży szkolnictwem dla małoletnich spowodowało, że w 1932 r. władze wojskowe utworzyły Szkołę Podoficerów Piechoty dla Małoletnich nr 3 w Nisku. [62]Uruchamianie działalności nowej szkoły przebiegać miało w trzech fazach:

- I faza w lipcu 1932 r. Celem jej było zorganizowanie bazy dydaktycznej i rozpoczęcie szkolenia jednej kompanii, liczącej 130 uczniów. Rekrutacji na I rok dokonać miały bliźniacze szkoły w Koninie i Grudziądzu;
- II faza została zaplanowana na lato 1933 r. Miała zostać powołana wówczas druga kompania szkolna.

---

[57] A.KWITKOWSKI, Podoficerskie szkoły piechoty dla małoletnich w II RP, Wojskowy Przegląd Historyczny, nr 2/92,Warszawa 1992,s.6

[58] CAW,Zespół Akt MSWojsk., Akta SPPdM nr 1,t.13,Wykaz uposażenia podoficerów za maj 1929r.

[59] Dz.R. nr 27 z 31.8.1931r.,poz.347

[60] CAW,Zespół Akt Szkół Wojskowych,Akta SPPdM nr 1,t.3 Rozkaz dzienny nr 191 z 22.8.1931r.

[61] Tamże, Rozkaz dzienny nr 182 z 1.9.1932r.

[62] Dodatek tajny do DZ.R. nr 3,z 11.4.1932r.,poz.19

W rzeczywistości faza ta została przyspieszona i druga kompania szkolna została utworzona jeszcze latem 1932 r. przy pomocy SPPdM nr 1 i nr 2. Komendanci tych szkół skierowali do Niska po 45 uczniów i tyleż samo przyjęła szkoła w Nisku.
- III faza przewidziana była na lato 1934 r. Ponieważ została przyspieszona poprzednia faza, to wraz z przeprowadzeniem rekrutacji na pierwszy rok w 1933 r. proces rozwijania SPPdM nr 3 został zakończony.[63]

Zebrane doświadczenia dydaktyczne i wychowawcze, liczebność kandydatów oraz wzrastający poziom ich wykształcenia ogólnego spowodowały, że w 1936 r. rozpoczęto rozważania nad modyfikacją systemu kształcenia młodocianych kandydatów na podoficerów piechoty. Modyfikacja polegać miała na podziale istniejących szkół na dwa typy:
- typ I, do którego zamierzano włączyć szkoły w Koninie i w Nisku. Prowadzić one miały szkolenie na dotychczasowych zasadach, tzn. przyjmować kandydatów w wieku 15-17 lat z wykształceniem na poziomie 5 klas szkoły powszechnej i szkolić ich przez trzy lata pod względem ogólnym i wojskowym;
- typ II dotyczyć miał SPPdM nr 2 w Śremie. Miała ona przyjmować kandydatów w wieku 17-19 lat o wykształceniu siedmioklasowym i szkolić ich przez trzy lata tylko pod względem wojskowym.[64]

Propozycja ta w życie nie weszła, tworzenie szkół typu II mijało się z założeniami szkolnictwa dla małoletnich. Sama jednak idea reorganizacji została, w nieco innym kształcie, wprowadzona w życie w późniejszym czasie. Szkoły Podoficerów Piechoty dla Małoletnich nr 1 i nr 3, przyjmowały kandydatów na dotychczasowych warunkach i prowadziły szkolenie ogólnokształcące oraz wojskowe w systemie trzyletnim. Szkoła Podoficerów Piechoty dla Małoletnich nr 2 w Śremie, wcielając kandydatów z ukończonymi siedmioma klasami szkoły powszechnej, w ciągu dwóch lat szkoliła ich głównie pod względem wojskowym. System taki utrzymał się do końca II Rzeczypospolitej.[65]

Wraz z powołaniem do życia pierwszej szkoły podoficerskiej dla małoletnich zostały określone tymczasowe warunki- przyjęcia. Były nimi: obywatelstwo polskie, ukończony 14, a nie przekroczony 16 rok życia, świadectwo ukończenia 4 klas szkoły powszechnej oraz odpowiednie warunki fizyczne.

---

[63] A.KWITKOWSKI, Podoficerskie szkoły piechoty dla małoletnich w II RP, Wojskowy Przegląd Historyczny, nr 2/92,Warszawa 1992,s.7

[64] CAW,Zespół Akt MSWojsk., Akta Departamentu Piechoty,t.73,Pismo I wiceministra spraw wojskowych z 10.4.1936r

[65] CAW,GISZ, Akta Biura Inspekcji,t.793,Rozkaz Szefa Departamentu Piechoty z 22.5.1937r

Ponadto rodzice lub opiekunowie kandydata musieli podpisać dwa zobowiązania: jedno dotyczące zwrotu kosztów nauki w wypadku relegowania ucznia ze szkoły i drugie - dotyczące skierowania ucznia bezpośrednio po szkole do odbycia obowiązkowej służby wojskowej, a następnie do służby zawodowej.

Tymczasowe warunki przyjęcia przyznawały pierwszeństwo w przyjęciu sierotom po poległych w walkach o niepodległość oraz synom wojskowych w służbie czynnej. W trzy lata później górną granicę wieku kandydatów podniesiono do 17 lat.[66]

System preferencji być może spełniał dobrze funkcję „wdzięczności" państwa dla kombatantów, ale nie zapewniał doboru najlepszych kandydatów do korpusu podoficerskiego. Dostrzegły to władze wojskowe już w 1932 r. i uznały dotychczasowy nabór kandydatów za przypadkowy. Wcześniej opublikowane warunki przyjęć nie uległy zmianie, ale w tajnym piśmie skierowanym do DOK wiceminister spraw wojskowych wydał następujące dyspozycje:

- przyjmować kandydatów w wieku 15-16 lat,
- pierwszeństwo dawać kandydatom o odpowiednich walorach fizycznych,
- dobierać kandydatów ze środowisk moralnie zdrowych,
- wybierać 2/3 kandydatów ze środowiska wiejskiego .[67]

W roku wybuchu wojny wprowadzono kolejną modyfikację systemu rekrutacji kandydatów do piechocińskich szkół podoficerskich dla małoletnich, która dotyczyła nie tyle indywidualnych wymagań stawianych kandydatom, ile samego systemu rekrutacji. Ustalono rejonizację poboru kandydatów. [68]

Egzaminy wstępne dla kandydatów do SPPdM odbywały się w sierpniu i trwały dwa dni. W pierwszym dniu kandydaci podlegali przeglądowi lekarskiemu i próbie sprawności fizycznej. Ci, którzy pomyślnie przeszli sprawdzian pierwszego dnia, byli dopuszczani do egzaminu konkursowego z wiedzy ogólnej oraz podlegali badaniom psychotechnicznym. Tryb przeprowadzania egzaminów wstępnych wskazuje, że były preferowane cechy fizyczne a nie intelektualne.

Wydaje się to pozostawać w związku z poglądem na miejsce i rolę podoficera piechoty - instruktora i dowódcy, od którego wymagano dużej sprawności fizycznej.[69]

---

[66] A.KWITKOWSKI, Podoficerskie szkoły piechoty dla małoletnich w II RP, Wojskowy Przegląd Historyczny, nr 2/92,Warszawa 1992,s.9

[67] Tamże, s.68

[68] Tamże, s.69

[69] Tamże, s.10

Specyficzny był status uczniów 6 szkół podoficerskich dla małoletnich. Słuchacze I i II roku nie byli żołnierzami. Nosili jednak mundury kroju żołnierskiego i z tego tytułu obowiązywało ich żołnierskie zachowanie i oddawanie honorów wojskowych. Natomiast uczniowie III rocznika osiągali z reguły wiek 18 lat i stawali do poboru, a następnie jako ochotnicy byli wcielani do służby wojskowej. Na początku trzeciego roku nauki składali przysięgę wojskową i od tej pory obowiązywały ich wszystkie regulaminy i przepisy wojskowe.

W 1931 r. wcielona została w życie „Instrukcja wychowania uczniów Szkół Podoficerów Piechoty dla Małoletnich", która określała, że u uczniów kształtować miano następujące cechy: patriotyzm, honor, wierność, karność i posłuszeństwo, odwagę i waleczność, prawdomówność, samodzielność i przedsiębiorczość, koleżeństwo oraz religijność i moralność.[70]

Całokształtem nauczania i szkolenia kierowali komendanci szkół. Pomocnikiem komendanta w sprawach nauczania przedmiotów ogólnokształcących był kierownik wyszkolenia ogólnego. Kandydatura na to stanowisko była zatwierdzana przez dwa resorty: Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego oraz MSWojsk. Do obowiązków kierownika wyszkolenia ogólnego należało: udzielanie pomocy komendantowi szkoły w doborze nauczycieli przedmiotów ogólnokształcących, ustalanie podziału pracy między nauczycieli i czuwanie nad realizacją programu wykształcenia ogólnego. Natomiast dowódcy pododdziałów byli odpowiedzialni za organizację, przebieg i wyniki wyszkolenia wojskowego.[71]

Organem pomocniczym komendanta szkoły była Rada Pedagogiczna.

Rok szkolny trwał od 1.9. do 31.7. następnego roku i dzielił się na trzy okresy:

- I (pierwsze półrocze nauki) od 1.9. do 30.1.,
- II (drugie półrocze nauki) od 31.1. do 15.6.,
- III (szkolenie poligonowe) od 16.6. do 30.7.

Sierpień był miesiącem urlopów elewów.[72]

---

[70] CAW,Zespół Akt MSWojsk.,Akta Departamentu Piechoty,t.41,Instrukcja wychowania uczniów SPPdM z 1931r.

[71] A.KWITKOWSKI, Podoficerskie szkoły piechoty dla małoletnich w II RP, Wojskowy Przegląd Historyczny, nr 2/92,Warszawa 1992,s.11

[72] Tamże, s.12

Propozycje nauczania (w rozbiciu procentowym) między przedmiotami ogólnokształcącymi a wojskowymi.

ROCZNIK	PRZEDMIOTY	
	WOJSKOWE	OGÓLNE
I	50%	50%
II	60%	40%
III	86%	14%

Źródło: CAW, Zespół Akt MSWojsk. ,Akta Departamentu Piechoty, t.65, Program szkolenia w SPPdM

Czas przewidziany na nauczanie poszczególnych przedmiotów w SPPdM w skali jednego półrocza.

PRZEDMIOT	ROCZNIK	ILOŚĆ GODZIN W MIESIĄCU				
		I	II	III	IV	V
1	2	3	4	5	6	7
Wyszkolenie bojowe	I	16	18	14	12	17
	II	32	26	40	16	28
	III	40	43	40	24	30
Wyszkolenie strzeleckie	I	17	18	20	11	22
	II	16	18	19	10	16
	III	27	22	24	13	47
Wychowanie fizyczne	I	10	11	11	5	10
	II	6	8	8	4	10
	III	15	15	15	8	6
Nauka O broni	I	8	8	8	4	5
	II	4	6	5	4	6
	III	7	6	7	4	6
Służba wewnętrzna	I	9	8	8	3	5
	II	4	5	4	4	4
	III	7	8	9	4	7
Musztra	I	5	6	7	4	7
	II	10	10	8	4	6
	III	6	6	7	4	6
Gazoznawstwo	I	1	-	1	1	1
	II	2	8	1	2	2
	III	1	11	4	2	3
Walka na	I	4	3	4	2	4

bagnety	II III	3 2	2 4	2 3	2 2	2 3
Łączność	I II III	- 1 3	- 1 2	- 1 3	- 2 1	- 3 2
Służba pionierska	I II III	- 1 5	- 1 3	- 2 6	- 3 4	- 3 4
Organizacja armii	I II III	- 1 1	- 1 1	- 1 1	- - 1	- 2 1
Higiena	I II III	1 1 -	1 1 -	1 1 -	- - -	1 1 1
Język polski	I II III	16 12 3	16 11 5	18 12 5	10 7 4	16 14 8
Język niemiecki	I II III	10 9 3	8 8 6	8 8 5	5 4 3	9 8 7
Język rosyjski	I II III	- 9 7	- - -	- 8 4	- 5 3	- 8 7
Religia	I II III	7 4 -	8 4 -	8 4 -	4 2 -	7 4 -
Historia	I II III	9 8 3	8 7 5	8 8 5	5 6 3	9 7 7
Wiedza obywatelska	I II III	- - -	- - 5	- - 6	- - 3	- - 8
Geografia	I II III	9 8 5	8 7 -	8 8 -	5 4 -	9 7 -
Rachunki Z geometrią	I II III	11 8 2	12 8 -	13 8 -	7 4 -	13 7 -
Przyroda martwa	I II III	5 5 -	4 4 -	5 4 -	2 2 -	5 5 -
Rysunki	I	4	4	4	2	3

	II III	4 -	4 -	4 -	2 -	3 -
Śpiew	I II III	4 4 -	4 4 -	4 4 -	2 1 -	3 2 -
Roboty ręczne	I II III	4 4 -	- - -	4 4 -	2 1 -	3 3 -

Źródło: CAW,Zespół Akt MSWojsk.,Akta Departamentu Piechoty, t.73, Program wyszkolenia w SPPdM nr 2 w roku szkolnym 1934/35

Klasyfikacja słuchaczy SPPdM była prowadzona dwukrotnie w ciągu roku, ale w różnych terminach; ze szkolenia wojskowego 30.1. i 31.7., a z nauczania ogólnego 30.1. i 30.5. Podstawą promocji na kolejny rok było osiągnięcie pozytywnych wyników ze szkolenia wojskowego i nauczania ogólnego.[73]

Analiza programu nauczania w SPPdM wydaje się wskazywać na chęć gruntownego przygotowywania słuchaczy pod względem wiedzy ogólnej i wojskowej.

Rokrocznie mury podoficerskich szkół piechoty dla małoletnich opuszczało około 300 absolwentów.[74]

Nie powiodły się jednak próby ratowania wojska przez zakładanie szkół dla małoletnich, absolwenci ich uciekali z wojska pod lada pozorem, bowiem każdy inny zawód był daleko lżejszy i daleko popłatniejszy.

[73] Tamże, s.15
[74] Tamże, s.15

6.Przysposobienie wojskowe młodzieży w II RP. Rola organizacji i stowarzyszeń w systemie wychowania obronnego.

Przysposobienie wojskowe w szerokim rozumieniu tego terminu znane było już w wiekach średnich i obejmowało pospolite ruszenie szlacheckie oraz przeznaczone do obrony miast cywilno-wojskowe związki „Łuczników" czy „Bractwa Strzeleckie", ale „(...) właściwe przysposobienie wojskowe obejmujące cały naród, a nie poszczególne jego warstwy, zrodziło się w czasie odrodzenia wojska narodowego, kiedy T. Kościuszko nakazał ćwiczenia w obrotach żołnierskich w niedzielę po południu dla pospolitego ruszenia".[75]

W ponad stuletnim okresie niewoli funkcję przekazywania teoretycznej i praktycznej wiedzy wojskowej przejęły działające na terenie całej Polski organizacje spiskowe, szczególnie liczne i aktywne do roku 1863 i po roku 1905, np. Związek Walki Czynnej oraz Związki Strzeleckie czy „Sokół".[76]

W latach poprzedzających I wojnę światową w niektórych państwach europejskich można już odnotować pierwsze, jeszcze nieco dyletanckie i nie w pełni przemyślane próby wprowadzenia przysposobienia wojskowego do szkół.

Natomiast w podporządkowanej zaborom polskiej szkole ograniczano się jedynie do prowadzenia lekcji wychowania fizycznego. Dlatego za właściwy początek szkolnej nauki przysposobienia obronnego w naszym kraju należy przyjąć okres międzywojenny, choć i wtedy brak było jednomyślności poglądów na temat celów, zakresu przekazywanej wiedzy, metod i form organizacyjnych. Zgadzano się tylko, że przysposobienie wojskowe winno być jednym z najważniejszych czynników wychowania narodowego i obywatelskiego, których programy należało tak ułożyć, aby młode pokolenie mogło dobrze poznać i głęboko umiłować Polskę. Chciano również nauczyć społeczeństwo, a przede wszystkim młodzież, myślenia polityczno-obronnego i dążono do podniesienia poziomu sprawności fizycznej młodzieży.

Wątpliwości budziły jednak inne ważne problemy. Zastanawiano się, czy przysposobienie wojskowe winno być samodzielnym, odrębnym przedmiotem nauczania, czy też miałoby stanowić integralną część wychowania fizycznego. Rozpatrywano możliwość realizacji niektórych działów przysposobienia wojskowego - takich jak terenoznawstwo czy łączność - w ramach lekcji geografii i fizyki.[77]

---

[75] M.FULARSKI, Przysposobienie wojskowe w Polsce, Warszawa 1929,s.10-11

[76] J.KULKA, Przysposobienie wojskowe w Polsce w II RP, Wojskowy Przegląd Historyczny nr 1/92, Warszawa 1992r.,s.334

[77] Tamże, s.334

Starano się też ustalić, jaki stopień wyszkolenia wojskowego ma dać szkoła średnia i czy tym samym przysposobienie wojskowe ma zastąpić powszechną służbę wojskową, czy tylko skrócić jej okres. Uczniowie podczas zajęć z przysposobienia wojskowego mieli również zdobyć określone sprawności i umiejętności, m.in. w zakresie musztry, strzelania, służby saperskiej, łączności, orientacji w terenie i ratownictwa.

Chciano, aby przysposobienie wojskowe budziło uczucia patriotyczne i wyzwalało chęć ochotniczej służby dla kraju, i wcale nie chodziło o to, by szkoła wyszkoliła żołnierzy lecz, aby młodzież obojga płci napełnić duchem rycerskości, duchem ofiarności, by zdolna była w każdej chwili do poświęcenia dla ojczyzny, a nawet do ofiary życia za swój kraj.

Przysposobienie wojskowe miało więc ukształtować pewne cechy charakteru takie jak: zdyscyplinowanie, punktualność i poszanowanie czasu, odwaga, przytomność umysłu, spostrzegawczość, wytrwałość i solidarność. Jako jedno z ważniejszych zadań tęgo przedmiotu wymieniano także potrzebę rozwijania sprawności fizycznej i wyrabiania odporności psychicznej.[78]

W miarę rosnącego zagrożenia wojennego zmieniły się również cele przysposobienia wojskowego młodzieży szkolnej. W programach zaczęto eksponować konkretną rolę przygotowania żołnierskiego.

Podobnie jak różnorodne i zmienne były zadania i funkcje, jakie wyznaczono szkolnemu przysposobieniu wojskowemu, tak zróżnicowane były poglądy w kwestii organizacji procesu nauczania wiedzy wojskowej. Jedni byli zdania, że elementy przysposobienia wojskowego powinny przenikać cały program wychowania i nauczania szkolnego. Konsekwencją takiego mniemania były propozycje wykorzystania pewnych elementów lekcji języka polskiego i języków obcych, geografii fizyki, historii czy innych przedmiotów do realizacji celów przysposabiania wojskowego.

Inni uważali, że szkolenie obronne należy podporządkować i uczynić częścią składową wychowania fizycznego, ograniczywszy przy tym jego zakres do obcowania z przyrodą i uprawiania niektórych dyscyplin sportowych, m.in. strzelectwa, jazdy konnej czy rzutu młotem.

Przedstawiciele trzeciego stanowiska chcieli, by przysposobienie wojskowe było autonomicznym przedmiotem, miało swój własny program i przeznaczony na jego poznanie wymiar godzin.

Drugą formą wprowadzania uczniów w arkana teorii i praktyki wojskowej były różnego rodzaju szkolenia młodzieży męskiej jak i żeńskiej.

---

[78] Tamże, s.335

Uzupełnieniem szkoleń były letnie obozy wakacyjne, których cele sprowadzały się do podniesienia sprawności fizycznej młodego pokolenia, przygotowania pomocników i instruktorów wychowania fizycznego oraz przysposobienia wojskowego, a także zbliżenia ich do przyrody.
Pod koniec lat międzywojennych przysposobienie wojskowe traktowano w programach szkolnych już jako samodzielny przedmiot.

Władze wojskowe stale wykazywały zainteresowanie sprawami szkolnictwa. Było to zrozumiałe, gdyż od stopnia wypełniania obowiązku szkolnego przez dzieci zależała liczba analfabetów trafiających do armii i związane z tym obciążenie jednostek organizacją nauki.

Krytyka programów nauczania w szkołach powszechnych i średnich, wyrażana przez koła wojskowe, nasiliła się w połowie lat trzydziestych. Motywowano ją wzrostem tendencji militarystycznych u sąsiadów Polski.

I tak w lutym 1934 roku I wiceminister spraw wojskowych gen. Kazimierz Fabrycy stwierdzał, że proponowany program przedmiotów humanistycznych nie uczy młodzieży ponoszenia ofiar dla Ojczyzny, nie zwraca uwagi na zaborczość Niemców, zbrodnie komunizmu w Związku Radzieckim ani na olbrzymie zbrojenia w obu tych krajach.[79]

Kadrze nauczycielskiej zarzucano nazbyt marginalne traktowanie problematyki obrony państwa i słabe przygotowanie do jej propagowania, wypływające, zdaniem MSWojsk., między innymi z wadliwie skonstruowanych programów nauczania w seminariach nauczycielskich. W ślad za tym szła propozycja kierowania do szkół na pograniczu i na terenach mieszanych narodowościowo przede wszystkim nauczycieli mających za sobą służbę wojskową i stopień oficera lub podchorążego rezerwy.[80]

Propozycję tę praktycznie od razu zaczęto realizować - przystąpiono do konkretnych działań. Okręgi korpusów organizowały kursy dla nauczycieli i działaczy społecznych, na których zapoznawano słuchaczy z postulatami armii pod adresem szkolnictwa, podejściem władz wojskowych do zagadnienia wychowania obywatelskiego oraz warunkami pracy na pograniczu i Kresach Wschodnich. Wszystkie koszty szkoleń pokrywała armia.

Logicznym następstwem dużego zainteresowania MSWojsk. kwestią wychowania i wykształcenia młodzieży była pomoc udzielana szkołom cywilnym przez armię. Już w pierwszych latach niepodległości część pułków przekazywała szkołom niewielkie kwoty pieniężne na zakup odzieży i przyborów szkolnych dla dzieci z najuboższych rodzin.

---

[79] J.ODZIEMKOWSKI, Armia i społeczeństwo II Rzeczypospolitej, Warszawa 1996,s.87
[80] Współpraca dowódców okręgów i korpusów z kuratorami szkolnymi, notatka z 1937 r.,CAW,I.3000,22,137

Pomoc ta, z uwagi na skromne środki, jakimi dysponowało wojsko (składki na cele społeczne ograniczały niskie pensje kadry) oraz brak jednolitego, skoordynowanego planu całej akcji, docierała do niewielu szkół. Zasadniczo uwagę koncentrowano na miastach garnizonowych, rzadko wykraczając poza ich teren.[81]

Kryzys ekonomiczny uwypuklił znaczenie pomocy udzielanej szkołom przez armię. Co więcej, pomoc ta wywołała bardzo przychylne dla wojska komentarze, podnosiła jego prestiż, stwarzała garnizonom okazję do nawiązania ściślejszych kontaktów z miejscowym społeczeństwem.

W 1934 roku Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego zainicjowało akcję nauczania elementarnego tych analfabetów, którzy osiągnąwszy wiek przedpoborowy otrzymali kategorię zdrowia „A". Chodziło o zmniejszenie analfabetyzmu wśród młodzieży powoływanej do odbycia służby i odciążenie prowadzonych przez wojsko kursów nauczania przymusowego.[82]

W II Rzeczypospolitej istniało kilkanaście organizacji posiadających prawo prowadzenia przysposobienia wojskowego wśród młodzieży.

Największą jednak uwagę należy poświęcić tym organizacjom, które metody swojej pracy i treści wychowawcze przekazywane młodzieży ustalały w ścisłym porozumieniu z władzami wojskowymi.

ZWIĄZEK STRZELECKI

Związek Strzelecki (ZS), zwany też "Strzelcem", był najliczniejszą spośród organizacji prowadzących przysposobienie wojskowe w Polsce.

Początki tej organizacji sięgają okresu sprzed I wojny światowej. Jednym z głównych celów szkoleniowych „strzelca" było przygotowanie rezerw (osobowych) mobilizacyjnych na wypadek wojny. W czerwcu 1914r. w Związkach Strzeleckich istniało 14 szkół oficerskich, około 50 podoficerskich i ponad 200 żołnierskich.[83]

Szkoła oficerska dzieliła się na dwa kursy. Celem pierwszego tzw. normalnego było taktyczne wykształcenie oficera piechoty. Trwał on przeciętnie półtora roku. Kurs drugi obejmował studia wyższej taktyki, podstawy wykształcenia strategicznego i specjalne działy nauk wojskowych nie uwzględniane w programie kursu pierwszego. Tylko absolwenci tego kursu otrzymywali przed I wojną światową odznakę popularnie nazwaną „parasolem". Dużą rolę w upowszechnianiu wiedzy wojskowej i popularyzacji najnowszych doświadczeń wojennych odgrywał miesięcznik pt. „Strzelec".

---

[81] J.ODZIEMKOWSKI, Armia i społeczeństwo II Rzeczypospolitej, Warszawa 1996,s.87
[82] Tamże, s.97
[83] T.BOGALECKI, Polskie Związki Strzeleckie przed I wojną światową, Łódź 1991, s.6

Próba ognia jaką była dla członków polskich organizacji niepodległościowych I wojna światowa i walki o granice państwa polskiego, potwierdziła opinię o Związkach Strzeleckich jako kuźni polskich kadr wojskowych. Czterech jego czołowych działaczy – Józef Piłsudski, Edward Rydz-Śmigły, Władysław Sikorski i Kazimierz Sosnkowski zostało wodzami naczelnymi Wojska Polskiego.[84]

Zadania „Strzelca" okresu II wojny światowej były podobne. Miał przygotowywać młodzież do służby wojskowej, wychowywać ją w duchu patriotycznym i obywatelskim, szerzyć znajomość historii Polski i tradycji oręża polskiego, przybliżać młodzieży zdobycze nauki i techniki, unikając przy tym działalności politycznej zgodnie z oficjalnie obowiązującą w wojsku zasadą apolityczności .[85]

Jednym z głównych celów było także ograniczenie analfabetyzmu wśród przedpoborowych. Sformułowano zalecenie, aby każdy członek „Strzelca" opuszczający jego szeregi umiał pisać i czytać.

Niezależnie od wielu słów krytycznych pod adresem "Strzelca" należy pamiętać o jego niewątpliwych osiągnięciach w likwidowaniu analfabetyzmu, upowszechnianiu wiedzy rolniczej i wojskowej, w podnoszeniu ogólnego poziomu kultury, świadomości narodowej i w popularyzowaniu zdobyczy cywilizacyjnych (radio, prasa, książka, energia elektryczna itp.). Idea związków strzeleckich jest wciąż żywa. Z ciekawą inicjatywą wystąpiono w 1991 roku w Bełchatowie kiedy to 15 czerwca 1991 roku powstał oddział „Strzelca" Organizacji Społeczno-Wychowawczej Bełchatów, tradycjami sięgający czasów przedwojennych. Utworzyli go członkowie Związku Peowiaków. Pierwszymi instruktorami byli oficerowie 25. Pułku Piechoty, stacjonującego w Piotrkowie Trybunalskim.[86]

Obecny oddział „Strzelca" nigdy nie współpracował z żadną jednostką wojskową. Od kandydatów nie wymaga się specjalnych predyspozycji – informuje mł.insp. Marcin Plisiecki, dowódca oddziału. – Muszą mieć 16 lat i okazać zaświadczenie lekarskie zezwalające na forsowne ćwiczenia. Wzrost i waga ciała czy ukończenie elitarnych kursów nie ma znaczenia.[87]Przyjmowani są więc wszyscy chętni, którzy interesują się działaniami paramilitarnymi i chcą ciekawie spędzić wolny czas. Problem mogą mieć tylko dziewczęta. Statut organizacji ogranicza ich liczbę tak, by nie stanowiły więcej niż 15 % stanu osobowego oddziału. Pełnią one takie same funkcje jak chłopcy.

---

[84] Tamże, s.10

[85] Sprawozdanie z działalności Komendy Głównej ZS za rok wyszkoleniowy 1933/1934 i 1934/1935,CAW,akta ZS 74/287

[86] A.R., Żołnierz Polski nr 7\01, Warszawa 2001, s.40

[87] Tamże, s.40

Nabór kandydatów do „Strzelca" OSW Bełchatów – wojskowym zwyczajem odbywa się dwa razy w roku: jesienią i wiosną. Przed złożeniem przysięgi każdy trafia na tzw. unitarkę, czyli dwumiesięczny okres próbny. Tutaj młodzi strzelcy m.in. poznają historię organizacji i zasady jej działania, uczą się regulaminów i musztry, zdobywają podstawową wiedzę z łączności, strzelectwa, posługiwania się środkami ochrony przeciwchemicznej.

Działalność „Strzelca" a właściwie „Tygrysów" (na lewym przedramieniu noszą emblemat tygrysa – zwierzę to utożsamia się z siłą, walką i wytrwałością) finansowana jest z dotacji Urzędu Miasta, składek i darowizn od sponsorów. Głównym sponsorem jest Elektrownia Bełchatów S.A. i Kopalnia Węgla Brunatnego. Bełchatowskie „tygrysy" mogą się pochwalić licznymi osiągnięciami. W ogólnopolskich zawodach sportowo-obronnych stowarzyszeń i organizacji młodzieżowych o Puchar MON i Szefa Sztabu Generalnego WP w latach 1996 i 1999, pokonali oni reprezentacje LOK, ZHR, ZHP, „Sokoła" zajęli I miejsce. W ciągu 10 lat istnienia przez oddział bełchatowski przewinęło się ponad 700 osób. Jego wychowankowie służą obecnie w 25 Brygadzie Kawalerii Powietrznej, 6 Brygadzie Desantowo-Szturmowej i 1Pułku Specjalnym Komandosów w Lublińcu.

Oddział posiada własny sztandar. Ponieważ na tym terenie nie ma jednostek wojskowych, a harcerstwo praktycznie nie istnieje, bełchatowscy strzelcy podczas uroczystości państwowych pełnią funkcje kompanii honorowej. Z powyższego wynika jak bardzo potrzebne jest istnienie organizacji proobronnych. Chętni do tego typu organizacji byli, są i będą – tyle, że w dzisiejszych czasach coraz trudniej o sponsorów.

JUNACKIE HUFCE PRACY

Latem 1936 roku armia, zainteresowana ze względów gospodarczych i propagandowych ograniczeniem bezrobocia, objęła kierownictwo nad akcją zatrudniania bezrobotnej młodzieży.

Ministerstwo Spraw Wojskowych zwróciło uwagę na ochotnicze drużyny robocze, które powstały wiosną 1932 roku na Śląsku, w celu zapewnienia pracy bezrobotnej młodzieży. W 1936 roku drużyny robocze utrzymywane przez Fundusz Pracy przejęło Ministerstwo Spraw Wojskowych. 22 września na ich bazie powołano do życia Junackie Hufce Pracy.[88]

---

[88] J.ODZIEMKOWSKI, Armia i społeczeństwo II Rzeczpospolitej, Warszawa 1996, s.112

W programach nauczania dla junaków poczesne miejsce zajmowały lekcje wychowania obywatelskiego. Główny nacisk położono na te same wartości, które wyznaczały kierunek wychowania żołnierza w jednostce wojskowej: sumienność, honor, karność, zrozumienie dla potrzeb kraju, znajomość obowiązków obywatela wobec Ojczyzny. Jako obowiązującą przyjęto zasadę, że nikt kto kończy służbę w hufcach nie może być analfabetą. Kursy organizowano podobnie zresztą jak w Związku Strzeleckim na dwóch poziomach - I stopnia dla zupełnych analfabetów i II stopnia dla „zaawansowanych". Wzorem programów szkoleniowych obowiązujących w wojsku słuchaczom przekazywano, obok nauki pisania, czytania i rachunków, elementy wiedzy o Polsce. Młodzież, umiejąca pisać i czytać, przechodziła rozszerzony kurs wychowania obywatelskiego .

Junakom starano się zapewnić możliwość korzystania ze świetlic zaopatrzonych w radioodbiorniki oraz bibliotek. W dni wolne od pracy organizowano w miarę posiadanych środków wycieczki połączone ze zwiedzaniem zabytków i muzeów. W większych miastach garnizonowych pomocy udzielało JHP wojsko, zapewniając wycieczkowiczom gorący posiłek, przewodnika, wolny wstęp do kina garnizonowego itp. Mogli ponadto korzystać z urządzeń i sprzętu sportowego pozostającego w dyspozycji pułków .

PRZYSPOSOBIENIE WOJSKOWE KOBIET

W październiku 1922 roku przy poparciu władz wojskowych powstał Komitet Społeczny Przysposobienia Kobiet do Obrony Kraju. W jego skład weszła grupa dawnych legionistek, peowiaczek, a także przedstawicielki kilkunastu działających w Polsce organizacji m.in. Związku Strzeleckiego, Sokoła, Katolickiego Związku Kobiet. Komitet Społeczny opracował „Zasadnicze wytyczne przysposobienia rezerw kobiecych", zatwierdzone przez Sztab Generalny WP w grudniu 1923 roku. W dokumencie tym przewidywano szkolenie kobiet i młodzieży żeńskiej do pełnienia pomocniczej służby oświatowej, kancelaryjnej, gospodarczej, łączności i ratownictwa.[89]

Rozporządzeniem MSWojsk. i ministra WRiOP z 10 września 1937 roku wprowadzono przysposobienie do obrony kraju jako przedmiot obowiązkowy do szkół średnich w dwóch ostatnich latach nauki. Dla młodzieży żeńskiej przewidziano przysposobienie do wojskowej służby pomocniczej, głównie z zakresu pracy drużyn ratowniczo-sanitarnych, obrony przeciwlotniczej i przeciwgazowej.

---

[89] Tamże, s.114

9 kwietnia 1938 roku Sejm uchwalił ustawę „O powszechnym obowiązku wojskowym", która przyznawała kobietom prawo do odbywania zastępczej służby wojskowej.

11 lutego 1939 roku Rada Ministrów wydała rozporządzenie o uznaniu w OPKdOK za stowarzyszenie wyższej użyteczności publicznej i nadaniu mu nazwy „Przysposobienie Wojskowe Kobiet".

PRZYSPOSOBIENIE WOJSKOWE KONNE

W 1927 roku władze wojskowe, alarmowane meldunkami o niedostatku wierzchowców w armii i złym stanie hodowli koni w Polsce, zainteresowały się popularną wśród części oficerów rezerwy ideą utworzenia ochotniczych oddziałów jazdy. Projekt nawiązywał do tradycji "Krakusów", lekkiej kawalerii utworzonej przez Napoleona w 1813 roku, która pojawiła się też w dobie powstania listopadowego jako jazda o zaciągu ochotniczym i odniosła wiele sukcesów na polach bitew.[90]

Pierwsze szwadrony krakusów zorganizowano na przełomie lat 1928/1929, wykorzystując zgłaszających się ochotniczo rezerwistów kawalerii . W ten sposób powstało Przysposobienie Wojskowe Konne (PWK). Wzorem historycznych poprzedników ustalono zasadę ochotniczego zgłaszania się do oddziałów PWK z własnym koniem. W 1929 roku wydano instrukcję, w której określono zasady tworzenia PW Konnego.

Naczelnym zadaniem formacji miało być przygotowanie wierzchowców do służby w kawalerii. Instrukcja kładła nacisk na pracę kulturalno-oświatową i wychowawczą w szwadronach, naukę pielęgnacji konia i walkę z analfabetyzmem.
W szeregi krakusów mogli wstępować rezerwiści i przedpoborowi, którzy ukończyli 17 lat.

Przez szeregi czterech przedstawionych organizacji: Związku Strzeleckiego, PW Kobiet, PW Konnego i JHP przeszło w okresie międzywojennym prawdopodobnie około 1,5 mln. młodych ludzi. Okres największej aktywności trzech pierwszych i działalność JHP przypadają na lata trzydzieste, kiedy następował wzrost zagrożenia zewnętrznego kraju. Programy wychowawcze, realizowane w tych organizacjach opracowywane pod kontrolą władz wojskowych i uwzględniające ich życzenia, niewiele odbiegały swą zawartością od wychowania żołnierza w jednostce. Natomiast w Związku Strzeleckim, a także w JHP młodzież miała znacznie większe niż podczas odbywania służby wojskowej możliwości zapisywania się na kursy zawodowe.

---

[90] Tamże,s.116

Organizacje paramilitarne dały setkom tysięcy młodych ludzi szansę lepszego poznania kraju, pogłębienia wiedzy, umiejętności korzystania ze zdobyczy cywilizacyjnych i rozwijania własnych zainteresowań. Każdy z ich członków świadomie czy nieświadomie oddziaływał na otoczenie, przekazując najbliższym i sąsiadom wartości wyniesione ze służby i wiedzę nabytą na kursach. Niewątpliwie sprzyjało to podnoszeniu ogólnego poziomu wykształcenia, upowszechniało propagowany przez wojsko wzorzec obywatela świadomego swoich obowiązków i w konsekwencji ułatwiało późniejszą pracę wychowawczą prowadzoną w armii.

Działalność wychowawczą i przysposobienie wojskowe prowadziły także liczne związki kombatanckie skupione w Federacji Polskich Związków Obrońców Ojczyzny (FPZOO) oraz trzy związki rezerwistów: Związek Oficerów Rezerwy, Związek Podoficerów Rezerwy i Związek Rezerwistów. Organizacje kombatanckie liczyły ok. 300 tys. członków; ich naczelnym hasłem była zasada „wszystko dla państwa"[91]

Polskie doświadczenia, szczególnie z okresu II Rzeczypospolitej, jak i II wojny światowej, dowodzą, jak wielką rolę w dziedzinie wychowania obywatelskiego, kształtowania postaw patriotycznych oraz przysposobienia wojskowego przedpoborowych, a także utrzymywania wysokiej sprawności rezerw osobowych wojska-odgrywają stowarzyszenia społeczne, głównie zaś związki młodzieży i organizacje o charakterze paramilitarnym. To właśnie „Strzelcy", „Sokoliki", harcerze i „Peowiacy", a także członkowie innych stowarzyszeń w latach 1914, 1918 i 1920,w powstaniach śląskich i w 1939 roku, dali armii setki tysięcy wstępnie przeszkolonych, niezwykle patriotycznych i ofiarnych, gotowych do wypełnienia obowiązku, żołnierzy.

Oprócz tych wymiernych korzyści niezwykle ważne było tworzenie więzi między społeczeństwem a wojskiem oraz rozbudzanie zainteresowań obywateli sprawami obronności i wojska.

---

[91] Tamże, s.121

ROZDZIAŁ III
POWSTANIE I ROZWÓJ LICEÓW WOJSKOWYCH W POLSCE POWOJENNEJ

1. Kształcenie obronne młodzieży

W okresie międzywojennym w większości krajów europejskich funkcjonowały różne formy przysposobienia wojskowego. Postulowano przygotowanie całej ludności do obrony, np. przeciwlotniczej czy przeciwgazowej. Przysposobieniem wojskowym zajmowały się:

- instytucje państwowe, w tym wojsko ;
- szkoły;
- organizacje paramilitarne i społeczne .

Obrona państwa w dziejach najnowszych przestała być problemem dotyczącym wyłącznie sił zbrojnych. Zdano sobie sprawę , że wymaga ona uruchomienia nie tylko sił militarnych walczących z przeciwnikiem, lecz także tych wszystkich dziedzin życia państwowego i społecznego, które nie biorąc bezpośredniego udziału w walce , powinny przyczyniać się do osiągnięcia sukcesu .[1]

W miarę kształtowania się nowego ustroju społeczno-politycznego Polski po II wojnie światowej, zmieniały się poglądy organów odpowiedzialnych za edukację obronną społeczeństwa.

Podstawowym celem edukacji obronnej w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej było kształtowanie świadomości obronnej obywateli oraz poszerzanie wiedzy służącej stałemu zwiększaniu efektywności działania poszczególnych osób i zespołów ludzkich, organów politycznych, władzy i administracji państwowej w czasie narastania zagrożeń i wojny. Jako instrument stricte nauczający - edukacja umożliwiała i urealniała proces praktycznego wdrażania istniejącego dorobku obronnego w zakresie rozwiązań koncepcyjno-normatywnych i organizacyjno-planistycznych.[2]

W 1946 r. na podstawie dekretu Rady Państwa wprowadzono do szkół przysposobienie wojskowe jako przedmiot nauczania. W tym samym roku rząd Polski powołał do życia Państwowy Urząd Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego. W wielu szkołach, zakładach pracy i we wsiach powstały hufce, a w wielu miejscowościach zorganizowano ośrodki wychowania fizycznego i przysposobienia wojskowego. W rok później do wiejskich hufców

---

[1] J.KARDAS, Edukacja Obronna w Polsce cz.1, Warszawa 1999, s.14
[2] Tamże,s.29

włączono szkolenie rolnicze i nadano im nazwę hufców przysposobienia wojskowego i rolniczego.[3]

Polskie doświadczenia wykazały, iż najbardziej racjonalnym, efektownym i najtańszym sposobem powszechnego przygotowania obronnego społeczeństwa jest przeszkolenie obronne młodzieży w szkołach.

Ustawa z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej wprowadziła:

- przysposobienie obronne młodzieży;
- powszechną samoobronę ludności.

Artykuł 160, ust. 1 tej ustawy określa, że wszystkie osoby zdolne ze względu na stan zdrowia są zobowiązane uczestniczyć w szkoleniu i ćwiczeniach praktycznych mających na celu uzyskanie niezbędnych umiejętności w zakresie powszechnej samoobrony.

Ustawa o powszechnym obowiązku obrony PRL nałożyła na resort oświaty i wychowania oraz na inne ministerstwa, którym podlegają szkoły, obowiązek szkolenia ludności w zakresie powszechnej samoobrony przez objęcie całej młodzieży szkolnej przysposobieniem obronnym. W związku z powyższym w 1967 r. w miejsce przysposobienia wojskowego zostało wprowadzone do szkół przysposobienie obronne, które również, przez kolejne lata, przechodziło swoistą transformację. Fazy rozwojowe przysposobienia wojskowego i obronnego przedstawia rysunek 1.

Oprócz realizacji przysposobienia obronnego w szkołach ponadpodstawowych, realizowano również, w miarę możliwości materiałowo-finansowych, różnego rodzaju obozy szkoleniowe. Były to między innymi obozy: strzeleckie, szybowcowe, spadochroniarskie, samochodowe, instruktorów obrony cywilnej, itp.

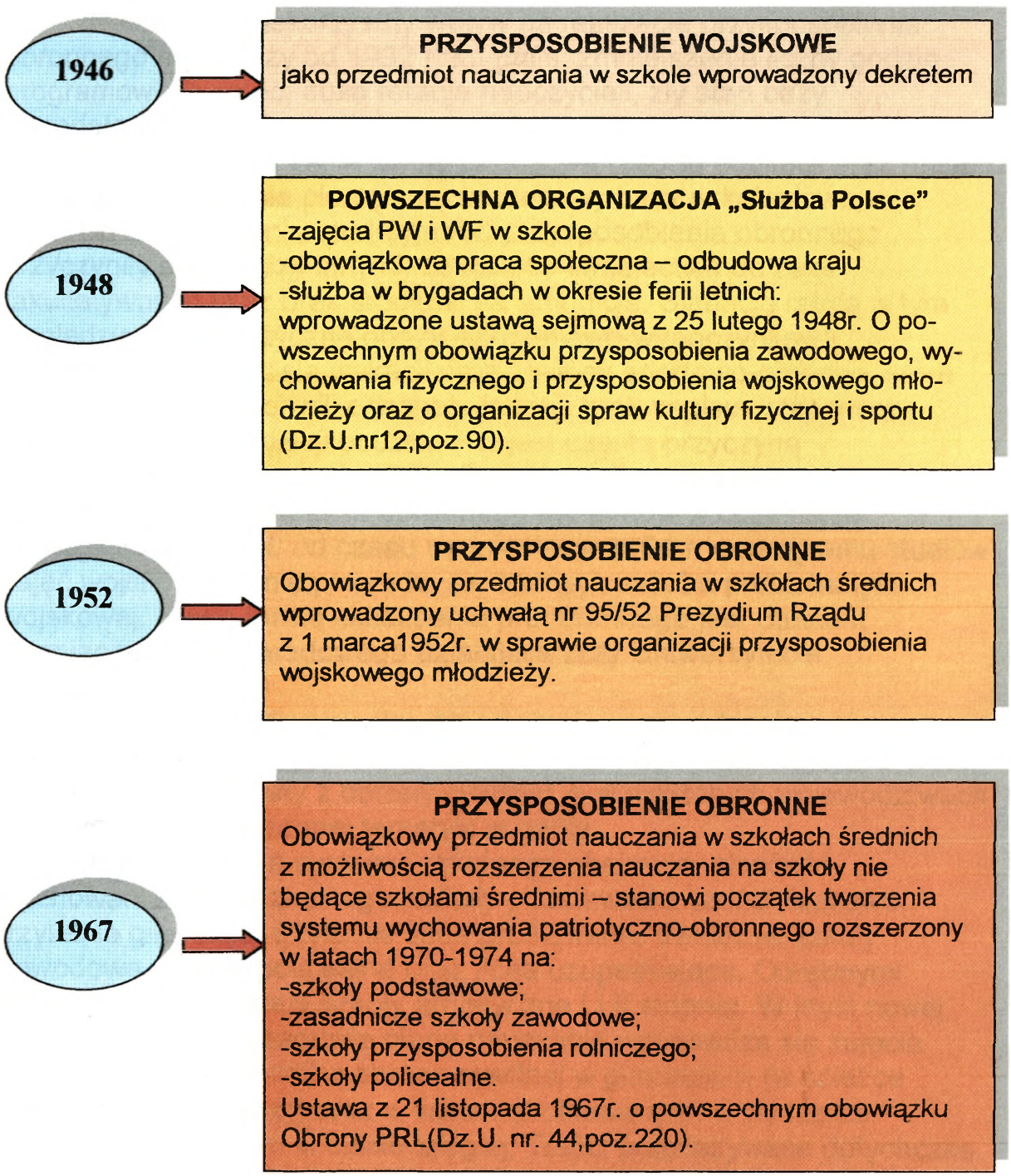
Okres transformacji społeczno-gospodarczej i politycznej, zapoczątkowany na przełomie lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych, wpłynął na wzmożenie działań dotyczących przewartościowań systemu edukacji obronnej społeczeństwa polskiego. Przyjęcie nowej doktryny wojennej o wyraźnym charakterze obronnym wpłynęło na przebudowę struktury obronno-militarnej państwa. Wymagało to współdziałania różnego rodzaju instytucji w zapewnieniu bezpieczeństwa.

Okres wieloletniego pokoju, powstanie państwa obywatelskiego i brak zagrożeń militarnych, zrodziły postawy zwątpienia co do troski o potrzebę edukacji obronnej narodu.

---

[3] T.BIENIASZ,T.SIUDA, Problemy obronności w systemie, Warszawa 1978,s.16

Od roku szkolnego 1990/91, to znaczy od momentu wycofania ze szkół podstawowych przedmiotu przysposobienie obronne i wprowadzenia zastępczo zagadnień z zakresu powszechnej samoobrony, poziom edukacji obronnej w tych szkołach znacznie się obniżył, zakres przekazywanej wiedzy jest bardzo wąski (6-8 godzin).

Rys.1. Fazy rozwojowe przysposobienia wojskowego i obronnego w PRL

Rysunek opracowano na podstawie schematu T. Siudy zawartego w: Modelowy system edukacji obronnej społeczeństwa RP. Diagnoza(red. R. Stępień) AON, Warszawa 1996, s.150.

Realizacja przysposobienia wojskowego w szkołach ponadpodstawowych w zdecydowanej większości województw, przebiega właściwie. Większość nauczycieli jest dobrze przygotowana do realizacji przedmiotu PO. Posiadają oni wysokie kwalifikacje i zajęcia prowadzą na dobrym poziomie. Wielu systematycznie podnosi swoje kwalifikacje na różnego rodzaju kursach.

Natomiast, niekorzystny wpływ na realizację przysposobienia obronnego młodzieży od 1992 roku mają: zmniejszenie liczby godzin programowych zajęć, duża rotacja nauczycieli, zły stan bazy materiałowo-dydaktycznej.

Ze względu na złą sytuację finansową resortu edukacji oraz małą liczbę godzin PO, nie planuje się rozbudowy bazy szkoleniowej.

Do zmniejszenia atrakcyjności przysposobienia obronnego przyczyniły się między innymi: zaliczanie strzelectwa do zajęć fakultatywnych oraz brak środków na amunicję. Sytuację ratują w tym względzie specjalistyczne obozy szkoleniowo-wypoczynkowe organizowane w czasie wakacji oraz zawody sportowo-obronne, które prowadzone są do chwili obecnej. Jednak brak zapisu ustawowego o obowiązku organizacji obozów PO jest częstą przyczyną ograniczonego dopływu środków finansowych na ten cel.

W zakresie szkolenia obronnego studentów w uczelniach podlegających MEN, od czasu usunięcia (w 1991 r.) z programu studiów zajęć wojskowych, nie prowadzi się żadnych zajęć z problematyki wojskowej. Nową formą kształcenia proobronnego jest Studium Bezpieczeństwa Narodowego działające przy Uniwersytecie Warszawskim.

Można dojść do wniosku, że od chwili wprowadzenia zmian w kształceniu obronnym w szkołach podstawowych sporadycznie realizowane są tematy z obrony cywilnej, a w niektórych województwach nie realizuje się zaleconej tematyki w ogóle.

Nowa struktura systemu szkolnego obejmuje: placówki wychowania przedszkolnego, szkoły podstawowe sześcioklasowe, trzyletnie gimnazja, trzyletnie licea profilowane, dwuletnie szkoły zawodowe, szkoły policealne oraz licea uzupełniające. Odrębnymi typami szkół pozostają szkoły artystyczne I i II stopnia. W myśl nowej reformy edukacji w ramowe plany nauczania wprowadza się zajęcia edukacyjne (przedmiot) z obrony cywilnej w gimnazjum (w ścieżce międzyprzedmiotowej) oraz w liceum profilowanym, w wymiarze 1godziny tygodniowo w klasie drugiej. Treści przekazywane dotychczas, w ramach przedmiotu przysposobienie obronne, ulegają ograniczeniu, a co za tym idzie wiadomości i umiejętności uczniów są znikome.[4]

---

[4] B. CHRZANOWSKA, *Uzasadnienie potrzeby istnienia przedmiotu przysposobienie obronne,* Przysposobienie Obronne - Obrona Cywilna w Szkole 1998 nr 5, s.308

Dla przykładu w szkole podstawowej w pierwszym etapie edukacyjnym (klasy 1-3) nauczyciele przekazują następujące treści dotyczące omawianej problematyki: różnorodność substancji w otoczeniu dziecka, w tym substancje szkodliwe;

- formy ochrony środowiska;
- sygnały alarmowe.

Uczeń w pierwszym etapie nauczania powinien umieć szukać pomocy, dostrzegać różnorodność substancji chemicznych ze względu na bezpieczeństwo własne i środowiska, rozpoznawać zagrożenia wynikające z zachowań własnych i innych ludzi oraz umieć rozpoznawać sygnały alarmowe o niebezpieczeństwie.

W kolejnym, drugim etapie edukacyjnym (klasy 4-6) , można sądzić, że edukacja obronna mieści się w programach wychowawczych, a szczegółowiej mówiąc, w wychowaniu prozdrowotnym. Zadaniem szkoły jest w tym przypadku:

- stwarzanie warunków do kształtowania zachowań sprzyjających zdrowiu;
- doskonalenie umiejętności właściwego postępowania w sytuacjach zagrożenia w szkole;
- rozbudzanie zainteresowania własnym zdrowiem i rozwojem;
- zapoznanie z podstawowymi zasadami pierwszej pomocy przedmedycznej;
- zapoznanie z zagrożeniami cywilizacyjnymi.

Uczeń powinien nabyć, między innymi, umiejętności rozpoznawania i reagowania w przypadku zagrożeń oraz postępowania według określonych zasad w przypadku skażenia toksycznymi środkami chemicznymi, kontaktu z niewybuchami, niewypałami lub innymi przedmiotami mogącymi stanowić zagrożenie.

W edukacji szkolnej są dziedziny, których nie można przypisać tylko jednemu nauczycielowi, aby nie stwarzać wrażenia, że pozostali zwolnieni są z obowiązków z nich wynikających. W ścieżce międzyprzedmiotowej w gimnazjum znajdują się zadania, treści i kompetencje przekazywane w przedmiocie „obrona cywilna".

Na tym etapie zadaniem szkoły jest kształtowanie umiejętności udzielania pierwszej pomocy w nagłych wypadkach oraz umożliwienie uczniom zdobycia wiedzy o zasadach zachowania się w stanach zagrożenia życia i zdrowia. Wśród przekazywanych treści znajdują się:

- główne zadania i organizacja sił oraz środków obrony cywilnej;
- ostrzeganie i alarmowanie ludności o zagrożeniach oraz ochrona przed skutkami tych zagrożeń;
- zasady zachowania się w razie katastrof oraz sposoby znakowania substancji toksycznych;

- powszechny obowiązek ochrony;
- źródła promieniowania jądrowego i jego skutki;
- zasady pierwszej pomocy w nagłych wypadkach oraz zasady zachowania się podczas uroczystości szkolnych i państwowych.

Na etapie liceum profilowanego zadaniem szkoły jest umożliwienie uczniom rozwijania umiejętności praktycznych pozwalających na wykorzystanie poznanych metod ratowania zdrowia i życia ludzkiego.

W treści przedmiotu „obrona cywilna" znajdują się:

- zagrożenia ludności w czasie pokoju i w czasie wojny;
- pojęcie, zadania obrony cywilnej oraz obowiązki obywateli w tym zakresie;
- międzynarodowe prawo humanitarne;
- powszechna samoobrona ludności; postępowanie w stanach zagrożenia życia i zdrowia (wypadki drogowe, pożary, powodzie);
- udzielanie pierwszej pomocy przedmedycznej;
- funkcjonowanie lokalnych organów obrony cywilnej oraz współdziałanie ze służbami ratowniczymi i porządkowymi;
- powszechne i lokalne systemy wykrywania zagrożeń i alarmowania ludności.

Po krótkiej analizie można zaobserwować dużą częstotliwość zmian, w programach nauczania „wojskowości", świadczy to o niestabilności treści kształcenia obronnego oraz o braku jego koordynacji z systemem edukacji obronnej społeczeństwa.

Podczas badań stwierdzono, że zdecydowana większość , bo 42,5 % respondentów (pierwsza grupa badanych) odpowiedziała, że MEN realizuje zadania edukacyjne w zakresie obronności w stopniu dostatecznym. Druga grupa 42,9 % respondentów, również wskazała ocenę dostateczną. Natomiast trzecia grupa badanych w 44,9% nie miała opinii na ten temat.[5]

Jak już wcześniej wspomniałem, ze względu na istniejącą sytuację finansową oraz małą liczbę godzin PO, nie planuje się rozbudowy bazy szkoleniowej. Powszechnym zjawiskiem stało się naprawianie sprzętu i pomocy naukowych przez nauczycieli i uczniów.

Od kilku lat wprowadza się do szkół komputery. Są one wykorzystywane w procesie lekcyjnym. Jeśli chodzi o przedmiot przysposobienie obronne, gotowe są programy komputerowe sprawdzające wiedzę testem wielokrotnego wyboru.

---

[5] J.KARDAS, Edukacja Obronna w Polsce cz.1, Warszawa 1999, s.79

Mogą one być wykorzystywane do atrakcyjnego i szybkiego sprawdzenia wiedzy uczniów z takich tematów, jak:

- ratownictwo - pomoc sanitarna (dwie różne wersje);
- zagrożenia w czasie pokoju;
- zagrożenia w czasie pokoju i wojny;
- znaki topograficzne.

Jednak ze względu na ograniczone środki finansowe, prowadzenie zajęć z wykorzystaniem komputera jest rzadkością.

Bardzo istotną rolę w przygotowaniu obronnym młodzieży odgrywają imprezy sportowo- obronne, organizowane dla młodzieży szkół ponadpodstawowych.

Do najbardziej popularnych należą zawody strzeleckie o „Srebrne Muszkiety'' i zawody „Sprawni jak żołnierze".

Celem zawodów strzeleckich jest popularyzacja strzelectwa sportowego wśród młodzieży.

Imprezy sportowo-obronne ułatwiają obywatelską edukację, poszerzają zakres wiedzy, pozwalają doskonalić umiejętności oraz przygotowują do obrony kraju. Imprezy tego typu mają ewidentny wpływ na zwiększenie umiejętności i wyzwalają zdrową rywalizację, są niezwykle atrakcyjne i mają charakter „sportowej zabawy". Jednocześnie dają młodzieży możliwość sprawdzenia się w rywalizacji z rówieśnikami i umożliwiają doskonalenie własnych umiejętności.

Istotną funkcją do spełnienia w tej materii mają stowarzyszenia młodzieżowe, w których kryterium kwalifikacji nie jest tylko fakt zrzeszenia młodzieży, ale wychowawczy charakter organizacji, jako całości.

Do tej grupy stowarzyszeń możemy zaliczyć:

- Związek Harcerstwa Polskiego (ZHP);
- Związek Harcerstwa Rzeczypospolitej (ZHR), a także szereg mniejszych organizacji skupionych wraz z nim w Federacji Harcerstwa Polskiego;
- Związek Strzelecki „Strzelec" Organizacja Społeczno-Wychowawcza (ZS „Strzelec" OSW);
- Związek Towarzystw Gimnastycznych „Sokół" (ZTG „Sokół") w Polsce;
- Stowarzyszenia i Kluby Survivalowe.

Prowadzą one intensywną pracę wychowawczą i szkoleniową, której celem jest kształtowanie postaw patriotycznych i obywatelskich oraz przygotowują młodzież do podjęcia obowiązków obronnych.

2. Licea wojskowe. Idea powstania.

Idea przygotowania małoletnich do zawodu wojskowego w Polsce sięga do doświadczeń Szkoły Rycerskiej i Korpusu Kadetów – szkół wielce zasłużonych w pozyskiwaniu kadr dla obronności naszego kraju.

Wśród przyczyn leżących u podstawy podjęcia decyzji o powołaniu do życia ogólnokształcących liceów wojskowych można rozróżnić kilka czynników. Ogólnokształcące licea wojskowe (OLW) powstały na skutek zmniejszającego się naboru kandydatów do szkolnictwa wojskowego. Na początku lat osiemdziesiątych spadła liczba osób ubiegających się o jedno miejsce w uczelniach wojskowych. Powstała więc koncepcja stworzenia szkół średnich pod patronatem wojska, zapewniających uczniom atrakcyjne warunki socjalno-bytowe.

Licea powstały na podstawie porozumienia ówczesnego Ministerstwa Oświaty i Wychowania (dzisiaj Ministerstwo Edukacji Narodowej) z Ministerstwem Obrony Narodowej z dnia 10 kwietnia 1985r. Podstawą prawną do powstawania liceów wojskowych było wspólne zarządzenie ministrów oświaty i wychowania oraz obrony narodowej. Zarządzenie to zezwalało dowódcom poszczególnych okręgów wojskowych na tworzenie w miarę zaistniałych potrzeb konkretnych liceów wojskowych w porozumieniu z odpowiednimi wojewodami, na których terenie miało powstać dane liceum. Przy podejmowaniu decyzji o powołaniu OLW uwzględniono wyniki i doświadczenia liceów lotniczych w Dęblinie i Zielonej Górze, w pełni zapewniających dopływ do WOSL dobrze przygotowanych kandydatów (załącznik nr 1).

Nabór do liceów wojskowych, tak jak i do innych szkół wojskowych był prowadzony poprzez Wojskowe Komendy Uzupełnień. Warunki przyjęcia do wszystkich liceów wojskowych były podobne, z tym że występowały pewne niewielkie różnice przy naborze do liceów lotniczych oraz do liceum muzycznego. Generalnie kandydaci musieli składać podania o przyjęcie do konkretnego liceum poprzez właściwą względem miejsca zamieszkania Wojskową Komendę Uzupełnień. Dodatkowymi dokumentami oprócz podania o przyjęcie był własnoręcznie napisany życiorys, zgoda rodziców lub prawnych opiekunów na podjęcie nauki w liceum, a także pisemne zobowiązanie rodziców lub opiekunów ucznia, że po ukończeniu nauki w liceum wojskowym podejmie on dalszą naukę w jednej z wyższych szkół oficerskich lub akademii wojskowych, a w przypadku niezdania egzaminów maturalnych, w jednej ze szkół chorążych. Ponadto rodzice lub opiekunowie zobowiązywali się, że w przypadku wcześniejszego odejścia ucznia z liceum na własną prośbę lub niepodjęcia dalszej nauki w jednej ze szkół wojskowych,

zwrócą koszty poniesione przez MON na utrzymanie ucznia za czas jego pobytu w liceum (załącznik nr 2).

Dozwolone było również podjęcie studiów na uczelniach cywilnych na kierunkach przydatnych w wojsku, ale pod warunkiem późniejszego wstąpienia do zawodowej służby wojskowej. Innymi wymaganymi dokumentami były: świadectwo ukończenia szkoły podstawowej, dokument potwierdzający obywatelstwo polskie oraz opinia dyrektora szkoły podstawowej, którą ukończył kandydat do liceum. Wymagane było także, aby kandydaci do wszystkich liceów wojskowych nie mieli przekroczonych 16 lat życia. Inaczej miała się sprawa tylko z kandydatami do liceum muzycznego. Szczegółowo omówię to w ósmym zagadnieniu tego rozdziału..

Po złożeniu do WKU wszystkich wyżej wymienionych dokumentów kandydaci do liceów wojskowych otrzymywali z WKU zawiadomienie o terminie badań lekarskich przed Wojskową Komisja Lekarską, która stwierdziła przydatność kandydatów do przyszłej zawodowej służby wojskowej.

Wyjątkami byli tutaj kandydaci do liceów lotniczych, którzy przechodzili szczegółowe badania lekarskie przed Wojskową Komisją Lotniczo-Lekarską przy 6 Szpitalu Wojskowym w Dęblinie. Badania takie były przeprowadzane w ciągu trzech dni. Po pomyślnie zakończonych badaniach kandydaci do liceum przystępowali w wyznaczonym terminie do egzaminów wstępnych.

Licea wojskowe wszechstronnie oddziaływały na osobowość uczniów, uczyły życia w kolektywie, pozwalały rozwijać zainteresowania i indywidualne uzdolnienia uczniów. Jednocześnie zwracano uwagę na rozwijanie cech motorycznych i predyspozycji psychofizycznych niezbędnych do dalszego kształcenia w wyższym szkolnictwie wojskowym (załącznik nr 3).

Działalność wychowawcza w szkole prowadzona była również podczas 3 tygodniowych obozów rekreacyjno-szkoleniowych w czasie wakacji.

I tak, w 1985 roku rozpoczęto nauczanie w OLW w Lublinie, Wrocławiu i Toruniu, w 1986 roku w Częstochowie, a w 1987 roku w Olsztynie. Wyjątkami są tutaj ; Liceum Lotnicze w Dęblinie powstałe w 1972 roku, Liceum Lotnicze w Zielonej Górze (filia liceum dęblińskiego) powstałe w 1978 roku oraz Liceum Muzyczne w Gdańsku powstałe w 1984 roku na bazie podoficerskiej szkoły muzycznej. Te trzy wojskowe średnie szkoły zawodowe zostały założone w ściśle określonym celu i miały swoje specyficzne zadania do wykonania. Licea lotnicze miały być zapleczem i źródłem rekrutacji do WOSL, Wojskowe Liceum Muzyczne zasilało szeregi muzyków w orkiestrach wojskowych i różnego rodzaju zespołach artystycznych, natomiast OLW miały

zabezpieczyć pozyskiwanie kandydatów do pozostałych WSO i akademii wojskowych.

W 1987 roku w Liceach wdrożono wiele nowych rozwiązań organizacyjno-funkcjonalnych min. ujednolicono statuty działania OLW, normy i należności mundurowe dla uczniów, wdrożono zasady satysfakcjonowania nauczycieli za pracę w wojsku i normatywy, zatrudnienia pracowników administaracyjno-gospodarczych i obsługi, doprowadzono do ich integracji poprzez wyeliminowanie przede wszystkim przyczyn niezadowolenia wynikających ze zróżnicowanych w tych szkołach uprawnień i warunków socjalno-bytowych. Ponadto w sposób terminowy realizowano prace inwestycyjne i adaptacyjno-remontowe związane z rozbudową bazy szkoleniowej i internatowej.

Wdrażane rozwiązania przyniosły efekty w postaci znacznego postępu w działalności wychowawczej liceów wojskowych. Uzyskano m.in. wysoki stopień uspołecznienia i aktywności uczniów w działalności statutowej, organizacjach społecznych i młodzieżowych. Zanotowano również znaczną poprawę dyscypliny i zachowania się uczniów, a ich postawy obywatelskie i dojrzałość polityczna, zwłaszcza wobec zachodzących zmian politycznych i społeczno-gospodarczych, nie budziły większych zastrzeżeń.

Znaczące przewartościowanie nastąpiło w preorientacji zawodowej uczniów ostatnich klas, w wyniku czego około 88% z nich zadeklarowało chęć dalszej nauki w wyższych szkołach oficerskich. Do zwiększenia efektywności podejmowanych w tym zakresie działań w znacznym stopniu przyczyniło się, obok wzbogacenia stosowanych form, zorganizowanie w liceach wojskowych „Izb szkół patronackich", zawierających szeroką informację o wojskowym szkolnictwie zawodowym i perspektywach służby w poszczególnych rodzajach wojsk i służb.[6]

Nie mniej jednak w świetle wyników naboru w 1987 roku dał się zaobserwować – w stosunku do ubiegłych lat - pewien spadek zainteresowania liceami wojskowymi. Przyczyn tego zjawiska należało upatrywać m.in. w ugruntowującej się w szkolnictwie opinii o wyższej, w porównaniu do innych szkół, wymagalności względem uczniów oraz malejącym społecznie prestiżu żołnierza zawodowego. Zarysowało się również dalsze obniżanie stanu zdrowia kandydatów do liceów lotniczych. Z tego też względu w LL w Zielonej Górze utworzono jedną klasę kształcącą kandydatów do innych szkół oficerskich.

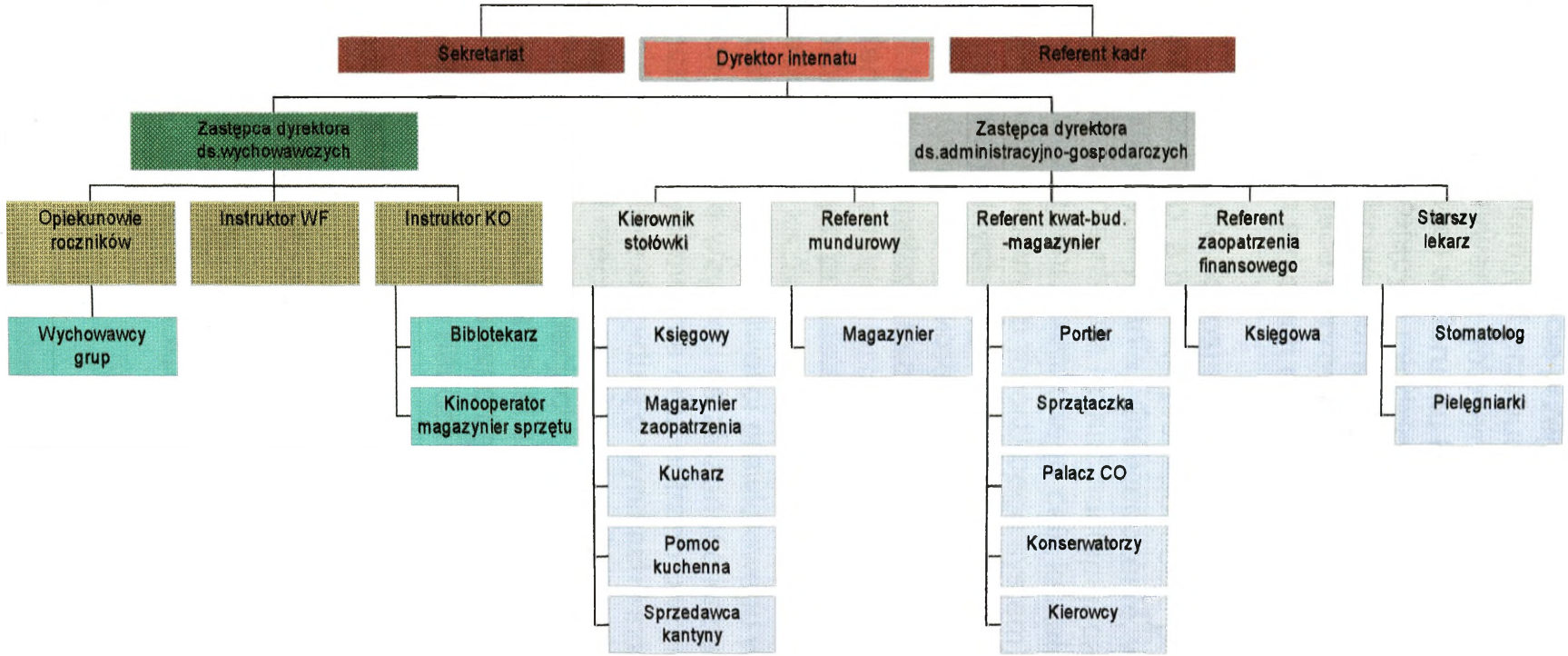
---

[6] Źródła własne, Meldunek o funkcjonowaniu liceów wojskowych w roku 1987/1988, Głównego Inspektora OT., s.2

Licea wojskowe w Polsce były placówkami funkcjonującymi w systemie resortu Obrony Narodowej. Egzaminy wstępne i maturalne odbywały się wg tych samych zasad, które obowiązywały w analogicznych szkołach cywilnych, czyli pod nadzorem władz oświatowych; MON nie ingerowało w treść, formy, zasady i wyniki egzaminów. Wszyscy dyrektorzy ośmiu funkcjonujących liceów wojskowych pełnili jednocześnie funkcje przewodniczących rad pedagogicznych byli oficerami starszymi, mającymi ukończone studia wyższe i tytuły magistra, ponadto czterech z nich posiadało tytuły doktora nauk pedagogicznych. Propozycje kadrowe obsady stanowisk kierowniczych w liceach każdorazowo uzgadniane były z KOiW, natomiast podstawowym warunkiem przyjęcia pozostałej kadry wojskowej do LW było posiadanie wykształcenia pedagogicznego i nienaganna opinia. Nauczyciele podlegali bezpośrednio zastępcy dyrektora LW ds. dydaktycznych, który był osobą cywilną, a ten z kolei dyrektorowi liceum, analogicznie, jak w liceach cywilnych. W opinii nadzoru pedagogicznego KOiW – LW osiągały dobre wyniki nauczania i plasują się na czołowych pozycjach wśród liceów cywilnych. W skali kraju z 601 uczniów klas czwartych LW dopuszczono do matury 587, zdało ją 575, tj. 97,9% , a podjęło studia w szkolnictwie wojskowym i cywilnym 92% absolwentów. Oficerowie w internatach zatrudniani byli na stanowiskach kierownika internatu oraz opiekunów roczników (po 4 w każdym LW). Wszyscy ukończyli studia wyższe i aktywnie uczestniczyli w procesie dydaktyczno-wychowawczym. Koszty kształcenia w liceach wojskowych były porównywalne z kosztami kształcenia w liceach cywilnych. Dodatkowe koszty wynikały z obligatoryjnego szkolenia obozowego na obozach żeglarskich, spadochronowych i samochodowych po kolejnych latach nauki. Ponadto MON ponosiło koszty zakwaterowania, wyżywienia, odzieży oraz materiałów i pomocy naukowych. Licea wojskowe kształcące w 8 placówkach 3.320 uczniów były na zaopatrzeniu gospodarczym jednostek wojskowych (patronackich), w których byli zatrudnieni pracownicy administracyjni. W liceach wojskowych nie wykorzystywano żołnierzy służby zasadniczej do obsługi szkoły.[7]

[7] Źródła własne, Pismo nr 114 z 26.03.1990 roku, Zarząd Szkolenia Poza Wojskiem., s.2

Modelowa struktura organizacyjna internatu wojskowego

- wydzielani w miarę potrzeb z patronackich jednostek wojskowych

3. Metody kształcenia.

W ostatnich latach w świecie przeprowadza się wiele reform oświatowych, których celem jest przebudowa kształcenia tradycyjnego. Odchodzi się od przekazywania gotowych wiadomości w szkole (wzorców do naśladowania) w kierunku kształcenia nowoczesnego, które jest procesem wprowadzającym młodzież w poznanie rzeczywistości, czego efektem są nie tylko wiadomości, ale i umiejętności, postawy oraz przekonania przygotowujące i wprowadzające twórczo w życie.[8]

Niestety w naszych szkołach nadal dominuje tradycyjne nauczanie, głównie werbalne.

Ponieważ kształcenie odnosi się do przekształcania całej osobowości kształconego, a metoda jest sposobem postępowania ku poznaniu poprzez zmysły, myślenie i doświadczenie, wydaje się, że pojęcie metoda kształcenia można opisać następującą treścią: jest to technika działania w osiąganiu założonego celu kształcenia danego przedsięwzięcia kształceniowego (tworzącego system), w którym działanie polega na zgodnych interakcjach wszystkich elementów biorących udział w tym przedsięwzięciu. [9]

Wynika z tego, że metoda kształcenia jest techniką, jak i elementem danego przedsięwzięcia kształceniowego. Stąd też im więcej elementów w danym przedsięwzięciu, tym więcej będzie metod.

Klasyfikacja metod kształcenia sprawia wiele trudności. Wynikają one z braku dostatecznych możliwości prawidłowego wyodrębniania poszczególnych metod ze względu na złożoność kształcenia wynikającą z jedności nauczania i wychowania oraz potrzeb uwzględniania wielu racji mało wymiernych, które decydują o wynikach kształcenia. Metody te obejmują działanie ludzi i rzeczy, wzajemne zależności w osiąganiu celów kształcenia w różnych sytuacjach.

System kształcenia w LW składał się z wielu podsystemów, dlatego też w tych podsystemach występować będą swoiste metody, im właściwe, wynikające z metodyki nauczania, wychowania i badań naukowych.

Ze względu na różnorodną interpretację i klasyfikację metod kształcenia oraz osiągnięcia teorii wychowania i metodologii badań naukowych z reguły rozpatruje się metody nauczenia- uczenia się, jako interakcje między elementami systemów kształcenia.

We wszystkich szkołach niezależnie od poziomu, oprócz szkół eksperymentalnych, zauważa się wpływ reprodukcyjnego stylu nauczania-uczenia się.

---

[8] B.CIESIELSKI, Metody kształcenia, Wojsko i Wychowanie nr 9/94,Warszawa 1994, s.9

[9] Tamże,s.9

Polega on na reprodukcji gotowej wiedzy poznawczej, którą możemy ująć następująco : „...*ludzkie poznanie przebiega od prostego spostrzeżenia do abstrakcyjnej myśli, a od niej do praktycznego działania".* Najprostszym poznaniem jest poznanie zmysłowe (wzrok, słuch, węch, dotyk).[10] Kolejnym stopniem poznania jest poznanie myślowe, którego istotę objaśnił Arystoteles (384-322 p.n.e.) w traktacie „Organom", w którym stwierdza, że myślenie ludzkie opiera się na trzech zasadniczych formach: pojęciach, sądach i wnioskach.[11]

Najwyższym stopniem poznania jest poznanie empiryczne, czyli doświadczalne, poprzez działanie. Weryfikuje ono wyniki poznania zmysłowego i myślowego. Jest jednocześnie źródłem nowych doznań poznawczych i to tych najważniejszych, bo wynikających z życia i twórczości człowieka.

Do metod , które powinno stosować się w nauczaniu zwłaszcza w szkołach wojskowych, zaliczyć możemy: pokazywanie rzeczy procesów, zjawisk w naturze, względnie ich odbić zarejestrowanych na taśmie filmowej, magnetycznej, względnie papierze fotograficznym, opisywanie rzeczy, procesów, zjawisk, faktów w formie ustnej lub pisemnej, pokazywanie i opisywanie (demonstrowanie) .

W nauczaniu na poziomie poznania myślowego wyróżnia się z reguły: analizowanie; porównywanie; syntezowanie; abstrahowanie; uogólnianie; wnioskowanie dedukcyjne i redukcyjne (tłumaczenie i dowodzenie); wnioskowanie indukcyjne zupełne i niezupełne (J.S. Milla metody zgodności, różnicy, połączonej zgodności, zmian towarzyszących, resztek); dyskutowanie.[12]

Do metod empirycznych w nauczaniu zaliczamy: działanie praktyczne; eksperymentowanie (eksperyment naturalny, laboratoryjny, sztuczny); ćwiczenie; praktykowanie.[13]

Do zalet powyższej klasyfikacji metod kształcenia możemy zaliczyć:

- Podział ten jest prosty i logiczny, oparty na naukowej teorii poznania. Poznanie rzeczywistości w tym podziale traktuje się jako efekt nauczania-uczenia się.
  Wychodzi on naprzeciw kształceniu nowoczesnemu, w którym poznanie rzeczywistości jest celem nadrzędnym, a nie jak w kształceniu tradycyjnym opartym na poznawaniu sądów o rzeczywistości.
- Uwzględnia postulaty najnowszych osiągnięć dydaktyki światowej.

---

[10] Tamże,s.10
[11] Tamże,s.10
[12] Tamże,s.10
[13] Tamże,s.10

- Jednocześnie odróżnia formy od metod kształcenia, ponieważ w literaturze dydaktycznej niektóre formy, tj.: wykład, zajęcia laboratoryjne i praktyczne, pokaz itp., traktuje się z jednej strony jako formy organizacyjne, a z drugiej jako metody.
- Jeżeli w danej formie organizacyjnej kształcenia, np. w wykładzie, będziemy posługiwać się metodami odpowiednimi do treści poznawczych zgodnie z trzema poziomami poznania, wówczas w tej formie samorzutnie wystąpi aktywizacja szkolonych.
- Uwidacznia się w tym podziale nierozłączność metod nauczania i uczenia się. Wspólnie tworzą one metody kształcenia, ponieważ wytyczają wspólny tok postępowania nauczyciela i ucznia w osiąganiu celu kształcenia.

Przyjętą klasyfikację metod kształcenia na poziomie poznania zmysłowego w procesie uczenia się możemy wzbogacić o : obserwowanie, które powstaje w wyniku pokazywania; notowanie i czytanie jako wynik opisywania.

We współczesnej dydaktyce polskiej przyjmuje się konstrukcję jednostki dydaktycznej składającej się z ogniw:

a) w podającym toku pracy dydaktycznej:
- przygotowanie do pracy (cel-zadania, plan, efekty lekcji);
- podanie nowego materiału ;
- synteza przekazanego materiału;
- kontrola stopnia opanowania przez uczniów przekazywanych im wiadomości;

b) w poszukującym toku pracy dydaktycznej:
- uświadomienie trudności o charakterze teoretycznym lub praktycznym;
- słowne określenie napotykanej trudności;
- formułowanie hipotez;
- weryfikacja empiryczna;
- utrwalenie wiedzy.[14]

Kształcenie w LW różniło się od kształcenia w innych szkołach typowo cywilnych. Podobna odmienność występuje również w zawodzie oficera (żołnierza), a wyraża się wielkością wypełnianych funkcji, tj. kierowniczo-dowódcza, szkoleniowo-wychowawcza, społeczno-kulturalna itp.

Dlatego też w liceach wojskowych co roku opracowywano plany zamierzeń dydaktyczno-wychowawczych (załącznik nr 4).

---

[14] Tamże,s.11

Wszystkie licea funkcjonowały w oparciu o jednolite programy kształcenia, ale posiadały bardzo zróżnicowane warunki lokalowe, stopień rozbudowy bazy szkoleniowej i sportowo-rekreacyjnej, mimo to pomyślnie realizowały programy dydaktyczno-wychowawcze oraz uzyskiwały wyższe w porównaniu do lat ubiegłych, średnie wyniki nauczania i kształcenia. Szkoły zyskały wysoką rangę w środowisku oświatowym, stając się wzorem organizacji procesu dydaktyczno-wychowawczego. Osiągane wyniki w nauce i wychowaniu plasowały licea wojskowe w rzędzie przodujących szkół średnich.

Władze oświatowe organizowały na terenie liceów wojskowych konferencje metodyczne dla pracowników nadzoru i dyrektorów szkół prezentując i popularyzując stosowane w wojskowych liceach metody kształcenia, metody pracy z młodzieżą oraz sposób przygotowania nowoczesnego warsztatu pracy nauczyciela.

Uczniowie liceów wojskowych nie byli kształceni ogólnowojskowo w dosłownym tego słowa znaczeniu. Uczniów obowiązywał tylko poszerzony o jedną godzinę tygodniowo program nauczania z przysposobienia obronnego, który w liceach wojskowych przyjęto nazywać przysposobieniem wojskowym. Przedmiotu tego w liceach nauczano trzy lata, podczas gdy w cywilnych szkołach średnich przysposobienie wojskowe trwało tylko dwa lata. W ramach tego przedmiotu uczniowie zdobywali umiejętności przydatne w Siłach Zbrojnych. Umiejętności te to między innymi podstawowy zakres elementów musztry, regulaminów i szkolenia ogniowego. Poza tym był rozszerzony do trzech godzin tygodniowo program zajęć z wychowania fizycznego. We wszystkich liceach nauczano dwóch języków obcych.

Dodatkowym elementem programu nauczania, wyróżniającym licea wojskowe spośród ich cywilnych odpowiedników, było obowiązkowe szkolenie obozowe w okresie wakacji.

Nieco odmienny program nauczania obowiązywał w liceach lotniczych, które realizowały program nauczania liceów zawodowych. Licea lotnicze miały kształcić kandydatów do służby w lotnictwie, a przede wszystkim do studiów w WOSL. Do szczegółowych zasad funkcjonowania LL (oraz przekształcenia w OLL) ustosunkuję się w trzecim rozdziale.

System wychowawczy w liceach wojskowych był częścią składową zarówno programu nauczania, jak i całego złożonego procesu nauczania. Należy przy tym na wstępie zaznaczyć, że zarówno nauczyciele, jak i wychowawcy mieli ułatwione zadania. Wynikało to przede wszystkim z charakteru liceów wojskowych. Wszyscy uczniowie podejmowali w nich naukę z własnej woli, wyrażonej własnoręcznie napisanym podaniem, a także po wielu trudach egzaminów wstępnych.

Tak więc słusznie zakładano, że każdy uczeń wie czego chce oraz z jakim zamiarem rozpoczął naukę w liceum wojskowym. Można więc było założyć, że wszyscy uczniowie, którzy poważnie myśleli o związaniu swych dalszych losów z wojskiem, będą uczniami pilnymi, zdyscyplinowanymi i nie stwarzającymi kłopotów wychowawczych ani dyscyplinarnych.

System wychowawczy w liceach wojskowych opierał się na prostej zasadzie, że uczniom należy zapewnić atrakcyjne możliwości spędzenia wolnego czasu.

Miało to szczególne znaczenie właśnie w liceach wojskowych, gdyż ich uczniowie mieli obowiązek mieszkania w internacie, choćby pochodzili z miejscowości, w której funkcjonowało liceum. Powodowało to, że wszyscy uczniowie praktycznie przez całą dobę zgromadzeni byli w jednym miejscu. Gdyby w tej sytuacji nie zapewniono im atrakcyjnych możliwości spędzenia wolnego czasu oraz skierowania ich młodzieńczej energii i inicjatywy w pożytecznym kierunku, problemy wychowawcze na pewno by się pojawiły. Warto też pokusić się o krótką ocenę kosztów funkcjonowania LW. Koszty kształcenia w LW były porównywalne z kosztami kształcenia w liceach cywilnych, organizowanych na zasadach internatowych (górniczych, budowlanych, leśno-drzewnych, specjalistycznych). Dodatkowe koszty MON wynikały z obligatoryjnego szkolenia obozowego oraz wydatków na utrzymanie uczniów. Sztab Generalny WP wliczał do kosztów kształcenia uczniów wydatki na eksploatację obiektów i inwestycje. Nadmienić jednak należy, że wydatki na eksploatację i inwestycje były kosztami społecznymi ponoszonymi niezależnie od miejsca nauki ucznia i nie powinny być uwzględniane w analizie kosztów i efektów funkcjonowania LW.

W liceach prowadzono szeroką działalność w zakresie orientacji zawodowej. W tym celu prowadzone były spotkania z przedstawicielami kadry zawodowej różnych formacji wojskowych. Organizowane były wycieczki do Szkół Oficerskich i Akademii Wojskowych (załącznik nr 5).

Młodzież brała udział w pokazach działania żołnierzy w czasie ćwiczeń. Szkoły prowadziły szeroką działalność na rzecz pracy z rodzicami, środowiskami, instytucjami i organizacjami społecznymi. Prowadzona była współpraca z ośrodkami kultury. Współpraca służyła kształtowaniu pożądanych, zdyscyplinowanych postaw młodzieży oraz pozytywnie wpływała na rozwój cech intelektualnych młodzieży. Umożliwiała także poznanie, działanie i funkcjonowanie różnych środowisk i instytucji. Szkoły prowadziły ciągłą działalność wychowawczą i były w stałym kontakcie z KOiW, prowadząc konsultacje zespołowe dla nauczycieli. Prowadzona była działalność mająca na celu zapobieganie społecznemu niedostosowaniu, rozwijaniu pośrednictwa wychowawczego, zapobieganiu lekomanii i narkomanii.

KOiW udostępniały materiały metodyczne mówiące o zadaniach pedagoga w sprawach profilaktyki i resocjalizacji.

Większość rozwiązań przyjętych w założeniach organizacyjno-funkcjonalnych liceów wojskowych sprawdziła się w praktyce i całkowicie zapewniła właściwy tok nauki i życia uczniów tych szkół. Postawy uczniów oraz praca i zaangażowanie kadry dydaktyczno-wychowawczej wskazywały, że utworzone licea spełniały zakładane oczekiwania.

4. Przyczyny likwidacji liceów wojskowych.

Trudna sytuacja finansowa wojska spowodowała drastyczne ograniczenie wydatków na realizację programu dydaktyczno-wychowawczego, rozwój i utrzymanie bazy szkoleniowej i doskonalenie warsztatu pracy nauczyciela liceów wojskowych.

Dowództwa okręgów wojskowych i WLOP zaczęły rezygnować z ponoszenia kosztów szkolenia samochodowego, spadochronowego i szybowcowego.

W poszukiwaniu oszczędności, a także wskutek braku możliwości pełnego zaspokojenia potrzeb liceów wojskowych przeprowadzono roboczą naradę dyrektorów LW z udziałem przedstawicieli IC MON i dowództw OW.

W toku narady omówiono funkcjonowanie LW w nowych warunkach społeczno-ekonomicznych; przedyskutowano propozycje LW i dowództw OW dotyczące zmiany zasad organizowania obozów PW, zaprzestania wypłacania uczniom równoważnika pieniężnego za wyżywienie oraz wprowadzenia do liceów wojskowych dziewcząt.

Wypłacanie równoważnika stanowiło ważny bodziec motywacyjny do nauki w liceum, wyrównywał on szanse na organizowanie wypoczynku wakacyjnego uczniom pochodzącym z rodzin biednych i z domów dziecka.[15] W poszukiwaniu oszczędności Zarząd Szkolenia Poza Wojskiem (ZSPW) przedstawił również propozycję zmian w tabeli należności sortów mundurowych, a także zaproponował utworzenie w LL w Dęblinie dwóch klas o profilu ogólnokształcącym w związku z radykalnym ograniczeniem liczby uczniów szkolnych w profilu zawodowym (lotniczym). W związku z restrukturyzacją wojska, znacznie zmalało zapotrzebowanie na kandydatów do WOSL. Pociągnęło to za sobą ograniczenie przyjęć na profil zawodowy do liceum lotniczego. Powstały wolne miejsca w internacie tego liceum. Po konsultacji z dowództwem Wojsk Lotniczych i uzyskaniu jego pozytywnej opinii utworzono od września 1990 roku w Liceum Lotniczym w Dęblinie dwie klasy o profilu ogólnokształcącym z przeznaczeniem ich absolwentów do WSO wojsk lądowych i akademii wojskowych. [16]

Zdaniem Zarządu Szkolenia Poza Wojskiem nie należy wprowadzać dziewcząt do LW. Warto w tym miejscu przypomnieć, że zgodnie z Zarządzeniem Szefa Sztabu Generalnego od dnia 31.03.1992r. ZSPW przestał istnieć, wszelkie zadania służbowe związane z powinnościami w/w resortu wobec liceów wojskowych przejął GZSB WP.

---

[15] Źródła własne, Meldunek w sprawie funkcjonowania liceów wojskowych w nowych warunkach ekonomiczno -społecznych, Ministerstwo Obrony Narodowej-Główny Inspektor OT z 12.03.1990r.,s.2

[16] Tamże,s.4

Ustawa o systemie oświaty z 07.09.1991roku stanowiła przełomowy moment i podstawę do całkowitego uregulowania zasad funkcjonowania liceów wojskowych (załącznik nr 6). Postanowieniem Rady Wojskowej MON, dla zbadania celowości utrzymania tego typu szkół, powołana została Komisja ds. liceów wojskowych pod przewodnictwem Wiceministra Obrony Narodowej ds. Wychowawczych. W skład komisji weszli przedstawiciele IC MON, MEN, komend akademii wojskowych i wyższych szkół oficerskich, a także dyrekcji liceów wojskowych.

Komisja po trzymiesięcznej pracy ustaliła:

- Zmniejszenie sił zbrojnych powoduje konieczność restrukturyzacji szkolnictwa wojskowego. Od 1988 roku zaobserwowano zwiększone zainteresowanie młodzieży środowiska cywilnego szkolnictwem wojskowym, w 1991 roku na jedno miejsce ubiegało się 2,02 kandydata. Zatem brak kandydatów do WSO, jako argument na utrzymanie liceów wojskowych, stracił znaczenie.
- Budżet MON w ostatnich latach wskutek jego ograniczenia nabrał charakteru wegetatywnego. Skala jego redukcji była wielokrotnie wyższa od realnego spadku produktu globalnego brutto. Na tle budżetu MON wydatki na utrzymanie liceów wojskowych są zaprzeczeniem zdrowego rozsądku.
- Opinie zebrane z wyższych szkół oficerskich o absolwentach LW nie zawsze były pozytywne.

Problem ten nie dotyczył LL w Dęblinie i WLM w Gdańsku. Utrzymanie Liceum Lotniczego i Liceum Muzycznego wydaje się być sprawą oczywistą. Ich absolwenci zabezpieczają wszak w znacznym stopniu potrzeby Wojsk Lotniczych i Obrony Powietrznej oraz orkiestr wojskowych. Natomiast wojskowe liceum ogólnokształcące – jako szkoła elitarna (rozumiana jako szkoła przyjmująca najlepszych kandydatów; o wysokim poziomie nauczania; nowoczesnej bazie dydaktycznej i socjalnej; zapewniająca szeroki rozwój intelektualny uczniów i ich wysoką kulturę oraz sprawność fizyczną) może stanowić pewną bazę pozyskiwania najbardziej wartościowych kandydatów do WSO i akademii zagranicznych.[17]

Uwzględniając powyższe zjawiska komisja postawiła generalny wniosek: „Licea Wojskowe mimo wysokich nakładów i wysiłku organizacyjnego, nie spełniają założonej przy ich tworzeniu funkcji zasadniczego źródła naboru kandydatów do szkolnictwa wojskowego."

[17] Źródła własne, Tezy Wystąpienia Szefa GZSzB WP na posiedzeniu Zespołu MON w dniu 22.01.1992r. nt. Propozycje zmian w systemie funkcjonowania liceów wojskowych, s.3

Zatem proponuje się utrzymać liceum lotnicze jako niezbędne źródło przygotowania kandydatów do Wyższej Oficerskiej Szkoły Lotniczej, jedno ogólnokształcące liceum wojskowe, jako szkoła elitarna m.in. przygotowująca kandydatów na studia zagraniczne i wojskowe liceum muzyczne, jako jedyna szkoła przygotowująca kadry zawodowe do orkiestr wojskowych. Z pozostałych pięciu OLW, dwa przekazać oświacie, trzy zlikwidować.

Propozycje komisji ugruntowały się i weszły w życie w 1992 roku. Był to przełomowy rok dla polskiego średniego szkolnictwa wojskowego.

Najdłużej, bo do 1995 roku funkcjonowało LW w Częstochowie. Reasumując na dzień dzisiejszy funkcjonuje OLL w Dęblinie oraz LM w Gdańsku.

Nie ulega najmniejszej wątpliwości, że licea wojskowe przez cały okres swego istnienia cieszyły się ogromnym zainteresowaniem młodzieży. Skutecznie rozbudzały ambicje i motywację do podejmowania dalszego kształcenia w wyższym szkolnictwie wojskowym, dając gwarancję ścisłego powiązania młodzieży z armią i pozyskiwania dla niej wartościowych i dobrze przygotowanych żołnierzy. Powyższe potwierdzało zasadność powołania tych szkół oraz słuszność przyjętych rozwiązań organizacyjno-funkcjonalnych. Absolwenci liceów wojskowych w zdecydowanej większości postanowili podjąć studia w akademiach wojskowych, wyższych szkołach oficerskich lub uczelniach cywilnych na kierunkach przydatnych wojsku.

O przebiegu procesu dydaktycznego i wychowawczego w liceach wojskowych świadczyły między innymi jego wyniki. Wyrażały się one sprawnością egzaminów maturalnych, która wynosiła przeciętnie około 95%. Dla porównania w liceach cywilnych wynosiła ona wtedy od 80% do 90%.Wykruszalność uczniów liceów wojskowych w czteroletnim cyklu nauczania wynosiła średnio 17,3%.Najwięcej uczniów odchodziło z liceów w klasach pierwszych głównie ze względu na trudności adaptacyjne. W kolejnych latach nauki wskaźnik ten znacznie spadał.

Zestawienie
wykruszeń uczniów OLW
wg. lat rozpoczęcia nauki.

OLW	Rok rozpoczęcia nauki	Ilość uczniów			% wykruszal-ności	Uwagi
		Rozpoczynających naukę w szkole	Kończących naukę w szkole	Nadal uczących się		
CZĘSTO-CHOWA	1985	-	-	-	-	
	1986	137	-	102	25,6	
	1987	137	-	123	10,2	
	1988	150	-	139	7,3	
LUBLIN	1985	124	97	-	21,8	
	1986	123	-	106	13,9	
	1987	138	-	117	15,2	
	1988	128	-	121	5,5	
OLSZTYN	1985	-	-	-	-	
	1986	-	-	-	-	
	1987	129	-	107	17,1	
	1988	116	-	114	1,7	
TORUŃ	1985	117	102	-	12,9	
	1986	124	-	99	20,2	
	1987	115	-	90	21,7	
	1988	112	-	83	25,9	
WRO-CŁAW	1985	197	128	-	35,0	
	1986	198	-	151	23,7	
	1987	174	-	138	20,7	
	1988	169	-	137	18,9	

UWAGA: Wykruszalność liczona łącznie dla liceów i techników, czyli średnich szkół cywilnych wynosi ok.20% i następuje wyłącznie ze względu na brak postępów w nauce lub przewinienia dyscyplinarne. Z liceów cywilnych nie zwalnia się uczniów z powodu pogorszenia się ich stanu zdrowia, a uczniowie osiągający słabsze wyniki w klasie matematyczno-fizycznej mogą zmienić profil kształcenia np. na podstawowy nie zmieniając szkoły, co w zdecydowany sposób wpływa na zmniejszenie wykruszalności.

Źródło: Pismo nr 426 z dnia 23 marca 1990r.Załącznik nr 2,
Zarząd Szkolenia Poza Wojskiem.

Realizowane w OLW programy nauczania oraz zajęcia pozalekcyjne sprzyjały wszechstronnemu rozwijaniu osobowości, wzbogacały wiedzę i rozwój zainteresowań oraz kształtowanie charakteru. Ponadto, w ocenie uczelni wojskowych absolwenci OLW byli dobrze przygotowani do zawodu żołnierza zawodowego, szybko adaptowali się do nowych warunków, uzyskiwali dobre wyniki w nauce, wyróżniali się zdyscyplinowaniem i sprawnością fizyczną.

Oczywiście, wszystko to składało się na zasadność dalszego funkcjonowania liceów wojskowych, które były zasadniczą bazą rekrutacyjną dla szkolnictwa wojskowego.

Należy zatem podkreślić, że licea wojskowe w latach swego istnienia oraz w ówczesnych warunkach społecznych, ekonomicznych i politycznych kraju doskonale spełniały swoją rolę podstawowej bazy rekrutacyjnej dla wyższego szkolnictwa wojskowego.

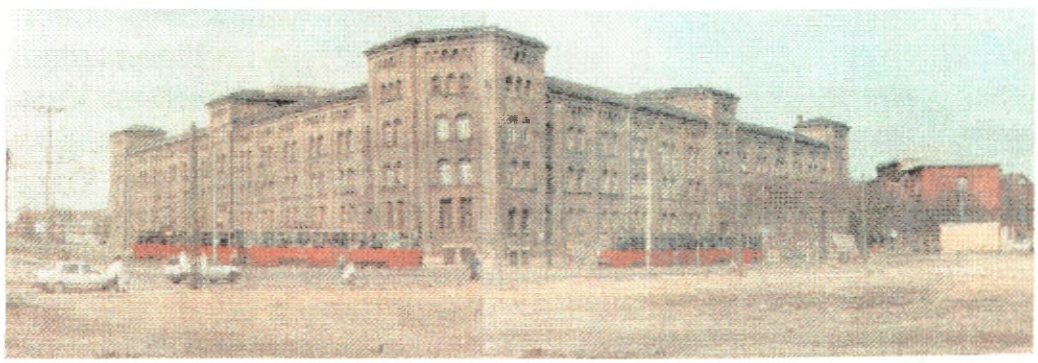
5. Wojskowe Liceum Muzyczne.

Początki Wojskowego Liceum Muzycznego sięgają 1930 roku, kiedy to Minister Spraw Wojskowych, Marszałek Rzeczypospolitej Polskiej Józef Piłsudski, decyzją z 11 marca powołał przy 73 pułku piechoty w Katowicach Wojskową Szkołę Muzyczną. Działalność szkoły przerwana została wybuchem II wojny światowej.

Wojskowa Szkoła Muzyczna w Katowicach 1930 – 1939r.

W dniu 1 października 1960 roku rozkazem Ministra Obrony Narodowej nr 8 /MON w Ośrodku Szkolenia Wojsk Lądowych w Elblągu zostaje zorganizowana kompania muzyczna, mająca status szkoły podoficerskiej, którą w 1972 roku przemianowano na Wojskową Szkołę Muzyczną II stopnia. W 1977 roku szkoła została przeniesiona do Gdańska.

Budynek –siedziba Wojskowej Szkoły Muzycznej II stopnia i WLM w Gdańsku, ul. Łąkowa 1, w latach 1977 - 1995

W 1984 roku dokonano kolejnej reorganizacji szkoły. W miejsce WSM II stopnia utworzono Wojskowe Liceum Muzyczne (Zarządzenie Ministrów Obrony Narodowej oraz Kultury i Sztuki, z dnia 01.09.1984 roku w sprawie przekształcenia Wojskowej Szkoły Muzycznej II stopnia w Gdańsku w Wojskowe Liceum Muzyczne).

W ten sposób wzrosła ranga i popularność liceum oraz zwiększyła się znacznie ilość uczniów i wykładowców.

Budynek – siedziba WLM od września 1995r., Gdańsk ul. Sadowa 1

W czasie pięcioletniej nauki w WLM uczniowie realizują trzy kierunki przedmiotowe:

- **muzyczny** (zakres szkoły muzycznej II stopnia); przedmioty muzyczne obejmują program liceum muzycznego i przygotowują absolwentów jako instrumentalistów – solista w klasie instrumentów dętych i perkusyjnych.
- **ogólnowojskowy** (zakres trzyletniej szkoły chorążych); przedmioty wojskowe i społeczno-polityczne realizowane są według programu szkół chorążych.
- **ogólnokształcący** (zakres programowy liceum ogólnokształcącego).

Jak już wcześniej wspomniałem nauka w WLM trwa pięć lat. Rocznik I i II stanowią młodociani elewi (15-16-letni uczniowie po szkole podstawowej, roczniki III, IV i V stanowią kadeci, słuchacze szkoły chorążych – kandydaci na żołnierzy zawodowych w orkiestrach wojskowych).

Nadzór pedagogiczny nad liceum sprawują:

- w zakresie nauczania przedmiotów artystyczno-zawodowych – Ministerstwo Kultury i Sztuki za pośrednictwem Wydziału Kultury i Sztuki Urzędu Wojewódzkiego w Gdańsku.
- w zakresie nauczania przedmiotów ogólnokształcących – Ministerstwo Edukacji Narodowej.

Uczniowie poza programową nauką przedmiotów muzycznych uczestniczą w innych formach zajęć takich jak zespoły kameralne, estradowe, chór oraz orkiestra dęta. Uczniowie mają możliwość działalności w kołach zainteresowań oraz uczestniczenia w imprezach kulturalnych i muzycznych na terenie Trójmiasta.

Za duże osiągnięcia dydaktyczno-wychowawcze i muzyczne szkole w 1988 roku nadano imię Karola Kurpińskiego – wielkiego muzyka i patrioty z okresu Powstania Listopadowego, a w 1990 roku liceum otrzymało sztandar ufundowany przez księdza prałata Henryka Jankowskiego.

Odznaka WLM w Gdańsku

Wojskowe Liceum Muzyczne od 01.01.1993 roku pozostaje na wyłącznym utrzymaniu Ministerstwa Obrony Narodowej.

Do klasy pierwszej liceum mogą być przyjęci elewi orkiestr wojskowych oraz osoby spoza wojska w wieku 15-16 lat, przy zachowaniu wymogów i warunków określonych w przepisach w sprawie przyjmowania małoletnich do orkiestr wojskowych.

Ponadto wymagane jest:

1. ukończenie szkoły muzycznej I stopnia(nie dotyczy to kandydatów do nauki na instrumentach dętych, kontrabasie i perkusji);
2. złożenie wstępnego egzaminu z wynikiem pozytywnym;
3. przy przyjmowaniu kandydatów do liceum stosuje się również przepisy obowiązujące w tym zakresie w państwowych szkołach muzycznych tj. Zarządzenie nr 28 Ministra Kultury i Sztuki z dnia 19 maja 1982 roku(Dz.Urz.M.K.i S.nr 4,poz.26) ;

4. limity przyjęć na pierwszy rok nauki ustala Szef Sztabu Generalnego WP;
5. o przyjęcie do klas wyższych liceum mogą ubiegać się kandydaci, którzy na egzaminie wstępnym wykażą się odpowiednim przygotowaniem muzycznym i ogólnokształcącym;
6. w stosunku do elewów liceum, do czasu powołania ich do czynnej służby wojskowej, mają zastosowanie przepisy w sprawie przyjmowania małoletnich na naukę do orkiestr wojskowych oraz zasad odbywania tej nauki;
7. elewi po ukończeniu 17 lat życia są powoływani do czynnej służby wojskowej w charakterze kandydatów na żołnierzy zawodowych i w tym charakterze odbywają dalszą naukę. Otrzymują jednocześnie bez szczególnego nadania stopień wojskowy szeregowego oraz tytuł kadeta. Od dnia powołania do czynnej służby wojskowej stosuje się do nich przepisy w sprawie służby wojskowej kandydatów na żołnierzy zawodowych;
8. do kadetów liceum stosuje się również odpowiednio przepisy dotyczące kadetów szkół chorążych o trzyletnim okresie nauki.[18]

Absolwenci WLM kończąc naukę uzyskują stopień młodszego chorążego i są kierowani do OW/RSZ na podstawie zatwierdzonego rozdzielnika przez Szefa Departamentu Wychowania WP – jako muzycy zawodowi. Najlepsi absolwenci są kierowani na Wydział Teorii Dyrygentury i Kompozycji w Akademii Muzycznej w Warszawie, po ukończeniu, którego są awansowani do stopnia oficerskiego podporucznika i obejmują stanowiska kapelmistrzów w orkiestrach wojskowych.

Podstawowym zadaniem WLM jest kształcenie muzyków instrumentalistów w zakresie gry na instrumentach dętych i perkusyjnych. Uczniowie głównie uczą się gry na instrumentach dętych, w tym blaszanych i drewnianych. Stosunek ilościowy uczących się na instrumentach blaszanych do drewnianych ma się jak 3:1. Powyższe wynika z określonych potrzeb orkiestr WP i ich specyfiki instrumentalnej.

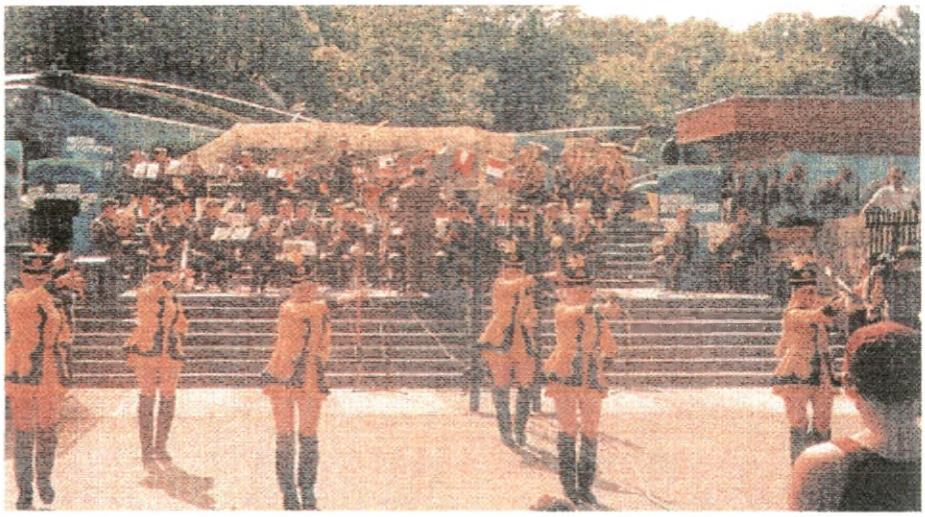
W cywilnych średnich szkołach muzycznych ilość uczniów kształconych na instrumentach dętych jest bardzo niska, a sekcje takich instrumentów jak saxchorny, tuby, rogi prawie nie istnieją.

Funkcjonujące w WLM cztery orkiestry szkolne umożliwiają uczniom naukę gry zespołowej, której repertuar muzyczny uwzględnia potrzeby orkiestr wojskowych i wymogi ceremoniału wojskowego. Ważnym elementem szkolenia muzycznego jest nauka i prezentowanie

[18] Zarządzenie Ministra Obrony Narodowej oraz Kultury i Sztuki z dnia 17.07.1984r w sprawie przekształcenia Wojskowej Szkoły Muzycznej II stopnia w Gdańsku w Wojskowe Liceum Muzyczne,s.3

przez orkiestry WLM musztry paradnej. Praktyka gry w orkiestrze, udział w bardzo wielu uroczystościach wojskowych, paradach, koncertach sprawia, że absolwenci WLM są dobrze przygotowanymi muzykami, którzy szybko adaptują się do wymogów orkiestr wojskowych. Oprócz orkiestr w szkole funkcjonuje kilka kameralnych zespołów muzycznych, w tym instrumentalnych, wokalnych i chór. Poza zajęciami programowymi uczniowie liceum uczestniczą w obsłudze bardzo wielu uroczystości patriotyczno-religijnych. Biorą także udział w uświetnianiu bardzo wielu imprez rekreacyjnych i sportowych na terenie Trójmiasta i całego kraju. Orkiestry jak i zespoły szkolne prezentują bardzo wysoki poziom artystyczny.

Z uwagi na fakt, że garnizon Gdańsk nie posiada żadnej orkiestry wojskowej, liceum w praktyce zabezpiecza wszystkie uroczystości i imprezy w mieście.

1993r. Udział orkiestry i zespołów kameralnych WLM w prezentacjach artystycznych WP „Arsenał" w Gdyni

Ważnym kierunkiem pracy szkoły jest także współpraca ze środowiskiem wojskowym i cywilnym Trójmiasta, zwłaszcza z wieloma szkołami i organizacjami kombatanckimi. Uczniowie i kadeci liceum uświetniają wiele imprez szkół gdańskich, domów dziecka, dzieci specjalnej troski, szpitali.

WLM pełni w Gdańsku ważną funkcję kulturotwórczą, szczególnie w zakresie upowszechniania muzyki poprzez swój udział w licznych koncertach, paradach i uroczystościach. Ponadto uczniowie liceum uczestniczą niemal we wszystkich konkursach, przeglądach i warsztatach organizowanych przez Centrum Edukacji Artystycznej Ministerstwa Kultury i Sztuki.

1995r. Spotkanie kadetów WLM z papieżem Janem Pawłem II w Watykanie

Kadrę dydaktyczno-wychowawczą szkoły stanowią żołnierze zawodowi i nauczyciele cywilni – posiadający wysokie kwalifikacje merytoryczne do spełniania swoich funkcji edukacyjnych (załącznik nr 7).

ROZDZIAŁ IV
DZIAŁALNOŚĆ LICEUM LOTNICZEGO W LATACH 1972-1992 ORAZ PO PRZEKSZTAŁCENIU W OGÓLNOKSZTAŁCĄCE LICEUM LOTNICZE.

1. Geneza i rozwój Liceum Lotniczego.

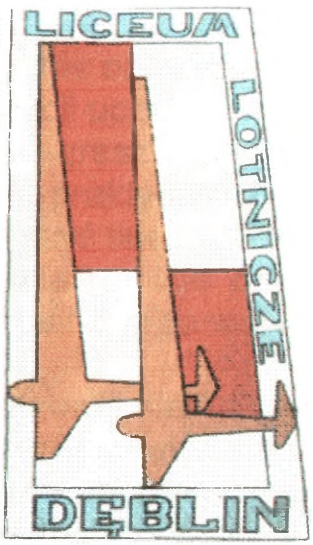
Szkolnictwo lotnicze cechuje generalnie jednoznaczność i utylitaryzm celów dydaktyczno-wychowawczych. Wynika to z faktu, że jasno i precyzyjnie określano pedagogiczną wizję finalnej sylwetki osobowej przyszłego oficera – pilota, któremu stawia się wyjątkowo wysokie wymagania psychofizyczne, intelektualne i ideowomoralne. Model osobowy pilota – oficera jest wprawdzie precyzyjnie określony w licznych normatywnych dokumentach[1] zarówno o charakterze ogólnopolskim jak i lokalnym, ale jest także szalenie złożony. Stąd prawdopodobnie narodziła się myśl o konieczności rozszerzenia w czasie oddziaływań dydaktyczno-wychowawczych na przyszłych pilotów, stworzenia takiego modelu kształtowania ich osobowości, który mógłby być systematycznie i spójnie realizowany na różnych poziomach edukacji. Pierwszym ogniwem tego łańcucha miało być Liceum Lotnicze. O utworzenie takiego modelu kształcenia przyszłego pilota zabiegał także ówczesny Komendant WOSL gen. bryg. pil. dr Józef Kowalski, jeden z głównych inicjatorów powołania LL. 3 sierpnia 1972 r. ukazało się pismo Szefa Sztabu Generalnego WP nr 118/MON zawierające zezwolenie Ministra Obrony Narodowej na utworzenie eksperymentalnego Liceum Lotniczego przy Wyższej Oficerskiej Szkole Lotniczej im. Jana Krasickiego w Dęblinie. Była to podstawa prawna do działania dla gen. Kowalskiego, który to swoim rozkazem nr 49 z 3 września 1972 roku powołał społeczny Komitet Założycielski „średniej szkoły orląt". 11 września 1972 r. to pierwszy dzień zajęć w Liceum Lotniczym. Fakt, że upłynęło tylko 40 dni od momentu podjęcia decyzji do rozpoczęcia działalności LL świadczy o olbrzymim zaangażowaniu i tytanicznej wręcz pracy komitetu założycielskiego. Tworzyli go :

- płk mgr Marian WOŹNIAK
- płk dypl. nawig. Janusz RADŁOWSKI
- płk nawig. mgr. Ignacy KUPRIAN
- ppłk pil. mgr Zdzisław SKOMOROWSKI
- płk mgr Jerzy ZIEMKIEWICZ
- mjr mgr Kazimierz GORZELNICKI

---

[1] Program wychowania ideowopolitycznego i kulturalnego uczniów Liceum Lotniczego i podchorążych Wyższej Oficerskiej Szkoły Lotniczej, Dęblin – marzec – 1985. „ Zasady etyki kadry zawodowej WP", „Zasady działania kadrowego w Siłach Zbrojnych PRL".

- płk pil. Stefan CZARNECKI
- ppłk dr Ryszrd SMYL
- mjr mgr Wiesław ŻUŁAWIŃSKI
- płk nawig. mgr inż. Marian WOJEWÓDZKI
- ppłk mgr Jan CELEK
- płk doc. dr inż. Tadeusz GAJEWSKI
- płk mgr inż. Bronisław MIKOŁAJUK
- mjr mgr Jan JABŁOŃSKI
- płk nawig. Witalis MICHALAK
- mjr Jerzy WÓJTOWICZ
- pan Tadeusz KAMOLA
- płk mgr Jan WALICKI

Odznaka pamiątkowa Liceum Lotniczego w Dęblinie

Dyrektorem nowej placówki został ppłk Kazimierz GORZELNICKI (jako major, członek Komitetu Założycielskiego). Szkolenie programowe rozpoczęto z 89 uczniami w trzech klasach pierwszych (zabezpieczali go oddelegowani oficerowie – nauczyciele akademiccy WOSL). Dopiero po roku działalności szkoły – 17 sierpnia 1973r. wydane zostało Zarządzenie Ministrów Oświaty i Wychowania oraz Obrony Narodowej w sprawie liceum przy WOSL w Dęblinie określające status prawny szkoły jako 4-letniego liceum zawodowego o specjalności mechanik osprzętu lotniczego (załącznik nr 8).
Za na czelne zadania placówki uznano:

- zapewnienie absolwentom wykształcenia ogólnego, niezbędnego do podjęcia studiów w WOSL;
- ukierunkowanie zainteresowań lotniczych;
- kształtowanie motywacji do służby w lotnictwie.

Praktyczne szkolenie lotnicze prowadzone w Aeroklubie „Orląt" pozwalało na właściwe ukierunkowanie i pogłębianie motywacji do szkolenia w murach dęblińskiej uczelni.

Lata 1973-76 to okres kierowania szkołą przez ppłk Emila Początka. To lata, kiedy zainteresowanie szkołą wzrasta – rok szkolny 1975/76, a więc 4 rok funkcjonowania szkoły, rozpoczynało już 457 licealistów. W roku szkolnym 1976/77 dowodzenie szkołą na kolejnych 9 lat obejmuje ppłk Bonifacy Sych.

Wspomniane wcześniej dokumenty tj. „Zarządzenie Ministrów Oświaty i Wychowania oraz Obrony Narodowej z dnia 17 sierpnia 1973r. w sprawie liceum przy Wyższej Oficerskiej Szkole Lotniczej im. Jana Krasickiego" oraz „Rozkaz Komendanta Wyższej Oficerskiej Szkoły Lotniczej im. Jana Krasickiego nr 49 z dnia 3 września 1972r" nabrały dziś rangi historycznej.

Pierwszy z tych dokumentów określał prawny status liceum, strukturę organizacyjną, zakres obowiązków i tryb powoływania kadry kierowniczej, zasady rekrutacji uczniów oraz ich prawa (załącznik nr 9). Rozkaz Komendanta WOSL, zresztą chronologicznie wcześniejszy, pozwala zrozumieć jak wiele praktycznych, przyziemnych trudności należało pokonać, aby stworzyć liceum. Powołuje się w nim komitet założycielski, a w jego obrębie komisje: organizacyjną, inwestycyjną, programową, opracowania statutu i zasad wychowania, zebrania funduszu i budowy internatu.

Kadrę nauczającą stanowili niemal wyłącznie oddelegowani do szkoły oficerowie, nieco później pojawili się w szkole cywilni nauczyciele. Już z tych dokumentów było widać(odmienność) dwuresortowość szkoły wyrażającą się w tym, że nadzór pedagogiczny sprawowało zarówno Kuratorium Warszawskiego Okręgu Szkolnego, jak i Komenda WOSL, że programy nauczania określał zarówno Minister Oświaty i Wychowania (przedmioty ogólnokształcące i zawodowe), jak i Minister Obrony Narodowej (przysposobienie obronne poszerzone o zarys wiadomości lotniczych, wychowanie fizyczne, wychowanie społeczno-polityczne, zajęcia pozalekcyjne).

W trakcie rozwoju szkoły na uwagę zasługuje kilka dat: 1975, 1979, 1981,1985. Wydarzenia przez nie sygnalizowane są bardzo różnej natury, wszystkie jednak wydają się być ważne. W 1975 roku, chcąc w pełni zapewnić wykształcenie pożądane dla absolwentów WOSL, opracowano ramowy czteroletni plan pracy dydaktyczno-wychowawczej i opiekuńczej Liceum Lotniczego zawierający cele, zadania i metody oddziaływań na uczniów poszczególnych roczników z uwzględnieniem okresu intensywnego dojrzewania psychicznego, społecznego i fizycznego.

Wzrost zainteresowania młodzieży istniejącym LL oraz duże zapotrzebowanie na kandydatów do WOSL wpłynęły na podjęcie decyzji o utworzeniu 1 września 1979r. filii liceum dęblińskiego w Zielonej Górze, która to filia trzy lata później zyskała status zupełnie odrębnej placówki oświatowej.

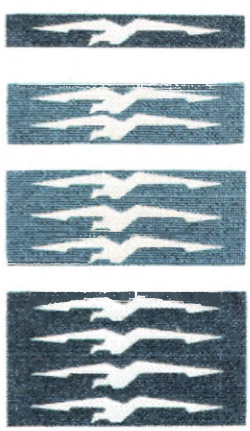

Odznaka(tarcza)Liceum Lotniczego w Zielonej Górze

Trzecia z wymienionych dat wiąże się z wydarzeniem ważnym „emocjonalnie". 17 października 1982r. szkole nadano imię Żwirki i Wigury oraz sztandar. Umożliwiło to rozbudowanie ceremoniału szkolnego, który jest jednym z istotnych środków kształtowania u młodzieży postaw patriotycznych, poczucia identyfikacji ze szkołą i jej tradycją. Opracowano treść przyrzeczenia uczniów (załącznik nr 10). Było to także swoiste usankcjonowanie szkoły, wciąż przecież funkcjonującej na zasadach eksperymentu.

a) b)

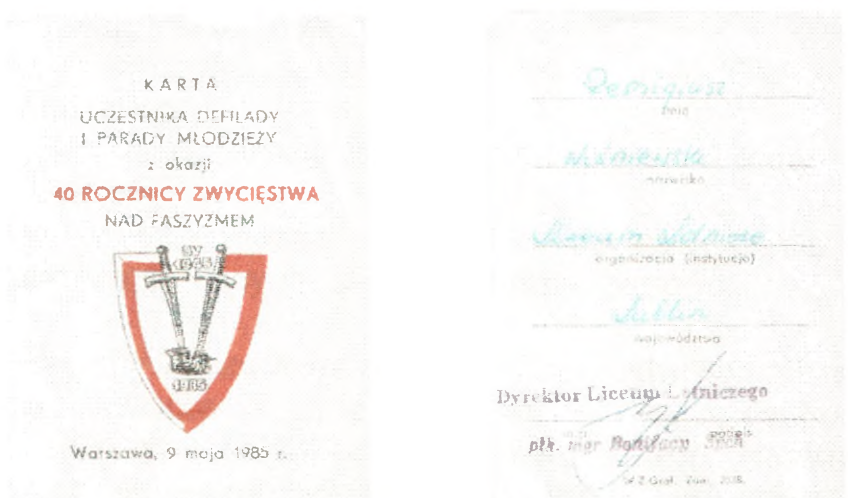

a) *Odznaka(tarcza)Liceum Lotniczego w Dęblinie*
b) *Oznaczenia roczników noszone na prawym rękawie munduru.(Obowiązywały w obydwu LL).*

W roku 1985 opracowany został „Program wychowania ideowo-politycznego i kulturalnego uczniów LL i podchorążych WOSL." Razem z dokumentami „Główne kierunki i zadania w pracy wychowawczej szkół" (MOiW III 1983r.) stanowił on podstawę planowania działalności wychowawczej. Program wychowania ideowo-politycznego i kulturalnego uczniów LL i podchorążych WOSL stanowił wytyczną działania - zasadniczych i etapowych celów wychowawczych ze wskazaniem sił, środków i metod ich realizacji. Był to dokument będący podstawą do systematycznego, planowego oddziaływania na młodych chłopców przez okres 8 lat (ponad 90% absolwentów LL zostało słuchaczami WOSL, gdzie kontynuowany był, zapoczątkowany w LL system oddziaływań zmierzających do wykształcenia absolwenta-żołnierza WP o właściwej postawie ideowomoralnej.

Od roku szkolnego 1982/83 do 1985/86 organizowane były Igrzyska Sportowe Liceów Lotniczych, które sprzyjały zacieśnianiu więzi między dwiema specyficznymi szkołami średnimi i służyły wymianie doświadczeń. Sprawność i kondycja fizyczna mają olbrzymie znaczenie, dlatego też w roku szkolnym 1977/78 Liceum Lotnicze otrzymało akceptację KOiW w Lublinie na zwiększenie wymiaru zajęć z wychowania fizycznego z 2 do 4 godzin tygodniowo w każdej klasie.

1985 rok to także udział „licealistów" i oddelegowanych z WOSL oficerów w defiladzie z okazji 40-lecia zwycięstwa nad faszyzmem w Warszawie. Udział w ww. imprezie poprzedzony był prawie miesięcznym treningiem z musztry. Ćwiczono ją rano i w godzinach południowych. Celem tych ćwiczeń było takie przygotowanie słuchaczy liceów lotniczych, aby się oni nie wyróżniali przygotowaniem z musztry z grona pododdziałów wojskowych biorących udział w defiladzie. Cel osiągnięto.

KARTA
UCZESTNIKA DEFILADY
I PARADY MŁODZIEŻY
z okazji
40 ROCZNICY ZWYCIĘSTWA
NAD FASZYZMEM
Warszawa, 9 maja 1985 r.
Dyrektor Liceum Lotniczego
płk. mgr

Przepustka uprawniająca na wejście na plac defilad w Warszawie z okazji 40 rocznicy zwycięstwa nad faszyzmem.

Liceum Lotnicze na przestrzeni lat obejmowane było wieloma zmianami nie tylko organizacyjnymi, ale i programowymi wprowadzanymi głównie przez Ministerstwo Oświaty i Wychowania. Zmiany dotyczyły przede wszystkim programów nauczania przedmiotów specjalistycznych. Zmiany te wynikały ze zmian wprowadzanych w programach szkolenia w WOSL.

W styczniu 1986r. chcąc dopasować programy (plany) nauczania LL do potrzeb wynikających z programu szkolenia w WOSL (przy okazji wprowadzania reformy programowej do szkół ponadpodstawowych) dyrekcje LL wystąpiły do MOiW z propozycją planu nauczania, który obowiązywałby w dwóch liceach lotniczych – w Zielonej Górze i Dęblinie.

Plan ten zawierał grupę przedmiotów ogólnokształcących obowiązujących we wszystkich liceach zawodowych oraz grupę przedmiotów specjalistycznych – lotniczych. Tygodniowy wymiar godzin przedmiotów specjalistycznych wzrasta z 4 w klasach pierwszych do 17 – w klasach czwartych. Warunkiem przystąpienia do egzaminu dojrzałości są pozytywne oceny ze wszystkich przedmiotów oraz pomyślnie złożony egzamin z przygotowania zawodowego uprawniający do posługiwania się dyplomem w zawodzie mechanik osprzętu lotniczego.

Lata szkolne 1985/86 – 96/97 to okres dyrektorowania płk Janusza Ziółkowskiego i jednocześnie okres największego rozwoju i zmian organizacyjnych w LL.

To okres kiedy:

- opracowany został statut szkoły;
- powstała konstytucja społeczności szkolnej;(załącznik nr 11)
- powstaje nowoczesna modelarnia – miejsce zajęć programowych i pozalekcyjnych;
- urządzona zostaje sala tradycji szkoły;
- urządzone zostają nowoczesne pracownie: informatyki i języka angielskiego;
- zostaje nawiązana współpraca z węgierskim liceum lotniczym w Szolnok;
- organizuje się klasopracownie do nauczania przedmiotów ogólnokształcących ,biologii, chemii, geografii.

Ostatnie z w/w przedsięwzięć było następstwem kolejnego historycznego wydarzenia. Dnia 19 lutego 1992 roku zostało podpisane porozumienie Ministrów Edukacji Narodowej i Obrony Narodowej na mocy którego Liceum Lotnicze im. Żwirki i Wigury w Dęblinie zostało przekształcone w Ogólnokształcące Liceum Lotnicze im. Żwirki i Wigury w Dęblinie.

Przymiotnik „lotnicze" zachowany z pierwotnej nazwy podkreśla specyfikę szkoły, wyrażającą się w pewnych różnicach programowych, nietypowych rozwiązaniach organizacyjnych i nowoczesnych, oryginalnych metodach wychowawczych.

Liceum Lotnicze to zamknięty już etap liceum zawodowego (lata 1972-92), którego absolwenci szczycili się :

- osiągnięciami lotniczymi w postaci 7 skoków spadochronowych, 15-20 godzin nalotu na szybowcach, 12-15 godzin nalotu na samolotach;
- wykonaniu prac dyplomowych z przygotowania zawodowego w postaci unikalnych pomocy naukowych przede wszystkim z przedmiotów specjalistycznych;
- świadectwem dojrzałości liceum zawodowego o specjalności mechanik osprzętu lotniczego.

Absolwenci OLL legitymują się świadectwem dojrzałości liceum ogólnokształcącego o profilu matematyczno-fizycznym.

Prawie 30 lat istnienia szkoły to wieloletnia praca ludzi: począwszy od personelu administracyjno-obsługowego poprzez nauczycieli, wychowawców, opiekunów roczników po dyrekcję. Twórca szkoły – nieżyjący już gen. Kowalski mawiał: „aby zapalać, samemu trzeba płonąć". Słowa te przyświecają kadrze dydaktyczno-wychowawczej szkoły w codziennej działalności.

Młodzież nie zawsze jest w stopniu dostatecznym przygotowana do samodzielnej działalności z dala od domu rodzinnego. W Liceum Lotniczym starano się zawsze w jak najkrótszym czasie stworzyć atmosferę sprzyjającą szybkiemu zaaklimatyzowaniu się ucznia do społeczności szkolnej i wnikliwie poznać jego osobowość. Różny jest również poziom intelektualny uczniów. Poprzez prowadzenie konsultacji indywidualnych i grupowych, pracę kół zainteresowań ułatwia się podopiecznym OLL (wcześniej LL) kształcenie w liceum ogólnokształcącym o profilu matematyczno-fizycznym. Poza tym wszyscy czynią starania, aby w tym trudnym okresie obfitującym w problemy dorastania i dojrzewania młodemu człowiekowi nie zabrakło przyjaznej osoby, gotowej pomóc mu w rozwiązywaniu jego problemów. To wszystko robią nauczyciele i wychowawcy, którzy często nie chcą o tym mówić uważając, iż jest to ich obowiązek wynikający z bycia nauczycielem, pedagogiem, w tej właśnie szkole, jedynej w Polsce szkole tego rodzaju.

Zgodnie z planami restrukturyzacji WLOP w latach 2004-2005 ma zostać rozwiązane m.in. OLL w Dęblinie[2] . Chcąc pokusić się o analizę powyższego planu, narzuca się kilka pytań: czy w dobie tworzenia klas

[2] Z. WYDRA, Pogłębianie restrukturyzacji, Wiraże nr 5, Warszawa 2001,s.18

o profilu wojskowym w ogólnokształcących (cywilnych) liceach jest potrzeba likwidacji tak zasłużonej, specyficznej (eksperymentalnej) placówki oświatowej, która na przestrzeni 30 lat istnienia zawsze potwierdzała zasadność, przydatność i celowość swego istnienia – a może lepiej byłoby pokusić się o kolejną jej reformę dostosowując OLL do sytuacji geopolitycznej, ekonomicznej i potrzeb Sił Zbrojnych np.: poszerzając ofertę programową klas ogólnokształcących, a może na bazie OLL stworzyć centrum szkolenia przyszłych kandydatów do WSO.

W Dęblinie istnieje bogata baza dydaktyczna, jak również personel posiadający doświadczenie w pracy z młodzieżą – młodzieżą chcącą nosić mundur.

W cywilnych liceach, w których utworzono klasy o profilu wojskowym występują problemy z realizacją przedmiotów ściśle wojskowych – jednostki patronackie w różnym stopniu wywiązują się z nałożonych obowiązków.

Wstępnie można zatem sądzić, że w Dęblinie takie problemy nie miały by miejsca. Poza tym stworzenie jednej tego typu placówki zagwarantowałoby równy poziom wyszkolenia kandydatów na żołnierzy zawodowych.

2. Zasadnicze różnice w programach nauczania LL (OLL) i LO.

Szkolenie w LL (OLL) odbywało się i odbywa w oparciu o zatwierdzone programy nauczania. Treści zawarte w programach nie odbiegają od treści programowych występujących w liceach ogólnokształcących(dla przypomnienia LL posiadało status Liceum Zawodowego, OLL posiada status Liceum o profilu matematyczno-fizycznym). Nie mniej jednak różnice są. Najistotniejsze występowały i występują w programach nauczania przysposobienia wojskowego i wychowania fizycznego. Jeśli chodzi o specyfikę szkoły (lotnicze) to na uwagę zasługuje program nauczania przedmiotu technika oraz szkolenie teoretyczne i praktyczne uczniów pilotów.

Postaram się pokrótce scharakteryzować każdy z wymienionych programów, przybliżyć podstawowe cele szkoleniowe i ogólny zarys tematyczny i tak :

Program nauczania przysposobienia wojskowego

Głównymi celami i zadaniami PW jest rozbudzenie zainteresowań zawodem żołnierskim oraz rozwijanie i utrwalanie takich cech osobowych, jak: poczucie odpowiedzialności, honoru i godności osobistej, koleżeństwa i uczciwości, stanowczości, zdyscyplinowania i posłuszeństwa, a ponadto poczucie estetyki, ładu, porządku oraz dbałości o wygląd zewnętrzny.

Przysposobienie wojskowe powinno zapewnić stopniowe przygotowanie uczniów do wymogów służby wojskowej oraz umożliwiać wyrabianie nawyków dowodzenia małymi zespołami, a także instruowania w zakresie podstawowych zagadnień (czynności) z musztry, regulaminów i szkolenia strzeleckiego.[3]

Cały program opiera się na 146 jednostkach lekcyjnych, głównymi zagadnieniami do zrealizowania w procesie szkolenia są :

a- Społeczne podstawy obronności RP.
b- Szkolenie ogólnowojskowe – regulaminy.
c- Szkolenie ogólnowojskowe – musztra.
d- Szkolenie strzeleckie.
e- Siły Zbrojne RP.
f- Topografia.
g- Łączność.
h- Zagrożenia czasu pokoju i wojny. Obrona przed nimi.
i- Szkolenie sanitarne.
j- Godziny dyspozycyjne.[4]

---

[3] Program nauczania przysposobienia wojskowego w OLL, Dęblin 1992, s.2
[4] Tamże, s.3

W wyniku opanowania treści programu uczeń powinien w ogólnym zarysie znać: tradycje przysposobienia wojskowego młodzieży okresu walk o niepodległość kraju, aktualne założenia przygotowania obronnego, symbole narodowe i wojskowe, a także ogólne postanowienia regulaminów, jako kodeksu życia. Ich znaczenie dla właściwego pełnienia swych zasadniczych powinności w tym etyki i obyczajów żołnierskich.

Znajomość i przestrzeganie przez uczniów regulaminów ułatwia wychowanie ich na świadomych i zdyscyplinowanych obywateli oraz przyszłych kandydatów do wyższego wojskowego szkolnictwa zawodowego.

Naukę regulaminów ściśle łączy się z ogólnym wychowaniem uczniów oraz praktycznym wdrażaniem wybranych elementów w toku życia i nauki w liceum. Jako podstawową metodę doskonalenia przyjęto samodzielne studiowanie przez uczniów regulaminów Sił Zbrojnych RP oraz organizowanie na poszczególnych rocznikach konkursów z ich znajomości.

Na uwagę zasługuje fakt, że jeśli chodzi o znajomość czy też praktyczne stosowanie regulaminów w życiu codziennym przez uczniów OLL to sytuacja ma się inaczej do uczniów I, II rocznika a zupełnie inaczej w stosunku do uczniów rocznika III, IV. W pierwszych latach nauki główny nacisk szkoleniowy położony jest na wyrobienie u uczniów karności, posłuszeństwa, zdyscyplinowania, dokładności, szybkości reagowania, sprężystości ruchów i ukształtowania zgrabnej sylwetki. Zajęcia z musztry ponadto przygotowują uczniów do wystąpień zbiorowych.

W trzecim i czwartym roku nauki główną uwagę zwraca się na przygotowanie uczniów do roli instruktora (dowódcy drużyny) kształtując umiejętności instruowania żołnierzy (młodszych kolegów) i wydawania komend.

Oprócz regulaminów w ramach PW w OLL uczeń poznaje budowę i przeznaczenie karabinka sportowego, poznaje podstawowe wiadomości z teorii i zasad strzelania (balistyka zewnętrzna i wewnętrzna, zjawisko rozrzutu itp.), zasady zachowania się na strzelnicach, budowę i przeznaczenie granatów ręcznych – odbywa praktyczne strzelanie z kbks.

W trakcie nauki PW uczniowie realizują także zagadnienia terenoznawstwa. Opanowanie treści zawartych w tym zagadnieniu zapewnia im możliwość czytania map topograficznych oraz orientację w terenie z mapą i bez mapy. Zajęcia z terenoznawstwa prowadzone są przede wszystkim praktycznie.

Podobnie ma się sytuacja z realizacją zagadnienia łączność. Uczeń poznaje:

- środki łączności, ich możliwości wykorzystania w różnych rodzajach działań wojsk;
- sposoby organizacji łączności;
- przepisy i zasady prowadzenia korespondencji za pomocą technicznych środków łączności fonem;
- podstawowe dane taktyczno-techniczne, budowę i obsługę aparatów telefonicznych oraz łącznic małej mocy;
- budowę i dane taktyczno-techniczne radiostacji UKF małej mocy.[5]

W praktycznej realizacji wykonuje się sprawdzanie i przygotowanie sprzętu do pracy, nawiązywanie łączności, prowadzenie rozmów (ograniczając wyjaśnienia teoretyczne do niezbędnych informacji odwołujących się do posiadanych wiadomości z fizyki).

Duży nacisk dydaktyczny w procesie realizacji programu PW położony jest także na zagrożenia czasu pokoju i wojny i obronę przed nimi, zdobycie wiedzy i umiejętności udzielania pierwszej pomocy medyczno – sanitarnej. Szkolenie sanitarne obejmuje udzielanie indywidualnej pomocy przedlekarskiej oraz działanie w sekcji i w drużynie medyczno – sanitarnej.

Ciekawostką jest realizacja 17h dyspozycyjnych w ramach PW. Te 17h to oddzielny program zajęć uzupełniających, który zawiera treści typowo lotnicze począwszy od ogólnych zagadnień latania, legendzie o Ikarze i Dedalu poprzez rozwój myśli technicznej w konstrukcji maszyn latających (ikarydzi, szybowce, balony, sterowce po pierwsze samoloty), wykorzystanie lotnictwa w I i II wojnie światowej, historię szkoły, skończywszy na nauce Marszu Lotników.

Program nauczania wychowania fizycznego.

Jak już pisałem w zagadnieniu pierwszym tegoż rozdziału uczniowie OLL realizują po 4h wychowania fizycznego w każdym tygodniu. Program WF jest konsultowany z ZSF WSOSP, a także WIML-em w Warszawie.

Poprzez realizację programu wychowania fizycznego uczeń OLL powinien:

- osiągnąć możliwe najwyższy poziom sprawności motorycznej; opanować umiejętność jej doskonalenia.
- osiągnąć możliwe najwyższy poziom wydolności fizycznej układów: ruchowego, krążeniowego, oddechowego i nerwowego organizmu.

---

[5] Tamże, s.23

- opanować wiadomości oraz umiejętności z różnych dyscyplin sportowych objętych programem w stopniu umożliwiającym stosowanie ich w formach aktywności rekreacyjnej, sportowej, obronnej, artystycznej oraz służącej zdrowiu.
- stosować poprawnie w praktyce zasady higieny pracy, nauki i wypoczynku oraz umieć korzystać z takich czynników, jak woda, powietrze, światło, teren itp.
- opanować umiejętność współpracy i współdziałania w zespole.
- osiągnąć gotowość do pernamentnego uczestnictwa w wybranych formach ruchu, zgodnych z indywidualnymi potrzebami, predyspozycjami i zainteresowaniami.[6]

Głównymi działami do zrealizowania w procesie szkolenia są:

- Gimnastyka
- Lekkoatletyka
- Gry zespołowe(koszykówka, siatkówka, piłka nożna, piłka ręczna)
- Pływanie
- Łyżwiarstwo.

W klasie IV w ramach wychowania fizycznego pojawia się zagadnienie „Tańce", w ramach którego uczniowie uczą się Poloneza – ustawienia, kroku podstawowego, ukłonu, zaproszenia – do pełnego opanowania. Istotną różnicą pomiędzy szkoleniem fizycznym w LO a OLL jest KSPDL (realizowane w IV klasie) – kondycyjno sprawnościowe przygotowanie do lotów. W ramach tego zagadnienia uczniowie wykonują podstawowe ćwiczenia na specjalistycznych przyrządach treningowych takich jak looping, koło reńskie oraz żyroskop.

Program nauczania przedmiotu „Technika"

Ogólnokształcące Liceum Lotnicze jest jedyną szkołą średnią w kraju – jedynym „ogólniakiem" (dla przypomnienia o profilu matematyczno-fizycznym) realizującą w ramach szkolenia przedmiot typowo techniczny. W ramach przedmiotu technika realizowane są dwa zagadnienia modelarstwo i rysunek techniczny.

Po lekcjach typowo organizacyjnych, na których uczniowie zapoznają się z wyposażeniem modelarni, z warunkami bezpieczeństwa i sposobami korzystania z urządzeń mechanicznych będących w modelarni, uczniowie uczą się historii modelarstwa.

---

[6] Program nauczania wychowania fizycznego w OLL, Dęblin 1992, s.2

Oprócz historii techniki, rozwoju i postępu w modelarstwie na zajęciach z techniki uczniowie zapoznawani są ze związkami lotnictwa z modelarstwem – jego użytkowym charakterem, pierwszym lotem człowieka na maszynie cięższej od powietrza (1891r. Otto Lilienthal), a także procesami i zmianami zachodzącymi w dziedzinie modelarstwa lotniczego. Dopiero po lekcjach organizacyjno-historycznych przystępuje się do realizacji zagadnień typowo modelarskich takich jak:

- budowa i klasyfikacja modeli;
- materiały i narzędzia modelarskie;
- tworzywa sztuczne, kleje i spoiwa. Obróbka drewna, farby i lakiery;
- zasady lotu modeli, napędy stosowane w modelarstwie.[7]

W celu realizacji drugiego zagadnienia – rysunek techniczny na przedmiocie technika „licealiści" realizują następujące zagadnienia:

- Szkicowanie, rodzaje linii;
- Pismo techniczne.
- Konstrukcje geometryczne.
- Rzuty prostopadłe.
- Wymiarowanie.
- Przekroje rysunkowe.
- Uproszczenia rysunkowe.
- Rysunki wykonawcze i złożeniowe.
- Schematy elektryczne i symbole.
- Czytanie rysunku technicznego.[8]

Program nauczania (szkolenia) teoretyczno-praktycznego ucznia pilota.

Ten program szkolenia realizowany jest w celu spełnienia wymogów średniej szkoły lotniczej. W celu jego realizacji omawiane są następujące zagadnienia:

- Historia lotnictwa.
- Prawo lotnicze i przepisy wykonywania lotów.
- Aerodynamika i mechanika lotów.
- Meteorologia.
- Nawigacja.
- Higiena lotnicza.
- Budowa szybowców.
- Wyposażenie szybowców.

---

[7] Program nauczania przedmiotu technika w OLL, Dęblin 1992,s.2
[8] Tamże, s.4

- Urządzenia startowe.
- Eksploatacja szybowców.
- Ogólna znajomość obsługi radiostacji.[9]

W wyniku opanowania treści programu uczeń powinien znać:

- Początki Lotnictwa w Polsce i na świecie,
- Rozwój Lotnictwa w czasie i po II wojnie światowej,
- Organizację Lotnictwa cywilnego w Polsce,
- Przepisy wykonywania lotów szybowcowych,
- Przepisy sportowe,
- Niezbędne wiadomości z mechaniki,
- Kształty aerodynamiczne,
- Siły działające na szybowiec w locie,
- Rolę i znaczenie meteorologii dla szybowców,
- Czynniki meteorologiczne warunkujące pogodę,
- Wielkości przyjęte w nawigacji,
- Wpływ ujemnych warunków lotu na organizm pilota,
- Psychologiczne zagadnienia pilotowania,
- Budowę szybowców,
- Wyposażenie szybowców,
- Urządzenia startowe,
- Obsługę radiostacji pokładowej.

Umieć:

- Określić doskonałość i zasięg szybowca,
- Określić siły i momenty działające na szybowiec,
- Przewidywać pogodę na podstawie map synoptycznych oraz oznak miejscowych,
- Skleić i wykreślić mapę,
- Dokonać montażu i demontażu szybowca,
- Dokonać napraw szybowca,
- Prowadzić dokumentację szybowca.[10]

Podstawową formą nauczania teorii lotniczej jest teoretyczny kurs szybowcowy, którego celem jest przygotowanie ucznia – pilota do prawidłowego i bezpiecznego wykonywania lotów, ażeby uczeń posiadł niezbędną i gruntową znajomość zagadnień teoretycznych potrzebnych do szkolenia praktycznego. Szkolenie teoretyczne kończy się egzaminem przeprowadzonym przez nauczyciela. Do końcowego egzaminu może być dopuszczony kandydat, który był obecny na co najmniej 80% wykładów teoretycznych. Szkolenie teoretyczne uzupełniane jest praktycznymi zagadnieniami technicznymi.

---

[9] Program szkolenia uczniów pilotów-szkolenie teoretyczne i praktyczne, Dęblin 1992,s.1
[10] Tamże, s.2

Celem tego szkolenia jest nauczanie uczniów – pilotów bieżącej obsługi sprzętu lotniczego i wykrywanie usterek.

Po przerobieniu całego materiału i zdaniu egzaminu z wynikiem pozytywnym – przychodzi czas na obóz i praktyczną realizację przerobionego materiału. Obóz rozpoczyna się ponownym egzaminem zdawanym już na lotnisku w wybranym aeroklubie u swojego instruktora. Po jego zdaniu do zrealizowania pozostają dla „orlików" już tylko loty (na pchor. WSOSP potocznie w żargonie lotniczym mówi się orlęta, na licealistów orliki).

3. Obowiązkowe samokształcenie uczniów Liceum Lotniczego. Zadania stojące przed samokształceniem.

Nauka w OLL przygotowuje przede wszystkim do zawodu wojskowego, uczy zaangażowania, zdyscyplinowania, umiejętności współżycia i współdziałania w zespole, wyrabia aktywność i nawyki samokształceniowe.

Pomimo jednolitości programów i podręczników nie każda szkoła wywiera taki sam wpływ na uczniów. Należyte przygotowanie młodzieży do dalszej nauki to statutowy i podstawowy obowiązek każdej placówki oświatowej. Szkoły średnie w różnym stopniu i na różnym poziomie przygotowują uczniów do dalszej samodzielnej pracy umysłowej. Najlepiej chyba z tego obowiązku wywiązują się szkoły ogólnokształcące, między innymi to było jednym z powodów zmian strukturalno organizacyjnych w Liceum Lotniczym (mam tu na myśli przemiany, które wystąpiły w 1992r. LL – OLL). Absolwenci tych typów szkół na ogół mają opanowane podstawy planowania, organizowania i realizacji samodzielnego samokształcenia. W latach 1972 do praktycznie połowy lat 90-tych w liceum lotniczym(OLL) samokształcenie było obowiązkowe odbywało się ono w salach w internacie pod nadzorem wychowawców internatowych. Przynosiło ono wymierne efekty - ci, którzy chcieli się uczyć tak też robili, ci, którzy nie chcieli byli jak gdyby pod presją środowiska(kolektywu) z nudów sięgali do książek, zeszytów(w godzinach trwania samokształcenia nie można było opuszczać internatu).

Istotnym argumentem przymuszającym do nauki były „wyjazdówki" Uczeń „licealista" ,który osiągał nie zadowalające wyniki w nauce nie miał szans na wyjazd na weekend do domu.

Kadra dydaktyczna Liceum Lotniczego wdrażała swoich wychowanków do samodzielnej nauki, doceniając jej rolę w przyszłym kształceniu.

Młodzież ta z pewnym doświadczeniem wstępowała w mury WOSL, miała ułatwione zadanie w przygotowaniu się do samokształcenia. Doceniając jego rolę w nauce, pogłębiała wiedzę dotyczącą samokształcenia i stosowała ją w praktycznym działaniu.

W odniesieniu do powyższego istnieje potrzeba uświadamiania uczniom roli stosowania samokształcenia tak dla aktualnych możliwości, jak i potrzeb w dalszej edukacji. Tylko planowe, systematyczne działanie kadry dydaktycznej w celu wdrożenia uczniów szkół średnich do samokształcenia ma szanse przygotować ich do dalszej racjonalnej, samodzielnej pracy. Ta działalność powinna obejmować wszystkich uczniów. Możliwości w przygotowaniu do samokształcenia uczniów szkół średnich są duże. Należy je wykorzystać.

Dobrze, właściwie przygotowany uczeń w podstawowe zagadnienia dotyczące samodzielnej nauki ma łatwiejszy start na uczelni wyższej. Obszerny program szkolenia w WOSL (WSOSP) nie pozwala na przygotowanie od podstaw podchorążych do samokształcenia. Studenci mają tylko możliwość pogłębiać wiedzę z tej dziedziny w trakcie studiów.
Mniej jest możliwości nauczyć się skutecznego zdobywania wiedzy od podstaw. Uczeń otrzymujący podstawową wiedzę o samokształceniu w szkole średniej w rezultacie jest lepiej przygotowany do zrozumienia i opanowania nowego materiału, a tym samym znacznie lepszych ocen na egzaminach i zaliczeniach.

Problem przygotowania do zawodu jest nierozerwalnie związany z przygotowaniem do samokształcenia. Istotną rolę odgrywa przygotowanie kadry dydaktycznej oraz właściwa realizacja procesu dydaktycznego. Słabą stroną organizacyjną samokształcenia w LL było nie przestrzeganie jego porządku przez część kadry dydaktycznej. W trakcie obowiązkowej ! nauki własnej organizowano np. spotkania, zebrania, część czasu poświęcano na prace porządkowo – gospodarcze. Z powyższych powodów czas przewidywany na naukę własną był mniejszy od przewidywanego porządkiem dnia. Dlatego też tylko uczniowie najzdolniejsi byli w stanie opanować materiał na nauce własnej. Pozostali uczyli się po kryjomu po 22^{00}. Uczniów LL obowiązywała cisza nocna jak podchorążych od 22^{00} do 6^{00}.

Jednakże nikt się nie skarżył. Najważniejsze było osiągnięcie celu. Celem było utrzymanie się w szkole. Większość uczniów miała ukształtowany pogląd, co do swych planów życiowych, ogólnych celów. Wszystko to było podporządkowane dążeniu do sukcesu życiowego, który bardzo często był kojarzony ze zdobyciem wyższego wykształcenia. Można było oczekiwać od tych młodych ludzi dojrzałości, można było oczekiwać też poświęcenia w organizowaniu i wykonywaniu celowej działalności, zwłaszcza gdy nauka i wynikające z niej obowiązki podjęte zostały z własnej inicjatywy.

Głównym zadaniem kształcenia i wychowania w Liceum Lotniczym było przygotowanie uczniów do samodzielnego skutecznego działania w roli żołnierza – pilota na współczesnym polu walki w roli dowódcy, nauczyciela i wychowawcy. Każdy z wymienionych rodzajów działalności charakteryzuje się tym, że odbywa się w złożonych i zmiennych sytuacjach. Praktycznie wymaga on od wszystkich rozwiązywania problemów wciąż nowych, chociaż niejednokrotnie do siebie podobnych.

Aktualnie coraz większe znaczenie w zdobywaniu wiedzy przez uczniów ma praca samodzielna, wszelkie formy samokształcenia, które są popularną formą uzupełniania wiedzy. Każdy, kto chce być na bieżąco w dzisiejszym szybko zmieniającym się świecie, gdzie tempo

rozwoju społecznego, nauki i techniki powoduje dezaktualizowanie się wiedzy, umiejętności i nawyków nabytych w szkole musi samodzielnie doskonalić swą osobowość, musi się kształcić.

„Ta sytuacja czyni samokształcenie procesem żywym, aktualnym i społecznie potrzebnym. Z drugiej strony w teorii i praktyce samokształcenia odczuwamy duże braki. Brak szerszych opracowań tego szerokiego i pedagogicznego procesu, wiele problemów nie zostało jeszcze opracowanych.

W praktyce samokształcenie traktuje się, również w wojsku, w zasadzie jako samodzielne czytanie literatury i robienie notatek. Słaba jest znajomość teoretycznych założeń samokształcenia, co nie pozostaje bez wpływu na praktyczną działalność samokształceniową, rozwój tego procesu w wojsku, jego miejsce i rolę w systemie kształcenia wojskowego."[11]

Potrzeba stosowania samokształcenia wynika z celów i zadań stawianych przed współczesnym kandydatem na żołnierza zawodowego. Głównym celem samokształcenia jest pełne doskonalenie osobowości, zgodne z potrzebami społecznymi, zawodowymi i indywidualnymi.

Najczęściej stosowaną formą samokształcenia w Liceum Lotniczym (jak i wielu innych szkołach z internatem) było obowiązkowe samokształcenie zespołowe kierowane. Organizatorem był wychowawca internatu. Realizacją planu samokształcenia i samokontroli zajmują się sami uczestnicy, czyli uczniowie.

„Systematyczne samokształcenie powinno ułatwić podczas nauki własnej zdobywanie nowych wartości: wzbogacenie osobowości zarówno przez opanowanie wiedzy, ukształtowanie umiejętności, uzyskiwanie nowych kwalifikacji jak i ugruntowanie światopoglądu, kształcenie cech charakteru, rozwijanie zdolności poznawczych i zainteresowań zawodowych. Efektywność samodzielnej pracy słuchacza uzależniona jest jednak nie tylko od jego uzdolnień i pracowitości, lecz również, a może nawet przede wszystkim, od motywacji, zainteresowań i postaw. Efektywna praca samodzielna wpływa niewątpliwie z kolei pozytywnie na czynnik motywacyjny." [12]

Głównym celem samokształcenia jest zdobycie wiedzy, czyli czynnik poznawczy jak również osiągnięcie zadowalających wyników w nauce. Słabsi chcą tą drogą zdobyć wiedzę wystarczającą do zaliczenia egzaminów na oceny pozytywne, bardziej ambitni uczniowie uczestniczą w samokształceniu dla osiągnięcia większego zasobu wiedzy i zdobycia wysokich średnich ocen, a także pomagają słabszym kolegom (faktem jest, że kosztem własnego rozwoju – lepszej średniej).

---

[11] S.LUDWICZEK, Podstawy samokształcenia, Warszawa 1967 ,s.3

[12] W.POLAŃSKI, Efektywność procesu kształcenia w wyższej uczelni wojskowej, Warszawa 1978,s.15

W Liceum Lotniczym zawsze istniał bardzo „mocny" kolektyw, spoiwem kolektywu była być może specyfika szkoły.

Często występowały przypadki, że lepsi uczniowie czas, który mogli by poświęcić na poprawienie się z jakiegoś przedmiotu na wyższą ocenę poświęcali dla kolegi aby on mógł osiągnąć minimum i pozostać w szkole. W LL (OLL) nie było możliwości nie uzyskania promocji do klasy następnej. Ocena ndst. dyskwalifikowała ze szkoły.

ROZDZIAŁ V
EDUKACJA DLA BEZPIECZEŃSTWA.

1. Ogólna charakterystyka kształcenia obronnego.

W historii szkolenia obronnego wyróżnić można dwa odrębne okresy. Pierwszy – od początków kształtowania się struktur państwowych większości krajów nowożytnej Europy do pierwszej wojny światowej oraz drugi – od zakończenia pierwszej wojny światowej do czasów nam współczesnych.[1] Początki i tradycje średniego szkolnictwa wojskowego w Polsce scharakteryzowałem w II rozdziale.

W szkolnictwie wojskowo-obronnym, do wybuchu pierwszej wojny światowej, dominowało z reguły szkolenie stricte wojskowe. Natomiast elementy szkolenia dotyczące szeroko rozumianych przygotowań państwa do obrony, w tym jego obywateli pozostających poza regularną armią, nie były ujęte w odpowiednie ramy organizacyjne. Występowały one sporadycznie i przypadkowo, przeważnie w związku z wynikającymi już w toku działań wojennych potrzebami zabezpieczenia walczących wojsk.

Rewolucyjny przełom w szkoleniu obronnym przynosi ze sobą pierwsza wojna światowa. Kierowanie wojną staje się domeną rządów, a nie jak dotychczas dowództwa wojskowego. Obok szkolenia sił zbrojnych (militarnego) zaczął rozwijać się nowy element – szkolenie pozamilitarne.

Szczególnie dużo uwagi poświęcono więzi społeczeństwa z armią oraz przysposobieniu wojskowemu obywateli, które z czasem przybrało instytucjonalną formę edukacji obronnej społeczeństwa.[2]

Do 1926 roku rozwój przysposobienia wojskowego (PW), jako organizacji, był żywiołowy i początkowo opierał się na ochotniczym do niej przystępowaniu.

Po reorganizacji PW i wprowadzeniu nowych programów szkolenia (w latach 1928-1937), stało się ono obowiązkowe i stanowiło bazę przygotowania młodzieży do odbycia skróconej służby wojskowej. Szkoleniem objęto również młodzież zwolnioną ze służby wojskowej.

W 1937 roku PW zostało wprowadzone do liceów jako przedmiot obowiązkowy. Na wyższych uczelniach obowiązkowym PW objęto studentów pierwszego i drugiego roku studiów.

Szkolenie w ramach PW realizowane było w dwóch etapach. Celem pierwszego, było przygotowanie młodzieży do odbycia służby

---

[1] AON wew. 5021/97 Koncepcja i kierunki przemian edukacji dla bezpieczeństwa, Warszawa 1998, s.7
[2] J .FIGAT, Problemy obronności II Rzeczypospolitej, Wojsko i Wychowanie nr 7, Warszawa 1992,s.20

wojskowej, drugiego natomiast – doskonalenie i utrzymywanie odpowiednio wysokiego poziomu wyszkolenia rezerwistów. W obu etapach pracę prowadzono w czterech zasadniczych działach:

- wychowanie obywatelskie, którego celem było wyrobienie świadomości narodowej i państwowej;
- wychowanie wojskowe, którego celem było wyrobienie u uczestników zalet żołnierskich: odpowiedniego morale, dzielności, karności i posłuszeństwa dla rozkazu;
- wychowanie fizyczne, którego celem był rozwój fizyczny uczestników szkolenia, wyrobienie zamiłowania do sportu, wpojenie zasad szlachetnej rywalizacji w dyscyplinach indywidualnych oraz przyuczanie do współdziałania w dyscyplinach zespołowych;
- wyszkolenie wojskowe, którego celem było wyrobienie u szkolonych praktycznych umiejętności żołnierza piechoty oraz działania w składzie drużyny.

Bardzo ważną rolę w edukacji obronnej społeczeństwa II Rzeczypospolitej odgrywały stowarzyszenia paramilitarne i społeczne. Rolę organizacji i stowarzyszeń w systemie wychowania obronnego II RP omówiłem w 6 zagadnieniu II rozdziału.

Jeśli chodzi o edukację obronną w PRL-u to głównym jej celem było kształtowanie patriotyczno-obronnych postaw obywateli oraz poszerzanie wiedzy służącej stałemu zwiększaniu efektywności działania poszczególnych osób i zespołów ludzkich, organów politycznych, władzy i administracji państwowej w czasie wzrostu zagrożenia i wojny.[3]

Ogólne zasady edukacji obronnej stosowane w PRL z niewielkimi modyfikacjami przetrwały do dnia dzisiejszego.

Niemal w każdym okresie historii wychowania, kształtowania się edukacji obronnej znaleźć można zarówno przykłady zmienności ideałów i haseł wychowawczych, jak i potwierdzenie istoty oraz konieczności społecznej wychowania dla obrony.

Ostatnimi czasy obserwujemy wzrost zainteresowania problematyką bezpieczeństwa Polski, a w tym uwarunkowaniami i koncepcjami nie zagrożonego bytu. Wśród wielu czynników gwarantujących bezpieczeństwo wymienia się edukację. Edukacja ma na celu przede wszystkim zmienianie młodych ludzi, kształtowanie ich zachowań społecznych oraz rozwijanie postaw patriotycznych i obywatelsko-państwowych.

Po analizie różnorodnych uwarunkowań składających się na tradycje, współczesność oraz przyszłość oświaty i wychowania obronnego można sformułować następującą tezę: wszystko to, co

---

[3] AON wew. 5021/97 Koncepcja i kierunki przemian edukacji dla bezpieczeństwa, Warszawa 1998, s.12

składa się na edukację dla bezpieczeństwa naszego państwa, kraju i społeczeństwa nie jest jakimś odrębnym systemem instytucji oświatowych, ani też specyficzną działalnością pedagogiczną realizowaną przez przygotowaną w tym celu grupę ludzi.

O kształceniu dla bezpieczeństwa można mówić, jako o pewnym złożonym procesie, realizowanym przez wszystkie środowiska, nie tylko oświatowo-wychowawcze, a także jako o pewnym stanie oświecenia społecznego, w którym dominują idee, wartości, wiedza i umiejętności, ważne dla bezpieczeństwa i obronności kraju.[4]

Geopolityczne położenie naszego kraju oraz doświadczenia historyczne wskazują na potrzebę stworzenia takiego systemu bezpieczeństwa narodowego, który będzie odpowiednio przygotowany i trwały.

Doskonalenie własnego narodowego potencjału obronnego, a także oparcie strategii obrony państwa o zasadę powszechnej obrony narodowej jest podstawowym warunkiem zachowania suwerenności i tożsamości.[5]

Bo przecież „odbycie" obowiązkowej służby wojskowej to nie koniec obowiązków związanych z obronnością. A żeby to było oczywiste dla wszystkich trzeba ukształtować określony poziom świadomości obywatelskiej. Wydaje się zatem, że aby osiągnąć powyższe trzeba kształcenie obronne rozpocząć od młodzieży. Ważna jest, także działalność edukacyjna w Siłach Zbrojnych.

Działalność edukacyjna Sił Zbrojnych obejmuje szkolenie wojskowe żołnierzy służby zasadniczej oraz kształcenie podoficerów, chorążych i oficerów.

Historycznie rzecz traktując, szkolenie wojskowe było definiowane jako kształtowanie i rozwijanie umiejętności i nawyków niezbędnych w walce zbrojnej.[6] Ćwiczenie różnych zachowań żołnierskich w większości przypadków daleko odbiegało od współczesnych wymogów pola walki, nasyconego nowoczesną techniką. Dlatego też charakter zmian w edukacji wojskowej pozostaje w ścisłym związku z postępem technicznym.

Na proces szkolenia wojskowego składa się wiele wzajemnie powiązanych czynności dowódców (instruktorów) i żołnierzy, realizowanych w celu osiągania określonego celu.

---

[4] R.STĘPIEŃ, Geneza i czynniki rozwoju edukacji dla bezpieczeństwa, Edukacja dla bezpieczeństwa, Materiały z konferencji naukowej 24-25.05.1994r.,Warszawa 1994, s.29

[5] J.KOMAŃSKI, Edukacja obronna społeczeństwa determinantem skuteczności przygotowania i funkcjonowania obrony terytorialnej, Edukacja dla bezpieczeństwa, Materiały z konferencji naukowej 24- 25.05.1994r.,Warszawa 1994, s.35

[6] J.BEDNAREK,J.BIEŃKOWSKI, R.STĘPIEŃ, Proces kształcenia wojskowego, Warszawa 1994, s.13

Tak rozumiany proces szkolenia wojskowego łączy w sobie elementy nauczania (szkolenia) i uczenia się. Obejmuje trzy główne składniki:

- czynności dowódców (instruktorów);
- czynności żołnierzy;
- materiał szkoleniowy (treści programowe).[7]

Wymienione przeze mnie składniki były, są i chyba zawsze będą składnikami szkolenia wojskowego. To spostrzeżenie pozwala sądzić, że będą one niezmienne nawet w dobie zmian jakościowych jak i ilościowych w oświacie, nawet podczas trwania procesu przewartościowania celów i treści kształcenia.

Stan wiedzy młodzieży i społeczeństwa o obronie cywilnej jest mniej niż mierny. Sprawy edukacji obronnej, a w tym ratownictwa medycznego i ogólnego podnoszone są w mass mediach bardzo sporadycznie. Brak świadomości młodzieży akademickiej oraz poważnej części kadry wyższych uczelni przyczynił się do bojkotu kształcenia obronnego, doprowadzając do jego likwidacji w szkołach wyższych. Działania te można rozumieć jako pewnego rodzaju dywersję, pozbawiającą kraj przygotowanej obronnie ludności. Podobnego „osiągnięcia" dokonano również w treściach kształcenia obronnego w szkołach podstawowych. Wycofano przedmiot PO, zalecając realizację wybranych treści nauczycielom innych przedmiotów nauczania. W praktyce wygląda to tak, że od momentu zmian w kształceniu obronnym w szkołach podstawowych, sporadycznie realizowane są tematy z obrony cywilnej. Przeprowadza się przeważnie zajęcia na temat: „Alarm pożarowy" i „Ewakuacja młodzieży z budynku szkolnego".

Z całą mocą należy uświadomić społeczeństwu polskiemu, że już sześć lat mija od czasu, gdy zaprzestano przygotowywać obronnie młodzież szkół ponadpodstawowych i wyższych. To wszystko dzieje się kosztem dzisiejszego społeczeństwa, a może być przyczyną tragedii (np. brak umiejętności udzielania pierwszej pomocy).

Świadomość obronna młodzieży jest wynikiem ukształtowania pożądanych postaw obronnych, systemu wartości, w którym sprawy obronności zajmują znaczące miejsce, przekonań o potrzebie obrony państwa i pozytywnej opinii o działaniach obronnych. Świadomość taka jest wynikiem oddziaływań systemu wychowania obronnego, który ma charakter celowy, mimo iż działanie poszczególnych elementów systemu nie zawsze jest spójne i w pełni uświadomione w stosunku do przedmiotu oddziaływań.

W sytuacji dynamicznych zmian w naszym kraju oraz w jego bliższym i dalszym otoczeniu, rozważania o młodzieży i obronności

---

[7] Tamże, s.15

w kontekście aktualnych i przyszłych wyzwań, szans i zagrożeń, nie należą do najłatwiejszych. Tym bardziej, że zmianom tym towarzyszą przyśpieszone przemiany w sferze świadomości.

Wydaje się, że jednym z istotnych wyzwań, jakie staje przed naszym społeczeństwem, a szczególnie młodzieżą, jest nowe podejście do bezpieczeństwa i obronności. Chodzi o szerokie traktowanie tych pojęć i ich rozumienie nie tylko w kategoriach wojskowych, ale również w innych, przedstawionych wcześniej wymiarach.

Problematyka wychowania obronnego młodzieży jest ściśle powiązana z szeroko rozumianą edukacją społeczno-humanistyczną.

Odpowiednio realizowane kształcenie obronne obejmujące swym zasięgiem zarówno refleksję wychowawczą, jak i problematykę obrony cywilnej, zagrożeń ekologicznych, ratownictwa i pomocy sanitarnej może w istotny sposób przyczynić się do optymalnego rozwoju jednostki ludzkiej, a w efekcie do wzbogacenia procesu wychowania człowieka rozumiejącego świat.[8]

Przygotowanie obronne młodzieży może być skutecznie realizowane pod warunkiem, że szkoły zatrudniać będą odpowiednio przygotowanych nauczycieli edukacji obronnej.

Odpowiednio przygotowany nauczyciel edukacji obronnej to osoba posiadająca określone predyspozycje do sprawowania kierownictwa, tj. umiejętnego, skutecznego i efektywnego kierowania młodzieżą, mającą odpowiednie przygotowanie zawodowe i opierająca swą działalność na teorii zarządzania oraz funkcjonującą w istniejących warunkach społeczno-gospodarczych kraju.[9]

Warunkiem efektywności działania nauczyciela edukacji obronnej młodzieży jest odpowiednia motywacja uczniów. Odpowiednia motywacja pobudza w nich wolę robienia tego, co jest niezbędne do wykonania zadania. Dobrze motywowani młodzi ludzie wierzą w siebie, w nauczyciela, wspierają jednocześnie realizację zadań. Podwładni oczekują, że zachowanie nauczyciela będzie dla nich przykładem postępowania, oczekują kompetencji i fachowości.

Pojęcie kompetencji bywa różnie rozumiane w literaturze przedmiotu. Nie wdając się szerzej w jej analizę przyjmijmy, że kompetencje nauczycielskie to struktura poznawcza złożona z umiejętności, wiedzy, dyspozycji i postaw niezbędnych do skutecznej realizacji zadań, wynikających z określonej koncepcji edukacyjnej. [10]

---

[8] R.STĘPIEŃ, Kształcenie obronne w systemie wychowania młodzieży, Edukacja obronna młodzieży na przełomie wieków, Kraków 1999, s.47

[9] M.KARDAS, Nauczyciel menagerem edukacji obronnej młodzieży, Edukacja obronna młodzieży na przełomie wieków, Kraków 1999, s.119

[10] J.WENC, Kompetentny nauczyciel przysposobienia obronnego – jego rola w procesie wychowania, , Edukacja obronna młodzieży na przełomie wieków, Kraków 1999, s.132

Kompetentny nauczyciel PO oddziałuje, zatem swoim profesjonalizmem i zaangażowaniem.

Kończąc należałoby sobie życzyć, aby w szkole znajdowali miejsce tylko kompetentni nauczyciele. Bo przecież obrona Rzeczypospolitej Polskiej została konstytucyjnie określona jako powinność i najświętszy obowiązek jej obywateli. W jej rozwijaniu i umacnianiu powinny być stosowane najbardziej skuteczne metody i rozwiązania, aby zapewnić społeczeństwu, zwłaszcza Siłom Zbrojnym, pełną zdolność do obrony narodu i państwa. Oznacza to, że organy i siły pozamilitarne oraz Siły Zbrojne powinny być już dziś, w okresie pokojowym odpowiednio zorganizowane i tak przygotowane, aby w czasie wzrostu zagrożenia bezpieczeństwa państwa (kryzysu) lub wybuchu wojny można było cały potencjał obrony podporządkować celom obrony państwa i narodu.[11]

[11] AON wew. 5021/97 Koncepcja i kierunki przemian edukacji dla bezpieczeństwa, Warszawa 1998, s.86

2. Wychowanie dla bezpieczeństwa.

Problematyka wychowawcza wojska, po okresie zmniejszonego zainteresowania nią, zaczyna być popularna, lecz w dalszym ciągu brak jest konkretnych, satysfakcjonujących rozwiązań.
Wielu pedagogów cywilnych uważa, iż w wojsku jest potrzebna pedagogika, ale wzbogacenie jej o przymiotnik wojskowa nie ma racjonalnego uzasadnienia. Podobne opinie wygłasza także wielu dowódców, co w efekcie prowadzi do dominującej roli dydaktyki wojskowej i zupełnego zaniedbywania historii wychowania wojskowego, teorii wychowania wojskowego oraz ogólnej pedagogiki wojskowej.

Z tego powodu, być może, obserwujemy zaskakującą tendencję do pomijania terminu wychowanie wojskowe i wprowadzania zastępczo takich pojęć, jak: działalność oświatowo-wychowawcza lub społeczno-wychowawcza, edukacja obywatelska, kształcenie obywatelskie i kształtowanie świadomości obywatelskiej.

Problem związków oraz zależności pomiędzy szkoleniem i wychowaniem żołnierzy ciągle istnieje, a nieporozumienia wokół jedności tych procesów obejmują w jednakowej mierze rzeczywistość wojskową i cywilną. W dziejach myśli pedagogicznej stale powraca kontrowersja: czy w procesie edukacji należy troszczyć się przede wszystkim o rozwój intelektualny człowieka, czy trzeba koncentrować się na jego dobrym wychowaniu.

W rozumieniu „szarego" obywatela dominuje przekonanie, iż wojsko (organizacja oparta na elementach przymusu oraz hierarchicznym podporządkowaniu ludzi) ma za zadanie szkolić i wychowywać żołnierzy odpornych na skrajne zagrożenia pola walki, mężnych i walecznych. Dlatego konieczne jest upowszechnianie wzorca żołnierza sprawnego i dynamicznego, co z kolei wymaga zastanowienia się, czy postępujące procesy normalizacji i demokratyzacji służby wojskowej nie osłabiają tego procesu. [12]

Pomijając uregulowania konstytucyjne i doktrynalne, musi wzrosnąć rola dowódców w wychowywaniu żołnierzy. Urzeczywistnienie tej tendencji jest zależne bezpośrednio od jakości pedagogicznego i ogólnohumanistycznego przygotowania kadry, a także od jej umiejętności współdziałania z różnymi ogniwami służbowymi i poza służbowymi. Przecież dzisiejszy „dobry oficer" na pierwszym miejscu powinien posiadać cechy niezbędne dobremu menedżerowi: umiejętność przewodzenia, odpowiedzialność, zdolność bycia ekspertem.

---

[12] Kształcenie obywatelskie w Siłach Zbrojnych Rzeczpospolitej Polskiej, Warszawa 1997, s.17

Na drugim miejscu grupują się cechy charakterystyczne dla dobrego żołnierza: zdyscyplinowanie, stanowczość, silny umysł (wytrzymałość psychiczna), zdolność do działania i współpracy, zdyscyplinowanie, ogólne wykształcenie, otwartość umysłu, zdolność do przezwyciężenia stresu fizycznego. W trzeciej grupie cech mieszczą się wartości ogólnospołeczne: gotowość do poświęceń, lojalność w stosunku do władzy cywilnej, patriotyzm, empatia (zdolność wczucia się w sytuację innych), posłuszeństwo i zdolność łatwego pozyskiwania przyjaciół.

W opracowanej w 1931 roku pracy „Oficer" czytamy: „Jednym z pierwszych nakazów jest dla oficera obowiązek stałego doskonalenia się. Oficer ma być wzorem rycerza i gentelmana, musi posiadać zarówno wykształcenie fachowe, jak i ogólne. Minęły bowiem bezpowrotnie czasy kiedy od oficera wymagało się jedynie dobrej znajomości regulaminów, odwagi osobistej, wyrobienia fizycznego i pewnej ogłady towarzyskiej. Dzisiaj oficerowi stawia się inne, szersze wymagania. Musi on być przede wszystkim wychowawcą żołnierzy, oddanych jego pieczy, dobrym i uświadomionym obywatelem kraju, wreszcie nieustraszonym obrońcą całości i niepodległości swojej Ojczyzny".[13]

Kształcenie i doskonalenie kadry oficerskiej nie jest wystarczającym przedsięwzięciem w dążeniu do zapewnienia integracji szkolenia i wychowania w wojsku.

Problemy edukacji wojskowej i edukacji dla bezpieczeństwa mają charakter uniwersalny, a ich rozwiązywania składają się na bogatą tradycję. Dotyczy ona zarówno myśli pedagogicznej, jak i praktyki edukacyjnej. To właśnie na tradycji autorytarnej i posłuszeństwie osnute są koncepcje edukacji wojskowej.

W tradycji autorytarnej, właściwej społeczeństwom zamkniętym, wychowanie wojska ma pierwszorzędną rolę. Wychowanie to stanowi niezbędne dopełnienie wyszkolenia wojskowego.[14]

Z myśleniem autorytarnym związane są koncepcje armii zawodowej. Drugą koncepcją jest koncepcja profesjonalizmu sił zbrojnych. W myśleniu tym najlepiej jest wtedy, kiedy wszyscy są profesjonalistami, czyli wartościowy żołnierz to profesjonalista, lojalny, obowiązkowy, wstrzemięźliwy, oddany sprawie i posłuszny. Takiego żołnierza potrzebują współczesne państwa demokratyczne. [15]

Pojęcie edukacja dla bezpieczeństwa pojawiło się w 1994 roku podczas badań prowadzonych w Akademii Obrony Narodowej nad systemem bezpieczeństwa narodowego.

---

[13] Z.BERLING, KRAMAR, PRÓCHNICKI, „Oficer", Warszawa 1931, s.9-10
[14] J.ŚWINIARSKI, Filozoficzne postawy edukacji dla bezpieczeństwa, Warszawa 1999, s.103
[15] Z.TREJNIS, Siły Zbrojne w państwie demokratycznym i autorytarnym, Toruń 1997, s.96

Był to wówczas termin zastępujący i konkurencyjny przede wszystkim wobec określeń takich jak:
- **przysposobienie wojskowe** (realizowane jako przedmiot w polskich szkołach w latach 1945-1967);
- **przysposobienie obronne** (realizowane od 1967 roku i obejmujące: wychowanie patriotyczno- obronne, organizację i taktykę ogólną, obronę cywilną, ochronę ludności przed bronią masowego rażenia, szkolenie sanitarne, ochronę ppoż., szkolenie strzeleckie, łączność, terenoznawstwo, musztrę wojskową i regulaminy wojskowe);
- **obronne przygotowanie społeczeństwa;**
- **przygotowanie rezerw i przysposobienie wojskowe** (obejmujące: wychowanie obywatelskie, wychowanie wojskowe, wychowanie fizyczne i wyszkolenie wojskowe);
- **edukacja obronna** [16]

W tym też to okresie zdefiniowano pojęcie edukacja dla bezpieczeństwa.

Edukacja dla bezpieczeństwa definiowana jest jako ogół procesów oświatowo – wychowawczych, realizowanych głównie przez rodzinę, szkołę, wojsko, policję, kościół, środki masowego przekazu, organizacje młodzieżowe i stowarzyszenia, zakłady pracy oraz specjalnie powołane instytucje ukierunkowane na kształtowanie systemu wartości, upowszechnianie wiadomości i kształtowanie umiejętności ważnych dla zapewniania bezpieczeństwa narodowego. [17]

W powyższym kontekście edukacja obronna społeczeństwa i edukacja dla bezpieczeństwa mają pokrywające się zakresy znaczeniowe, ale nie są to zakresy identyczne.
Współczesna edukacja obronna społeczeństwa ma za zadanie przygotowanie do przeciwstawiania się licznym zagrożeniom, które są niezmiernie trudne do przewidzenia, natomiast w edukacji dla bezpieczeństwa zadanie to polega na radzeniu sobie z wyzwaniami, które mogą być zagrożeniami.
Świat, w którym żyjemy nieustannie się zmienia. Staje się coraz bardziej globalną wioską, skupiskiem sąsiadów i bliskich, a nie obcych i wrogów. Świadomi jesteśmy, że na całym świecie wskutek stałego rozwoju cywilizacyjnego oraz postępującego uprzemysłowienia i urbanizacji gwałtownie wzrasta liczba czynników powodujących bezpośrednie zagrożenie życia i zdrowia ludzkiego, a także stanowiących

---

[16] Materiały z konferencji naukowej odbytej 4 i 5 listopada 1993r., System bezpieczeństwa Polski, AON Warszawa 1993, s.106-107

[17] R.STĘPIEŃ, Edukacja dla bezpieczeństwa w świetle przemian we współczesnym świecie, Warszawa 1999, s.107

niebezpieczeństwo dla środowiska ekologicznego i kulturalnego człowieka.

O zagrożeniach i ich skutkach dowiadujemy się na bieżąco ze środków masowego przekazu.

Największą liczbę ofiar przynoszą wypadki drogowe.

Drugą grupę stanowią zagrożenia związane z chorobami cywilizacyjnymi. Zaliczamy do nich schorzenia układu oddechowego, krążeniowego, uczulenia, nowotwory, AIDS, chorobę Alzheimera, a także „zespół ucieczki" (narkomanię, lekomanię, alkoholizm, ostre zaburzenia psychiczne). Dodatkowo narastające od lat skażenie środowiska spowodowało, że powietrze, którym oddychamy, znacznie odbiega od normy, na jakie jesteśmy genetycznie „zaprogramowani". Opisanym wyżej przypadkom towarzyszy ostatnio jeszcze jedna grupa zdarzeń kardiologicznych – nagłe zaburzenia rytmu.[18]

Naprzeciw tym wyzwaniom i oczekiwaniom wyszła zapoczątkowana przed dwoma laty reforma systemu oświatowego. W trakcie prac nad reformowaniem systemu edukacji dostrzeżono, że jednym z podstawowych warunków istnienia i rozwoju każdego społeczeństwa jest zapewnienie mu bezpieczeństwa, a najbardziej powszechnym i efektywnym sposobem przygotowania na wypadek wystąpienia różnorodnych zagrożeń jest kształcenie dzieci i młodzieży w szkołach. Szkoła powinna stać się miejscem bezpiecznym i uczyć jak radzić sobie w sytuacjach ekstremalnych między innymi takich jak: pożar, wypadek drogowy, powódź, awaria cysterny z niebezpiecznymi substancjami, zatrucie różnego rodzajami środkami toksycznymi ale i również drobnymi zdarzeniami mającymi miejsce w domu i szkole, uwzględniając różny stopień samodzielności i zakres doświadczeń życiowych uczniów. Młody człowiek powinien wejść w życie dorosłe przygotowany nie tylko do wypełniania obowiązków zawodowych, ale i do zapewnienia bezpieczeństwa sobie i innym, pod warunkiem realizacji odpowiednio dobranych treści programowych przez dobrze przygotowanych nauczycieli.

W reformowanym systemie nauczyciel uzyskał realny wpływ na tworzenie programu nauczanego przedmiotu (ścieżki edukacyjnej) oraz programu wychowawczego szkoły, a także systemu oceniania uczniów. Uruchomiona została nowa droga konstruowania i zatwierdzenia programów nauczania, umożliwiająca dopasowanie treści szczegółowych do szybko zmieniającej się otaczającej nas rzeczywistości oglądanej przez pryzmat różnych dziedzin wiedzy.

---

[18] www.kuratorium.gda.pl

Konieczna stała się rewizja treści nauczania i dokonanie przesunięć w doborze wiedzy z obszarów mniej istotnych i zbyt uszczegółowionych, powodujących przeciążenie uczniów nauką, na obszary ważne. Takim obszarem stała się edukacja obronna, tradycyjnie postrzegana, głównie przez dorosłych, jako zapewnienie możliwości przeciwstawienia się zagrożeniom zewnętrznym.

Natomiast współcześnie chodzi o kształcenie zdolności radzenia sobie także z wieloma innymi zagrożeniami mającymi wpływ na poziom bezpieczeństwa zarówno społeczeństwa jak i jednostek ludzkich, dlatego coraz częściej zastosowanie ma pojęcie edukacji dla bezpieczeństwa, traktującej komplementarnie przysposobienie z wychowaniem obronnym, patriotycznym i obywatelskim, tym bardziej, że to ważne zadanie trudno zakwalifikować w całości do wyodrębnionych zajęć edukacyjnych na każdym etapie kształcenia, bowiem obszar bezpieczeństwa zaliczyć należy do obszaru wychowania nieustającego.

Kanon nauczania pełniący rolę wiedzy bazowej dla ucznia z zakresu wychowania i edukacji dla bezpieczeństwa został zawarty w podstawie programowej dla wszystkich typów szkół. Podstawa programowa nakazuje uwzględniać te treści w szkolnych programach nauczania i wychowania na każdym etapie kształcenia. Program wychowawczy szkoły powinien opisywać w sposób całościowy wszystkie treści i działania szkoły o charakterze wychowawczym i powinien być realizowany przez wszystkich nauczycieli. Spójność szkolnych programów wychowawczych pozwala na programowanie zadań stosownie do potrzeb i możliwości ucznia oraz konkretnego środowiska, w jakim dziecko wychowuje się i rozwija. W budowie szkolnych programów wychowawczych niezmiernie istotny jest udział i odpowiedzialność rodziców oraz wsparcie środowiska, szczególnie władz samorządowych, kościoła, policji, straży pożarnej i innych organizacji i stowarzyszeń mających na uwadze dobro i bezpieczeństwo dzieci i młodzieży. Szkolne programy w sposób szczególny winny uwzględniać lokalne warunki i zagrożenia, które są najbardziej realne w danym środowisku. Tak rozumiany całokształt procesów, działań, form i metod, środków i oddziaływań dydaktyczno – wychowawczych na dzieci i młodzież w celu osiągnięcia względnie trwałych zmian w ich wiedzy, umiejętnościach oraz systemie wartości będziemy nazywać edukacją dla bezpieczeństwa stanowiącą swoisty system.

Głównym zadaniem tego systemu jest nauka pierwszej pomocy (elementów ratownictwa) i obrony cywilnej na pierwszych trzech etapach edukacyjnych zarówno w blokach tematycznych i ścieżkach edukacyjnych oraz realizacja odrębnego przedmiotu w szkołach ponadgimnazialnych.

Całościowy program edukacji ratowniczej obejmujący wszystkie cztery etapy edukacyjne jest zbudowany według systemu spiralnego. Podstawą tego systemu jest stopniowe szkolenie, począwszy od pierwszego aż do IV etapu z każdorazowym przypominaniem najistotniejszych jego elementów (kształcenie powracające). To znaczy, że w wyższych etapach edukacyjnych jest ono rozszerzane, a zakres tematyki staje się bogatszy i bardziej uszczegółowiony.[19]

Jest to wielka zaleta tego systemu, gdyż pozwala na powtarzanie oraz doskonalenie umiejętności i nawyków działania ratowniczego przez uczniów w kolejnych etapach edukacyjnych, w odróżnieniu od dotychczasowego sposobu realizacji treści z powszechnej samoobrony w szkołach podstawowych, których tryb realizacyjny okazał się iluzoryczny, nieefektywny i dość przypadkowy.

Sprzyjał temu zjawisku brak odpowiednich regulacji prawnych, właściwej organizacji (koordynacji), współpracy nauczycieli oraz nadzoru ze strony dyrektorów szkół. Ponadto zbyt późno rozpoczynało się nauczanie pierwszej pomocy, dopiero w ramach przysposobienia obronnego w szkołach ponadpodstawowych, słabo wyposażonych w podstawowy sprzęt i pomoce do nauki ratownictwa.

Jednorazowa realizacja treści programowych (najczęściej w II roku nauczania PO) nawet przez najlepszego nauczyciela nie przygotowywała uczestników tego procesu do niesienia pomocy.

Z oczywistych przyczyn wraz z upływem czasu wiedza i umiejętności zdobyte jednorazowo na lekcjach PO były zapominane. Zupełnie inaczej jest w zreformowanym systemie edukacji, gdzie treści te zostały wprowadzone odpowiednio wcześnie, biorąc pod uwagę wiek uczniów, tak jak robi się to w cywilizowanym świecie, gdzie nauka ratowania siebie i innych w sytuacji zagrożenia zdrowia i życia traktowana jest na równi z nauką czytania i pisania. W tym systemie treści dotyczące szeroko pojętego ratownictwa zostały uznane za społecznie ważne, świadczy o tym między innymi fakt, że w odpowiednich przepisach prawnych wskazano osoby odpowiedzialne za realizację ścieżek edukacyjnych w szkole. Uzbrojeni w tak ważne argumenty możemy zacząć zastanawiać się jak ten proces powinien przebiegać w praktyce szkolnej. Główną przeszkodą w realizacji tego zadania, jest niski poziom świadomości społecznej w dziedzinie edukacji obronnej (dla bezpieczeństwa), który implikuje taki sam niski poziom oczekiwań w tym obszarze, innymi słowy – praktycznie nie ma presji społecznej na wprowadzenie (formułowanie celów i zadań) tych zagadnień (szczególnie Obrony Cywilnej w gimnazjach) do szkół, wydaje się więc, że nie ma zainteresowanych realizacją tych treści w szkołach,

[19] Tamże

z wyjątkiem kilkudziesięciu dyrektorów w skali województwa, którzy obrali sobie za zadanie doprowadzenie swoich szkół do poziomu normalności w dziedzinie świadomości, wiedzy i umiejętności ratowniczych.

Wychowanie dla bezpieczeństwa jest koncepcją nabierającą stopniowo kształt coraz bardziej uporządkowanej teorii. Wychowanie to jest traktowane jako cel i sposób przystosowania do istniejących warunków życia, stwarza ono szansę na zbliżenie się do młodych ludzi szukających odpowiedzi „jak żyć" i kształtować swoje życie tak, aby było ono w miarę bezpieczne, rozwijające i doskonalące. Myślę, że treści te są taką szansą.

Bo przecież przemianom ustrojowym w sferze politycznej, gospodarczej, militarnej i medialnej towarzyszą przemiany kulturowe, a w ich obrębie – przemiany edukacyjne. Mam tu na myśli takie kategorie jak: nauczanie, kształcenie i wychowanie. [20]

Obserwowany w ostatnich latach wzrost częstotliwości, rozmiarów i skutków klęsk żywiołowych wywołuje pilną potrzebę opracowania zasad ostrzegania, komunikowania i informacji o działaniach w czasie stanów nadzwyczajnych. Do najbardziej dostępnych praktycznych sposobów zapobiegania skutkom katastrof i ich redukowania należy efektywne, wczesne ostrzeganie ludności. Ludności przygotowanej, wykształconej, wychowanej dla bezpieczeństwa (spełniającej trzy wcześniej wspomniane kategorie).[21]

---

[20] P.SZTOMPKA, Trauma wielkiej zmiany, Warszawa 2000, s.56-60

[21] www. bbn.gov.pl/pl/bbn.pl htlm

3. Szkolenie w ramach powszechnej samoobrony. Stowarzyszenia w MON.

Samoobrona jest naturalną i najstarszą formą organizacji bezpieczeństwa grup społecznych wzbogaconą w procesie powstawania wspólnot państwowych przez państwowe, rządowe formy organizacji bezpieczeństwa narodowego.[22]

Zapoczątkowany w 1989 roku proces budowy państwa demokratycznego oprócz wielkiego postępu w swobodach obywatelskich i gospodarce przyniósł radykalny wzrost zagrożeń bezpieczeństwa publicznego i innych dziedzin wartości ludzkich, społecznych i narodowych.

Punktem zwrotnym w postrzeganiu szeroko rozumianego bezpieczeństwa narodowego, a jednocześnie praktycznym sprawdzianem przygotowania państwa i społeczeństwa do obrony narodowej była bez wątpienia katastrofalna powódź w lipcu 1997 roku. Według różnych raportów m.in. NIK *władze państwowe, samorządowe oraz służby ratownicze były całkowicie nie przygotowane do walki z powodzią.* Jednocześnie powódź była olbrzymim wyzwaniem dla społeczeństwa zamieszkującego obszary zagrożone powodzią oraz dla pozostałej części społeczeństwa polskiego spieszącego z pomocą.[23] Jednocześnie „ukazało się" pozytywne wielkie zaangażowanie społeczeństwa w samoorganizacji ratownictwa i likwidacji skutków powodzi, mimo że jej formy miały charakter wielkiej improwizacji.

Powódź jednocześnie wykazała jak konieczną i podstawową formą przeciwdziałania klęskom żywiołowym jest samoorganizacja społeczności lokalnych. Można i trzeba przenieść to doświadczenie również na inne sfery bezpieczeństwa narodowego. Chodzi o to, by przygotowanie ludności do samoobrony powszechnej miało charakter normalny – zorganizowany i systemowy, a nie doraźnie improwizowany (akcyjność).

Jest oczywistym, że nabywanie wiedzy i umiejętności z zakresu samoobrony powszechnej przez całą ludność, począwszy od przedszkolaków aż po osoby sędziwe, stanowi warunek konieczny dla sprawnego funkcjonowania samoobrony.

Ważnym wydaje się przygotowanie żołnierza pełniącego zasadnicza służbę wojskową do sytuacji, w których potencjalnie przyjdzie mu działać. Jednakże przed działaniem należy mu

---

[22] J.MARCZAK, K.GĄSIOREK, Szkolenie w zakresie powszechnej samoobrony, Vademecum dydaktyczno-wychowawcze nr 4, Warszawa 2000, s.246

[23] Tamże, s.247

uzmysłowić, że żołnierz jest jednocześnie obywatelem (i znacznie dłużej występuje w tej drugiej roli).

Należy go „oświecić" i ukierunkować do sytuacji, w których potencjalnie przyjdzie mu działać. I niezależnie od tego, czy będzie musiał wykorzystać zdobytą wiedzę praktycznie w konkretnej sytuacji nadzwyczajnej czy też nie, wiedza ta odgrywa istotna rolę w budowaniu kondycji obronnej społeczeństwa i jego przygotowaniu psychicznym do zagrożeń, z którymi może się w życiu spotkać.

Istotnym jest, aby procedury, stosowane przez ratowników w akcjach ratunkowych i operacjach ratowniczych, były znane ratującym i ratowanym.

Ważnym wydaje się sam fakt zapoznania żołnierza w trakcie szkolenia wojskowego z następującymi zagadnieniami:

- bezpieczeństwa publicznego,
- powszechnego ostrzegania i alarmowania oraz ochrony ludności,
- ratownictwa pożarowego,
- ratownictwa technicznego, w tym budowlanego,
- ratownictwa chemicznego,
- ratownictwa wodnego,
- ratownictwa przemysłowego,
- ratownictwa radiacyjnego,
- ratownictwa ekologicznego,
- ratownictwa komunikacyjnego,
- ratownictwa wysokościowego, w tym górskiego,
- ratownictwa medycznego.[24]

Nie jest tu istotna kolejność zapoznawania z poszczególnymi zagadnieniami, a przede wszystkim uwrażliwienie wyobraźni na temat zagrożeń niewojennych.

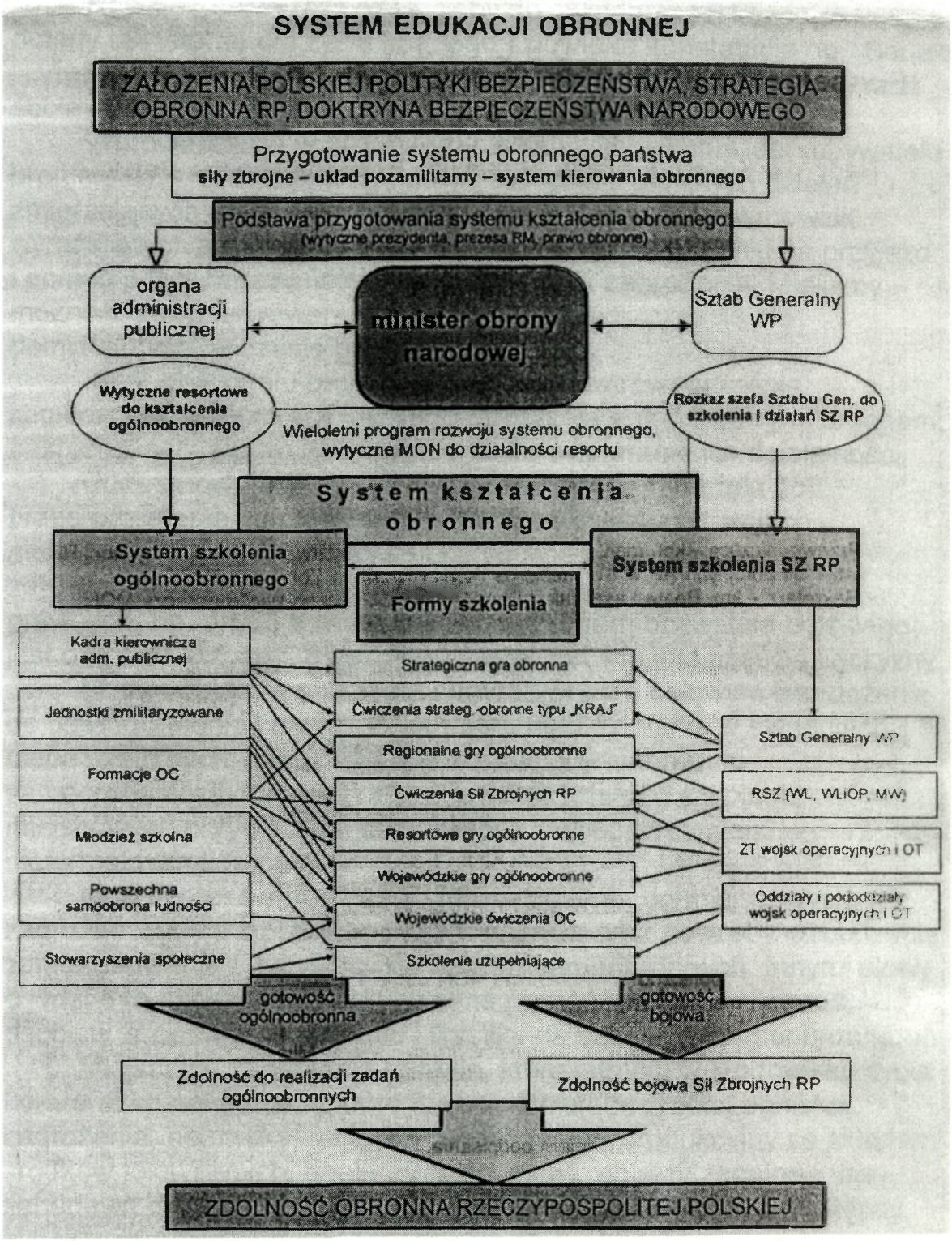
Równie oczywistym jest to, że szkolenie w zakresie samoobrony nie stanowi czegoś nowego. W dotychczasowym, a właściwie odchodzącym do historii systemie Obrony Cywilnej samoobrona powszechna jak i szkolenie ludności w zakresie powszechnej samoobrony, a także problematyka przysposobienia obronnego w szkołach miały przede wszystkim na celu przygotowanie ludności do samoobrony przed środkami masowego rażenia i innymi działaniami przeciwnika. Stanowiło ono jeden z elementów przygotowania przede

---

[24] T.BERLIŃSKI, Przygotowanie żołnierzy do działania w sytuacjach nadzwyczajnego zagrożenia, Vademecum dydaktyczno-wychowawcze nr 4, Warszawa s.243

wszystkim do wojny atomowej w ramach doktryny wojennej Układu Warszawskiego.

Opracowane przez Urząd Zarządzania Kryzysowego i Ochrony Ludności (UZKiOL) założenia programowe do szkolenia ludności w zakresie powszechnej samoobrony, a także wnioski z doświadczeń powodzi 1997 roku i lokalnych inicjatyw samoobronnych pozwalają na zarysowanie ogólnych założeń szkolenia ludności w zakresie samoobrony powszechnej. Dla stworzenia właściwych programów i odpowiednich struktur systemu szkolenia celowe jest określenie podstawowych idei przewodnich szkolenia samoobronnego, jako ogólnych wskazań do racjonalnego działania w polskich uwarunkowaniach.

Źródło: J.KARDAS, Edukacja Obronna w Polsce, Oddział Edukacji Obywatelskiej, Agencja Wydawnicza „Egros", Warszawa 1999.

Również najwyższy czas, żeby do świadomości każdego Polaka dotarły tak istotne dla życia każdego człowieka konstatacje np. Seneki – Vivere militare est (życie jest walką); obywatelu broń się sam, radź sobie samemu, inwestuj we własne bezpieczeństwo.

Wprowadzenie w proces szkolenia i wychowania idei „obywatelu broń się sam, radź sobie samemu", to jedno z głównych działań zmierzających do przekształcenia, wcale nierzadkich stanowisk wyrażających się w postawie bezczynności i oczekiwaniu na przyjazd i pomoc policji, straży, wojska itp. w sytuacji zagrożenia. Mieliśmy możność zaobserwowania takich postaw, na szczęście nie dominujących, w czasie powodzi 1997 roku.

Idea „obywatelu broń się sam" oznacza równocześnie konieczność współpracy każdego obywatela z państwowymi organami bezpieczeństwa powszechnego a także wspieranie ich działalności.

Podsumowując, przygotowanie każdego obywatela do przeciwdziałania i umiejętnego zachowania się w sytuacjach niebezpiecznych jest właściwe i konieczne do zachowania jego zdrowia, życia oraz dobytku. Wynika ono także z uregulowań prawnych, np. art.85 Konstytucji: Obowiązkiem obywatela polskiego jest obrona Ojczyzny, a każdy obywatel jest właśnie częścią Ojczyzny.

Reasumując, w szkoleniu samoobronnym celowym jest dążenie do uświadomienia konieczności wspólnego działania w sytuacjach niebezpiecznych, zapoznawanie z istniejącymi formami samoorganizacji obronnej oraz specjalna troska o szkolenie miejscowych przywódców samoobrony z wykorzystaniem nieformalnych liderów.

Idea dostosowania treści i form szkolenia do miejscowych zagrożeń wynika z przesłanek racjonalnych oraz potrzeby wzbudzenia zainteresowania i motywacji do działań samoobronnych. Innymi słowy chodzi o to, by szkoleni widzieli sensowność, potrzebę i interes osobisty w poświęceniu czasu i wysiłku na szkolenie samoobronne.

Miejscowe zagrożenia to takie, które istnieją w środowisku życia i pracy szkolnej grupy, a które tworzą istniejące źródła, ogniska, zagrożenia, np. rzeka, ruchliwa droga, zakład produkcyjny ze składami środków toksycznych, dealerzy narkotyków, obiekty zapalne – lasy, zabudowa drewniana, środowiska patologii społecznej – przestępcy, pijacy, narkomani, itp.

Koncentrowanie szkolenia samoobronnego na przeciwdziałaniu miejscowym zagrożeniom to swego rodzaju antidotum na zaszłości z minionego okresu w szkoleniu samoobronnym prowadzonym przez OC, w którym dominowało zagrożenie atomowe, mimo swej groźby było dla szkolonych czymś bardzo egzotycznym oderwanym od realiów środowiska i pracy.

Koncentracja wysiłku szkolenia samoobronnego na przeciwdziałaniu miejscowym zagrożeniom pozwoli uczynić szkolenie racjonalnym i realnym, przydatnym w codziennym życiu obywateli, w budowaniu przez nich samych swego bezpieczeństwa.

Wstępnie można zatem przyjąć, że zasadniczą poprawę szkolenia samoobronnego w sferze wojskowo – ratowniczej przyniesie pełna rozbudowa systemu Obrony Terytorialnej. Bo przecież Siły Zbrojne RP uczestniczą w akcjach ratowniczych w przypadku, gdy użycie innych sił i środków jest nie wystarczające ze względu na rozmiary klęski lub po wyczerpaniu sił i środków innych podmiotów realizujących zadania ratownicze. Koordynacja działaniami ratowniczymi wojska w zależności od obszaru działania oraz wielkości zaangażowanych sił i środków, realizowana jest przez odpowiednie szczeble dowodzenia. Użycie jednostek wojskowych w akcjach ratowniczych następuje zgodnie z wcześniej opracowanymi planami i przyjętymi ustaleniami lub w systemie nakazowo – alarmowym na rozkaz właściwych dowódców. Każdorazowe użycie sił wojska powinno być uprzedzone wnioskiem o pomoc złożonym przez stosowne organa administracji państwowej i samorządowej.[25]

Wszystkie te działania w zakresie edukacji samoobronnej są wspomagane przez Stowarzyszenia, z którymi Resort Obrony Narodowej zawarł porozumienia o współpracy, a porozumień zawarł aż pięćdziesiąt. Wszystkie stowarzyszenia, z którymi Resort Obrony podpisał porozumienia za główny cel, główne zadanie do zrealizowania przyjmują stymulację głównie środowisk młodzieżowych (choć nie tylko) do wychowania dla bezpieczeństwa. Tak można by bardzo ogólnie scharakteryzować rolę organizacji i stowarzyszeń o charakterze proobronnym. Każde z nich oprócz celu głównego ma również swoje cele pośrednie wynikające z charakteru danego stowarzyszenia. Tak więc są cele mówiące o wychowaniu przez kulturę fizyczną, pomoc ofiarom klęsk żywiołowych, popularyzowanie biegu na orientację czy kultywowanie chlubnych tradycji oręża polskiego i wiele jeszcze innych. Oprócz stowarzyszeń typowo proobronnych (czy najbardziej znanych) takich jak chociażby Aeroklub Polski czy Liga Obrony Kraju resort obrony narodowej ma także podpisane porozumienia ze stowarzyszeniami z nazwy wydawałoby się nie mającymi nic wspólnego z wychowaniem dla bezpieczeństwa. Chodzi mi tu o Stowarzyszenie Elektryków Polskich, Stowarzyszenie Wspierania i Rozwoju Sportu „Mazovia Team", Towarzystwo Trzeźwości Transportowców, a także Związek Młodzieży Wiejskiej. Nie mniej jednak po zapoznaniu się z wszystkimi celami i zadaniami tych

[25] Tamże, s.245

stowarzyszeń sprawa wydaje się jasna i zrozumiała co do ich charakteru działania i orientacji wychowawczej. Wymienię teraz wszystkie pięćdziesiąt stowarzyszeń (związków) z własnymi celami szczegółowymi, zadaniami, niekiedy strukturą wewnętrzną oraz zadaniami szkoleniowymi w kolejności alfabetycznej.

1. AEROKLUB POLSKI

W strukturze Stowarzyszenia znajdują się m.in. 44 aerokluby regionalne i 4 szkoły lotnicze.
Do podstawowych zadań Aeroklubu należą:

- propagowanie i rozwijanie lotnictwa polskiego, a zwłaszcza szkolenia i sportów lotniczych;
- wspieranie inicjatyw, szkolenia i działalności lotniczej dzieci i młodzieży;
- rozpowszechnianie wiedzy i umiejętności lotniczych w społeczeństwie, jako elementu edukacji narodowej;
- reprezentowanie sportów lotniczych na arenie międzynarodowej;
- działanie na rzecz gospodarki i kultury narodowej, bezpieczeństwa i obronności kraju, zapobieganie klęskom żywiołowym i ekologicznym oraz zagrożeniom cywilizacyjnym.

Głównymi zadaniami szkoleniowymi Aeroklubu Polskiego są:

- teoretyczne przygotowanie kandydatów na pilotów i skoczków spadochronowych;
- praktyczne szkolenie w powietrzu;
- podtrzymywanie nawyków pilotażowych pilotów licencjonowanych;
- szkolenie instruktorów lotniczych;
- szkolenie teoretyczne i praktyczne modelarzy;
- szkolenie mechaników.

2. FEDERACJA STOWARZYSZEŃ REZERWISTÓW I WETERANÓW SIŁ ZBROJNYCH RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Federację tworzą następujące organizacje:

- Stowarzyszenie Oficerów Rezerwy Wojska Polskiego,
- Stowarzyszenie Chorążych i Podoficerów Rezerwy WP,
- Stowarzyszenie Seniorów Lotnictwa Wojskowego RP,
- Stowarzyszenie Kombatantów Misji Pokojowych ONZ,
- Stowarzyszenie Tradycji Polskiego Oręża,
- Związek Byłych Żołnierzy Zawodowych i Oficerów Rezerwy WP,

- Związek Żołnierzy Ludowego Wojska Polskiego,
- Związek Polskich Spadochroniarzy,
- Związek Chorążych i Podoficerów Zawodowych Rezerwy WP
- Związek Oficerów Służby Stałej WP II RP,
- Związek Kadetów II RP,
- Liga Obrony Kraju,
- Towarzystwo Widzy Obronnej,
- Klub Generałów WP,
- Fundacja Byłych Żołnierzy Jednostek Specjalnych "GROM",
- Wielkopolskie Stowarzyszenie Aktywnych Rezerwistów.

Do najważniejszych dziedzin działalności Federacji należą:

- realizowanie zadań obronnych, zalecanych przez władze państwowe i samorządowe, w tym zadań na rzecz polskich sił rezerwy,
- uczestniczenie w przedsięwzięciach Międzysojuszniczej Konfederacji Oficerów Rezerwy (CIOR) i Europejskiego Stowarzyszenia Podoficerów Rezerwy (AESOR),
- prowadzenie współpracy ze stowarzyszeniami rezerwistów armii państw Sojuszu Północnoatlantyckiego,
- integrowanie środowisk żołnierzy rezerwy i weteranów żołnierskiej służby do działalności patriotycznej i obronnej,
- działania zmierzające do zapewnienia żołnierzom rezerwy i weteranom wojskowym należnego statutu społecznego.

3. "KABAR" SURVIVAL" CLUB

Celem Stowarzyszenia jest:

- integrowanie środowiska klubów survivalowych w kraju,
- popularyzowanie technik survivalowych,
- ukazywanie piękna przyrody, sposobów przystosowania się do jej naturalnego środowiska w przypadkach ekstremalnych,
- popieranie kształtowania sprawności i wytrzymałości fizycznej oraz silnej osobowości członków stowarzyszenia.

4. KATOLICKIE STOWARZYSZENIE SPORTOWE RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Celem Stowarzyszenia jest:

- wychowanie dzieci, młodzieży i dorosłych przez kulturę fizyczną, rekreację, sport i turystykę w oparciu o zasady etyki katolickiej,
- udział w międzynarodowej i krajowej wymianie młodzieży i dorosłych oraz w katolickich krajowych i międzynarodowych imprezach sportowych,
- przygotowanie członków Stowarzyszenia do udziału w zawodach od startu w mistrzostwach parafii aż do Igrzysk Olimpijskich w różnych dyscyplinach sportowych i rekreacyjnych dla osób pełnosprawnych i niepełnosprawnych.

5. KLUB GENERAŁÓW WOJSKA POLSKIEGO

Jest to Stowarzyszenie skupiające generałów i admirałów Wojska Polskiego będących w służbie czynnej, rezerwie i stanie spoczynku. Podstawową działalnością Klubu jest umacnianie koleżeńskiej więzi w środowisku generalskim oraz pogłębianie żołnierskiej współpracy z pozostałymi korpusami osobowymi.
Celem działalności Stowarzyszenia jest szeroka popularyzacja tradycji Polskich Sił Zbrojnych podkreślająca ich rolę w zapewnieniu bezpieczeństwa Państwa.

6. KLUB KADETÓW WETERANÓW II WOJNY ŚWIATOWEJ

Celem Klubu jest:

- popularyzacja tradycji kadeckich w środowiskach Wojska Polskiego i organizacji młodzieżowych
- utrzymywanie i rozwijanie współpracy z resortem Obrony Narodowej i innymi organizacjami kombatanckimi
- zacieśnianie więzów koleżeńskiej przyjaźni i kombatanckiej solidarności wśród członków Stowarzyszenia.

7. LIGA MORSKA I RZECZNA

Celem Stowarzyszenia jest:

- kształtowanie w społeczeństwie zrozumienia roli i znaczenia gospodarki wodnej śródlądowej;

- kształtowanie i rozwijanie świadomości morskiej społeczeństwa;
- edukacja morska;
- działanie na rzecz kultury morskiej, w tym sztuki i literatury marynistycznej oraz sportów i turystyki wodnej;
- propagowanie tradycji polskiej marynarki wojennej i umacnianie patriotycznych postaw społeczeństwa wobec obronności morskiej;
- współdziałanie w ochronie naturalnego środowiska morskiego i wodnego.

8. LIGA OBRONY KRAJU

Stowarzyszenie skupia w swoich szeregach wszystkich obywateli, w tym również żołnierzy Wojska Polskiego dążących do umacniania obronności kraju.
Liga Obrony Kraju prowadzi na potrzeby Ministerstwa Obrony Narodowej szkolenie przedpoborowych w następujących specjalnościach:

- kierowcy samochodowego,
- radiotelegrafisty,
- płetwonurka,
- sternika motorowodnego,
- żeglarza i sternika jachtowego.

Do najważniejszych zadań Stowarzyszenia należą:

- kształtowanie i umacnianie w społeczeństwie - zwłaszcza wśród młodzieży - obywatelskiej postawy wobec spraw obronności kraju,
- prowadzenie działalności oświatowo - wychowawczej,
- krzewienie kultury fizycznej i rozwoju dyscyplin sportu (w tym sportu wyczynowego).

9. POLSKI CZERWONY KRZYŻ

Głównymi celami Stowarzyszenia jest:

- pomoc socjalna rodzinom i ludziom żyjącym w ubóstwie,
- pomoc dla ofiar klęsk i katastrof,
- pozyskiwanie honorowych dawców krwi,
- prowadzenie w całym kraju interwencyjnych magazynów dla poszkodowanych na skutek klęsk i katastrof,
- nauczanie zasad udzielania pierwszej pomocy,

- prowadzenie akcji propagujących zdrowy tryb życia,
- pomoc humanitarna dla cudzoziemców przebywających na terenie Polski,
- udział w międzynarodowych akcjach Czerwonego Krzyża,
- zbieranie i przekazywanie danych na temat ofiar wojen i katastrof.

10. POLSKI KLUB KAWALERYJSKI

Celem Stowarzyszenia jest kultywowanie i kontynuowanie tradycji kawalerii i jazdy polskiej, organizacja oraz udział w uroczystościach o charakterze patriotycznym i kawaleryjskim, a także organizowanie rajdów i imprez mających na celu upamiętnianie miejsc związanych z walkami polskiej kawalerii.

11. POLSKIE TOWARZYSTWO TURYSTYCZNO - KRAJOZNAWCZE

Stowarzyszenie m.in.:

- budzi i pogłębia umiłowanie kraju ojczystego oraz jego regionów, kształtuje postawy patriotyczne, upowszechnia wiedzę o przeszłości, współczesności i perspektywach rozwoju Polski,
- rozwija kulturę, kulturę fizyczną oraz rekreację przez turystykę i krajoznawstwo,
- krzewi zamiłowania krajoznawcze i umiejętności turystyczne,
- szerzy wiedzę ekologiczną, inspiruje i prowadzi prace na rzecz ochrony środowiska przyrodniczego oraz wspiera działania podejmowane w tej dziedzinie,
- aktywnie uczestniczy w ochronie dóbr kultury,
- współdziała i udziela fachowej pomocy stowarzyszeniom i organizacjom opiekującym się Polakami i dziedzictwem kultury polskiej za granicą.

12. POLSKI ZWIĄZEK BIATHLONU

Stowarzyszenie prowadzi szkoły mistrzostwa sportowego (Zakopane, Chorzów, Szklarska Poręba) w których szkoli się zawodników i zawodniczki biathlonu zarówno zimowego jak i letniego. Podstawowym celem Związku jest propagowanie biathlonu jako jednej z dyscyplin sportów obronnych oraz działanie na rzecz rozwoju sprawności i kondycji fizycznej społeczeństwa.

13. POLSKI ZWIĄZEK BIEGU NA ORIENTACJĘ

Stowarzyszenie jest związkiem sportowym, który realizuje następujące zadania:

- popularyzacja biegu na orientację w społeczeństwie,
- nadawanie (pozbawianie) licencji zawodnikom i sędziom,
- reprezentowanie dyscypliny we właściwych międzynarodowych organizacjach sportowych.

Głównym celem Związku jest popularyzowanie biegu na orientację jako jednej z form podnoszenia sprawności fizycznej społeczeństwa.

14. POLSKI ZWIĄZEK INSTRUKTORÓW I TRENERÓW FORMACJI OCHRONNYCH

Związek zrzesza wybitnych specjalistów - szkoleniowców i ekspertów różnych resortów, działających na rzecz wspólnej idei bezpieczeństwa oraz posiadających w tym zakresie gotowe metody i programy szkoleniowe.
Podstawowe założenia programowe wypracowane zostały przez Związek na bazie szkoleń w jednostkach desantowo-szturmowych i po adaptacji - stosowane są obecnie w taktyce interwencji Policji, Żandarmerii Wojskowej, Biura Ochrony Rządu oraz służb ochrony.
Celem Stowarzyszenia jest systematyczne wdrażanie nowoczesnego systemu nauczania „INTER - PERSON SYSTEM" opracowanego przy współudziale najlepszych specjalistów różnych resortów dla szczególnie zagrożonych grup zawodowych.

15. POLSKI ZWIĄZEK KRÓTKOFALOWCÓW

Celem statutowym Stowarzyszenia jest:

- rozwój, popieranie i ochrona służby amatorskiej i amatorskiej służby satelitarnej,
- popieranie pokrewnych dziedzin krótkofalarstwa.

16. POLSKI ZWIĄZEK ŁOWIECKI

Do głównych zadań Związku należą:

- prowadzenie gospodarki łowieckiej,
- troska o rozwój łowiectwa i współdziałanie z administracją rządową i samorządową, jednostkami organizacyjnymi Lasów Państwowych i parków narodowych oraz stowarzyszeniami w ochronie środowiska przyrodniczego,

- czuwanie nad przestrzeganiem prawa, zasad etyki, obyczajów i tradycji łowieckiej,
- organizowanie szkolenia w zakresie prawidłowego łowiectwa i strzelectwa myśliwskiego.

17. POLSKI ZWIĄZEK MOTOROWY

Zgodnie ze statutem zakres działania Stowarzyszenia obejmuje:

- krzewienie wśród społeczeństwa wiedzy i kultury motoryzacyjnej;
- programowanie i popularyzowanie oraz rozwój krajowej, zagranicznej turystyki motorowej i karawaningu;
- ochrona praw i interesów zmotoryzowanych.
- integrację stowarzyszeń działających na rzecz motoryzacji,
- propagowanie rozwoju sportów motorowych a w szczególności: samochodowego, motocyklowego, kartingowego i żużlowego oraz organizowanie zawodów i imprez,
- popularyzację ruchu drogowego oraz propagowanie zasad bezpieczeństwa ruchu drogowego i ochrony środowiska,

18. POLSKI ZWIĄZEK RADIOORIENTACJI SPORTOWEJ

Radioorientacja sportowa jest nieolimpijską dyscypliną sportów obronnych powstałą z połączenia klasycznego biegu na orientację z namierzaniem i lokalizowaniem nadajników radiowych małej mocy.

Podstawowym celem Związku jest:

- tworzenie warunków do rozwoju w Polsce radioorientacji sportowej jako dyscypliny sportu,
- organizacja zawodów krajowych i międzynarodowych,
- uczestnictwo w działaniach organizacji międzynarodowych o podobnych celach działania.

19. STOWARZYSZENIE CHORĄŻYCH I PODOFICERÓW ZAWODOWYCH REZERWY WOJSKA POLSKIEGO

Celem Stowarzyszenia jest:

- podnoszenie sprawności psychofizycznej członków,
- obrona interesów tej grupy społecznej i ich rodzin,
- popularyzacja tradycji polskiego oręża oraz aktualnych problemów obronności państwa polskiego.

20. STOWARZYSZENIE ELEKTRYKÓW POLSKICH

Cele Stowarzyszenia:

- stymulowanie oraz propagowanie rozwoju i wykorzystania elektryki,
- inicjowanie i popieranie twórczości naukowej i technicznej we wszystkich specjalnościach elektryki i dziedzinach pokrewnych,
- doskonalenie kwalifikacji zawodowych, kultury technicznej i etyki zawodowej,
- integrowanie środowiska i tworzenie więzów koleżeńskich,
- ochrona zawodu i interesów członków Stowarzyszenia.

21. STOWARZYSZENIE KOMBATANTÓW MISJI POKOJOWYCH ONZ

Celem Stowarzyszenia jest działalność na rzecz integracji środowiska i reprezentowanie jego interesów wobec władz państwowych, administracyjnych i samorządowych.

Ponadto do najważniejszych zadań należy zaliczyć:

- działanie na rzecz poprawy sytuacji socjalno-bytowej kombatantów;
- kształtowanie postaw proobronnych młodzieży;
- popularyzację osiągnięć i doświadczeń żołnierzy WP zdobytych w misjach pokojowych.

22. STOWARZYSZENIE TRADYCJI POLSKIEGO ORĘŻA

Stowarzyszenie stawia sobie za cel kultywowanie chlubnych tradycji oręża polskiego, historii walk polskiego żołnierza oraz propagowanie polskiej myśli wojskowej, a także upowszechnianie wiedzy o zasługach Marszałka Józefa Piłsudskiego.

Cel ten realizowany jest m.in. poprzez:

- organizowanie sesji naukowych w kraju i za granicą, organizowanie podróży historycznych,
- zbieranie militariów i udostępnianie ich dzięki Muzeum Tradycji Oręża Polskiego w Warszawie.

23. STOWARZYSZENIE RODZIN OSADNIKÓW WOJSKOWYCH I CYWILNYCH KRESÓW WSCHODNICH

Stowarzyszenie nawiązuje do patriotycznych wzorów i zasług osadników frontowych, uczestniczących w walkach o niepodległość Polski w latach 1914 - 1920.
Podstawowym celem działalności Stowarzyszenia jest:

- wychowanie młodego pokolenia w duchu umiłowania historii i tradycji, kształtowanie postaw patriotyczno-obronnych
- informowanie społeczeństwa w kraju i zagranicą o problematyce działalności i życia Polaków oraz organizacji polonijnych na byłych Kresach Wschodnich
- udzielanie Polonii wsparcia moralnego i pomocy materialnej.

24. STOWARZYSZENIE "RODZINA WOJSKOWA"

Najważniejszymi zadaniami realizowanymi przez Stowarzyszenie są:

- pomoc socjalno-bytowa, charytatywna i społeczno-prawna udzielana rodzinom kadry Wojska Polskiego ,
- działalność edukacyjna i kulturalna wśród rodzin wojskowych,
- upowszechnianie w środowisku wojskowym tradycyjnych wartości życia i wychowania w rodzinie,
- organizacja wypoczynku dla dzieci i młodzieży, w tym osób niepełnosprawnych,
- działalność rekreacyjno-turystyczna,

25. STOWARZYSZENIE "SZWADRON JAZDY RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ"

Podstawowym celem Stowarzyszenia jest popularyzacja tradycji Jazdy Polskiej oraz kultywowanie historii i dziejów polskiej kawalerii.
Cele te realizowane są poprzez:

- przygotowanie młodzieży do służby wojskowej pełnionej w Reprezentacyjnym Szwadronie Kawalerii WP oraz innych tego typu konnych formacjach mundurowych,
- organizowanie zawodów konnych, wystaw, odczytów, seminariów, itp.,
- organizowanie uroczystości i obchodów związanych z tradycjami polskiej kawalerii,

- współpraca z pokrewnymi organizacjami krajowymi i międzynarodowymi,
- współpraca z organami administracji wszystkich szczebli,
- promowanie hodowli koni i sportu jeździeckiego,
- przygotowanie kadry instruktorskiej.

26. STOWARZYSZENIE LOTNICTWA AMATORSKIEGO

Głównymi celami Stowarzyszenia są:

- międzynarodowa współpraca w zakresie budowy lekkich aparatów lotniczych
- poprawa bezpieczeństwa lotów
- propagowanie dokonań polskiego lotnictwa
- ochrona zabytków lotniczej kultury materialnej.

27. STOWARZYSZENIE LOTNIKÓW POLSKICH

Do podstawowych zadań Stowarzyszenia należą:

- dbałość o rozwój polskiego lotnictwa i jego kadr w zakresie specjalistycznym, oświatowym, i kulturalnym,
- pomoc w wychowaniu młodego pokolenia i krzewienie wśród młodzieży wiedzy o historii i współczesnych osiągnięciach lotników,
- opieka nad lotnikami, zapewnienie im pomocy socjalnej,
- kultywowanie tradycji lotnictwa i pamięci o zmarłych, opieka nad grobami,
- integracja środowisk lotniczych.

28. STOWARZYSZENIE WSPIERANIA I ROZWOJU SPORTU "MAZOVIA TEAM"

Podstawowymi celami Stowarzyszenia są:

- wspieranie sportu masowego i wyczynowego, a w szczególności kolarstwa,
- propagowanie sprawności fizycznej i spraw obronności,
- współuczestnictwo w organizacji mistrzostw w sportach kolarskich.

29. STOWARZYSZENIE OFICERÓW REZERWY WOJSKA POLSKIEGO

Głównym zadaniem Stowarzyszenia jest popularyzacja spraw obronności Państwa jak też stwarzanie możliwości doskonalenia sprawności fizycznej oraz wiedzy i umiejętności wojskowych swych członków.

30. STOWARZYSZENIE "RANGER" SURVIVAL CLUB

Celem Stowarzyszenia jest popularyzacja survivalu poprzez organizowanie szkoleń, obozów, gier i zabaw o charakterze skautingowym, wycieczek krajoznawczych, marszy na azymut itp. Cel ten realizowany jest poprzez:

- popularyzację niekonwencjonalnej turystyki wśród młodzieży,
- pracę z grupami nieformalnymi i osobami mającymi kłopoty z adaptacją do życia we współczesnym świecie,
- naukę poszanowania przyrody i naturalnego środowiska,
- zwiększanie odporności fizycznej i psychicznej swoich członków.

31. STOWARZYSZENIE SENIORÓW LOTNICTWA WOJSKOWEGO RP

Głównym zadaniem Stowarzyszenia jest rozwijanie więzi wojennego koleżeństwa i bojowych tradycji lotnictwa wojskowego.
Podstawowe cele Stowarzyszenia to:

- integracja środowisk lotniczych wokół idei służby Ojczyźnie,
- kultywowanie tradycji Lotnictwa Polskiego,
- kształtowanie postaw proobronnych, zwłaszcza młodzieży,
- środowiskowa pomoc socjalna.

32. ŚWIATOWY ZWIĄZEK ŻOŁNIERZY ARMII KRAJOWEJ

Podstawowe zadania Związku sprowadzają się do

- dbałości o dobro kraju oraz umocnienie jego integralności i suwerenności;
- obrony godności, dobrego imienia i pamięci Armii Krajowej i jej żołnierzy, opieki nad nimi i ich rodzinami oraz zapewnieniu im pomocy;
- badania, utrwalania i rozpowszechniania historii, tradycji i dziedzictwa ideowego Armii Krajowej;

- współpracy z bratnimi organizacjami zrzeszającymi kombatantów i ofiary II Wojny Światowej oraz uczestników walk o niepodległość.

33. TOWARZYSTWO TRZEŹWOŚCI TRANSPORTOWCÓW

Towarzystwo jest społeczną organizacją środowiska transportowców, działającą na rzecz promocji kultury jazdy, trzeźwości i bezpieczeństwa w ruchu transportu lądowego, powietrznego i żeglugi.
Głównym celem Stowarzyszenia jest zwiększenie społecznej świadomości dotyczącej ryzyka wynikającego z używania alkoholu, podnoszenia kultury jazdy, troska o sprawność fizyczną wszystkich kierujących pojazdami mechanicznymi.

34. TOWARZYSTWO WIEDZY OBRONNEJ

Podstawowym celem Stowarzyszenia jest szeroko pojęta edukacja obronna realizowana poprzez kształtowanie w społeczeństwie polskim świadomości obronnej, a w szczególności:

- upowszechnienie w środowisku cywilnym wiedzy wojskowej oraz obowiązujących zasad obronności kraju,
- motywowanie środowiska cywilnego do zaangażowania w sprawy obronności,
- popularyzacja dziejów tradycji oręża polskiego oraz doświadczeń minionych wojen,
- upowszechnianie osiągnięć naukowych, technicznych, krajowych i zagranicznych związanych z obronnością.

35. WOJSKOWA FEDERACJA SPORTU

Najważniejszym celem Federacji jest wspieranie Wojskowych Klubów Sportowych, działanie na rzecz propagowania sportów obronnych i rozwoju sportu masowego.

36. ZJEDNOCZENIE KURKOWYCH BRACTW STRZELECKICH RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ - ZWIĄZEK STOWARZYSZEŃ

Celem Stowarzyszenia jest budzenie świadomości i poczucia obowiązków obywatelskich i państwowych swoich członków i całego społeczeństwa poprzez:

- kontynuowanie tradycyjnego strzelania w celu pielęgnowania gotowości obywateli od obrony Państwa,
- pielęgnowanie tradycji Kurkowych Bractw Strzeleckich w Polsce,

- szerzenie idei Stowarzyszenia w społeczeństwie.

37. ZWIĄZEK STRZELECKI "STRZELEC" ORGANIZACJA SPOŁECZNO-WYCHOWAWCZA

Stowarzyszenie stawia sobie za cel wychowanie patriotyczne młodzieży, szkolenie obronne, kształtowanie wśród młodego pokolenia odpowiedzialności za żywotne interesy Polski, jej bezpieczeństwo i suwerenność.
Cel Związku jest realizowany poprzez:

- budowanie społecznego potencjału obronnego Rzeczypospolitej i umacnianie jej niepodległości,
- popularyzowanie tradycji czynu niepodległościowego i problematyki obronności Państwa,
- przygotowanie młodzieży do służby wojskowej,
- podnoszenie poziomu sprawności fizycznej.

38. ZWIĄZEK TOWARZYSTW GIMNASTYCZNYCH "SOKÓŁ" W POLSCE

Związek jest federacją stowarzyszeń posiadających osobowość prawną.
Stowarzyszenie ma na celu podniesienie dzielności fizycznej społeczeństwa polskiego oraz wyrobienia w społeczeństwie karności, spójności i ofiarności, odpowiedzialności za swe czyny, poczucia obowiązku wobec Państwa, zdolności od obrony granic i całości Rzeczypospolitej i wszelkich cnót obywatelskich, stanowiących podstawy istotnej miłości Ojczyzny.

39. ZWIĄZEK BYŁYCH ŻOŁNIERZY ZAWODOWYCH I OFICERÓW REZERWY WOJSKA POLSKIEGO.

Związek prowadzi dwie podstawowe formy działalności:
1. patriotyczno-obronną, w ramach której:
propaguje współczesne problemy obronności państwa;
kultywuje patriotyczne tradycje oręża polskiego.
2. socjalno-bytową, którą objęci są wszyscy byli żołnierze zawodowi - realizując różne sposoby pomocy socjalnej, w tym opieki nad niepełnosprawnymi i poradnictwa prawnego.

40. ZWIĄZEK HARCERSTWA POLSKIEGO

Podstawowymi celami działalności ZHP są:

- stwarzanie warunków do wszechstronnego, duchowego i fizycznego rozwoju człowieka,
- upowszechnianie w społeczeństwie wartości stanowiących fundament harcerskich zasad: wolności, prawdy, sprawiedliwości, demokracji, samorządności, tolerancji i braterstwa,
- przeciwstawianie się niszczeniu przez cywilizację świata przyrody, upowszechnianie wiedzy o nim i kształtowanie potrzeby kontaktu z nieskażoną przyrodą,
- stwarzanie warunków do nawiązywania i utrwalania silnych więzi międzyludzkich ponad podziałami rasowymi, narodowościowymi i wyznaniowymi,
- wychowanie patriotyczno-obywatelskie i przysposobienie obronne młodzieży,
- upowszechnianie tradycji i historii oręża polskiego,
- popularyzacja służby wojskowej,
- propagowanie w społeczeństwie postaw i zachowań mających źródła w tradycji skautingu: honoru, uczciwości, prawdomówności, obrony słabszych.

41. ZWIĄZEK INWALIDÓW WOJENNYCH RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Podstawowymi celami Stowarzyszenia są:

- reprezentowanie interesów inwalidów wojennych i wojskowych wobec naczelnych organów władzy i administracji rządowej oraz wobec samorządu terytorialnego,
- integrowanie środowiska,
- popularyzacja w społeczeństwie patriotycznych tradycji walk niepodległościowych narodu polskiego oraz wiedzy o poniesionych w tej walce ofiarach.

42. ZWIĄZEK KADETÓW II RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Najważniejszym celem Związku jest upowszechniania tradycji i dziejów polskich korpusów kadetów od XVIII - wiecznej Szkoły Rycerskiej, Ponadto Stowarzyszenie:

- prowadzi działalność kronikarsko-biograficzną,
- uczestniczy w edukacji patriotycznej młodzieży
- współdziała ze szkołami mającymi za swoich patronów kadetów II RP lub ich dowódców.

43. ZWIĄZEK KOMBATANTÓW RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ I BYŁYCH WIĘŹNIÓW POLITYCZNYCH

Najważniejszymi dziedzinami (obszarami) zainteresowania Związku są:

- kształtowanie aktywnych postaw członków w pracy dla dobra Ojczyzny i tworzenie warunków współpracy środowisk kombatanckich w imię nadrzędnych interesów narodu i państwa,
- reprezentowanie interesów swych członków wobec władz państwowych i samorządowych oraz instytucji i organizacji społecznych, obrona interesów i uprawnień kombatanckich, otaczanie opieką członków związku i ich rodzin,
- popularyzowanie i utrwalanie w pamięci społecznej dziejów walk niepodległościowych, udział w procesie wychowania młodzieży w duchu patriotyzmu i obywatelskiego oddania Ojczyźnie oraz działanie na rzecz opieki nad miejscami pamięci narodowej.

44. ZWIĄZEK MŁODZIEŻY WIEJSKIEJ

Do podstawowych zadań związku należą:

- umacnianie Rzeczypospolitej Polskiej, jej suwerenności i praworządności,
- wychowanie młodzieży w poczuciu wolności, pokoju, tolerancji, sprawiedliwości i poszanowaniu prawa,
- realizacja interesów młodzieży wiejskiej (kształcenie zawodowe, rozwój naukowo-techniczny, kultura fizyczna i sport),
- rozwój cywilizacyjny, kulturowy i materialny wsi polskiej oraz tworzenie nowoczesnego rolnictwa,
- propagowanie rozwoju kultury wiejskiej, ochrony zdrowia i pomocy społecznej,
- ochrona środowiska i zasobów naturalnych,
- podejmowanie działań na rzecz integracji europejskiej.

45. ZWIĄZEK OCHOTNICZYCH STRAŻY POŻARNYCH RP

Związek wykonuje zadania w zakresie ochrony przeciwpożarowej, realizując następujące cele:

- zapobieganie pożarom;
- udział w akcjach ratowniczych;
- informowanie ludności o zagrożeniach pożarowych i ekologicznych.

Ponadto Stowarzyszenie:

- wspiera różnorodne formy pracy kulturalno-oświatowej,
- popularyzuje dorobek historyczny ruchu strażackiego,
- rozwija działalność sportową, obronną,
- patronuje amatorskiemu ruchowi artystycznemu OSP.

Jednostki ochotniczych straży pożarnych włączone są do Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego, którego celem jest ochrona życia, zdrowia oraz mienia podczas walki z pożarami i innymi klęskami żywiołowymi, podczas ratownictwa technicznego i chemicznego.

46. ZWIĄZEK OCIEMNIAŁYCH ŻOŁNIERZY RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Związek skupia żołnierzy ociemniałych ze wszystkich stron świata, ze wszystkich środowisk bez względu na poglądy polityczne i przynależność organizacyjną.
Najważniejsze cele Związku to:

- opieka nad żołnierzami okaleczonymi przez wojnę, zwłaszcza tymi którzy stracili wzrok,
- działania na rzecz poprawy warunków socjalno-bytowych członków,
- aktywizacja członków - włączanie się w życie kulturalne, społeczne i zawodowe kraju.

47. ZWIĄZEK OFICERÓW REZERWY RZECZPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Głównym celem działalności Stowarzyszenia jest : "Strzec godności i honoru oficera Wojska Polskiego" a hasłem Związku - "Bóg, Honor, Ojczyzna".

Cel ten Związek realizuje poprzez:

- udział w obchodach rocznic historycznych wydarzeń państwowych i wojskowych, imienin i urodzin członków Związku,
- kultywowanie pamięci o zmarłych członkach oraz zasłużonych dla kraju oficerów RP,
- edukację patriotyczną i obywatelską młodzieży.

48. ZWIĄZEK OFICERÓW SŁUŻBY STAŁEJ WOJSKA POLSKIEGO II RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Celem Związku jest kultywowanie tradycji szkół podchorążych oraz dziejów i historii walk o niepodległość Polski, a ponadto:

- upamiętnianie miejsc historycznych związanych ze Szkołami Podchorążych,
- opieka socjalna i pomoc koleżeńska,
- uczestnictwo w uroczystościach narodowo-patriotycznych,
- renowacja zabytkowych obiektów na terenach dawnych Szkół Podchorążych.

49. ZWIĄZEK POLSKICH SPADOCHRONIARZY

Podstawowymi celami Związku są:

- integracja środowiska polskich spadochroniarzy w kraju i zagranicą;
- kultywowanie patriotycznych tradycji spadochroniarstwa;
- praca z młodzieżą; propagowanie sportu spadochronowego i służby w jednostkach powietrzno-desantowych,
- kształtowanie postaw patriotyczno-obronnych młodego pokolenia,
- dbanie o miejsca pamięci narodowej związane z działalnością wojenną spadochroniarzy;
- dbałość o sprawy bytowe spadochroniarzy.

50. ZWIĄZEK ŻOŁNIERZY LUDOWEGO WOJSKA POLSKIEGO

Podstawowym celem Związku jest kultywowanie chlubnych i demokratycznych tradycji LWP, ze szczególnym uwzględnieniem jego udziału w wyzwoleniu Polski spod okupacji hitlerowskiej,

Cel ten Stowarzyszenie realizuje poprzez:

- integrowanie żołnierzy LWP i ludowych formacji partyzanckich oraz pogłębianie żołnierskiego koleżeństwa i wzajemnego szacunku,
- dbałość o rzetelne przedstawianie historii w środkach masowego przekazu, w publikacjach i podręcznikach,
- dbałość o pamięć wszystkich poległych w walkach o wyzwolenie Polski spod okupacji hitlerowskiej,
- ochrona czci i godności członków Związku,

- stałe pogłębianie więzi i solidarności żołnierskiej pomiędzy członkami Związku i żołnierzami służby czynnej,
- popularyzacja w społeczeństwie postaw proobronnych,
- starania o poprawę sytuacji socjalno-bytowej żołnierzy LWP. [26]

[26] www. wp. mil/mon/2-3-n.htm

4. Kształcenie obronne studentów uczelni wyższych.

Potrzeba kształcenia wojskowego nierozerwalnie związana była i jest z potrzebą gromadzenia zasobów rezerw osobowych, co wiąże się z powstawaniem armii masowych.

Przeszkolone rezerwy w wypadku zagrożenia bezpieczeństwa państwa lub wojny rozwijają się mobilizacyjnie do określonych rozmiarów według ściśle sprecyzowanych kryteriów.[27]

Dokumenty normujące szkolenie rezerw oficerskich wskazywały i wskazują absolwentów szkół średnich i wyższych jako kandydatów do skróconej jednorocznej służby wojskowej. Końcowym efektem przeszkolenia teoretycznego w Szkołach Podchorążych Rezerwy i praktycznego w jednostce wojskowej był dobrze przygotowany dowódca plutonu rodzaju broni.

Zakładano trzy etapy przeszkolenia wojskowego kandydata na podchorążego rezerwy:

- szkolenie podstawowe – wstępne, trwające od trzech do czterech miesięcy w pułkach,
- półroczny kurs podstawowy – w Szkole Podchorążych Rezerwy danego rodzaju broni,
- pięciomiesięczną praktykę – w pułkach właściwego rodzaju broni.[28]

Po dwóch ćwiczeniach i sprawdzeniu się w dowodzeniu plutonem można było mianować podchorążego na pierwszy stopień oficerski.

Na uwagę zasługuje fakt, że powołując kandydatów do przeszkolenia wojskowego bardzo dużo uwagi przywiązywano do ich wykształcenia, tak by było ono zgodne z nadaną specjalnością wojskową.

W 1945 roku powołano Departament Personalny WP, którego celem było m.in. gromadzenie rezerw oficerskich. W 1948 r. przystąpiono do szkolenia kandydatów na oficerów rezerwy. Zasadniczym celem przyjętej wówczas formy szkolenia było gruntowne przeszkolenie wojskowe kandydatów na oficerów rezerwy przeznaczonych do zabezpieczenia mobilizacyjnego rozwinięcia sił zbrojnych. Jednocześnie poprzez odpowiedni dobór oraz selekcję w trakcie szkolenia przygotowywano nowy, odpowiednio ukształtowany korpus oficerów rezerwy.

Na mocy Dyrektywy Ministra Obrony Narodowej z 10 stycznia 1948r. powołano szkolne kompanie podchorążych rezerwy, każda o etacie liczącym 100 podchorążych.

---

[27] T.KACZOROWSKI, Wojskowe kształcenie studentów w Polsce, Vademecum dydaktyczno-wychowawcze nr 6, Warszawa 2001, s.50

[28] Tamże, s.51

Dyrektywa nakazywała uzupełnić kompanie podchorążych rezerwy poborowymi powołanymi we wrześniu 1948r., posiadającymi wykształcenie w zakresie małej lub dużej matury lub kandydatami z Powszechnej Organizacji Służba Polsce. Określała również czas trwania szkolenia na 1 rok. Szkolenie w kompaniach podchorążych rezerwy obejmowało podstawowe wiadomości wojskowe z zakresu wiedzy teoretycznej i praktycznego dowodzenia, a także wybrane zagadnienia społeczno-polityczne.[29]

Pod koniec 1948r., zmieniono nazwę – kompania podchorążych rezerwy na szkolna kompania oficerów rezerwy – SKOR.

Po ukończeniu kursu i zdaniu egzaminu oficerskiego absolwenta mianowano na stopień sierżanta podchorążego. Pierwszy stopień oficerski otrzymał on po odbyciu ćwiczeń w rezerwie i po uzyskaniu pozytywnej opinii.

Ze względu na rosnące potrzeby w zakresie dobrze przygotowanych zasobów rezerw oficerskich intensywnie rozwijano tę formę szkolenia.

Interesującą formę szkolenia zastosowano pod koniec 1950 roku, tworząc szkolne kompanie ochotników, do których powoływano młodych mężczyzn ze średnim wykształceniem. Po 12 miesiącach służby zdawali oni egzamin na chorążego rezerwy i po jego zdaniu przenoszeni byli do rezerwy. Istotnym elementem tego rozwiązania było to, że ochotnicy służyli tylko 12 miesięcy, a nie 24 jak w służbie zasadniczej.[30]

Pod koniec lat pięćdziesiątych przy wszystkich państwowych szkołach wyższych powstały studia wojskowe. Od 1954r. również studentki akademii medycznych zostały objęte obowiązkowym szkoleniem ogólnowojskowym. Do 1956 roku studenci szkolili się w cyklu trzyletnim raz w tygodniu oraz przez trzydzieści dni w jednostce wojskowej, po czym mianowani byli na pierwszy stopień oficerski i przenoszeni do rezerwy.

Kolejna ustawa z dnia 6 czerwca 1958 roku o służbie wojskowej szeregowych i podoficerów sił zbrojnych zapoczątkowała nowy okres szkolenia wojskowego studentów. Zrezygnowano z mianowania absolwentów na pierwszy stopień oficerski nadając stopnie podoficerskie i tytuł podchorążego. Dalsze szkolenie odbywało się na kursach przeszkolenia oficerów rezerwy oraz w jednostkach wojskowych na stanowiskach oficerskich. Wówczas też następowało mianowanie na pierwszy stopień oficerski. [31]

---

[29] R.ĆWIKLIŃSKI, System gromadzenia zasobów kadr rezerwy na potrzeby Sił Zbrojnych AON, Warszawa 1998, s.61

[30] T.KACZOROWSKI, Wojskowe kształcenie studentów w Polsce, Vademecum dydaktyczno-wychowawcze nr 6, Warszawa 2001, s.52

[31] R.ĆWIKLIŃSKI, System gromadzenia zasobów kadr rezerwy na potrzeby Sił Zbrojnych AON, Warszawa 1998, s.65

Oficerowie rezerwy w miarę potrzeb mogli być przeszkalani na Kursach Przeszkolenia Oficerów Rezerwy i w jednostkach wojskowych do pełnienia funkcji na stanowiskach dowódczych i sztabowych.

Kolejna próba zmian w systemie szkolenia rezerw nastąpiła w 1973 roku, a została spowodowana między innymi nie wystarczającym poziomem przygotowania wojskowego. Nowy system szkolenia wojskowego kandydatów na oficerów rezerwy przewidywał szkolenie wojskowe i obronne młodzieży akademickiej w trakcie trwania studiów oraz przeszkolenie wojskowe określonej ilości absolwentów szkół wyższych w Szkołach Oficerów Rezerwy i jednostkach wojskowych.

W zależności od rodzaju szkoły wyższej przyjęto różne zasady szkolenia:

1. dla studentów i studentek akademii medycznych przewidziano:
   - szkolenie wojskowe (tylko studenci) – w czasie studiów 4 semestry (330 godzin), a po ich zakończeniu 2-miesięczny obóz szkoleniowy;
   - szkolenie obronne (pozostali studenci i wszystkie studentki) – w wymiarze 330 godzin;
2. dla studentów szkół morskich – tylko szkolenie wojskowe w czasie 6-7 semestrów studiów (500 godzi zajęć);
3. dla studentów i studentek pozostałych szkół wyższych:
   a) szkolenie wojskowe (tylko studenci):
      - szkolenie w studium wojskowym – w wymiarze 180 godzin w ciągu 2-3 semestrów;
      - jednoroczna służba wojskowa po zakończeniu studiów (6 miesięczny SOR i 6 miesięcy praktyki w jednostce wojskowej);
   b)szkolenie obronne (dla studentów nie objętych szkoleniem wojskowymi wszystkich studentek) – w wymiarze 180 godzin. [32]

W 1989 roku ostatecznie zrezygnowano ze szkolenia obronnego i przeszkolenia wojskowego w trakcie trwania studiów za wyjątkiem Wyższych Szkół Morskich i Akademii Medycznych. Także w tym czasie opracowano dziesiątki wariantów nowych rozwiązań przeszkalania kandydatów na oficerów rezerwy. Wśród nich były również i takie, które zakładały powoływanie do zasadniczej służby wojskowej przed rozpoczęciem studiów kandydatów na studia (po zdaniu egzaminów wstępnych)

W 1989 roku oceniano, że przyjęty system przeszkalania wyeliminował wszystkie słabości poprzednich rozwiązań i umożliwił prawidłową realizację Ustawy o powszechnym obowiązku obrony

---

[32] Zarządzenie Ministra Obrony Narodowej nr 27/MON z dnia 26 marca 1973r.

w odniesieniu do młodzieży akademickiej w tym między innymi zapewniał:

- planowe przygotowanie szerokich rzesz inteligencji polskiej do sprawowania określonych funkcji w systemie obronnym państwa;
- powszechność i równość w świadczeniach obowiązków na rzecz obronności państwa;
- dobry poziom przygotowania rezerw oficerskich na potrzeby mobilizacyjne.[33]

Po roku 1989 w uczelniach zaprzestano szkolić wojskowo studentów w studiach wojskowych. Obecnie, w miarę posiadanych środków finansowych, Ministerstwo Obrony Narodowej, powołuje rocznie na przeszkolenie w SPR do 6 tysięcy absolwentów.[34]

Przeszkolenie wojskowe odbywa się jako:

- długotrwałe przeszkolenie wojskowe, trwające sześć miesięcy;
- krótkotrwałe przeszkolenie wojskowe, trwające dwa miesiące.

Długotrwałe przeszkolenie wojskowe polega na:

- szkoleniu przez okres 3 miesięcy w jednostkach wojskowych, w których funkcjonują szkoły podchorążych rezerwy;
- praktyce, po ukończeniu szkoły podchorążych rezerwy, w innej jednostce wojskowej na stanowisku przewidzianym dla oficerów lub chorążych zawodowych, przez następne 3 miesiące.

Na zakończenie długotrwałego przeszkolenia wojskowego żołnierze składają egzamin na oficera przed komisją powołana przez dowódcę jednostki wojskowej, w której odbywają praktykę.

Krótkotrwałe przeszkolenie wojskowe polega na szkoleniu w szkołach podchorążych rezerwy i kończy się złożeniem egzaminu na oficera oraz wydaniem świadectwa ukończenia szkoły podchorążych rezerwy. Przeszkolenie to odbywają absolwenci akademii medycznych. Absolwenci pozostałych szkół wyższych, z wyjątkiem wyższych szkół morskich, odbywają długotrwałe przeszkolenie wojskowe.

Z doświadczeń ostatnich wojen i konfliktów zbrojnych wynika, że wojska czysto operacyjne wykorzystywano głównie do działań agresywnych i z zasady na zewnątrz państwa. Jednak posiadający siły operacyjne nie poprzestawali tylko na nich, gdyż zawsze mieli stosowne, liczące się wojska mniej manewrowe – do tworzenia bazy obronnej dla sił operacyjnych.

---

[33] T.KACZOROWSKI, Wojskowe kształcenie studentów w Polsce, Vademecum dydaktyczno-wychowawcze nr 6, Warszawa 2001, s.54

[34] Tamże, s.55

Jednym z ważniejszych wyzwań na taki stan jest powszechność obronna, wyrażająca się głównie w masowym, a nie ograniczonym udziale ludności w przygotowaniu i działaniach obronnych. W różnych okresach historii różnie ją rozumiano i stosowano, jednak zawsze jej wykorzystanie przeciw agresji wojsk regularnych dawało nadspodziewanie dobre rezultaty.

Wobec masowego udziału ludności w przygotowaniu się do obrony żaden agresor nie jest w stanie całkowicie zniszczyć sił obrony oraz zająć i kontrolować terytorium zamieszkałego przez społeczeństwo wykazujące wolę walki z nim.

Duch i wola obrony wyrażają się w stanie powszechnej świadomości społeczeństwa, w przekonaniu o ważności i potrzebie zapewnienia bezpieczeństwa państwa przed zagrożeniem przemocą zbrojną, w gotowości do podejmowania obowiązków i świadczeń materialnych na rzecz przygotowania i prowadzenia obrony Polski. Ich odzwierciedleniem jest także utożsamianie się społeczeństwa z polityką bezpieczeństwa narodowego oraz udzielanie poparcia rządowi i siłom zbrojnym w przygotowaniu i prowadzeniu obrony.

Na szeroko rozumiane przygotowanie obronne społeczeństwa składa się:

- edukacja obronna młodego pokolenia,
- powszechny obowiązek służby wojskowej,
- szkolenie i uczestnictwo społeczeństwa w przedsięwzięciach bądź też służba w formacjach obrony cywilnej,
- przygotowanie gospodarstw domowych, zakładów pracy, organów władzy i innych instytucji do funkcjonowania w warunkach zagrożenia (militarnego i niemilitarnego – katastrof technicznych, klęsk żywiołowych i ekologicznych) oraz wojny (również w warunkach zajęcia określonego obszaru przez agresora).[35]

Obowiązkowym powinno pozostać szkolenie w ramach SPR, oczywiście z uwzględnieniem propozycji skrócenia służby wojskowej.

Chcąc pokusić się o analizę systemów szkolenia kandydatów na oficerów rezerwy można zauważyć, że tylko w latach powojennych interesowano się wprowadzeniem szkolenia wojskowego dla studentów szkół wyższych bezpośrednio w obiektach uczelni i na jej terenie.

W latach międzywojennych, na uwagę zasługuje fakt wskazania absolwentów szkół średnich i wyższych jako kandydatów do skróconej jednorocznej służby wojskowej.

---

[35] Tamże, s.61

Podobnie postąpiono w 1950 roku, gdzie ochotnicy ze średnim wykształceniem pełnili służbę wojskową skróconą do 12 miesięcy, a po pozytywnym zdaniu egzaminów byli zwalniani do rezerwy w stopniu chorążego, systemu tego zaniechano w 1951 roku.

Ważnym jest, aby na obecnej fali entuzjazmu do przeszkolenia wojskowego, szczególnie młodzieży szkół średnich z klas o profilu wojskowym, dać im takie uprawnienia, aby absolwenci mieli pewne gratyfikacje.

Gratyfikacje te z kolei winny napędzać (tak sądzę) koniunkturę na rzecz obronności państwa.

W Polsce kształcenie wojskowe studentów i absolwentów szkół wyższych jest ważną dziedziną działalności szkoleniowej Sił Zbrojnych.

Prowadzone aktualnie szkolenie oficerów rezerwy(w ramach Szkół Podchorążych Rezerwy)ma na celu głównie zaspokojenie potrzeb armii na okres wojny. W mniejszym stopniu zwraca się uwagę na społeczną rolę oficera rezerwy – człowieka wyróżniającego się w społeczeństwie swoimi walorami i tym samym pozytywnie oddziaływującego na swoje środowisko lokalne. [36]

W Polsce częstym zjawiskiem jest, że osoby na bardzo wysokich stanowiskach w administracji państwowej, a także na niższych szczeblach – zajmujące się problemami obronności – nie są oficerami rezerwy.

Obecnie w państwach należących do Unii Europejskiej istotnym warunkiem przyjęcia absolwenta wyższej uczelni do pracy (zarówno w administracji państwowej jak i w firmach prywatnych) jest posiadanie statusu oficera rezerwy lub odbycie przeszkolenia wojskowego.

Państwo winno szanować i dbać o prestiż publiczny oficera rezerwy, który dla reszty społeczeństwa powinien być wzorem, wzorem obywatela, który spełnił obowiązek obronny wobec swojej Ojczyzny.

W latach 90-tych w wielu ośrodkach akademickich rozpoczęto kształcenie dotyczące problematyki bezpieczeństwa międzynarodowego i narodowego(m.in. Uniwersytet Warszawski, Akademia Podlaska, Wyższa Szkoła Humanistyczna w Pułtusku czy Szkoła Wyższa im.Pawła Włodkowica w Płocku).

W listopadzie 1999 roku do Studium Wojskowego Wyższej Szkoły Morskiej w Szczecinie zgłosiła się grupa studentów miejscowych uczelni wyższych tworząca zalążek Stowarzyszenia Legia Akademicka.[37]

---

[36] M.KALIŃSKI, Kształcenie wojskowe studentów i absolwentów wyższych uczelni u progu XXI wieku, Vademecum dydaktyczno-wychowawcze nr 7, Warszawa 2001, s.66

[37] P.ZEGAN, Wojskowe kształcenie studentów uczelni szczecińskich, Vademecum dydaktyczno-wychowawcze nr 6, Warszawa 2001, s.80

I tak w marcu 2000r. w Wyższej Szkole Morskiej w Szczecinie zapoczątkowano ochotnicze wojskowe szkolenie studentów, wykorzystując bazę istniejącego tam Studium Wojskowego.

Podstawowym założeniem programowym Legii Akademickiej jest: w szkoleniach wojskowych udział biorą tylko ochotnicy po pozytywnym zdaniu egzaminów, rozmowach kwalifikacyjnych i zaliczeniu testu sprawności fizycznej.

Tworzony od stycznia 2000 roku system Obrony Terytorialnej będzie potrzebował w najbliższym czasie dopływu nowych kadr kandydatów na oficerów rezerwy.

Celem szkolenia w specjalności Obrona Terytorialna jest przygotowanie studentów do pełnienia funkcji dowódcy plutonu OT.

Zadaniem wojsk Obrony Terytorialnej jest wsparcie działania wojsk operacyjnych. Jednym z działań je realizującym będzie wykonywanie zadań wynikających z obowiązków państwa – gospodarza (HNS).
Aby sprostać wymaganiom członkowskim w NATO w szczególności roli wojsk OT, opracowano program szkolenia wojskowego studentów. Składa się on z czterech głównych działów:

1. dział ogólny obejmujący: wybrane problemy wychowania obywatelskiego, rozpoznanie i armie obce, zagadnienia bezpieczeństwa międzynarodowego i etykę;
2. dział kierunkowy obejmujący: regulaminy wojskowe, taktykę, szkolenie strzeleckie, łączność, powszechną obronę przeciwlotniczą, szkolenie inżynieryjno-saperskie, obronę przeciwchemiczną i terenoznawstwo;
3. dział specjalistyczny obejmujący: obronę terytorialną, ratownictwo, ochronę i obronę obiektów;
4. dział szkolenia logistycznego obejmujący: szkolenie sanitarne oraz ochronę środowiska i profilaktykę pożarową.[38]

Przy konstruowaniu Programu Szkolenia korzystano oczywiście z metodyki szkolenia pododdziałów wojsk Obrony Terytorialnej.

Dotychczasowy model kształcenia wojskowego wyczerpał swoje możliwości kreowania kadr dla potrzeb Sił Zbrojnych. Aktualne kształcenie kadr służby stałej jest kosztowne i ma charakter zamknięty. Nie funkcjonuje przepływ kadr pomiędzy wojskiem a gospodarką narodową. Ponadto kadra rezerwy krytycznie ocenia obecne szkolenie rezerw osobowych, podkreślając jego uciążliwość i wpływ na zahamowanie kariery zawodowej.

---

[38] M.KALIŃSKI, Kształcenie wojskowe studentów i absolwentów wyższych uczelni u progu XXI wieku, Vademecum dydaktyczno-wychowawcze nr 7, Warszawa 2001, s.70

System edukacji obronnej młodzieży akademickiej wciąż jeszcze się kształtuje, większość jego elementów znajduje się w fazie eksperymentów.

Nie mniej jednak eksperyment przeszkolenia wojskowego studentów w trakcie studiów prowadzony w Studium Wojskowym Wyższej Szkoły Morskiej w Szczecinie, wydaje się, zdaje egzamin. Do oceny jego efektywności można przyjmować wiele różnych wskaźników, ale najbardziej wiarygodnym jest wytrwałość, zapał, ale przede wszystkim chęć młodzieży studenckiej.

Rozpoczęcie zajęć w Studium Wojskowym WSM w Szczecinie, w ramach eksperymentu z zakresu edukacji obronnej młodzieży akademickiej ma duże znaczenie w kontekście restrukturyzacji armii i działań zmierzających do zbudowania nowego systemu pozyskiwania kandydatów do służby kontraktowej.

Ma także znaczenie dla całego procesu kierowania obronnością państwa, który to proces spoczywa na „barkach" administracji państwowej i samorządowej. Sprostanie wyzwaniom, jakie wynikają z udziału w kierowaniu obronnością państwa skłania do ciągłego doskonalenia i zdobywania wiedzy. Jednak nie wszyscy urzędnicy czerpią wystarczającą motywację i chęć i nie wszyscy prezentują właściwe poglądy w sferze obronności.

Lukę w tej materii z powodzeniem „łatają" kursy z zakresu obronności prowadzone w AON. Sytuacja byłaby jeszcze korzystniejsza, gdyby 100% studentów (przyszłych pracowników administracji samorządowej) objąć szkoleniem obronnym.

ROZDZIAŁ VI
SYSTEM EDUKACJI OBRONNEJ MŁODZIEŻY III RP. BILANS – OCENA.

1.Szkolenie obronne młodzieży w III RP – reforma systemu edukacji.

Pojęcie przysposobienia wojskowego funkcjonowało w Polsce od 1921 do 1939 roku jako przygotowanie do służby wojskowej młodzieży szkolnej, przedpoborowej pozaszkolnej, rezerwistów oraz kobiet i prowadzone było w szkołach i niektórych instytucjach społeczno-obronnych. Od 1967 roku na mocy *Ustawy o powszechnym obowiązku obrony* przygotowanie młodzieży realizowane było w ramach przysposobienia obronnego zajmującego się głównie zagadnieniami ochrony ludności i ratownictwa.[1]

Funkcjonujące w dzisiejszych czasach przysposobienie wojskowe polega na objęciu prowojskowo zorientowanej młodzieży odpowiednio wcześniejszym dobrowolnym szkoleniem wojskowym w celu przygotowania jak największej liczby osób gotowych do pełnienia służby wojskowej.

Znaczna część szkolenia wojskowego przeniesiona zostaje do okresu przed wcieleniem do wojska i realizowana jest w trakcie nauki i studiów. I tak chyba winno wyglądać współczesne wychowanie młodego pokolenia, powinno zmierzać ku wychowaniu dla bezpieczeństwa. Wychowanie dla bezpieczeństwa jest ściśle powiązane z wychowaniem obronnym[2] , które realizowane jest w powszechnym systemie kształcenia i wychowania młodzieży szkolnej. Takie rozwiązanie powoduje pozytywną zmianę nastawienia młodzieży do obowiązku służby wojskowej oraz poprawę atmosfery jej odbywania. Wcześniejsze rozpoczęcie z młodzieżą systematycznej pracy powinno również skutkować poprawą wyników szkolenia wojskowego.

Założenia programowe przysposobienia wojskowego obejmują dwa stopnie szkolenia:

· stopień I realizowany w szkole średniej (aktualnie w liceach i technikach, w przyszłości w liceach profilowanych, zbudowany jest na bazie programu szkolenia dowódców drużyn Obrony Terytorialnej i umożliwia przygotowanie przyszłego podoficera rezerwy zgodnie z wymogami obowiązującymi w wojsku);

---

[1] S.WOŹNIAK, Przysposobienie wojskowe młodzieży szkolnej i akademickiej jako instrument budowy kadr dowódczych rezerwy dla OT. Budowa Nowego Systemu Edukacji Obronnej Młodzieży, Warszawa 1999, s.14

[2] J.KUNIKOWSKI, Wiedza obronna. Wybrane problemy edukacji dla bezpieczeństwa, „Biblioteczka Edukacji Obronnej" nr 4, Warszawa 2000, s.162

· stopień II przysposobienia wojskowego realizowany będzie podczas studiów w akademiach i szkołach wyższych w oparciu o znowelizowane programy Szkół Podchorążych Rezerwy (umożliwia on przygotowanie oficerów w różnych specjalnościach wojskowych zgodnych z kierunkiem studiów w uczelni cywilnej oraz zapotrzebowaniem Sił Zbrojnych RP).[3]

Przysposobienie wojskowe I stopnia realizowane będzie w trzyletnim okresie szkolenia, zgodnym z czasem nauki w przyszłych liceach profilowanych według następujących założeń:

· program szkolenia obejmuje 100 dni szkoleniowych (po 6 godzin lekcyjnych dziennie - w sumie 600 godzin) oraz dodatkowo 80 dni obozów poligonowych) letnich i zimowych;

· program realizowany jest w wyznaczonym planem tygodniowym dniu tak zwanym "dniu wojskowym" z następującym podziałem w poszczególnych latach:

- w I i II klasie - po 36 dni nauki oraz obozy - zimowe (10-dniowe w czasie ferii) i letnie (20-dniowe w czasie wakacji);
- w III klasie - 28 dni nauki (w związku z egzaminem maturalnym) oraz obozy - zimowy (10-dniowy w czasie ferii) i letni (10-dniowy egzaminacyjny - po egzaminach maturalnych i kwalifikacyjnych na studia);

· przedmioty przysposobienia wojskowego są zgodne z programem szkolenia wojsk i obejmują następujące działy szkolenia:

- podstawy wychowania obywatelskiego i wojskowego;
- szkolenie bojowe;
- szkolenie logistyczne;
- metodykę szkolenia;[4]

Trwające prace nad budowaniem nowego systemu edukacji obronnej młodzieży wynikają z przesłanek :

- społecznych – wprowadzane rozwiązania mają być atrakcyjną ofertą dla młodzieży odbycia przeszkolenia wojskowego w przyjaznym i znanym otoczeniu (w gronie znajomych, sąsiadów, kolegów ze szkoły);
- politycznych – postulowane rozwiązania mogą stanowić wydajne narzędzie kształtowania świadomości obywatelskiej młodzieży, postaw patriotyzmu oraz troski o bezpieczeństwo narodowe. Sprzyja powstawaniu społecznego zaplecza obronności;

---

[3] S.WOŹNIAK, Przysposobienie wojskowe młodzieży szkolnej i akademickiej jako instrument budowy kadr dowódczych rezerwy dla OT. Budowa Nowego Systemu Edukacji Obronnej Młodzieży, Warszawa 1999, s.15

[4] Tamże, s.15

- ekonomicznych – proponowane rozwiązania mogą być skutecznym elementem prowadzącym do zwiększania ilości przeszkolonej wojskowo młodzieży, bez podwyższania nakładów na szkolenie;
- strukturalno – organizacyjnych – wprowadzane rozwiązania stwarzają m.in. warunki do selekcji kandydatów dla potrzeb sił zbrojnych (możliwość dokonania wstępnej selekcji młodych ludzi aspirujących do związania swojej kariery zawodowej z wojskiem);
- militarnych – wdrażane rozwiązania pozwalają na przygotowanie systemowych rozwiązań w zakresie ochotniczego szkolenia rezerw osobowych, zwłaszcza w warunkach pomniejszającej się liczebnie armii. [5]

Wytyczone cele szkolenia, jego tematyka i zakres wiedzy i umiejętności uczniów są zgodne z obowiązującymi wymogami zawartymi w programie szkolenia dowódców drużyn w okresie podstawowym i specjalistycznym.

Szkolenie w ramach obozów (zajęć) poligonowych ma za zadanie sprawdzenie wiedzy i umiejętności uczniów, uzupełnianie jej i doskonalenie oraz realizację tematyki szkoleniowej, której w efektywny sposób nie można zrealizować w miejscowości (garnizonie) lub jednostce wojskowej (patronackiej) opiekującej się szkołą.

W 1998 roku Ministerstwo Edukacji Narodowej i Ministerstwo Obrony Narodowej rozpoczęły wspólne prace programowe nad nowym systemem edukacji obronnej młodzieży szkół ponadpodstawowych (załącznik nr 12). W ramach tego współdziałania przygotowano i uruchomiono w Liceum Ogólnokształcącym w Tucholi eksperymentalną klasę o profilu przysposobienia wojskowego. W roku szkolnym 1999/2000 rozpoczęła się druga faza tego eksperymentu – rozszerzenie na inne szkoły średnie. Resorty Edukacji i Obrony Narodowej postanowiły uruchomić po jednej klasie o profilu przysposobienia wojskowego w każdym z nowych województw, jako klasy wzorcowej dla dalszego rozszerzania programu w tym województwie. Obecnie działa kilkadziesiąt takich klas (załącznik nr 13).

W drugiej fazie eksperymentu zaczęto się także zastanawiać nad wdrażaniem przysposobienia obronnego II stopnia jak wcześniej wspomniałem realizowanego w szkołach wyższych i akademiach. Tam koniecznym wydaje się najpierw:

· opracowanie spójnego programu szkolenia młodzieży szkolnej i akademickiej oraz wariantowych rozwiązań jego realizacji;

---

[5] M.KALIŃSKI, Edukacja obronna młodzieży szkolnej u progu XXI wieku, Vademecum dydaktyczno-wychowawcze, Warszawa 2001, s.86

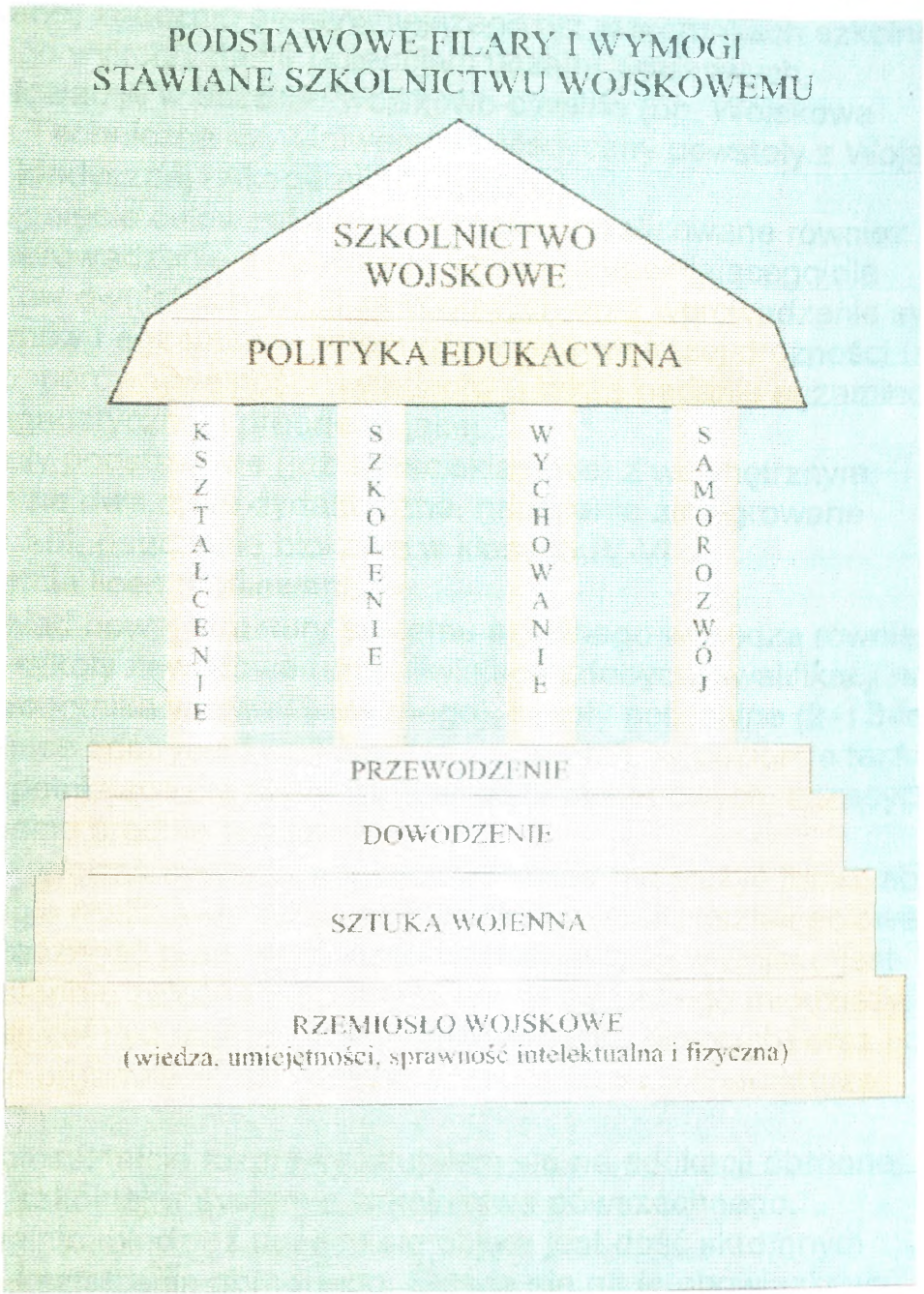
· opracowanie programu szkolenia nauczycieli pełniących obowiązki instruktorów przysposobienia wojskowego w szkołach średnich (liceach profilowanych);
· zorganizowanie i uruchomienie systemu kształcenia nauczycieli przysposobienia wojskowego;
·opracowanie programu szkolenia oficerów specjalistycznie przygotowanych do prowadzenia przysposobienia wojskowego w szkołach wyższych i akademiach;
· zorganizowanie szkolenia oficerów wytypowanych do współpracy z tworzoną Legią Akademicką i realizacji zajęć przysposobienia wojskowego ze studentami;
· stworzenie czytelnego i przejrzystego mechanizmu finansowania szkolenia w ramach przysposobienia wojskowego;
· stworzenie przejrzystych ram prawnych do funkcjonowania młodzieżowych organizacji proobronnych (STRZELEC, SOKÓŁ, LEGIA AKADEMICKA itp.)

W założeniach do *Reformy systemu edukacji* (MEN,styczeń 1998 r.) przyjęto, że kompleksowa reforma całej polskiej edukacji powinna doprowadzić do:
-upowszechnienia kształcenia na poziomie średnim oraz wyraźnego wzrostu liczby podejmujących studia wyższe;
· zwiększenia i wyrównania szans dostępu do edukacji na wszystkich jej poziomach;
· przywrócenia właściwych proporcji między przekazem wiadomości, kształtowaniem umiejętności a troską o rozwój osobowości;
· zwiększenia autonomii szkoły;
· promowania jakości pracy nauczyciela poprzez ścieżki oceniania i zróżnicowanie na odpowiednim poziomie płac;
· poprawy sytuacji finansowej edukacji poprzez wzrost nakładów budżetowych, jak i dochody własne szkół;
· związania szkoły z rodziną i społecznością lokalną. [6]

Zapoczątkowana reforma systemu edukacji wynikała głównie z pilnej potrzeby sprostania wyzwaniom wynikającym z integracji z Unią Europejską oraz konieczności zmian wynikających z reformy ustrojowej państwa.

---

[6] P.SIENKIEWICZ, Szkolnictwo wojskowe w systemie edukacji narodowej, Budowa Nowego Systemu Edukacji Obronnej Młodzieży, Warszawa 1999, s.24

Rys.1 Podstawowe filary i wymogi stawiane szkolnictwu wojskowemu.

Rysunek opracowano na podstawie: Budowa nowego systemu edukacji obronnej młodzieży, Warszawa 1999, załącznik 11.

Zapoczątkowana reforma zrodziła projekty (zresztą częściowo zrealizowane) znacznie efektywniejszego niż w warunkach szkolnictwa resortowego wykorzystania potencjału uczelni wojskowych, przekształcając je w uczelnie wojskowo-cywilne (np. Wojskowa Akademia Techniczna czy Uniwersytet Medyczny powstały z Wojskowej Akademii Medycznej i Akademii Medycznej).

Osiągnięcie celów reformy ma zostać zrealizowane również poprzez wprowadzenie dwuletniego liceum uzupełniającego dla absolwentów dwuletnich szkół zawodowych oraz wprowadzenie systemu sprawdzianów i egzaminów celem uzyskania większej drożności ustroju szkolnego, porównywalności świadectw a także nadanie egzaminom funkcji diagnostycznej i preorientującej. [7]

Szkoły podstawowe (już sześcioklasowe) z wewnętrznym podziałem na dwa cykle dydaktyczne, nauczanie zintegrowane w klasach I-III, nauczanie blokowe w klasach IV-VI oraz trzyletnie licea profilowane.

W skład nowej struktury systemu szkolnego wchodzą również dwuletnie szkoły zawodowe (umożliwiające zdobycie kwalifikacji na poziomie robotnika wykwalifikowanego), szkoły policealne (2- i 3-letnie umożliwiające zdobycie kwalifikacji zawodowych na poziomie technika) i licea uzupełniające dla absolwentów szkół zawodowych, chcących uzyskać pełne średnie wykształcenie.

Cała reforma systemu edukacji w Polsce ma służyć temu, aby szkoła mogła realizować swoje cele wychowawcze i kształceniowe.

Skuteczność pracy społeczno-wychowawczej w wojsku jest w dużym stopniu zależna od przygotowania obronnego młodzieży. Generalnie, cel jest realizowany (w różnego typu szkołach) oraz poprzez działalność organizacji i stowarzyszeń, zwłaszcza o charakterze proobronnym.

W całokształcie rozprawy skupiłem się na edukacji obronnej młodzieży szkolnej w systemie szkolnictwa powszechnego.

Aktualnie młodzież ucząca się objęta jest dość skromnym wymiarem kształcenia obronnego. Składa się na to obowiązkowa realizacja przedmiotu *Przysposobienie Obronne* przez młodzież szkół ponadpodstawowych w wymiarze 76 godzin w ciągu 2 lat nauki. W szkołach wyższych zagadnienia dotyczące edukacji obronnej realizowane są w szkołach morskich oraz akademiach medycznych.

Znaczące zmiany w kształceniu obronnym młodzieży szkolnej wprowadziła reforma systemu edukacji od 1 września 1991roku. Istota tych zmian polega m.in. na:

---

[7] W.WYSOCKI, Reforma systemu edukacji, Budowa Nowego Systemu Edukacji Obrony Młodzieży, Warszawa 1999, s. 72

-objęciu edukacją obronną młodzieży szkół podstawowych (elementy ratownictwa i obrony cywilnej:
a) I - III kl. - 10 tematów (proponowany przydział godzin - 16) w ramach kształcenia zintegrowanego;
b) IV - VI kl. - propozycje 22 godzin w blokach tematycznych i ścieżce edukacyjnej - edukacja prozdrowotna.[8]
- Wprowadzenie ścieżki edukacyjnej - obrona cywilna - w gimnazjum, której treści włączone zostały do 6 przedmiotów (z propozycją 23 godzin -3 lata) lub w formie poszerzonej ścieżki edukacyjnej Obrona Cywilna wzbogaconej o blok tematyczny Ratownictwo (razem 30 godzin);[9]
- Uwzględnienie edukacji obronnej w liceum profilowanym (1 godz. tyg. w II kl.).

Analiza strukturalna i tematyczna tej edukacji wskazuje, że jest ona zorientowana przede wszystkim na kształtowanie umiejętności uczniów w zakresie ratownictwa i obrony cywilnej. Edukacja ta ma zapewnić opanowanie przez młodzież niezbędnych wiadomości i umiejętności w zakresie ratowania zdrowia i życia ludzkiego.

Doceniając wagę tego zagadnienia należy jednak uzmysłowić ogółowi, że od edukacji obronnej w szkole oczekuje się również, aby sprzyjała kształtowaniu względnie trwałego poczucia współodpowiedzialności młodzieży za bezpieczeństwo Ojczyzny.

Aby osiągnąć ten cel, niezbędne wydaje się poszerzenie oferty organizacyjnej edukacji obronnej młodzieży szkolnej m.in. o różne formy przysposobienia wojskowego. Nie chodzi tu o militaryzację szkoły, ale o stworzenie warunków do dobrowolnego wzbogacania wiedzy i umiejętności uczniów w zakresie praktycznych umiejętności żołnierskich.

Przykładem takiej oferty dla młodzieży jest realizacja wspomnianego wcześniej eksperymentu z klasami o profilu przysposobienia wojskowego. Celem tego eksperymentu jest wypracowanie nowego, racjonalnego systemu szkolenia wojskowego młodzieży szkół średnich, pozwalającego na pozyskanie dla Sił Zbrojnych RP podoficerów przy jednoczesnym uzyskaniu dużych oszczędności budżetowych i zachowaniu wysokich standardów tego szkolenia. Ponadto zakłada się, że eksperyment pozwoli na sprawdzenie możliwości współdziałania wojewódzkich władz oświatowych (Kuratorium) i organów wojskowych (Wojewódzki Sztab Wojskowy) z samorządem terytorialnym (Starostwa Powiatowe) oraz społecznościami lokalnymi w zakresie przygotowania terytorialnych

[8] H.RUSEK, Szkolenie obronne młodzieży, Budowa Nowego Systemu Edukacji Obrony Młodzieży, Warszawa 1999, s. 74
[9] MINISTERSTWO EDUKACJI NARODOWEJ, Program Nauczania Dla Szkół Gimnazjalnych – Ścieżka Edukacyjna Obrona Cywilna, Warszawa 1999, s.7

rezerw osobowych. W tychże szkołach, w ramach zajęć młodzież (uczniowie, którzy zgłosili akces do takiej klasy) zapoznaje się z wybraną wiedzą z taktyki, terenoznawstwa, logistyki, szkolenia strzeleckiego, tradycjami orężnymi wojska, symboliką wojskową itp. Program jest realizowany w ciągu 3 lat i obejmuje 600 godzin. W trakcie nauki przewidziano także realizację obozów letnich i zimowych w okresie ferii i wakacji. Przy konstrukcji programu skorzystano na pewno z doświadczeń LW, ukierunkowując zainteresowania młodzieży ku celom obronnym. Szkolenie to prowadzone jest przy pełnej realizacji programu przedmiotów ogólnych.

Wstępne doświadczenia eksperymentu są obiecujące. Wdrożenie go na szerszą skalę wymaga jednak szeregu regulacji prawno-organizacyjnych i finansowych, m.in. w zakresie powinności sił zbrojnych wobec młodzieży tych klas (instruktorzy, baza poligonowa, umundurowanie, określenie ich kwalifikacji i uprawnień wojskowych).

Inną propozycją zgłaszaną przez szkoły jest wojskowe profilowanie zawodowe. Istota jego polega na tym, że przy wykorzystaniu bazy i kadry dydaktycznej szkoły, zwłaszcza szkół zawodowych (samochodowe, łączności, budowlane itp.) możliwe jest przygotowanie specjalistów dla potrzeb różnego rodzaju służb w wojsku.

Realizacja tych i innych form kształcenia proobronnego młodzieży wychodzi naprzeciw idei budowy nowego systemu obronnego państwa. Istotą jego jest m.in. reforma armii (w tym skrócenie zasadniczej służby wojskowej, budowa OT, szkolenie rezerw itp.).

Z przedstawionych propozycji wynika, że wszystkie elementy edukacji dla bezpieczeństwa, za wyjątkiem przysposobienia wojskowego, będą realizowane w sposób powszechny, tzn. w stosunku do każdego ucznia. Natomiast przysposobienie wojskowe będące elementem specjalistycznego (prozawodowego) przygotowania adresowane będzie do uczniów klas profilowanych wojskowo.

Sposób usytuowania edukacji dla bezpieczeństwa w systemie oświaty spowodował, że przestało to być zadaniem jednego wyspecjalizowanego nauczyciela, a stało się systemem działalności dydaktyczno-wychowawczej szkoły realizowanej we współpracy z rodzicami i instytucjami (organizacjami) z jej najbliższego otoczenia.

Rozwiązania systemowe, jakie wprowadziła reforma oświaty nie tylko umożliwiają, ale wręcz obligują do postawienia sprawy w ten sposób. Dyrektor tworząc szkolny zestaw programów nauczania i program wychowawczy szkoły musi zaplanować zadania z dziedziny edukacji dla bezpieczeństwa stosownie do założeń programowych określonych przez MEN oraz do potrzeb i możliwości ucznia, oraz odpowiednio do danego środowiska, w jakim dziecko się wychowuje i rozwija, uwzględniając głównie lokalne zagrożenia dla

bezpieczeństwa. Konkretne treści nauczania i wychowawcze mogą być przypisywane do poszczególnych zajęć edukacyjnych, prowadzonych przez różnych nauczycieli na danym etapie kształcenia, mogą być również wyodrębniane do przeprowadzenia przez jednego nauczyciela (głównie na poziomie gimnazjum). Sposób i formy realizacji programu mogą być różne. Istotne jest, aby na danym etapie tworzyły spójną, przemyślaną całość. [10](Powyższe to założenia, zresztą w mojej ocenie bardzo dobre, ale dzisiaj już możemy powiedzieć, że gorzej z realizacją wytyczonych celów).

Ponadto wydaje mi się, że współczesna szkoła powinna w tym procesie przejąć część zadań dotyczących wstępnego przygotowania młodzieży do spełniania powinności obronnych. I odwrotnie - wojsko będzie coraz bardziej postrzegane jako atrakcyjny pracodawca. Niezbędne jest racjonalne powiązanie indywidualnych zainteresowań młodzieży, wymogów szkoły i potrzeb obronności.
W świadomości społeczeństwa polskiego utarło się przekonanie, że obronność państwa to domena wojska i wojskowych. Z tej racji też przeciętny obywatel wyraża oczekiwanie, iż armia będzie w stanie przeciwstawiać się różnorodnym zagrożeniom w sferze obronności .[11]

Do zmiany takiego nastawienia do obowiązku obronnego może się przyczynić poprawa stanu świadomości obronnej społeczeństwa. Na ów stan świadomości obronnej wpływa m.in. edukacja obronna, świadomość państwowa i narodowa oraz stereotypy społeczne.

Służba (praca) w wojsku, mimo prestiżu, jakim się nadal cieszy zarówno w społeczeństwie jak i wśród samych wojskowych, stale traci na swej atrakcyjności, i jak się wydaje powoli przestaje być nośnikiem wartości dających mu jakąkolwiek uprzywilejowaną pozycję wśród innych zawodów. Wpływ na to ma, często złudne, społeczne poczucie bezpieczeństwa, spowodowane długim okresem pokoju, a także siłą nowych sojuszy wojskowych.

Aby ten stan pozornej świadomości społecznej zmienić wydaje się, że najwięcej do zrobienia mamy w kwestii edukacji obronnej- potrzeby są ogromne. Przekonują o tym chociażby podstawy programowe opracowane dla poszczególnych etapów kształcenia w nowej zreformowanej szkole: treści dotychczas przekazywane w ramach przysposobienia obronnego ulegają ograniczeniu, to zaś, co pozostało - rozbiciu i włączeniu do różnych przedmiotów.

Wyodrębniona jako przedmiot edukacja obronna w żadnym z programów edukacyjnych nie występuje, namiastkę zaś stanowi

---

[10] M.KALIŃSKI, Edukacja obronna młodzieży szkolnej u progu XXI wieku, Vademecum dydaktyczno-wychowawcze, Warszawa 2001, s.90

[11] R.STĘPIEŃ, Współczesny i przyszły kształt wychowania obronnego młodzieży. Materiały z konferencji naukowej zorganizowanej w AON w dniu 19.11.1998 r., Warszawa 1999, s. 66.

wychowanie patriotyczne i obywatelskie, stanowiące dziedzinę, której nie można przypisać tylko do jednego przedmiotu[12], w niewielkim stopniu spełniające postulat wychowania dla bezpieczeństwa i obronności oraz wychowanie prozdrowotne, także usytuowane na tzw. ścieżce między przedmiotowej, zawierającej elementy obrony cywilnej. To w szkole podstawowej. W gimnazjum, w ramach tej samej ścieżki międzyprzedmiotowej wyróżniono oprócz wychowania prozdrowotnego także obronę cywilną - podobnie jak poprzednio nie wpływające na kształtowanie świadomości obronnej dzieci i młodzieży.

W liceum profilowanym znalazło się miejsce na obronę cywilną, służącą zdobyciu przez młodzież umiejętności praktycznych umożliwiających wykorzystanie poznanych metod ratowania zdrowia i życia ludzkiego [13]. Powolnemu spychaniu przysposobienia obronnego (PO) na margines kształcenia w systemie oświaty sprzyja brak kompetentnych nauczycieli, niski poziom bazy materiałowo-technicznej. Strzelectwo zaliczono do zajęć fakultatywnych realizowanych często w dni wolne od zajęć i za pieniądze uczniów, ponieważ brak pieniędzy na amunicję. Sytuację ratują jedynie specjalistyczne obozy szkoleniowo-wypoczynkowe i zawody sportowo-obronne, cieszące się wśród młodzieży dużą popularnością.

Dotychczasowe lekcje przysposobienia obronnego, prowadzone często przez niewykwalifikowaną kadrę, rzadko z zastosowaniem odpowiedniego sprzętu i pomocy naukowych, nie spełniały pokładanych nadziei, a poza tym jak oceniają te zajęcia uczniowie - były tylko dodatkiem do podniesienia "średniej" z przedmiotów.

W nowym systemie edukacji obronnej najpierw trzeba przygotować kadrę, która właściwie poprowadziłaby te lekcje, a następnie zadbać o nowoczesne wyposażenie pracowni przysposobienia obronnego. Z tym wiążą się oczywiście koszty.

Wychowanie patriotyczne powinno być realizowane w każdej rodzinie od najmłodszych lat dziecka, w ramach wychowania ogólnego. A problemy wojska i obronności nie powinny być ukazywane w atmosferze sensacji, tendencyjnie i bez koniecznej kompetencji. Brak wiedzy o problemach obronności nie przeszkadza nikomu w byciu specjalistą od tych spraw stąd trudno mówić o rzetelnym informowaniu społeczeństwa o nich.

Media kształtując wizerunek obronności zapominają o swej edukacyjnej roli, przeto trudno się dziwić małemu zaangażowaniu społeczeństwa w działalność na rzecz podnoszenia sprawności obronnej państwa, niskiej świadomości obronnej, a także brakowi świadomości

---

[12] Reforma systemu oświaty (Projekt), MEN, Warszawa 1998, s.123

[13] Tamże, s.163

społeczeństwa w sprawowaniu cywilnej kontroli nad wojskiem i obronnością.

W świadomości społecznej obronność kojarzona jest głównie, a może nawet wyłącznie z armią. To tylko ona - zdaniem przeciętnego obywatela odpowiedzialna jest za obronę granic zewnętrznych naszego państwa. O tym, że jest to błędny pogląd przekonywać nie muszę, bo - oczywiście upraszczając problem - obronność to stan gospodarki, polityka państwa i wreszcie świadomość społeczna.

Niestety w latach 90- tych media w sposób „doskonały" obrzydziły istotę obronności, ukazując jedno z jej istotnych ogniw, tj. armię w sposób karykaturalnie zniekształcony. Hitem ostatniej dekady - zabrzmiało to być może ironicznie okazał się nie tylko bolesny, ale również niełatwy w rozwiązaniu problem fali. Doczekał się on nawet wersji fabularnej w postaci filmu pt. Samowolka czy Kroll.

Paradoks w naszym kraju polega na tym, iż wojsko cieszy się szacunkiem w społeczeństwie, ale spełnić konstytucyjny obowiązek chce niewielu. Nawet władza ustawodawcza i wykonawcza swoiście pojmuje ten problem, zwłaszcza jeżeli w grę wchodzą wydatki to i zapał wielu prominentów jakby słabnie, bo przecież jest tyle innych pilnych potrzeb.

Dorośli ludzie, którzy często w młodości skrzętnie omijali koszary i zrobili wiele, aby do nich nie trafić, szukają w organizacjach paramilitarnych dreszczyku emocji. Kontakt z wojskiem okazuje się mieć charakter zabawowy. Nic więc dziwnego, że przy takim rozumieniu zagadnień obronności tworzy się mit, że z wojska najlepsza jest kompania honorowa, orkiestra wojskowa i grochówka serwowana przy każdej nadarzającej się okazji. W potocznym wyobrażeniu, jak wcześniej wspomniałem wojsko to nadal w społecznym odczuciu często jedynie strata czasu i zdrowia.[14]

W kontekście tych moich rozważań twierdzę, iż w procesie kształtowania świadomości proobronnej konieczna jest praca u podstaw. Istotna rola w tym dziele przypaść powinna mediom. Prasa, radio, telewizja, a ostatnio internet w procesie kształtowania osobowości człowieka początku XXI wieku spełniają istotną rolę. I dlatego od nich w głównej mierze zależeć będzie stan świadomości naszego społeczeństwa.

W wojsku tak jak w każdej porządnej firmie (instytucji), po to aby ludzie podejmowali pracę w charakterze żołnierzy zawodowych ważne są trzy elementy: stabilność firmy, dość dobre wynagrodzenie i system szkolenia, który obecnie odgrywa w firmach coraz większą rolę.

---

[14] R.WIŚNIEWSKI, Młodzież a wojsko – mity a rzeczywistość, Wychowanie na co dzień, nr 7-8, Toruń 1999, s.24

Współcześnie żeby być pracodawcą z prawdziwego zdarzenia, należy mieć dobrze opracowane systemy: rekrutacji, szkoleń i doskonalenia zawodowego pracowników.

Ponadto wojsko powinno mieć możliwość wyboru ludzi z takimi predyspozycjami, które ułatwią im szybkie wyszkolenie w przydatnych armii specjalnościach.

Duże zainteresowanie w szkołach średnich profilem wojskowym wynika z tego, że w coraz większej mierze wojsko postrzegane jest przez młodzież jako potencjalny pracodawca. Gdy ma się 18 lat, zaczyna się już dostrzegać różne aspekty dorosłego życia: możliwość zdobycia mieszkania, usamodzielnienia się, wysokość zarobków po podjęciu pracy itp. Nie pozostaje się na etapie entuzjastycznego podejścia do przygody z mundurem zaczyna się już poważnie myśleć o przyszłości. Specjalistyczna oferta - jaką jest praca w wojsku musi być obwarowana szeregiem warunków wstępnych, niezbędnych do spełnienia przez potencjalnego kandydata. Są to m.in. warunki fizyczne, predyspozycje psychiczne i poziom wykształcenia. Z ofertą wojskową musi iść w parze gwarancja racjonalnego wykorzystania środków finansowych przeznaczonych na prowojskowe i specjalistyczne wykształcenie młodego człowieka.

ZAKOŃCZENIE

Coraz bardziej w nasze życie wkracza nowa cywilizacja, zmiany w pracy, nowa gospodarka, nowe konflikty polityczne, społeczne, a przede wszystkim zupełnie odmienna świadomość.

Zmiana pojmowania obywatelskich cnót w demokracji jest również wyzwaniem dla sfery edukacyjnej w zakresie bezpieczeństwa. Skoro zmieniają się stosunki społeczne, wzorce zachowań, kariery, życia, to również wzorce edukacyjne muszą odpowiadać nowym uwarunkowaniom. Stan obecny edukacji obronnej można postrzegać w relacji do zmieniających się postaw społecznych, szczególnie młodego pokolenia, wobec państwa, narodu, patriotyzmu, tradycji.

Problemy obronności, bezpieczeństwa kraju i obywateli należą od wieków do fundamentalnych problemów społecznych. Ich wymiernym efektem jest trwanie państw i narodów oraz doskonalenie życia społecznego i obywateli. Jest to również zasadniczy powód, by dziś i w przyszłości przygotowanie obronne społeczeństwa traktować w sposób szczególny.

Uwarunkowania występujących i realnych zagrożeń oraz doskonalenie współczesnej obronności kraju czynią z przygotowania obronnego społeczeństwa sprawę najwyższej rangi. Wpisuje się tu również współdziałanie między siłami układu militarnego i pozamilitarnego oraz dobre ich funkcjonowanie. Poza tym, w każdym państwie przywiązuje się dziś bardzo dużą uwagę do szkolenia na wypadek ewentualnych działań oraz utrzymywania rozwiniętego, sprawnie funkcjonującego systemu obrony kraju, jako ważnego elementu zabezpieczającego na każdą ewentualność.

We współczesnym społeczeństwie i funkcjonującym obecnie systemie edukacji dokonują się zmiany, których celem jest między innymi podnoszenie wykształcenia społeczeństwa do pożądanego poziomu. Wśród przyczyn i celów zmian odnotowuje się również zainteresowanie wykształceniem ogólnym oraz problemem świadomości obronnej człowieka, co ma głębokie uzasadnienie społeczne i indywidualne. Ze społecznego punktu widzenia nader ważne stają się dziś te zagadnienia, które dotyczą nie tylko ogólnych wartości, odnoszących się do natury świata, ewentualnych zagrożeń, lecz przede wszystkim współczesnej jego interpretacji i właściwego postępowania ludzi.

Jednym z istotnych problemów współczesnej edukacji obronnej jest umiejętność formułowania celów, które byłyby społecznie oceniane jako istotne. Rzecz bowiem nie w tym, by wyposażać obywateli w wiedzę i umiejętności niezbędne do przeciwdziałania jak największej liczbie

zagrożeń, a w tym, aby koncentrować wysiłek edukacyjny na przygotowaniu do ochrony przed tymi zagrożeniami.[1]

Istotnym komponentem edukacji dla bezpieczeństwa jest wiedza obronna, która pozwala na kształtowanie świadomości patriotyczno-obronnej młodzieży, przysposobienie do obrony ojczyzny, a także doskonalenie jej umiejętności w zakresie bezpieczeństwa personalnego i strukturalnego.[2]

We współczesnym systemie edukacji narodowej, przysposobieniu obronnemu i wychowaniu obronnemu poświęca się coraz więcej uwagi. Bezpośrednim tego powodem jest to, że edukacja realizowana w systemie oświaty nie przygotowuje wprost społeczeństwa i młodzieży do skutecznych działań i zachowań w sferze obronności.

Każdemu społeczeństwu winno zależeć na zamierzonym i celowym oddziaływaniu wychowawczym, którego efektem byłoby należyte wychowanie, przygotowanie zawodowe i obronne własnej młodzieży. Jest to zresztą najbardziej efektywny sposób. Odnosi się to również do konieczności i potrzeby przygotowania na okoliczność racjonalnych zachowań w przypadku różnorodnych zagrożeń w czasie pokoju. Z drugiej strony w trakcie precyzowania zadań programowych i przedmiotowych znajduje się wskazanie merytoryczne dotyczące działań szkoły, a także innych instytucji wychowawczych, których poczynania mieszczą się w ramach edukacji obronnej, dla bezpieczeństwa i kształcenia obronnego.

Kształcenie obronne w systemie oświatowym będzie miało nadal szczególną rolę. Odwołując się bowiem do naszych narodowych doświadczeń można powiedzieć, że przygotowanie obronne młodzieży w szkołach jest najbardziej racjonalnym, efektywnym i chyba najtańszym sposobem powszechnego przygotowania obronnego naszego społeczeństwa. Poza tym, przewidywać można, że często będzie tak, iż młody człowiek kończąc edukację i podejmując pracę zawodową, nie zawsze będzie się stykał z zagadnieniami poruszanymi w szkole. Natomiast wejście w życie wymaga określonego zasobu wiedzy oraz umiejętności obronnych i samoobronnych, a także ogólnej wiedzy dotyczącej bezpieczeństwa.

W procesie budowania nowej tożsamości obronnej powinno znaleźć się miejsce na krytyczną refleksję obecnego stanu polityki bezpieczeństwa.

Polski system rekrutacji do armii nie zdaje egzaminu. Dlatego wydaje mi się, że najbardziej celowym rozwiązaniem (i mniej kosztownym) byłoby reaktywowanie Korpusu Kadetów – oczywiście

---

[1] S. ZALEWSKI, Polityka bezpieczeństwa państwa a edukacja obronna, Warszawa 2001, s.43
[2] J. KUNIKOWSKI, Wiedza obronna, Warszawa 2000, s.7

w wydaniu XXI wieku (może niektórzy w tym miejscu zarzucą mi, że Korpusy Kadetów przygotowywały kadry dla KBW, formacji powołanej dla umacniania władzy komunistycznej, ale to tylko Korpus im.gen.Świerczewskiego w latach 1945-1956, ja mam na myśli Korpusy Kadetów z lat 1918-1939).

Reaktywowanie KK w wydaniu XXI wieku to w moim rozumieniu stworzenie jednego ośrodka w Polsce na bazie jeszcze istniejącego OLL w Dęblinie (dlatego Dęblin gdyż posiada odpowiednią bazę dydaktyczną, personel z ogromnym doświadczeniem w pracy z młodzieżą nastawioną proobronnie) kształcącego i przygotowującego młodzież do służby wojskowej bądź to w charakterze żołnierza służby zasadniczej, bądź żołnierza zawodowego. Zagwarantowałoby to przede wszystkim jednakowy poziom kształcenia, a także pozwoliłoby na przetrwanie tak zasłużonej szkoły. Dla przypomnienia, najlepszą wizytówką (nieistniejących OLW),LL oraz WLM były ich wyniki osiągane z egzaminów maturalnych, sprawność egzaminów maturalnych wynosiła przeciętnie około 95%. Dla porównania w liceach cywilnych wskaźnik ten wynosił od 80% do 90%.

Trudności w oświacie, pogarszająca się sytuacja materialna wielu rodzin wskazują, że zasób wiedzy, sprawność fizyczna i umiejętności politechniczne kandydatów ze szkół cywilnych, ubiegających się o przyjęcie do szkolnictwa wojskowego w bliższym horyzoncie czasowym, nie osiągną poziomu odpowiadającemu potrzebom Sił Zbrojnych. Dlatego prościej i taniej byłoby przeprowadzić kolejną reformę w Dęblinie niż wymuszać na dowódcach JW mających status patronackich dodatkowych zobowiązań finansowych. Stworzenie jednego ośrodka szkolenia młodzieży, jednego liceum wojskowego (w chwili obecnej więcej nie potrzeba) zaowocowało by wysoką efektywnością i sprawnością nauczania, umożliwiającą kształtowanie modelu osobowego i umiejętności szczególnie przydatnych dla Sił Zbrojnych i co najważniejsze, możliwość pozytywnej selekcji kandydatów do zawodowej służby wojskowej. Powyższe uzasadnienia to najistotniejsze argumenty, że takowy ośrodek szkolenia stanowiłby efektywne źródło naboru do szkolnictwa wojskowego. Nie wykluczam partycypowania w budowie nowego liceum wojskowego (nazwa mogłaby być inna np. Liceum Obrony Narodowej) sponsorów – sądzę, że takowi by się znaleźli (nie wspomnę o środowiskach kombatanckich). Przykładów nie trzeba daleko szukać. W 1999 roku zainaugurowało swoją działalność Prywatne Liceum Ogólnokształcące nr 80 Stowarzyszenia Inżynierów i Techników Mechaników Polskich, profilowane w zakresie przysposobienia obronnego. Ma ono przygotować młodzież do studiów w uczelniach wojskowych i cywilnych,

a także do pracy na stanowiskach mających związek z obronnością kraju.

Jak już wspominałem najstarszym i nadal istniejącym liceum pod patronatem wojska jest OLL w Dęblinie. Myślę, że istotny wpływ na to, że OLL w Dęblinie jeszcze istnieje, mieli jego absolwenci. Mój pogląd podziela zastępca dyrektora OLL ppłk nawig. mgr inż. Andrzej Jaworski (absolwent LL) i zaczyna „wiliczankę" (to mnóstwo nazwisk). Dokładnie do 2001roku „małe gniado orląt" opuściło 2461 absolwentów z czego studia w WOSL(WSOSP) rozpoczęło 1710 uczniów (te cyfry zrobiły i na mnie wrażenie jako absolwencie Liceum Lotniczego).Z tej masy nazwisk wymienię kilka:

- gen. bryg. pil. Piotr Luśnia, zastępca dowódcy 3 KOP,
- płk pil. dr Waldemar Jaruszewski, dowódca 1 ośrodka szkolenia lotniczego w Dęblinie,
- płk pil. dr Marek Bylinka dowódca 2 ośrodka szkolenia lotniczego w Radomiu,
- płk dypl. pil. Krzysztof Matuszczyk dowódca 36 specjalnego pułku lotnictwa transportowego

oraz cała masa dowódców eskadr, instruktorów, pilotów, nawigatorów, sztabowców i meteorologów.

Jeśli chodzi o WLM w Gdańsku to zgodnie z decyzją naczelnych władz wojskowych zostanie ono rozwiązane. Muzyków do orkiestr wojskowych będzie kształciło Centrum Szkolenia Wojsk Lądowych w Poznaniu.

W tym momencie nasuwa mi się pytanie o podstawy programowe edukacji dla bezpieczeństwa. Edukacja dla bezpieczeństwa nie może stanowić oddzielnego systemu, musi być trwałym elementem edukacji powszechnej (narodowej).

Wdrażana obecnie reforma oświaty nie wprowadziła stabilizacji w tej dziedzinie. Treści nauczania obronnego w szkole podstawowej, a szczególnie w gimnazjum są realizowane chaotycznie i często zupełnie pomijane. Ścieżka edukacyjna „Obrona cywilna" nie stała się obiektem zainteresowania ani metodyków nauczania, ani lokalnych elit władzy, ani też nadzoru pedagogicznego. MEN poza rozporządzeniem w sprawie podstawy programowej nie opracowało i nie opublikowało żadnych kompetentnych, metodyczno-dydaktycznych wskazań, co do realizacji tejże ścieżki.

Aktualnie funkcjonujący system kształcenia obronnego w szkolnictwie gimnazjalnym i ponadgimnazjalnym w ograniczonym zakresie tworzy warunki do kształcenia pożądanego stanu świadomości obronnej młodzieży i nie zapewnia oczekiwanej efektywności.

Jest to bardzo ważny problem, gdyż edukacja dla bezpieczeństwa młodzieży jest jednym z podstawowych czynników gwarantujących bezpieczeństwo w aspekcie personalnym, lokalnym i ogólnonarodowym.

Młodzież w każdym społeczeństwie jest grupą, która w przyszłości będzie odgrywała istotną rolę w kształtowaniu stosunków społecznych. Wartości i sposoby myślenia przyswojone w trakcie socjalizacji w okresie młodości są zazwyczaj trwałe i wpływają na zachowanie ludzi w ich dorosłym życiu. Młodzież może być zatem prawdziwym nosicielem idei nowej cywilizacji.

Reasumując edukacja obronna młodzieży musi być ujednolicona (nie tylko programowo), ale faktycznie musi uczyć głównie myślenia kategoriami państwa.

W dobie przemian, wprowadzania reform, efektem nauczania przysposobienia obronnego (obrony cywilnej, przysposobienia wojskowego) w szkołach wydaje się, że powinno być przygotowanie młodzieży do racjonalnych zachowań w obliczu zagrożeń cywilizacyjnych i militarnych oraz aktywne uczestniczenie w przedsięwzięciach obronnych realizowanych przez organy administracji państwowej, samorządu terytorialnego i organizacje społeczne. Istnieją jednak i takie obszary edukacji dla bezpieczeństwa, które wymagają gruntownych analiz, odnoszących się głównie do zagadnień wychowania, kształtowania postaw patriotycznych i rozwijania odpowiedzialności społeczeństwa oraz kształtowania umiejętności sprawnego działania w sytuacjach zagrożenia.

Celu tego na pewno nie osiągniemy, „rozdrabniając" zagadnienia obronności na klasy o profilu wojskowym – czy też na ścieżki edukacyjne PW, rozrzucone po innych przedmiotach nauczania.

Po przeglądzie stanu badań w zakresie szeroko pojętego bezpieczeństwa, należy stwierdzić, że istnieją możliwości i potrzeby tworzenia sprawnego systemu edukacji obronnej, co można osiągnąć między innymi poprzez unormowania prawne i finansowe w tym zakresie.

Sumując, warto zakończyć wnioskiem, że najbardziej racjonalnym i efektywnym sposobem powszechnego przygotowania obronnego społeczeństwa jest kształcenie w tym zakresie młodzieży.

Ta powszechność obronna, edukacyjna to:

- Przywrócenie we wszystkich typach szkół przedmiotu przysposobienie obronne (edukacja obronna czy też nauka o zagrożeniach militarnych i niemilitarnych);
- Stworzenie (elitarnej) średniej szkoły dla kandydatów do szkolnictwa wojskowego uwzględniającej potrzeby ilościowe, jakościowe i specyfikę poszczególnych rodzajów Sił Zbrojnych.

Zmiany w edukacji dla bezpieczeństwa uwzględniające powyższe wydają się nieodzowne, dlatego też zakładam, że wykonane przeze mnie zadania badawcze, sprecyzowane wstępne hipotezy oraz wnioski zawarte w tejże pracy, przyczynią się do:

a) usystematyzowania obowiązujących przepisów i ustalenia aktualnych potrzeb i możliwości kształcenia obronnego,
b) pełniejszego scharakteryzowania funkcjonowania edukacji obronnej młodzieży,
c) poczynienia nowych spostrzeżeń natury organizacyjnej i legislacyjnej dotyczącej działalności edukacyjno-obronnej,
d) ukazania relacji i zależności MON-MENiS, a także do wykrycia zasadniczych cech podobieństwa i odmienności w badanym obszarze.

ZAŁĄCZNIK NR 1

Zarządzenie Ministra Oświaty i Wychowania oraz Obrony Narodowej z dnia 10.04.1985r. w sprawie liceów wojskowych.

Na podstawie at.36a ust.2 i 3 i 36b ustawy z dnia15 lipca 1961r. o rozwoju systemu oświaty i wychowania (Dz. U. Nr 32, poz.160 z późniejszymi zmianami) i art.63 ustawy z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej (Dz. U. z 1984 r. Nr 7, poz. 31) zarządza się, co następuje:

§ 1

W celu poszerzenia form rekrutacji kandydatów do wyższych szkół oficerskich posiadających wymagane walory moralne i psychofizyczne oraz niezbędne wiadomości i umiejętności z zakresu szkoły średniej – organizuje się licea wojskowe, zwane dalej liceami.

§ 2

1.Licea tworzą właściwi wojewodowie (prezydenci miast stopnia wojewódzkiego) na wniosek dowódcy okręgu wojskowego lub dowódcy rodzaju sił zbrojnych.
2.Nadzór pedagogiczny nad liceami sprawują właściwi kuratorzy oświaty i wychowania, natomiast ich działalność wychowawczo-obronną oraz administracyjno-gospodarczą nadzorują dowódcy właściwych okręgów wojskowych (rodzajów sił zbrojnych).
3.Licea pozostają pod patronatem wyznaczonych jednostek wojskowych.

§ 3

1.Licea działają w oparciu o statuty nadane przez Ministra Oświaty i Wychowania w porozumieniu z Ministrem Obrony Narodowej.
2.Licea stosownie do postanowień statutów, realizują plany i programy nauczania szkoły średniej ogólnokształcącej albo zawodowej na ogólnie obowiązujących zasadach.
3.W liceach prowadzi się również:

a- przysposobienie wojskowe jako obowiązkowy przedmiot nauki objęty planem nauczania, według programu określonego przez Ministra Obrony Narodowej lub organ przez niego upoważniony;
b- działalność wychowawczo-obronną realizowaną w ramach zajęć pozalekcyjnych, według programów określonych przez Ministra Obrony Narodowej w porozumieniu z Ministrem Oświaty i Wychowania.

4.W ramach przysposobienia wojskowego są organizowane trzytygodniowe obozy szkoleniowe w okresie ferii letnich.

§ 4

Absolwenci liceów otrzymują świadectwo dojrzałości lub świadectwo ukończenia liceum na ogólnie obowiązujących zasadach.

§ 5

1.W liceach tworzy się stanowiska pedagogiczne i inne zgodnie z zasadami określonymi przez Ministra Oświaty i Wychowania z uwzględnieniem potrzeb wynikających ze specyfiki tych liceów.
2.Liceum kieruje dyrektor przy pomocy zastępców:
   a- do spraw dydaktycznych;
   b- do spraw wychowawczo-obronnych.
3.Stanowisko dyrektora liceum, zastępcy dyrektora do spraw wychowawczo-obronnych, kierownika internatu, opiekunów poszczególnych roczników uczniów oraz instruktora wychowania fizycznego zajmują, posiadający wymagane kwalifikacje pedagogiczne, oficerowie zawodowi albo w uzasadnionych przypadkach oficerowie rezerwy. Stanowiska te pozostają w limicie resortu obrony narodowej.
4.Zastępcę dyrektora do spraw dydaktycznych, nauczycieli poszczególnych przedmiotów oraz opiekunów grup uczniów mianuje (zatrudnia) właściwy kurator oświaty i wychowania.

§ 6

1.Dyrektor liceum jest odpowiedzialny za całokształt działalności szkoły, a w szczególności za poziom nauki i wyniki pracy dydaktycznej, wychowawczo-obronnej i działalności opiekuńczej.
2.Szczegółowy zakres zadań i obowiązków dyrektora oraz innych pracowników określa statut tego liceum.

§ 7

Organizację roku szkolnego w liceach określają – z zastrzeżeniem § 3 ust. 4- przepisy wydane przez Ministra Oświaty i Wychowania.

§ 8

1.Licea kształcą wyłącznie młodzież męską.
2.Do klasy pierwszej liceum mogą być przyjęci kandydaci, którzy:
   a- posiadają obywatelstwo polskie;
   b- nie ukończyli 16 roku życia;
   c- posiadają stwierdzoną przez wojskową komisję lekarską odpowiednią zdolność fizyczną i psychiczną rokującą zakwalifikowanie ich w przyszłości do służby wojskowej w charakterze kandydata na żołnierza zawodowego.
   d- przedłożą:
      - świadectwo ukończenia szkoły podstawowej,
      - opinię (charakterystykę) wystawioną przez szkołę,

- pisemną zgodę przedstawiciela ustawowego (rodziców, opiekunów) na podjęcie nauki w liceum.

e- złożą potwierdzone przez przedstawiciela ustawowego zobowiązanie do :

- wstąpienia po ukończeniu nauki w liceum, do wyższej szkoły oficerskiej lub innej wojskowej szkoły zawodowej w charakterze kandydata na żołnierza zawodowego oraz
- zwrotu kosztów wyżywienia i umundurowania, poniesionych przez wojsko w okresie pobierania nauki w liceum w razie:

-wydalenia z liceum,
-zwolnienia z liceum na własną prośbę po pierwszym roku nauki,
-zrezygnowania po skończeniu nauki w liceum, ze wstąpienia do służby wojskowej w charakterze kandydata na żołnierza zawodowego,
- wydalenia lub zwolnienia na własną prośbę w okresie próbnym ze służby wojskowej pełnionej w charakterze kandydata na żołnierza zawodowego.

3.Wzór zobowiązania , o którym mowa w ust. 2 pkt 5, określa załącznik do zarządzenia.

§ 9

1.Podanie o przyjęcie do liceum wraz z dokumentami, o których mowa w §8 ust. 2 pkt 4 i 5, kandydaci wnoszą do dyrektora liceum za pośrednictwem wojskowej komendy uzupełnień właściwej terytorialnie dla ich miejsca pobytu stałego lub czasowego trwającego ponad 2 miesiące – w odrębnie ustalonych terminach.

2.Wojskowa komenda uzupełnień:

a- kieruje kandydatów do wojskowej komisji lekarskiej;
b- przesyła dokumenty kandydatów wraz z pozytywnym orzeczeniem wojskowej komisji lekarskiej do dyrektora właściwego liceum.

3.Kandydatów odpowiadających wymaganym warunkom dyrektor liceum wzywa na egzamin wstępny oraz sprawdzian sprawności fizycznej.

§ 10

Kandydaci do liceum składają egzamin wstępny na zasadach określonych przez Ministra Oświaty i Wychowania oraz podlegają sprawdzianowi sprawności fizycznej w zakresie ustalonym przez organy wojskowe.

§ 11

Kandydatom do liceum, kierowanym na badania lekarskie oraz egzamin wstępny, organy wojskowe zapewniają bezpłatne zakwaterowanie i wyżywienie oraz wydają dokumenty na przejazd na koszt wojska z miejsca zamieszkania do siedziby wojskowej komisji lekarskiej (liceum) i z powrotem.

§ 12

1. Uczniowie liceum otrzymują w okresie nauki bezpłatnie od organów wojskowych wyżywienie, zakwaterowanie oraz pomoc leczniczą w zakresie i na zasadach określonych dla żołnierzy pełniących służbę w charakterze kandydatów na żołnierzy zawodowych, a także ubiór szkolny, podręczniki i inne pomoce dydaktyczne.
2. Uczniowie liceum:
   a- podlegają ubezpieczeniu na koszt wojska:
      - od następstw nieszczęśliwych wypadków w zakresie przewidzianym dla młodzieży szkolnej;
      - od odpowiedzialności cywilnej za szkody, które mogą wyrządzić osobom trzecim podczas lub w związku z nauką i zajęciami pozalekcyjnymi;
   b- korzystają czterokrotnie w roku szkolnym z bezpłatnego przejazdu na koszt wojska z siedziby liceum do miejsca pobytu stałego najbliższych członków rodziny (rodziców, opiekunów) i z powrotem.

§ 13

1.Koszty utrzymania liceów, włącznie z kosztami obozów szkoleniowych, pokrywa się – z zastrzeżeniem ust.2 – z budżetu Ministerstwa Obrony Narodowej.
2.Wydatki związane z wynagrodzeniem pracowników pedagogicznych, o których mowa w § 5 ust. 4, pokrywa się z budżetu terenowego właściwej wojewódzkiej rady narodowej.
3.Licea prowadzą gospodarkę rzeczowymi składnikami majątkowymi oraz wydatkami rzeczowymi na zasadach przewidzianych dla pododdziałów gospodarczych w rozumieniu przepisów wojskowych.

§ 14

1.Postanowienia zarządzenia nie naruszają zasad i trybu działalności liceów lotniczych i wojskowego liceum muzycznego utworzonych na podstawie odrębnych przepisów.
2.W zarządzeniu Ministrów Oświaty i Wychowania oraz Obrony Narodowej z dnia 17 sierpnia 1973 r. w sprawie liceum przy Wyższej Oficerskiej Szkole Lotniczej im. Jana Krasickiego (Dz. Rozk. MON Nr 20, poz. 97, z 1976r. Nr 4, poz.13 i z 1985r. poz. 9) wprowadza się następujące zmiany:

1) w § 5 ust. 3 otrzymuje brzmienie:-

„3. Stanowisko dyrektora liceum, zastępcy dyrektora do spraw wychowawczych, kierownika internatu oraz opiekunów poszczególnych roczników uczniów zajmują oficerowie zawodowi. Stanowiska te pozostają w limicie resortu obrony narodowej."

2) w § 12 ust.2 otrzymuje brzmienie:
„b- Ponadto uczniowie korzystają czterokrotnie w roku szkolnym z przejazdu na koszt wojska z siedziby liceum do miejsca pobytu stałego najbliższych członków rodziny (rodziców, opiekunów) i z powrotem".

§ 15

Zarządzenie wchodzi w życie z dniem podpisania.

Minister Oświaty i Wychowania: **Bolesław Faron**
Minister Obrony Narodowej: **gen. armii Florian Siwicki**

ZAŁĄCZNIK NR 2

Załącznik do zarządzenia Ministrów Oświaty i Wychowania oraz Obrony Narodowej z dnia 10 kwietnia 1985r.(poz.26)

ZOBOWIĄZANIE

W związku z ubieganiem się o przyjęcie mnie do Liceum Wojskowego w ..... ja .....
(imię i nazwisko)

.....
(imiona rodziców, data i miejsce urodzenia, miejsce zamieszkania)

.....

oświadczam ,że przepisy regulaminu uczniowskiego w tym liceum są mi znane oraz

zobowiązuję się do:

1. przestrzegania przepisów wymienionego regulaminu;
2. wstąpienia po ukończeniu nauki do wyższej szkoły oficerskiej lub innej szkoły zawodowej w charakterze kandydata na żołnierza zawodowego;
3. zwrotu kosztów wyżywienia i umundurowania poniesionych przez wojsko w okresie nauki w razie wydalenia mnie z liceum, zwolnienia mnie po pierwszym roku nauki na własną prośbę albo gdybym po ukończeniu nauki w liceum na moją prośbę nie został powołany do czynnej służby wojskowej w charakterze kandydata na żołnierza zawodowego, jak również gdybym z tej służby został w okresie próbnym wydalony lub zwolniony na własną prośbę.

..... dnia..... .....
(podpis ubiegającego się o przyjęcie do liceum)

Ja .....
(imię i nazwisko, imię ojca, miejsce zamieszkania)

jako przedstawiciel ustawowy (ojciec, matka, opiekun) małoletniego

.....
(imię i nazwisko małoletniego)

wyrażam zgodę na podjęcie przez niego powyższego zobowiązania oraz zobowiązuję się:

do zwrotu kosztów, o których mowa w pkt. 3 w razie zaistnienia okoliczności uzasadniających ich zwrot przed osiągnięciem przez niego pełnoletności.

..... dnia ....

.....
(podpis przedstawiciela ustawowego
oraz seria i numer jego dowodu osobistego)

Stwierdzam, że ob. .....
(imię i nazwisko przedstawiciela ustawowego)

powyższe zobowiązanie podpisał w mojej obecności.

DYREKTOR LICEUM WOJSKOWEGO*

.....

.....
(imię i nazwisko ucznia liceum oraz imię ojca)

po uzyskaniu pełnoletności potwierdzam treść zobowiązania z dnia
.....

..... dnia ....
(podpis ucznia)

Powyższy podpis złożono w mojej obecności WOJSKOWEGO

DYREKTOR LICEUM

.....

* U w a g a : stwierdzenie tożsamości osoby przedstawiciela ustawowego może być dokonane również przez komendanta wojskowej komendy uzupełnień lub urząd terenowego organu administracji państwowej stopnia podstawowego (gminy, dzielnicy, miasta).

ZAŁĄCZNIK NR 3

Zakres działania komórek organizacyjnych i obowiązki osób funkcyjnych podległych bezpośrednio dyrektorowi OLW, rozdział III.
(Niniejszy „Zakres... etc" opracowano w oparciu o :
-Zarządzenie Ministrów Oświaty i Wychowania oraz Obrony Narodowej z dnia 10 kwietnia 1985 roku w sprawie liceów wojskowych (Dz.Rozk. MON poz. 26);
-Zarządzenie Nr 9/85 Ministra Oświaty i Wychowania z dnia 14 sierpnia 1985 roku w sprawie statutu liceum wojskowego)

§ 7.1. Liceum wojskowe jest średnią szkołą ogólnokształcącą utrzymywaną i prowadzoną przez Państwo, na podbudowie szkoły programowej, które w cyklu 4-letnim kształciły i wychowywały uczniów zgodnie z celami i zasadami systemu oświaty Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej.

2. Liceum jest instytucją państwową o charakterze świeckim, kształcącą i wychowująca uczniów zgodnie z socjalistycznym systemem wartości, postępowymi tradycjami narodu polskiego i ogólnoludzkimi normami moralnymi.
3. Liceum wychowuje uczniów w duchu tolerancji i partnerskiego współdziałania, świeckiej moralności i humanistycznych ideałów demokracji, wolności, równości i sprawiedliwości społecznej.
4. Liceum spełnia funkcje kształcącą, wychowawczą, opiekuńczą i kulturotwórczą, tworząc warunki intelektualnego, moralno-społecznego, estetycznego, politechnicznego i fizycznego rozwoju uczniów.
5. Liceum poprzez działalność dydaktyczno-wychowawczą rozbudza zamiłowania do służby wojskowej.
6. Statutowe cele i zadania liceum realizują nauczyciele oraz opiekunowie roczników i wychowawcy klas i grup wraz z uczniami w procesie wzbogacanej treściami ideowo-wychowawczymi i poznawczymi działalności lekcyjnej, pozalekcyjnej i pozaszkolnej, we współpracy z jednostką wojskową sprawującą patronat, zainteresowanymi organizacjami i instytucjami społecznymi, politycznymi, kulturalnymi i gospodarczymi jak również komitetami rodzicielskimi, tworzą optymalne warunki osiągania wysokich efektów swojej działalności dydaktycznej, wychowawczo-obronnej i opiekuńczej. Nad każdym OLW sprawowała patronat WSO (która była zarazem oddziałem gospodarczym). Liceum funkcjonowało jako pododdział gospodarczy.

§ 7.2 Dyrektor kieruje pracą liceum zgodnie z zasadą jednoosobowego kierownictwa i jednoosobowej odpowiedzialności oraz zapewnia warunki realizacji statutowych celów i zadań liceum, właściwą atmosferę i dyscyplinę pracy.
Odpowiada za poziom i wyniki nauczania i wychowania, a w szczególności:

1. planuje, organizuje i koordynuje działalność dydaktyczną, wychowawczo-obronną, opiekuńczą i administracyjno-gospodarczą liceum;
2. udziela nauczycielom wytycznych (instruktażu) i nadzoruje ich pracę w zakresie realizacji obowiązujących programów nauczania i wychowania, stosowanych metod i osiąganych wyników, prowadząc planową działalność hospitacyjną;
3. kieruje pracą Rady Pedagogicznej, jako jej przewodniczący;
4. ustala (zatwierdza) tygodniowy rozkład zajęć lekcyjnych i pozalekcyjnych;
5. współdziała z organizacją partyjną, zespołami samokształcenia i zespołami wychowawczymi, komitetem rodzicielskim, jednostką wojskową sprawująca patronat oraz z organizacjami młodzieżowymi i samorządami uczniowskimi;
6. odpowiada za majątek liceum, jego zabezpieczenie i przechowywanie oraz za prawidłowe powierzanie odpowiedzialności materialnej nauczycielom i innym pracownikom;
7. prowadzi określoną szczegółowymi przepisami dokumentację działalności liceum oraz wykonuje inne czynności wynikające z obowiązujących przepisów.

§ 8. Do kompetencji dyrektora liceum w szczególności należy:

- programowanie kierunków rozwoju szkoły;
- zaspokajanie potrzeb socjalno-bytowych i kulturalno-oświatowych uczniów;
- zatrudnianie, awansowanie i rozwiązywanie stosunku pracy z pracownikami cywilnymi wojska oraz nauczycielami i wychowawcami;
- występowanie z wnioskami o nadawanie odznaczeń oraz przydzielanie nagród Kuratora Oświaty i Wychowania dla nauczycieli i wychowawców za osiągnięcia w pracy dydaktyczno-wychowawczej;
- bezpośrednie kierowanie gospodarka finansową i zarządzanie wszystkimi środkami pieniężnymi szkoły.

§ 9. Dyrektor jako dowódca pododdziału gospodarczego sprawuje nadzór służbowy nad działalnością służb kwatermistrzowskich. Nadzór ten obejmuje:

1. sprawdzanie zapasów i materiałów poszczególnych służb;
2. sprawdzanie stanu zabezpieczenia ppoż., bhp oraz stanu sanitarno-higienicznego;
3. sprawdzanie gospodarki magazynowej;
4. prowadzenie przeglądów umundurowania kadry i podchorążych SPR.

PODSTAWOWE ZASADY ORGANIZACYJNE DZIAŁALNOŚĆ I STRUKTURA OGÓLNOKSZTAŁCĄCEGO LICEUM WOJSKOWEGO.

§ 4.1.Nadzór zwierzchni nad OLW sprawowały:

- Zarząd Szkolenia poza Wojskiem (MON);
- Oddział Szkolenia poza Wojskiem(danego okręgu wojskowego);
- Kuratorium Oświaty i Wychowania.

2.Na czele szkoły stoi dyrektor. W skład dyrekcji OLW wchodzą:

- wicedyrektor ds. dydaktycznych;
- wicedyrektor ds. wychowawczo-obronnych;
- I Sekretarz POP PZPR.

Członkowie dyrekcji realizują swoje zadania poprzez jednostki organizacyjne działalności podstawowej.

§ 5.1.Zasady podległości służbowej obowiązujące w OLW.

Dyrektorowi Szkoły bezpośrednio podlegają:

- wicedyrektor ds. dydaktycznych;
- wicedyrektor ds. wychowawczo-obronnych;
- starszy lekarz;
- szef wydziału Administracyjno-Gospodarczego;
- st. referent ds. kadrowych;
- samodzielna księgowa.

2. Wicedyrektorzy realizują zadania kompetencyjne poprzez podporządkowane im bezpośrednio komórki organizacyjne:

- wicedyrektor ds. dydaktycznych kieruje pionem dydaktycznym szkoły;
- wicedyrektor ds. wychowawczo-obronnych kieruje pionem wychowania obronnego (internat oraz cykl sportu i kultury fizycznej).

Szczegółowe zakresy działania komórek organizacyjnych określają wicedyrektorzy, starszy lekarz oraz Szef Wydziału Administracyjno-Gospodarczego.

§ 6.1.Stan ilościowy, wymogi kwalifikacyjne, zaszeregowanie poszczególnych stanowisk oraz wewnętrzną strukturę poszczególnych komórek organizacyjnych Szkoły określa jej etat zatwierdzony przez Szefa Sztabu Generalnego WP oraz Zarządzenie Nr 9/85 Ministra Oświaty i Wychowania z dnia 14 sierpnia 1985r. w sprawie statutu liceum wojskowego.

2.Podstawowym warunkiem prawidłowego funkcjonowania komórek składowych Szkoły jest należyte ustawienie organizacyjno-koncepcyjne każdego stanowiska pracy. Powinno ono mieć jasno sprecyzowany zakres obowiązków i uprawnień.

ZAKRESY DZIAŁANIA I OBOWIAZKI WICEDYREKTORÓW, ST. LEKARZA, SZEFA WYDZIAŁU ADMINISTRACYJNO-GOSPODARCZEGO, ST. REFERENTA DS. KADROWYCH ORAZ SAMODZIELNEJ KSIĘGOWEJ I SEKRETARKI.

§ 11. Wicedyrektorzy zgodnie z „Zakresem działania komórek organizacyjnych…" realizują zadania kompetencyjne i specjalistyczne. Ponoszą z tego tytułu pełna odpowiedzialność przed dyrektorem liceum.

§ 12.Wprowadza się dla wicedyrektorów i innych pracowników bezpośrednio podległych dyrektorowi OLW następujący, stały podział zadań kompetencyjnych i specjalistycznych realizowanych przez etatowe i właściwe komórki organizacyjne oraz osoby funkcyjne wyznaczone na samodzielne stanowiska pracy w szkole.

§ 13.1.Do kompetencji i obowiązków wicedyrektora ds. dydaktycznych należy:

1. nadzór i organizacja pracy dydaktycznej w liceum. Kontrola i organizacja planów i programów nauczania, dokonywanie przydziału czynności, sporządzanie sprawozdań odpadu i odsiewu, rekrutacja i klasyfikacja kandydatów;
2. przygotowanie wniosków i propozycji do planu dydaktyczno-wychowawczego liceum oraz materiałów sprawozdawczych z ich realizacji;
3. przygotowanie projektu arkusza organizacji szkoły;
4. odpowiedzialność za dyscyplinę pracy pracowników pedagogicznych, organizowanie zastępstw oraz ewidencjonowanie nieodbytych zajęć;
5. kontrolowanie dzienników i rozliczanie godzin ponadwymiarowych;
6. hospitowanie zajęć dydaktycznych w ustawowym wymiarze godzin;
7. nauczanie w przepisowej liczbie godzin;

8. nadzór nad zaopatrzeniem uczniów w niezbędne podręczniki szkolne;
9. nadzór nad prawidłową organizacją i wyposażaniem pracowni, gabinetów i sal przedmiotowych w sprzęt oraz pomoce naukowe;
10. załatwianie korespondencji uczniów i rodziców oraz kontrolowanie dokumentacji osobowej;
11. ustala zakres obowiązków dla podległych mu bezpośrednio nauczycieli i osób funkcyjnych;
12. współdziałanie z komitetem rodzicielskim;
13. odpowiedzialność za stan BHP wszystkich urządzeń w budynku dydaktycznym oraz kontrola pracy inspektora BHP w tym zakresie;
14. współdziałanie z dyrektorem w organizacji pracy Rady Pedagogicznej;
15. nadzoruje pracę biblioteki szkolnej;
16. odpowiada materialnie z nadzoru za mienie użytkowane w pionie dydaktycznym;
17. wykonuje inne czynności zlecone przez dyrektora szkoły.

§ 13.2. Wicedyrektor ds. dydaktycznych prowadzi lub jest odpowiedzialny za prowadzenie następujących dokumentów:

1. Plan pracy dydaktyczno-wychowawczej liceum.
2. Rozkłady materiału.
3. Plany pracy wychowawców klasowych.
4. Plan hospitacji.
5. Arkusze informacyjne o pracy nauczycieli.
6. Książka zarządzeń.
7. Książka zastępstw.
8. Praca pozalekcyjna – problematyka.
9. Książka uczniów (u referenta ds. uczniowskich).
10. Książka uczniów.
11. Zespoły wychowawcze i przedmiotowe – plany.
12. Dokumentacja z egzaminów wstępnych.
13. Protokolarz posiedzeń Rady Pedagogicznej.
14. Dzienniki lekcyjne.
15. Arkusze ocen.
17. Plan perspektywiczny rozwoju bazy dydaktycznej.

§ 14.1. Wicedyrektor ds. wychowawczo-obronnych organizuje w liceum pracę wychowawczo-obronną oraz kieruje nią w zakresie zleconym przez dyrektora, a w szczególności:

1. organizuje i koordynuje działalność wychowawczo-obronną i opiekuńczą w liceum;
2. koordynuje działalność kierownika internatu, opiekunów roczników, wychowawców i nauczycieli, nadzoruje ich pracę w zakresie realizacji obowiązujących programów nauczania i wychowania,

stosowanych metod i osiąganych wyników, prowadząc planową działalność hospitacyjną;
3. organizuje i nadzoruje realizację programu szkolnego i obozów szkoleniowych przysposobienia wojskowego;
4. kieruje pracą zespołów wychowawczych;
5. nadzoruje pracę zespołów wychowawczych i samorządów uczniowskich;
6. opracowuje plan zajęć kulturalno-oświatowych, sportowych i innych związanych z organizacją czasu wolnego;
7. współdziała z organizacją partyjną, komitetem rodzicielskim i jednostką wojskową sprawującą patronat, ze Związkiem Harcerstwa Polskiego i Związkiem Socjalistycznej Młodzieży Polskiej oraz samorządami uczniowskimi w celu zapewnienia najlepszych warunków realizacji procesu wychowawczo-obronnego;
8. inspiruje i nadzoruje działalność kół zainteresowań na terenie liceum;
9. przygotowuje i przedstawia dyrektorowi liceum projekty decyzji w sprawach wychowawczo-obronnych oraz opracowuje propozycje i wnioski do pracy kierownika internatu, opiekunów roczników i wychowawców;
10. współdziała z dyrektorem w organizowaniu pracy Rady Pedagogicznej, szczególnie w zakresie problematyki wychowawczo-obronnej i opiekuńczej;
11. przygotowuje wnioski i propozycje do planu dydaktyczno-wychowawczego liceum oraz materiały sprawozdawcze z ich realizacji;
12. nadzoruje pracę bufetu i stołówki dla młodzieży;
13. koordynuje i nadzoruje pracę kierownika internatu oraz opiekunów roczników i wychowawców grup;
14. nadzoruje organizację wycieczek krajoznawczo-turystycznych oraz programowych podróży historycznych;
15. nadzoruje i kontroluje stan sanitarno-higieniczny liceum;
16. hospituje zajęcia – godziny wychowawcze oraz zajęcia PW;
17. prowadzi zajęcia dydaktyczne w przepisowej liczbie godzin;
18. odpowiada za organizację współzawodnictwa uczniów;
19. odpowiada za wystrój propagandowy szkoły i internatu, zewnętrzną propagandę wizualną oraz popularyzację liceum w środkach masowego przekazu;
20. planuje, organizuje i realizuje zabezpieczenie polityczne imprez o charakterze państwowym i wojskowym;
21. prowadzi planową pracę instruktorsko-metodyczną z kierownikiem internatu oraz opiekunami roku – nauczycielami PW (jest

kierownikiem zespołu przedmiotowego PW);
22. sprawuje nadzór nad wydatkami środków finansowych i materiałów przydzielonych do zabezpieczenia działalności propagandowo-agitacyjnej i K-O;
23. organizuje i nadzoruje szkolenie kadry zawodowej oraz podchorążych SPR;
24. prowadzi szkolenie ideologiczne z pracownikami cywilnymi wojska oraz żołnierzami zastępczej służby poborowych;
25. prowadzi planowe przeglądy PPOŻ i BHP (jeden raz w kwartale);
26. odpowiada materialnie z nadzoru za mienie oraz uzbrojenie użytkowane w pionie wychowania obronnego;
27. odpowiada za stan moralno-polityczny, dyscyplinę i nastroje kadry zawodowej, nauczycieli, wychowawców, pracowników cywilnych, podchorążych SPR oraz żołnierzy zastępczej służby poborowych;
28. składa okresowe meldunki o nastrojach i stanie moralno-politycznym;
29. ustala zakres obowiązków dla podległych mu bezpośrednio osób funkcyjnych;
30. wykonuje projekt arkusza organizacji internatu;
31. wykonuje inne zadania zlecone przez dyrektora liceum.

§ 14.2. Wicedyrektor ds. wychowawczo-obronnych prowadzi (lub jest odpowiedzialny za prowadzenie) następujących dokumentów:

1. Plan pracy wychowawczo-obronnej liceum.
2. Rozkłady materiału do PW.
3. Plan pracy kierownika internatu oraz opiekunów roczników.
4. Plan hospitacji.
5. Arkusze informacyjne o pracy wychowawców grup.
6. Protokolarz odpraw i instruktaży w pionie W-O.
7. Plany zespołów wychowawczych.
8. Protokolarz posiedzeń zespołów wychowawczych.
9. Dzienniki lekcyjne działalności wychowawczo-obronnej.
10. Plan perspektywiczny rozwoju bazy wychowania obronnego.
11. Dzienniki lekcyjne szkolenia kadry, podchorążych SPR, pracowników cywilnych oraz żołnierzy zastępczej służby poborowych.
12. Plany zabezpieczenia dni wolnych od zajęć.
13. Protokolarz posiedzeń Rady Wychowawczej.
14. Arkusz organizacyjny internatu.

§ 15. Starszy lekarz podlega bezpośrednio dyrektorowi liceum. Do kompetencji i obowiązków starszego lekarza należy:

1. odpowiada materialnie z nadzoru za mienie użytkowane w izbie chorych;

2. odpowiada za utrzymanie właściwego poziomu higieny żywienia zbiorowego oraz zapewnienie właściwego stanu sanitarno-higienicznego w obiektach i na terenie liceum;
3. w zakresie kontroli zdrowia:
    - badanie uczniów rozpoczynających w danym roku szkolnym naukę w klasie pierwszej i założenie karty zdrowia;
    - okresowe badania lekarskie każdego ucznia co najmniej jeden raz w roku szkolnym (wpis w karcie zdrowia i książeczce zdrowia);
    - współudział w organizowaniu badań rtg;
    - kwalifikowanie uczniów do grup wymagających specjalnej troski i opieki lekarskiej (grupy dyspanseryjne);
    - objęcie systematyczną opieką uczniów z grup dyspanseryjnych, które obejmują w zasadzie następujące wyodrębnione grupy :
      zaburzenia rozwoju somatycznego, kontakty z gruźlicą, choroba reumatyczna i choroby układu krążenia, wady wzroku, wady słuchu i mowy, zaburzenia w zakresie układu nerwowego oraz trudności w nauce i wychowaniu, wady budowy i postawy ciała.
      Uczniowie zakwalifikowani do tych grup powinni być częściej badani i objęci specjalną ewidencją.
    - Udzielanie doraźnej pomocy lekarskiej;

4.w zakresie wychowania fizycznego, sportu i zajęć specjalnych:
    - sprawowanie nadzoru lekarskiego nad wychowaniem fizycznym w szkole;
    - nadzór nad BHP;

5.w zakresie zapobiegania i zwalczania chorób:
    - planowanie i przygotowane szczepień ochronnych;
    - izolowanie uczniów bezzwłocznie po ustaleniu podejrzenia choroby zakaźnej. Powiadomienie nadzoru sanitarno -higienicznego. Podejmowanie działań w celu zapobiegania szerzenia się chorób zakaźnych;
    - współpraca z lekarzem stomatologiem;
    - analizowanie przyczyn absencji chorobowej;

6.w zakresie kontroli stanu sanitarnego:
    - dokonywanie okresowych kontroli sanitarnych pomieszczeń szkoły;
    - zgłaszanie wniosków dotyczących poprawy stanu sanitarnego szkoły;

7.w zakresie oświaty sanitarnej;

- opracowanie planu i metod szerzenia oświaty sanitarnej;
- popularyzowanie zasad higieny I ochrony zdrowia;i

8.inne:

- współdziałanie z personelem szkoły w działaniach na rzecz utrzymania stanu i higieny uczniów;
- współudział w układaniu rozkładu zajęć szkolnych z punktu widzenia higieny nauczania;
- prowadzenie obowiązującej dokumentacji i sprawozdawczości.

§ 16.1. Szef wydziału administracyjno-gospodarczego podlega bezpośrednio dyrektorowi liceum i jest odpowiedzialny za problematykę administracyjno -gospodarczą, a w szczególności:

1. odpowiada materialnie z nadzoru za mienie liceum;
2. ścisłą współpracę z jednostką wojskową sprawującą patronat w zakresie zabezpieczenia kwatermistrzowskiego oraz zaspokojenia potrzeb usługowo-gospodarczych i transportowych liceum;
3. właściwe wyposażenie w sprzęt kwaterunkowy;
4. ustalenie potrzeb, planowanie i terminowe zaopatrywanie w sprzęt i środki żywnościowe oraz materiały mundurowe;
5. wyposażenie uczniów w ubiory szkolne oraz w podręczniki i pomoce szkoleniowe;
6. nadzorowanie działalności kantyny WCH oraz stołówki uczniowskiej;
7. kierowanie pracą personelu wydziału administracyjno-gospodarczego liceum;
8. ustalenie zakresu obowiązków dla podległych mu bezpośrednio osób funkcyjnych;
9. sprawuje nadzór nad przestrzeganiem bezpieczeństwa i higieny pracy oraz zabezpieczenia przeciwpożarowego w pomieszczeniach liceum;
10. utrzymywanie współpracy z lekarzem w zakresie higieny żywienia zbiorowego oraz zapewnienia właściwego stanu sanitarno-higienicznego w pomieszczeniach kuchennych i sanitarnych;
11. racjonalne gospodarowanie środkami materiałowymi i właściwe wykorzystanie kredytów (limitów) finansowych przeznaczonych na zakup sprzętu, materiałów oraz na konserwację i inne potrzeby gospodarcze;
12. prowadzenie ewidencji sprzętu i mienia internatu;
13. prowadzenie ewidencji podchorążych SPR i junaków;
14. nadzorowanie pracy kierowcy wozu dostawczego oraz zgodne

z przepisami dysponowanie tym wozem;
15. prowadzenie przeglądów PPOŻ oraz BHP (jeden raz w miesiącu);
16. prowadzenie zgodnej z wymogami dokumentacji PPOŻ oraz BHP;
17. zdawanie sprzętu uszkodzonego do magazynu WAK celem naprawy;
18. odpowiada za prawidłową kalkulację w zakresie układania jadłospisów.

§ 16.2. Szef wydziału administracyjno-gospodarczego prowadzi (lub jest odpowiedzialny za prowadzenie) następujące dokumenty:

1. Plan pracy wydziału administracyjno-gospodarczego.
2. Protokolarz odpraw wydziału A-G.
3. Dokumentacja magazynu zintegrowanego OLW.
4. Książka przeglądów PPOŻ.
5. Książka przeglądów BHP.
6. Książka napraw i konserwacji bieżącej.
7. Kartoteki wyposażenia mundurowego uczniów.
8. Książka główna mienia OLW.
9. Książka mienia internatu (na każdy budynek).
10. Książka mienia izby chorych.
11. Książka mienia kuchni i stołówki.
12. Książka mienia pionu dydaktycznego.
13. Książka mienia kultury fizycznej i sportu.
14. Książka mienia klubu ucznia.

§ 17. Starszy referent ds. kadrowych podlega bezpośrednio dyrektorowi liceum i jest odpowiedzialny za sprawy kadrowe nauczycieli, wychowawców oraz pracowników cywilnych liceum, a w szczególności:

1. Przyjmuje do pracy pracowników cywilnych – kompletowanie dokumentów personalnych:
   a- wypełnianie druków na maszynie takich jak –umowa o pracę, zobowiązanie, zapytanie o karalność i inne druki obowiązujące przy zaewidencjonowaniu pracownika w oparciu o instrukcję „Kar – 31/75";
   b- zakładanie trzyczęściowych teczek akt personalnych;
   c- prowadzenie skorowidza pomocniczego do akt personalnych;
   d- zapoznanie nowoprzyjętego pracownika z regulaminem pracy; z przepisami o ochronie tajemnicy wojskowej oraz przyjmowanie zobowiązań do jej przestrzegania;
   e- prowadzenie i aktualizowanie obsady personalnej z etatu Sztabu Generalnego, z planu zatrudnienia ;

2. Zwolnienie pracowników cywilnych – rozliczanie pracowników cywilnych:
   a- karta obiegowa;
   b- prowadzenie książki rejestracji wydawanych świadectw pracy;

c- wypisy z dowodu osobistego i legitymacji ubezpieczeniowej;
d- przepustka (jeśli taką posiada);
e- skreślenie z ewidencji i obsady personalnej;
f- wydawanie świadectw pracy – rejestracja w książce świadectw.

3.Pisanie wyciągów na maszynie (wyciągi z rozkazów dziennych) wpinanie ich do teczek akt personalnych.
4.Wydawanie i przedłużanie ważności legitymacji ubezpieczeniowych, zniżkowych na PKP i przepustek.
5.Zbieranie od kierowników i szefów komórek planów urlopów potwierdzonych przez Związki Zawodowe i opracowanie na tej podstawie planu urlopów wypoczynkowych:
- bieżące prowadzenie książki urlopów.
6.Prowadzenie dokumentacji pomocniczej – skorowidze:
a- pracowników zatrudnionych przy pracach sezonowych;
b- ewidencji zwolnień pracowników od pracy zawodowej z powodu urlopów szkoleniowych, urlopu bezpłatnego, macierzyńskiego, zwolnienia lekarskiego, opieki nad dzieckiem i innych przyczyn;
c- pracowników przyjętych na okres próbny i wstępny;
d- wydanych legitymacji służbowych;
e- pracowników podlegających powszechnemu obowiązkowi obrony.

7.Przygotowanie akt personalnych do archiwum.
8.Uaktualnianie na bieżąco sprawozdania kontrolno-aktualizacyjnego „TRAPEZ" – wypełnianie kart „TRAPEZ" na podstawie akt personalnych.
9.Wykonywanie bieżących sprawozdań i prac nadesłanych przez Oddział Kadr POW.
10.Kompletowanie dokumentów pracowników cywilnych na renty inwalidzkie i emerytury oraz przesłanie ich do ZUS:
- prowadzenie rejestru wniosków o emerytury i renty;
11.Składanie zapotrzebowań na pracowników cywilnych do Wydziału Zatrudnienia w przypadkach wakujących stanowisk (1 raz w miesiącu).
12.Prowadzenie ewidencji odznaczeń pracowników cywilnych:
- pisanie i wpinanie wyciągów z odznaczeń do akt personalnych.
13.Bieżące prowadzenie rocznych kart obecności i kart kar i wyróżnień.
14.Informowanie pracowników o szkoleniach oraz zmianach innowacyjnych w przepisach resortowych dotyczących pracowników cywilnych wojska.
15.Bieżące załatwianie interesantów (wydawanie zaświadczeń o zatrudnieniu, płacach, informowanie o sposobie załatwienia sprawy).
16.Systematyczne zapoznawanie się z przepisami i zarządzeniami z zakresu prawa pracy i przepisami resortowymi oraz wcielanie ich w życie.
17.Przygotowywanie danych i materiałów do przeglądu kadrowego i opiniowania okresowego, udział w prowadzonych przez kierowników

komórek organizacyjnych rozmowach oraz opracowywanie wyników w/w działań.
18.Sumienne i staranne wykonywanie pracy, przestrzeganie dyscypliny oraz ścisłe stosowanie się do poleceń przełożonych, które dotyczą pracy.
19.Wykorzystywanie czasu pracy w sposób najbardziej efektywny oraz dążenie do uzyskiwania w pracy jak najlepszych wyników.
20.Zapoznawanie pracowników z planowym i przepracowanym czasem pracy w m-cu rozliczeniowym oraz informowanie dyrektora o bilansie nadgodzin.
21.Organizowanie pożegnań pracowników odchodzących na emeryturę zgodnie z ceremoniałem.
22.Informowanie samodzielnej księgowej o ruchach kadrowych.
23.Ewidencjonowanie zwolnień od pracy, rozliczanie ze zwolnień zgodnie z zasadami Kodeksu Pracy.
24.Obliczanie wynagrodzenia za pracę, świadczeń finansowych za wysługę lat UZP dla ZW i Zarządzenia 25/MON, dodatku za szczególne właściwości pracy URM Nr 160/83 i zwiększonego wg Zarządzenia 37/MON oraz poszczególnych rodzajów premii UZP dla ZW i Zarządzenia 25/MON nagrody jubileuszowej URM Nr 138, UZP dla ZW, Zarządzenie 25/MON.
25.Pisze rozkaz dzienny OLW oraz dokonuje wyciągów z rozkazu WSOWRiA i odwrotnie.
26.Zastępuje sekretarkę w czasie jej nieobecności.
27.Prowadzi WDP dla pracowników cywilnych, nauczycieli i kadry zawodowej.
§ 18.Samodzielny księgowy podlega bezpośrednio dyrektorowi liceum i jest odpowiedzialny za gospodarkę finansową liceum, a w szczególności za:

1. Właściwe prowadzenie księgi głównej Kuratorium Oświaty i Wychowania (kontowej).
2. Prowadzenie analityki finansowej Kuratorium i Wychowania.
3. Terminowe sporządzanie kwartalnych, półrocznych, rocznych z wykonania budżetu finansowego KOiW.
4. Terminowe sporządzanie bilansu finansowego półrocznego i rocznego do KOiW.
5. Sporządzanie co kwartał sprawozdań SN-03X do planowania i statystyki KOiW z zatrudnienia.
6. Przekazanie do dnia 28-go każdego miesiąca telefonicznego meldunku o zatrudnieniu i wynagrodzeniach do KOiW.
7. Sporządzanie planu jednostkowego dochodów i wydatków z tabelą kalkulacyjną zatrudnienia i funduszu płac dla Kuratorium (naliczanie budżetu rocznego).

8. Prowadzenie książki kątowej szkoły.
9. Terminowe wysyłanie rozliczeń do ZUS;
10. Prowadzenie ubezpieczenia rodzinnego, oraz od następstw nieszczęśliwych wypadków pracowników cywilnych wojska, nauczycieli i uczniów szkoły z terminowym rozliczeniem co miesięcznym do OZU .
11. Sporządzanie list płac pracowników cywilnych wojska, nauczycieli na podstawie umów o pracę, sporządzanie przelewów do NBP i właściwego oddziału gospodarczego;
12. Prowadzenie kart uposażenie pracowników wojska i nauczycieli.
13. Prowadzenie kart zasiłków chorobowych.
14. Opracowanie planu zatrudnienia pracowników cywilnych wojska do właściwego oddziału gospodarczego;
15. Dokonywanie samokontroli dokumentów wg dziennika wykonawcy.
16. Zaopatrywanie pracowników i nauczycieli w karty zaopatrzenia żywnościowego na podstawie wkładek zaopatrzenia.
17. Przestrzeganie zasad BHP i PPOŻ.
18. Prowadzenie księgowości Komitetu Rodzicielskiego.
19. Doraźne wypłaty pracowników i nauczycieli.
20. Naliczanie zgodnie z przepisami innych rozliczeń finansowych na polecenie przełożonego (nagród rocznych itp.).
21. Odpowiada za zabezpieczenie książeczki czekowej z jednoczesnym wypisywaniem czeku da NBP zgodnie z listami płac zatwierdzonych przez dyrektora szkoły do wypłaty.
22. Meldowanie o każdym niedociągnięciu finansowym przełożonemu.
23. Wykonywanie innych poleceń przełożonego.
24. Zastępuje w czasie nieobecności referenta ds. ekonomicznych.

§ 19. Kierownik sekretariatu podlega bezpośrednio dyrektorowi liceum i jest odpowiedzialna za prowadzenie sekretariatu oraz kancelarii tajnej i jawnej liceum a w szczególności za:

1. Prowadzenie całokształtu pracy administracyjnej i dokumentacji szkoły określonej w MP Nr 37/63, Instr. Kancel. i Zarządz. MoiW Nr 2/72 z dnia 5.02.1972r.
2. Prowadzi i dziennikuje wszelką korespondencję.
3. Przestrzega zasad obiegu korespondencji i pism w szkole, wszelkie pisma przychodzące po zadziennikowaniu przedkłada dyrektorowi szkoły – korespondencję przedkłada dyrektorowi szkoły – korespondencję zadekretowaną podaje do wiadomości zainteresowanym:

- pisma wychodzące podaje do podpisu dyrektorowi lub w przypadku jego nieobecności wicedyrektorowi zastępującemu.

4. Jest odpowiedzialna za gospodarkę pieczęciami liceum wg zarządzenia dyrektora.

5. Prowadzi kancelarię jawną i tajną w oparciu o przepisy i instrukcje do prowadzenia kancelarii tajnej.
6. Przepisuje na maszynie zlecone przez dyrektora lub jego zastępcę plany, programy pracy i działania, sprawozdania i inne pisma, druki potrzebne do właściwej organizacji pracy szkoły.
7. Wszelką dokumentację szkoły udostępnia pracownikom (związanym odpowiednimi przepisami z powodu zakresu ich działalności) po uprzednim uzgodnieniu z dyrektorem lub jego zastępcą za pisemnym pokwitowaniem na okres nie dłuższy niż trzy dni.
8. Przestrzega i poucza o zasadzie niezabierania jakichkolwiek dokumentów urzędowych poza obręb szkoły.
9. Prowadzi rekrutację do szkoły.
10. Przestrzega tajemnicy służbowej.
11. Zastępuje w razie nieobecności st. referenta ds. kadrowych.

ZAŁĄCZNIK NR 4

a) Wzorcowy plan zamierzeń dydaktyczno-wychowawczych obowiązujący pod koniec lat osiemdziesiątych. Opracowany na podstawie: „Planowane zamierzenia dydaktyczno-wychowawcze OLW na rok 1986-1987"(Zarząd Szkolenia Poza Wojskiem).
b) Prawa i obowiązki ucznia Wojskowego Liceum Ogólnokształcącego, s.3(Zarząd Szkolenia Poza Wojskiem).

Głównymi celami takiego planu było:
1. Usprawnianie i poszerzanie działalności dydaktyczno-wychowawczej. Na podstawie doświadczeń ubiegłego roku szkolnego Dyrekcje i Rady Pedagogiczne organizowały olimpiady przedmiotowe w grupie liceów wojskowych. W trosce o podnoszenie sprawności fizycznej uczniów organizowano międzyszkolne zawody sportowe w grupie OLW. Pierwsze zawody odbyły się w OLW w Toruniu w dniach 5-7 grudnia 1986r.
W zakresie kształtowania postaw patriotycznych i pro społecznych OLW włączały się do organizacji czynów jednostek wojskowych na rzecz miasta .
2. Dążąc do umacniania motywacji do zawodu wojskowego uczniowie liceum, brali udział we wszystkich pokazach sprzętu uzbrojenia. Głównie w tych miastach gdzie funkcjonowały WSO.
W czasie obozów wakacyjnych organizowano wycieczki do Wyższych Szkół Oficerskich w ramach Dni Otwartych Koszar organizowanych przez te szkoły.
Dla uczniów, którzy ukończyli II rok nauki organizowano obozy PW gdzie udostępniano uczniom podstawowy sprzęt uzbrojenia klasycznej jednostki zmechanizowanej włącznie z nauką prowadzenia transportera opancerzonego oraz czołgu.
Uczniów którzy ukończyli III rok nauki kierowano na obozy szkolenia samochodowego.
W programie WF i sportu wprowadzono zawody techniczno-obronne.
3.Chcąc pobudzić motywację do nauki w LW dyrekcje wprowadziły system badania trwałości wiedzy. Wynikiem tych działań była bieżąca kontrola wyników nauczania i wynikające z niej możliwości korygowania pracy nauczyciela i ucznia. W wysiłkach na rzecz pogłębiania motywacji do nauki uczestniczyli czasami rodzice.
4.W zakresie kształtowania postaw ideowo-obronnych, realizowano zamierzenia programowe z przedmiotów:
Przysposobienie Wojskowe oraz Wychowanie w Rodzinie.
Poza tym w szkole organizowano spotkania z ciekawymi ludźmi.
W najszerszym zakresie postawy ideowo-obronne kształtowane były w programie WF i sportu oraz szkolenia obozowego.

Wyniki praktycznego szkolenia miały uświadamiać uczniom LW, że na wysoką ocenę trzeba zasłużyć wytężoną pracą oraz zdobytymi umiejętnościami.
W ten sposób chciano dewaluować postawy „szpanerskie" tak popularne wśród nastolatków.
Formy i metody stosowane w celu osiągania wysokiej sprawności nauczania w LW były następujące: (nasuwa się refleksja, że metody te są do dzisiaj aktualne)

- szeroko rozumiana opieka pedagogiczna (hospitacje, oceny pracy nauczyciela, nadzór metodyczny, nacisk na zdobywanie specjalizacji przez nauczycieli);
- obowiązkowa nauka własna dla uczniów;
- organizowanie tylko jednej „ wyjazdówki" w miesiącu (sobota, niedziela);(przygotowywało to uczniów do dłuższej rozłąki z rodzicami – szkolenie unitarne nie było szokiem)
- organizowanie zajęć rekreacyjnych i wychowawczo-obronnych w pozostałe soboty i niedziele;
- efektywna praca Pedagoga Szkolnego z uczniami odstającymi;
- poprawna kwalifikacja kandydatów do OLW;
- systematyczna analiza wyników nauczania prowadzona przez Radę Pedagogiczną.

Na podstawie planu dydaktyczno-wychowawczego), obowiązujących w szkolnictwie metod kształcenia, opracowano zakres obowiązków i praw ucznia OLW i tak:

OBOWIĄZKI UCZNIA OLW

1. Dbać o godność osobistą i honor OLW, właściwie go reprezentować, znać, szanować i wzbogacać jego tradycję.
2. Odnosić się z szacunkiem do kierownictwa, nauczycieli i wychowawców OLW, wykonywać ich zarządzenia.
3. Systematycznie i starannie przygotowywać się do zajęć, umiejętnie wykorzystywać czas i warunki do nauki.
4. Brać czynny udział w życiu kolektywu młodzieżowego, pomagać kolegom w nauce, wykonywać prace społeczno-użyteczne dla OLW, sumiennie pełnić wyznaczone dyżury.
5. Przestrzegać ściśle dziennego rozkładu zajęć i porządku dnia w internacie.
6. Zachować ciszę w godzinach pracy i od capstrzyku do pobudki.
7. Dbać o mienie społeczne, być oszczędnym i gospodarnym, nie zmieniać wyposażenia użytkowanego pomieszczenia bez zgody kierownictwa szkoły (internatu).

8. Przestrzegać zasad higieny osobistej, dbać o schludny wygląd oraz porządek i estetykę w pomieszczeniach i otoczeniu OLW.
9. Zwalczać błędy własne i innych, w przypadku nieporozumień i sporów odwoływać się do rady rocznika, w razie konieczności do wychowawców i kierownictwa.
10. Zgłaszać wychowawcy każdy przypadek choroby – chorzy winni leżeć w izolatkach lub izbach chorych.
11. Dbać o zdrowie i bezpieczeństwo swoje oraz kolegów, nie palić tytoniu, nie pić alkoholu.
12. Każdorazowo wpisywać się do książki wychodzących z internatu przy wychodzeniu do miasta w czasie wolnym od zajęć.
13. Nie wprowadzać do internatu osób postronnych, z osobami przybywającymi w odwiedziny do ucznia spotykać się wyłącznie w pomieszczeniach do tego przeznaczonych i nie dłużej jak do godziny 21-ej.

PRAWA UCZNIA

Uczeń miał prawo:

1. Zgłaszać dyrekcji, wychowawcom, radzie rocznika uwagi i wnioski oraz postulaty dotyczące wszystkich spraw związanych z pobytem ucznia w OLW.
2. Zgłaszać wychowawcom problemy nurtujące ucznia z prośbą o pomoc w ich rozwiązywaniu.
3. Wykorzystać w pełni czas wolny na wypoczynek.
4. Dowolnie korzystać z zajęć fakultatywnych, zespołów zainteresowań, klubów i innych zajęć pozalekcyjnych tak na terenie internatu jak i szkoły.
5. Należeć do organizacji młodzieżowych działających na terenie szkoły.
6. Uczestniczyć w pracy placówek wychowania pozainternatowego i korzystać z działalności instytucji kulturalno-oświatowych.
7. Brać udział indywidualnie lub zespołowo w imprezach pozainternatowych dostępnych dla określonych grup wiekowych.
8. Korzystać zgodnie z przyjętymi kryteriami ze świadczeń socjalnych i pomocy materialnej jakimi dysponuje internat i szkoła.
9. W przypadkach różnych, trudnych sytuacji życiowych zwracać się do kierownika, wychowawcy, rady rocznika i uzyskiwać od nich pomoc.

10. Mieć zapewnione poszanowanie godności własnej i dyskrecję w prawach osobistych, stosunków rodzinnych, korespondencji, przyjaźni.

Uczeń Liceum wojskowego mógł być wyróżniony:
- a- pochwałą od wychowawcy grupy;
- b- pochwała od opiekuna roku;
- c- pochwałą od dyrektora OLW (internatu);
- d- nagrodą rzeczową lub pieniężną;
- e- dyplomem uznania;
- f- listem pochwalnym dyrektora OLW do rodziców lub opiekunów.

System kar przedstawiał się następująco:

1. Za nieprzestrzeganie regulaminu, lekceważenie nauki i obowiązków w OLW, uczeń mógł być ukarany:
   - a- upomnieniem wychowawcy grupy;
   - b- upomnieniem opiekuna roku;
   - c- upomnieniem z-cy dyrektora – kierownika internatu;
   - d- upomnieniem dyrektora wojskowego liceum ogólnokształcącego;
   - e- naganą opiekuna roku;
   - f- naganą z-cy dyrektora – kierownika internatu;
   - g- naganą dyrektora na zbiórce wojskowego liceum ogólnokształcącego;
   - h- powiadomieniem rodziców o jego nagannym zachowaniu;
   - i- usunięciem z wojskowego liceum ogólnokształcącego.

2. Dyrektor wojskowego liceum ogólnokształcącego mógł wstrzymać wykonanie kary wobec ucznia, jeżeli uzyskał on poręczenie wychowawcy, młodzieżowej organizacji lub młodzieżowej rady wojskowego liceum ogólnokształcącego.

ZAŁĄCZNIK NR 5

Zasady kierowania absolwentów LW do wyższego szkolnictwa wojskowego. Opracowano na podstawie:

a) Pismo nr 195 z dnia 29.05.1988r., s.2(Zarząd Szkolenia Poza Wojskiem).

b) Pismo nr 123 z dnia 30.03.1989r., s.2(Zarząd Szkolenia Poza Wojskiem).

Zarząd X Sztabu Generalnego WP pismem z dnia 22 maja 1989 r. ustalił następujący tryb postępowania z absolwentami liceów wojskowych – kandydatami do akademii i wyższych szkół oficerskich:

1. absolwentów liceów wojskowych, którzy uzyskali świadectwo dojrzałości i ubiegają się o przyjęcie do wyższych szkół oficerskich nie kierować do tych szkół na egzaminy wstępne (postępowanie kwalifikacyjne). Kandydaci ci są przyjmowani bez egzaminów wstępnych i należy im wydać karty powołania do szkół z terminem stawiennictwa określonego w planie-terminarzu Sztabu Generalnego WP i Głównego Zarządu Politycznego WP w sprawie rekrutacji kandydatów do zawodowych szkół wojskowych w 1989r. Skompletowane teczki akt personalnych tych kandydatów należy przesłać w ustalonych terminach do wybranych przez nich WSO;
2. postanowienia pkt.1 mają zastosowanie także wobec tych absolwentów liceów wojskowych, którzy ubiegają się o przyjęcie do szkół chorążych (również w przypadku nie uzyskania świadectwa dojrzałości);
3. absolwenci liceów wojskowych, którzy uzyskali świadectwo dojrzałości z wynikiem bardzo dobrym (średnia ocen co najmniej 4,51) oraz wykazali szczególne kierunkowe uzdolnienia, a ubiegają się o przyjęcie do akademii wojskowych (WAT, WAM, AMW), są przyjmowani do tych uczelni bez egzaminów wstępnych (kandydatów nie kierować na egzaminy wstępne i postępowanie kwalifikacyjne). Teczki akt personalnych przesłać do właściwych akademii, absolwentom wydać karty powołania z określonym terminem stawiennictwa w tych uczelniach;
4. pozostałych absolwentów liceów wojskowych, ubiegających się o przyjęcie do akademii wojskowych, skierować do tych uczelni na egzaminy wstępne i postępowanie kwalifikacyjne na ogólnie obowiązujących zasadach;
5. kandydatów wymienionych w pkt.4, którzy nie zdadzą egzaminu wstępnego i nie zostaną przyjęci do akademii wojskowych, skierować do wybranych przez nich wyższych szkół oficerskich (szkół chorążych). W tym celu komendy akademii wojskowych

odeślą do właściwych wyższych szkół oficerskich (szkół chorążych) teczki akt personalnych takich kandydatów.

6. Wydelegowani do tych uczelni przedstawiciele WKU na terenie, których stacjonują akademie wojskowe, wydadzą tym kandydatom karty powołania do wybranych przez nich wyższych szkół oficerskich (szkół chorążych) z określonym terminem stawiennictwa.

Uwzględniając trudności w pozyskiwaniu niektórych specjalistów dla potrzeb sił zbrojnych, Rada Wojskowa MON na posiedzeniu w dniu 29 grudnia 1988 r., zaleciła poszukiwanie rozwiązań umożliwiających m.in. kształcenie na koszt wojska odpowiedniej liczby (ok.40) absolwentów liceów wojskowych w wyższych uczelniach cywilnych w kraju i za granicą.

Departament Kadr MON określił i sugeruje dobór kandydatów na następujące kierunki studiów: psychologia, socjologia, filozofia, dziennikarstwo, wychowanie fizyczne, wychowanie muzyczne, wychowanie plastyczne, kulturoznawstwo, historia sztuki, teatrologia, stomatologia, farmacja oraz języki obce (angielski, niemiecki, francuski, arabski, japoński i hebrajski).

Zgodnie z poleceniem, Zarząd Szkolenia Poza Wojskiem przygotował wstępne propozycje stosownego modelu fundacji stypendiów przez Ministerstwo Obrony Narodowej. Proponuje się następujące możliwe rozwiązania:

Wariant 1:

Po zdaniu egzaminu dojrzałości, wstępnym egzaminie na wyższe uczelnie, kandydatów do fundowanego przez MON stypendium spośród absolwentów liceów wojskowych wcielić do składu zmiennego (na zasadzie kandydata na żołnierza zawodowego) wyższych szkół oficerskich lub akademii wojskowych zapewniając im:

- uposażenie – analogicznie jak słuchaczy akademii wojskowych;
- zakwaterowanie (w akademiku, internacie wojskowym lub innej kwaterze służbowej) na koszt wojska;
- równoważnik żywnościowy wg normy 020 rewaloryzowany w miarę wzrostu cen z możliwością stołowania się w kasynach wojskowych;
- równoważnik mundurowy (na zakup ubiór cywilnego) w wysokości kosztów mundurowych wydawanych na ucznia liceum wojskowego;
- ewentualne pokrycie wydatków na zakup niezbędnych do nauki skryptów, książek, zeszytów itp.

W okresie studiów studenci-stypendyści powinni:
- uczestniczyć w zajęciach wojskowych lub szkoleniu obronnym realizowanym w studium wojskowym;
- zaliczyć po ukończeniu I, II, III i IV roku studiów miesięczne szkolenie obozowe w jednostkach wojskowych organizowane przez Główny Zarząd Szkolenia Bojowego WP;
- złożyć przysięgę wojskową w ramach szkolenia obozowego po I roku studiów;
- podlegać przepisom i regulaminom wojskowym analogicznie jak słuchacze akademii wojskowych;
- zostać mianowani na I stopień oficerski i powołania do zawodowej służby wojskowej – po ukończeniu IV roku studiów i zaliczeniu wszystkich obozów szkoleniowych zakończonych egzaminem.

Po zakończeniu studiów każdy absolwent, zgodnie z wyuczoną specjalnością, zostanie skierowany przez Departament Kadr MON na stanowiska w resorcie obrony narodowej.

Wariant 2:

Na podstawie postanowień § 6 i 15 ust. 1 Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 31 sierpnia 1983r. w sprawie zatrudnienia absolwentów (Dz.U. nr 53 poz. 234 z późniejszymi zmianami), zapewnić absolwentom liceów wojskowych, podejmującym wybrane studia w uczelniach cywilnych, fundowane stypendia wojskowe w wysokości średniego wynagrodzenia krajowego oraz zakwaterowanie w akademikach lub internatach wojskowych.
Zajęcia wojskowe studenci odbywaliby w studiach wojskowych na ogólnych zasadach. Powołanie ich do zawodowej służby wojskowej następowałoby po ukończeniu studiów wyższych i zakończeniu szkolenia w szkołach podchorążych rezerwy.

W obydwu wariantach zakłada się:
- obowiązek wstąpienia do zawodowej służby wojskowej względnie podjęcia pracy w charakterze pracownika cywilnego wojska (w przypadku utraty zdolności do pełnienia tej służby);
- obowiązek zwrotu kosztów wyżywienia i ubrania (wg zasad obowiązujących w wyższym szkolnictwie wojskowym) lub pobranego stypendium, w przypadku odmowy wstąpienia do zawodowej służby wojskowej, nie podjęcia pracy w charakterze pracownika cywilnego oraz w razie wydalenia lub rezygnacji ze studiów;
- merytoryczny i moralny nadzór kierowników studiów wojskowych nad przebiegiem studiów, zwłaszcza w zakresie terminowego zaliczania obowiązujących egzaminów;

- prawo swobodnego wyboru przez studenta zakwaterowania (akademik, internat wojskowy, dom rodzinny);
- podpisanie swego rodzaju umowy- zobowiązań stron.

Podjęcie studiów przez absolwentów liceów wojskowych w cywilnych szkołach wyższych rozpoczęto od roku akademickiego 1989/90.

ZAŁĄCZNIK NR 6

Porozumienie Ministrów Edukacji Narodowej i Obrony Narodowej z dnia 19 lutego 1992 roku

Minister Edukacji Narodowej i Minister Obrony Narodowej w celu dostosowania struktury niektórych liceów wojskowych do możliwości i potrzeb sił Zbrojnych oraz w wykonaniu art.59 ust.1 ustawy z dnia 7 września 1991r. o systemie oświaty (Dz.U.nr 95, poz.425) – postanawiają, co następuje:

§ 1

1. Organem prowadzącym Ogólnokształcące Liceum Wojskowe im.F.Modrzewskiego w Częstochowie oraz Liceum Lotnicze im.Żwirki i Wigury w Dęblinie staje się z dniem 1 września 1992r. Minister Obrony Narodowej. Z tym dniem również Liceum Lotnicze im.Żwirki i Wigury w Dęblinie zostanie przekształcone w Ogólnokształcące Liceum Lotnicze im.Żwirki i Wigury w Dęblinie.
2. Kuratorzy Oświaty w Lublinie i Częstochowie przekażą szkoły wymienione w ust.1 Ministrowi Obrony Narodowej zgodnie z odrębnymi przepisami według stanu na dzień 1 marca 1992r.
3. Minister Obrony Narodowej zapewni pracownikom dydaktycznym szkół wymienionych w ust.1 dotychczasowe warunki płacy i pracy wynikające z odrębnych przepisów.
4. Minister Obrony Narodowej, jako organ prowadzący szkoły wymienione w ust.1, zapewni w porozumieniu z właściwymi terenowo organami sprawującymi nadzór pedagogiczny realizację wszystkich postanowień dotyczących funkcjonowania szkół publicznych określonych w ustawie z dnia 7 września 1991r. o systemie oświaty.
5. Kurator Oświaty w Lublinie przekaże nieodpłatnie Ministrowi Obrony Narodowej w trybie określonym odrębnymi przepisami wyposażenie dydaktyczne Liceum Lotniczego w Dęblinie według stanu na dzień 1 marca 1992r.

§ 2

1. Organami prowadzącymi Ogólnokształcące liceum Wojskowe w Toruniu i Ogólnokształcące liceum Wojskowe w Zielonej Górze staja się z dniem 1 września 1992r. odpowiedni terenowo kuratorzy oświaty. Z tym dniem szkoły stają się liceami ogólnokształcącymi.

2. Minister Obrony Narodowej spowoduje nieodpłatne przekazanie szkół wymienionych w ust.1 wraz z wyposażeniem według stanu na dzień 1 marca 1992r. odpowiednim terenowo kuratorom oświaty. Przekazaniu nie podlegają wyposażenia izby chorych.
3. Przekazanie nieruchomości użytkowanych przez poszczególne licea będących w zarządzie MON nastąpi na podstawie odrębnej umowy zawartej w trybie przepisów art.33 ust.2 ustawy z dnia 29 kwietnia 1985r. o gospodarce gruntami i wywłaszczeniu nieruchomości(Dz.U. z 1991r. nr 30,poz.127).
4. Minister Obrony Narodowej w terminie do 31 sierpnia 1992 roku spowoduje zwolnienie zajmowanych mieszkań służbowych znajdujących się na terenie przekazywanych szkół wymienionych w ust.1.
5. Minister Obrony Narodowej spowoduje wypowiedzenie umów o eksploatację obiektów lub pomieszczeń znajdujących się na terenie szkół wymienionych w ust.1, zawartych z osobami prawnymi lub fizycznymi; ich ewentualna kontynuacja będzie przedmiotem negocjacji z odpowiednimi terenowo kuratorami oświaty.
6. Minister Obrony Narodowej na trzy miesiące przed terminem przekazania szkół wymienionych w ust.1 spowoduje wypowiedzenie umów o pracę pracownikom administracyjno-obsługowym tych szkół. Odpowiedni terenowo kuratorzy oświaty zatrudnią tych pracowników na warunkach i według etatyzacji obowiązującej w szkołach prowadzonych przez kuratorów. Zawarcie umów o pracę nastąpi z dniem 1 września 1992r.; do tego czasu wszystkie zobowiązania finansowe wobec tych pracowników ponosi Minister Obrony Narodowej.
7. Kuratorzy Oświaty w Toruniu i Zielonej Górze jako organy prowadzące szkoły wymienione w ust.1 zapewnią do dnia 31 sierpnia 1992r. realizację wszystkich wymogów dotyczących funkcjonowania szkół publicznych określonych w ustawie z dnia 7 września 1991r. o systemie oświaty w stosunku do przejmowanych byłych ogólnokształcących liceów wojskowych.

§ 3

1. Organami prowadzącymi Ogólnokształcące Licea Wojskowe w Lublinie, Olsztynie i Wrocławiu stają się z dniem 1 września 1992r. odpowiedni terenowo kuratorzy oświaty, jednocześnie z tym samym szkoły te staja się Liceami Ogólnokształcącymi w Likwidacji.
2. Licea Ogólnokształcące w Likwidacji w Lublinie i w Olsztynie funkcjonują do dnia 31 sierpnia 1993r. i na rok szkolny 1992/1993 nie prowadzą naboru do klas pierwszych.

Liceum Ogólnokształcące w Likwidacji we Wrocławiu funkcjonuje do dnia 31 sierpnia 1995r. i od roku szkolnego 1992/1993 nie prowadzi do dnia likwidacji naboru do klas pierwszych.

3. Funkcje dyrektorów szkół wymienionych w ust.1 powierzą z dniem 1 września 1992r. odpowiedni terenowo kuratorzy oświaty na okres do dnia likwidacji.
4. Do dnia likwidacji tych szkół utrzymanie obiektów dydaktycznych i internatów, poza kosztami ogrzewania i energii elektrycznej obciąża budżet Ministerstwa Obrony Narodowej.
5. Pracownicy administracyjni i obsługi szkół do dnia likwidacji tych placówek podlegają etatyzacji obowiązującej w resorcie obrony narodowej i są przez ten resort finansowani.
6. Z dniem likwidacji tych szkół nastąpi zwolnienie przez odpowiednich terenowo kuratorów oświaty nieruchomości użytkowanych przez te szkoły do dyspozycji organów MON. Szczegółowy podział wyposażenia dydaktycznego określą odrębne porozumienia zawarte między kuratorami, a władzami wojskowymi.
7. Zgodnie z odrębnymi przepisami nauczyciele zatrudnieni w szkołach wymienionych w ust.1 pozostaną z dniem likwidacji tych placówek w dyspozycji odpowiednich terenowo kuratorów oświaty, którzy podejmą w ramach swych statutowych uprawnień niezbędne działania w celu zapewnienia im pracy w innych szkołach.

§ 4

1. Ministrowie Obrony Narodowej oraz Edukacji Narodowej w porozumieniu z odpowiednimi terenowo kuratorami oświaty zapewnią uczniom likwidowanych szkół następujące możliwości kontynuowania nauki:
   a- Ukończenie roku szkolnego 1991/1992 na dotychczasowych zasadach;
   b- Uczniom liceów ogólnokształcących w Lublinie i w Olsztynie zakończenie roku szkolnego 1992/1993 w macierzystych liceach a w latach 1993/94, 1994/95 w Liceum Ogólnokształcącym w Likwidacji we Wrocławiu z zapewnieniem nieodpłatnego internatu i odpłatnego wyżywienia, przy jednoczesnym zaprzestaniu dotychczasowych świadczeń rzeczowych MON na rzecz uczniów;
   c- Uczniom Ogólnokształcących Liceów Wojskowych w Lublinie, Olsztynie, Wrocławiu, Zielonej Górze i Toruniu podjęcie nauki w liceach ogólnokształcących dowolnie wybranych miejscowościach bez obowiązku zwrotu dotychczasowych kosztów za wyżywienie, umundurowanie i wyposażenie ucznia poniesione przez MON;

Jednocześnie uczniom tych szkół Ministerstwo Obrony Narodowej przekazuje na własność wszystkie składniki wyposażenia rzeczowego bez względu na indywidualne decyzje o pozostaniu uczniami tych szkół, lub nie;

d- Naukę w szkołach chorążych dla uczniów, którzy ukończyli drugą lub trzecią klasę na ogólnych zasadach po zdaniu egzaminu wstępnego;

e- Uczniom Ogólnokształcących Liceów Wojskowych w Lublinie, Olsztynie, Wrocławiu, Toruniu i Zielonej Górze, którzy ukończyli naukę w roku szkolnym 1991/1992 z bardzo dobrymi wynikami kontynuowanie nauki w Ogólnokształcącym Liceum Wojskowym w Częstochowie;

f- Uczniom miejscowych środowisk uczących się w Ogólnokształcących Liceach Wojskowych w Lublinie, Olsztynie i Wrocławiu w profilu niewojskowym kontynuowanie nauki w innych liceach ogólnokształcących;

g- Kuratorzy oświaty w Toruniu i Zielonej Górze stworzą możliwość ukończenia szkoły wszystkim dotychczasowym uczniom Ogólnokształcących Liceów wojskowych w tych miastach, którzy zadeklarują pozostanie w tych szkołach i pobieranie nauki na zasadach ogólnie stosowanych w liceach i internatach prowadzonych przez kuratoria.

§ 5

Decyzje wynikające z treści niniejszego porozumienia zostaną wydane do końca lutego 1992 roku przez organy prowadzące i sprawujące nadzór pedagogiczny zgodnie z odrębnymi przepisami.

§ 6

Podjęte ustalenia w niniejszym porozumieniu wchodzą w życie z dniem podpisania.

MINISTER OBRONY NARODOWEJ **MINISTER EDUKACJI NARODOWEJ**

dr Jan PARYS **prof.dr hab. Andrzej STELMACHOWSKI**

ZAŁĄCZNIK NR 7

Kalendarium Wojskowej Szkoły Muzycznej 1930-2000. Opracowano na podstawie biuletynu informacyjnego „70 lat działalności edukacyjnej Wojskowej Szkoły Muzycznej Katowice-Elbląg-Gdańsk 1930-2000”., s.10

1930-11 marca	utworzenie rozkazem marszałka Józefa Piłsudskiego Wojskowej szkoły Muzycznej przy Państwowym Konserwatorium Muzycznym w Katowicach
1930-25 marca	Rozpoczęcie działalności Wojskowej Szkoły Muzycznej. Komendantem szkoły zostaje kpt. Faustyn KULCZYCKI.
1930-1938	Wojskowa Szkołę Muzyczną kończy 113 słuchaczy – absolwentów kursów wyższych kapelmistrzowskich i niższych – orkiestrantów (Promocje w latach 1932, 1935, 1938)
1931	Pierwsze koncerty orkiestr (dętej i symfonicznej) pod kierownictwem prof.kpt.Faustyna KLUCZYCKIEGO prof.Zbigniewa DYMKA
1937	Komendantem Wojskowej Szkoły Muzycznej zostaje kpt.Marian DOROŻYŃSKI
1938	Uroczysty koncert dla uczczenia pamięci marszałka Józefa Piłsudskiego z udziałem orkiestry Wojskowej Szkoły Muzycznej
1939	Rozpoczęcie IV turnusu przerwanego zawieszeniem działalności Szkoły
1939 kwiecień	Jeden z ostatnich koncert ów Wojskowej Szkoły Muzycznej, nagrany przez Polskie Radio, poświęcony muzyce religijnej
1939 sierpień	Rozwiązanie Szkoły decyzją Ministra Spraw Wojskowych w związku z wybuchem II wojny światowej
1939-1945	Udział absolwentów Wojskowej Szkoły Muzycznej w działaniach wojennych na różnych frontach
1960	Utworzenie przez Ministerstw Obrony Narodowej – w Podoficerskiej Szkole Zawodowej w Elblągu-Kompanii Muzycznej
1960-1962	Mianowanie na stanowisko Komendanta szkoły por. Mieczysława ABRASZKA -nadanie szkole imienia Rodziny Nalazków; wręczenie sztandaru

1960-1972	W tych latach szkołę kończy 152 muzyków
1970-1992	Udział szkoły w Festiwalu Piosenki Żołnierskiej w Kołobrzegu;(orkiestra, chór, soliści, zespoły kameralne)
1972 sierpień	Przekształcenie kompanii muzycznej przy PSzZ w Wojskową Szkołę Muzyczną II st.
1973	Ostatnia promocja absolwentów Kompanii Muzycznej (7 absolwentów)
1975	Komendantem WSzM II st. zostaje ppłk Bolesław RAJZER
1977 listopad	Przeniesienie WSzM II st. do Gdańska na teren JW 3455 przy ul. Łąkowej
1979 wrzesień	Koncert z okazji 40 rocznicy wybuchu II wojny światowej oraz udział w uroczystości odsłonięcia Pomnika Pocztowców w Gdańsku
1980-2000	Udział zespołów kameralnych, muzyków instrumentalistów WSzM II stopnia i WLM w Ogólnowojskowych Przeglądach Muzycznych- Świeradów Zdrój
1984-17 lipca	Przekształcenie WSzM II st. w 5-letnie Wojskowe Liceum Muzyczne (integracja kształcenia muzycznego, ogólnokształcącego i wojskowego)
1986	Komendantem Wojskowego Liceum Muzycznego zostaje płk Franciszek SUWAŁA
1988-1 wrzesień	Nadanie WLM w Gdańsku imienia Karola Kurpińskiego- wybitnego muzyka i pedagoga
1988	Umieszczenie na gmachu Akademii muzycznej w Katowicach tablicy pamiątkowej: „W tym gmachu w latach 1930-1939 mieściła się Wojskowa Szkoła Muzyczna”
1988 maj	Pierwszy egzamin dojrzałości w WLM
1990 czerwiec	Wizyta w WLM Wiceministra Obrony Narodowej Bronisława Komorowskiego
1990-11listopad	Wręczenie z okazji 72 rocznicy odzyskania niepodległości Wojskowemu Liceum Muzycznemu sztandaru ufundowanego przez ks. Prałata Henryka JANKOWSKIEGO
1988-1992	Promocje absolwentów WLM w Łodzi i Elblągu
1991 czerwiec	Spotkanie z papieżem- Polakiem- Janem Pawłem II w Zegrzu Pomorskim
1992 luty	Wizyta Wiceministra Obrony Narodowej Romualda Szeremietiewa

1992-2000	Wycieczki i koncertowanie w miastach Europy (Londyn-Haga-Amsterdam-Paryż-Budapeszt-Bratysława-Praga-Wenecja-Monte Casino-Rzym-Watykan)
1993 czerwiec	I promocja absolwentów WLM w Gdańsku (59 mł. chor.)
1939-1996	Prezentacje artystyczne Wojska Polskiego „Arsenał". Udział solistów, zespołów, orkiestry WLM.
1995-2000	Koncert w Watykanie; Spotkanie z papieżem Janem Pawłem II
1995-1996	Brak naboru kandydatów na I rok nauki WLM spowodowany restrukturyzacją orkiestr wojskowych
1995	Przeniesienie siedziby szkoły do gmachu przy ul.Sadowej 1 w Gdańsku oraz usamodzielnienie w zakresie działalności służb logistycznych
1990-2000	Międzynarodowe Spotkania Muzyczne orkiestr Wojskowych Kraków (udział orkiestry, chóru, solistów, tamburmajorek)
1996-1999	Udział w Ogólnopolskim Festiwalu Muzyki Religijnej w Rumii
1998 luty	Wizyta Minister kultury i sztuki Joanny Wnuk-Nazarowej
1984-2000	-udział kadetów WLM w życiu artystycznym Gdańska i Pomorza; -uczestnictwo w widowiskach teatralnych, operowych, TV; -nagrania dla TV i polskiego radia; -prezentacje artystyczne podczas uroczystości państwowych, patriotycznych, religijnych, jubileuszowych, okolicznościowych;
1984-2000	WLM ukończyło i otrzymało stopień mł.chor. 472 absolwentów
2000-23 wrzesień	Uroczystość obchodów 70-lecia wojskowych Szkół Muzycznych

ZAŁĄCZNIK NR 8

ZARZĄDZENIE MINISTRÓW OŚWIATY I WYCHOWANIA ORAZ OBRONY NARODOWEJ z dnia 17 sierpnia 1973 roku w sprawie liceum przy Wyższej Oficerskiej Szkole Lotniczej im. Jana Krasickiego

Na podstawie art. 28 i art. 37 ust. 3 ustawy z dnia 15 lipca 1961 r. o rozwoju systemu oświaty i wychowania (Dz. U. Nr 2, poz.160, z 1971r. Nr 12 poz.115 i z 1972r. Nr 16, poz.114) zarządza się, co następuje:

§ 1. 1. Otwarte przy Wyższej Oficerskiej Szkole Lotniczej im. Jana Krasickiego w Dęblinie eksperymentalne liceum zawodowe realizuje program nauczania szkoły średniej i kształci w zawodzie „mechanik osprzętu lotniczego i urządzeń pokładowych samolotów" przygotowując uczniów teoretycznie i praktycznie do służby w lotnictwie wojskowym.

2. Liceum działa w oparciu o ramowy statut liceum zawodowego, z uwzględnieniem zmian wynikających z niniejszego zarządzenia.

3. Nazwa liceum brzmi: „Liceum Lotnicze przy Wyższej Oficerskiej Szkole Lotniczej im. Jana Krasickiego w Dęblinie".

§ 2. 1. Liceum Lotnicze jest placówką resortu Oświaty i Wychowania.

2. Nadzór pedagogiczny nad liceum sprawuje kuratorium Okręgu Szkolnego Warszawskiego.

3. W zakresie bezpośredniej działalności dydaktyczno-wychowawczej oraz administracyjno-gospodarczej liceum podlega również nadzorowi sprawowanemu przez Komendanta Wyższej Oficerskiej Szkoły Lotniczej.

§ 3. 1. Minister Oświaty i Wychowania określa plany i programy nauczania przedmiotów zawodowych i ogólnokształcących w liceum.

2. Programy wychowania społeczno-politycznego, przysposobienia obronnego oraz wychowania fizycznego, jak również zajęć pozalekcyjnych, określa minister Obrony narodowej w porozumieniu z Ministrem Oświaty i Wychowania.

§ 4. 1. Na czele Liceum Lotniczego stoi dyrektor. Dyrektor liceum działa przy pomocy zastępców:

a- do spraw wychowawczych;
b- do spraw dydaktycznych;
c- do spraw administracyjnych.

2. W Liceum Lotniczym tworzy się ponadto następujące stanowiska:

a- opiekunów poszczególnych roczników uczniów,
b- kierownika internatu,
c- kierownika warsztatów,
d- bibliotekarza,
e- kierownika świetlicy.

3. Dyrektorem liceum, zastępcą dyrektora ds. wychowawczych, kierownikiem internatu oraz opiekunami poszczególnych roczników uczniów są oficerowie zawodowi wyznaczeni do wykonywania zadań poza wojskiem.

4. Zastępców dyrektora liceum ds. dydaktycznych i administracyjnych, nauczycieli, wychowawców oraz pracowników wymienionych w ust.2 lit. b-e i innych pracowników godnie z potrzebami, powołuje (zatrudnia) Kuratorium Okręgu Szkolnego Warszawskiego; kandydatury podlegają uzgodnieniu z komendantem Wyższej Oficerskiej Szkoły Lotniczej.

§ 5. Dyrektor liceum obowiązany jest, po uzyskaniu akceptacji Komendanta Wyższej Oficerskiej Szkoły Lotniczej, do przekładania Kuratorowi Okręgu Szkolnego Warszawskiego ocen i analiz dotyczących działalności liceum oraz danych przewidzianych w obowiązujących przepisach o planowaniu i sprawozdawczości.

§ 6. 1. Do zadań zastępcy dyrektora liceum ds. wychowawczych, należy organizowanie i kontrolowanie pracy wychowawczej w liceum oraz kierowanie nią w zakresie zleconym przez dyrektora liceum, a w szczególności:

1) czuwanie nad należytą realizacja celów wychowawczych liceum w przystosowaniu do potrzeb dalszego kształcenia absolwentów w Wyższej Oficerskiej Szkole Lotniczej,
2) organizowanie doskonalenia metod pracy wychowawczej nauczycieli i wychowawców klas,
3) hospitowanie zajęć szkolnych,
4) organizowanie i nadzór nad realizacją rozszerzonego programu przysposobienia obronnego oraz szkolenia teoretyczno-praktycznego z zakresu modelarstwa, szybownictwa i szkolenia na samolotach tłokowych w czasie pozalekcyjnym i pozaszkolnym,

5) sprawowanie opieki i pomoc w pracy organizacji młodzieżowych i samorządu uczniowskiego,
6) utrzymywanie kontaktów i współpracy z rodzicami (opiekunami) uczniów oraz łączności z absolwentami.

2. Zastępca dyrektora ds. wychowawczych zastępuje dyrektora liceum w czasie jego nieobecności.

3. Zadania pozostałych zastępców dyrektora określa statut liceum zawodowego.

§ 7. 1. Nauczanie i wychowanie liceum opiera się na pracy nauczycieli z uczniem, a w szczególności wychowawców klas jak również opiekunów roczników – realizowanej w czasie zajęć lekcyjnych oraz pozalekcyjnych, w kołach zainteresowań i na letnich obozach wypoczynkowo-szkoleniowych.

§ 8. 1. Dniami wolnymi od nauki szkolnej są dni ustawowo wolne od pracy, ferie szkolne i inne dni uznane przez Ministra Oświaty i Wychowania, jak również Dzień Wojska Polskiego – 12 października oraz Dzień Święta lotnictwa i Dzień Podchorążego.

§ 9. 1. Do klasy pierwszej Liceum Lotniczego mogą być przyjęci kandydaci o odpowiednich walorach moralnych, którzy:
1) posiadają obywatelstwo polskie;
2) nie ukończyli 16 roku życia;
3) posiadają odpowiednią zdolność fizyczną i psychiczną a w szczególności rokującą zakwalifikowanie ich w przyszłości do służby w powietrzu, stwierdzoną badaniami lotniczo-lekarskimi;
4) przedłożą:
    a. świadectwo ukończenia 8 klas szkoły podstawowej,
    b. pisemna zgodę przedstawiciela ustawowego (rodziców, opiekunów) na podjęcie nauki w Liceum Lotniczym;
5) złożą potwierdzone przez przedstawiciela ustawowego zobowiązanie do:
    a. wstąpienia, po ukończeniu nauki w Liceum Lotniczym do Wyższej Oficerskiej Szkoły Lotniczej w charakterze kandydata na żołnierza zawodowego, a gdyby nie pozwalał na to stan zdrowia – do innej wyższej oficerskiej szkoły,
    b. zwrotu kosztów wyżywienia i umundurowania poniesionych przez wojsko w okresie nauki w razie gdyby zostali wydaleni z Liceum Lotniczego lub zwolnieni na ich prośbę, albo po ukończeniu nauki w Liceum wnieśli prośbę o nie

powoływanie ich do czynnej służby wojskowej w charakterze kandydata na żołnierza zawodowego.

2. Wzór zobowiązania, o którym mowa w ust. 1 pkt 5 określa załącznik Nr 1 do zarządzenia.

§ 10. 1. Podanie o przyjęcie do Liceum Lotniczego kandydaci wnoszą do dyrektora liceum. Do podania powinny być załączone dokumenty o których mowa w § 9 ust. 1 pkt 4 i 5.

2. Kandydatów odpowiadających wymaganym warunkom dyrektor liceum wzywa na egzamin wstępny.

§ 11. 1. Kandydaci do Liceum Lotniczego zdają egzamin wstępny na zasadach określonych przez Ministra Oświaty i Wychowania.

2. Zasady sprawdzianu z wychowania fizycznego określają organy wojskowe.

3. Kandydaci wezwani na badania lekarskie i egzamin wstępny otrzymują od organów wojskowych w czasie egzaminów bezpłatne wyżywienie według należności żywnościowej szkolnej, określonej w przepisach wojskowych.

§ 12. 1. Uczniowie Liceum Lotniczego otrzymują bezpłatnie od organów wojskowych:

1) wyżywienie według należności żywnościowej szkolnej, określonej w przepisach wojskowych;
2) zakwaterowanie w internacie;
3) wyposażenie mundurowe, zgodnie z tabela stanowiącą załącznik Nr 2;
4) wojskowa pomoc leczniczą, w zakresie i na zasadach określonych dla żołnierzy pełniących służbę w charakterze kandydatów na żołnierzy zawodowych;
5) podręczniki i inne materiały związane z przygotowywaniem się do zajęć.

2. Ponadto uczniowie korzystają jeden raz w roku w okresie w okresie wakacji letnich z przejazdu na koszt wojska z Dęblina do miejsca stałego zamieszkania najbliższych członków rodziny (rodziców, opiekunów) i z powrotem.

3. Uczniowie Liceum Lotniczego podlegają ubezpieczeniu na koszt wojska:

1) od następstw nieszczęśliwych wypadków – na zasadach obowiązujących w szkolnictwie,
2) od odpowiedzialności cywilnej za szkody, które mogą wyrządzić osobom trzecim podczas szkolenia lub w związku z nim.

§ 13. 1. W wyjątkowych przypadkach uczeń wyróżniający się szczególnymi uzdolnieniami i uzyskujący wybitne osiągnięcia w nauce może być na wniosek Rady Pedagogicznej, za zgoda Komendanta Wyższej Oficerskiej Szkoły Lotniczej wydaną w porozumieniu z Kuratorem Okręgu Szkolnego Warszawskiego, przeniesiony przed upływem roku szkolnego na naukę do klasy wyższej, po uprzednim zaliczeniu materiału obowiązującego w klasie niższej.

§ 14. Uczniowie Liceum Lotniczego spędzają jeden miesiąc ferii letnich na koszt wojska na obozach zorganizowanych.

§ 15. 1. Liceum Lotnicze pokrywa wydatki osobowe z budżetu terenowego wojewódzkiej rady narodowej oraz prowadzi w tym zakresie gospodarkę finansową zgodnie z przepisami o wykonywaniu budżetu państwa i o rachunkowości budżetowej.

§ 16. Liceum Lotnicze może prowadzić korespondencyjne (zaoczne) kształcenie podoficerów zawodowych lotnictwa w zakresie liceum zawodowego w specjalnościach wymienionych w § 1.

§ 17. Zarządzenie wchodzi w życie z dniem podpisania.

Minister Oświaty i Wychowania: **Jerzy Kuberski**

Minister Obrony Narodowej: **w.z. gen.dyw. Józef Urbanowicz**
Wiceminister Obrony Narodowej

ZAŁĄCZNIK NR 9

Załącznik Nr 1 i 2 do zarządzenia Ministrów Oświaty i Wychowania oraz Obrony Narodowej z dnia 17 sierpnia 1973r. (poz.97)

ZOBOWIĄZANIE

W związku z ubieganiem się o przyjęcie mnie na naukę do Liceum Lotniczego przy Wyższej Oficerskiej Szkole Lotniczej im. Jana Krasickiego w Dęblinie
ja.....
(Nazwisko i imię)
.....
(Imiona rodziców, data i miejsce urodzenia, miejsce zamieszkania)
oświadczam, że przepisy Regulaminu uczniowskiego Liceum Lotniczego są mi znane oraz

zobowiązuję się do:

1. przestrzegania przepisów wymienionego regulaminu,
2. wstąpienia, po zakończeniu nauki w liceum Lotniczym, do Wyższej Oficerskiej Szkoły Lotniczej w charakterze kandydata na żołnierza zawodowego, a gdyby nie pozwalał na to stan zdrowia – do innej wyższej szkoły oficerskiej,
3. zwrotu kosztów wyżywienia i umundurowania poniesionych przez wojsko w okresie nauki w razie wydalenia mnie z Liceum albo zwolnienia na własna prośbę, albo gdybym po ukończeniu nauki na moją prośbę nie został powołany do czynnej służby wojskowej w charakterze kandydata na żołnierza zawodowego.

.....dnia.....19.....r. .....
(podpis ubiegającego się o przyjęcie do Liceum Lotniczego)

Ja .....
(imię i nazwisko, miejsce zamieszkania)
jako przedstawiciel ustawowy (ojciec, matka, opiekun) małoletniego
.....
(imię i nazwisko małoletniego)
wyrażam zgodę na podjęte przez niego zobowiązanie oraz

zobowiązuję się

do zwrotu kosztów, o których mowa wyżej w pkt 3, w razie zaistnienia tych okoliczności przed osiągnięciem przez niego pełnoletności.

.....dnia.....19.....r. .....
(podpis przedstawiciela ustawowego)

.....
(imię i nazwisko ucznia Liceum Lotniczego, imię ojca)
Po uzyskaniu pełnoletności potwierdzam treść drugostronnego zobowiązania.
.....dnia.....19.....r. .....
(podpis ucznia)

Uwaga : Wysokość kosztów poniesionych przez wojsko ustala się na podstawie cenników wojskowych i tabel należności obowiązujących w czasie odbywania nauki w Liceum Lotniczym.

Tabela ubiorcza ucznia Liceum Lotniczego

Lp	Nazwa przedmiotu	Jedn.miary	Ilość	Okres używalności w latach
1	Beret wyjściowy	szt.	1	2
2	Beret roboczy	szt.	1	2
3	Płaszcz sukienny	szt.	1	2
4	Olimpijka szewiot. (zimowa)	szt.	1	2
5	Spodnie szewiotowe	szt.	1	2
6	Krawat	szt.	1	2
7	Szalik	szt	1	2
8	Rękawiczki zimowe	par	1	1
9	Koszula wyjściowa	szt.	1	2
10	Koszula zimowa	szt.	2	2
11	Koszulka gimnastyczna	szt.	2	1
12	Kalesony	szt.	2	1
13	Spodenki gimnastyczne	szt	2	1
14	Pidżama dwuczęściowa	kpl.	2	2
15	Chustki do nosa	szt.	2	1
16	Wiatrówka tropik.	szt.	2	2
17	Spodnie tropik.	szt.	1	2
18	Skarpety letnie elastyczne	par	1	1
19	Skarpety zimowe	par	2	1
20	Półbuty (służb.) wyjściowe	par	2	1
21	Botki zimowe	par	1	1
22	Pantofle gimnastyczne	par	1	1
23	Pasek do spodni	szt.	1	4
24	Szczotka do ubrania	szt.	1	2
25	Szczotka do obuwia	szt.	1	1
26	Mazak	szt.	1	1
27	Woreczek na przybory	szt	1	1

Tabela należności specjalnych

Lp	Nazwa przedmiotu	Jedn.miary	Ilość	Okres używalności w latach
1	Beret wyjściowy	szt.	1	1
2	Beret roboczy	szt.	1	
3	Płaszcz sukienny	szt.	1	
4	Olimpijka szewiot. (zimowa)	szt.	1	
5	Spodnie szewiotowe	szt.	1	
6	Krawat	szt.	1	
7	Szalik	szt	1	
8	Rękawiczki zimowe	par	1	
9	Koszula wyjściowa	szt.	1	
10	Koszula zimowa	szt.	2	
11	Koszulka gimnastyczna	szt.	2	
12	Kalesony	szt.	2	
13	Spodenki gimnastyczne	szt	2	
14	Pidżama dwuczęściowa	kpl.	2	
15	Chustki do nosa	szt.	2	
16	Wiatrówka tropik.	szt.	2	
17	Spodnie tropik.	szt.	1	
18	Skarpety letnie elastyczne	par	1	
19	Skarpety zimowe	par	2	
20	Półbuty (służb.) wyjściowe	par	2	
21	Botki zimowe	par	1	
22	Pantofle gimnastyczne	par	1	
23	Pasek do spodni	szt.	1	
24	Szczotka do ubrania	szt.	1	
25	Szczotka do obuwia	szt.	1	
26	Mazak	szt.	1	
27	Woreczek na przybory	szt	1	

Tabela należności specjalnych

Lp	Nazwa przedmiotu	Jedn.miary	Ilość	Okres używalności w latach
	Wyposażenie pościelowe			
1	Koc wełniany	szt.	2	6
2	Prześcieradło	szt.	2	2
3	Poduszka	szt.	1	6
4	Koperta na koc	szt.	2	2
5	Poszewka na poduszkę	szt.	2	2
6	Materac koszarowo-polowy	kpl.	1	6
7	Podkład pod materac	szt.	1	6

ZAŁĄCZNIK NR 10

Przyrzeczenie

uczniów Ogólnokształcącego Liceum Lotniczego im. Żwirki i Wigury

- Ja uczeń Ogólnokształcącego Liceum Lotniczego / w obecności dostojnych gości, naszych rodziców i nauczycieli /

Przyrzekam uroczyście /

a) Swoim działaniem, zachowaniem i postawą / rozsławić dobre imię naszej szkoły. /

b) Okazywać należny szacunek osobom starszym, / nauczycielom i wychowawcom / sumiennie wykonywać polecenia przełożonych. /

c) Pilnie zdobywać wiedzę i umiejętności lotnicze. /

d) Być przykładnym zdyscyplinowanym i koleżeńskim uczniem. /

e) Wzorować się na naszych patronach Żwirce i Wigurze. /

f) Przyswajać sobie cechy i cnoty przyszłego oficera Wojska Polskiego. /

g) Codzienną nauką przyczyniać się do rozkwitu naszej ojczyzny Rzeczpospolitej Polskiej. /

Treść przyrzeczenia uczniów LL nie odbiegała od ww. Różnice występowały w punktach :

- f ...oficera LWP
- g...Ojczyzny PRL.

ZAŁĄCZNIK NR 11

Wstęp do Konstytucji OLL.

My nauczyciele, uczniowie i rodzice świadomi wszelkich patriotycznych i bohaterskich tradycji polskiego lotnictwa, a zarazem chwalebnych dziejów szkolnictwa wojskowego, pragnąc zapewnić obecnym i przyszłym pokoleniom bezpieczeństwo polskiego nieba, a ojczyźnie przysporzyć wykształconych, odpowiedzialnych, zdyscyplinowanych i wiernych ogólnoludzkim wartościom obywateli, uchwalamy niniejszą Konstytucję, aby chlubnie świadczyła o Naszej Szkole i stanowiła jej prawny fundament.

Ślubujemy jej poszanowanie teraz i w przyszłości.

ZAŁĄCZNIK NR 12

Decyzja nr 126/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 30 czerwca 1999 r.

w sprawie przeprowadzenia eksperymentu z zakresu edukacji obronnej młodzieży

W ramach realizacji funkcjonowania systemu edukacji obronnej, wprowadzenia rozwiązań organizacyjno-funkcjonalnych i uregulowań prawnych, mających na celu wypracowanie nowoczesnego modelu szkolenia wojskowego młodzieży, pozwalającego na pozyskanie na potrzeby Sił Zbrojnych podoficerów przy jednoczesnym zmniejszeniu kosztów tego szkolenia

ustalam:

1. Podsekretarz Stanu do spraw Społecznych i Parlamentarnych:
- zorganizuje eksperyment mający na celu utworzenie w szkołach średnich - zaś po roku 2002 w szkołach ponadgimnazjalnych, klas o profilu wojskowym;
- powoła zespół koordynujący przeprowadzenie eksperymentu;
- po zakończeniu eksperymentu przedstawi mi wnioski i propozycje w zakresie zmian organizacyjnych i niezbędnych regulacji prawnych.

2. Dowódca Wojsk Lądowych zawrze porozumienia - na wniosek właściwych organów samorządu terytorialnego - w sprawie utworzenia klas o profilu wojskowym w szkołach wymienionych w załączniku nr 1 do decyzji.

3. Dowódca Wojsk Lotniczych i Obrony Powietrznej zawrze porozumienie na wniosek właściwych organów samorządu terytorialnego - w sprawie utworzenia klas o profilu wojskowym w szkołach wymienionych w załączniku nr 2 do decyzji.

4. Dowódca Marynarki Wojennej zawrze porozumienia - na wniosek właściwych organów samorządu terytorialnego - w sprawie utworzenia klas o profilu wojskowym w szkołach wymienionych w załączniku nr 3 do decyzji.

5. Szef Sztabu Generalnego Wojska Polskiego wyda dokumenty organizacyjne umożliwiające przeprowadzenie eksperymentu.

6. Osoby zajmujące kierownicze stanowiska w Ministerstwie oraz dyrektorzy (szefowie) komórek organizacyjnych Ministerstwa, w ramach swoich kompetencji:

- włączą się do prac związanych z organizacją i przebiegiem eksperymentu oraz wydadzą wytyczne;
- wytypują przedstawicieli do składu zespołu koordynującego przebieg eksperymentu.

7. Finansowanie eksperymentu nastąpi w ramach budżetów dowództw rodzajów sił zbrojnych.

8. Decyzja wchodzi w życie po upływie 7 dni od podpisania.

MINISTER OBRONY NARODOWEJ

Janusz ONYSZKIEWICZ

ZAŁĄCZNIK NR 13

Decyzja nr 16
Podsekretarza Stanu do Spraw Społecznych I Parlamentarnych
z dnia 31 sierpnia 1999 r.

w sprawie: przeprowadzenia eksperymentu z zakresu edukacji obronnej młodzieży

Zgodnie z decyzją Ministra Obrony Narodowej nr 126/MON z dnia 30 czerwca 1999 r. w sprawie przeprowadzenia eksperymentu z zakresu edukacji obronnej młodzieży

postanawiam:

1. Powołać zespół w składzie:

I ZASTĘPCA
- płk Józef MARCZAK

II ZASTĘPCA
- płk Wiesław GÓRSKI

SEKRETARZ
- płk Andrzej JANICKI

CZŁONKOWIE:
- płk Andrzej CZUBIN
- płk Eugeniusz HERC
- kmdr Władysław PODEBRY
- płk Stefan WOŹNIAK
- ppłk Mirosław KALIŃSKI
- ppłk ks. Sławomir ŻARSKI
- mjr Tomasz BASZCZYŃSKI
- por. Tomasz BULIRA
- por. Robert SUWIŃSKI
- Pani Jolanta DOBRZYŃSKA
- Pan Ryszard SZUBAŃSKI
- Pani Teresa PAWŁOWSKA

2. Do obowiązków zespołu należy:

- koordynowanie przeprowadzenia eksperymentu mającego na celu utworzenie w szkołach średnich – zaś po roku 2002 w szkołach ponadgimnazjalnych – klas o profilu wojskowym;
- przedstawienie po przeprowadzeniu eksperymentu sprawozdania o jego przebiegu wraz z wnioskami i propozycjami w zakresie zmian organizacyjnych w systemie edukacji obronnej i niezbędnych regulacji prawnych.

3. Dyrektor Departamentu Społeczno-Wychowawczego zrealizuje zadania zawarte w „Porozumieniu o współpracy między Ministrem Obrony Narodowej i Ministrem Edukacji Narodowej w zakresie działalności dydaktyczno-wychowawczej, naukowo-badawczej i organizacyjno-logistycznej". Oraz w Aneksie Nr 2 „Porozumienia...".

6. Decyzja wchodzi w życie z dniem podpisania.

P O D S E K R E T A R Z S T A N U
W MINISTERSTWIE OBRONY NARODOWEJ
DO SPRAW SPOŁECZNYCH I PARLAMENTARNYCH

Robert LIPKA

BIBLIOGRAFIA

I. ŹRÓDŁA ARCHIWALNE.

Centralne Archiwum Wojskowe w Warszawie.

1. Akta Generalnego Inspektoratu Piechoty, t.21, Tymczasowy statut szkół podoficerskich.
2. Dodatek tajny do Dz.R. nr 3 poz. 19 z 11.04.1932r.
3. Dz. R. nr 27 poz. 347 z 31.08.1931r.
4. Dz. R. nr 30 poz. 326 z 02.11.1928r.
5. GISZ, Akta Biura Inspekcji, t.793, Rozkaz Szefa Departamentu Piechoty z 22.05.1937r.
6. Zespół Akt MSWojsk., Akta Oddziału III Sztabu MSWojsk., t.2, Zarys budowy instytucji podoficerów Armii Polskiej z 14.02.1919r.
7. Zespół Akt MSWojsk., Akta Departamentu Dowodzenia Ogólnego, t.33, Opinia Szefa Sztabu Generalnego nt. projektu planu pokojowego szkolenia podoficerów.
8. Zespół Akt MSWojsk., Akta Departamentu Piechoty, t.41, Instrukcja wychowania uczniów SPPdM z 1931r.
9. Zespół Akt MSWojsk., Akta Departamentu Piechoty, t.73, Pismo I wiceministra spraw wojskowych z 01.04.1936r.
10. Zespół Akt MSWojsk., Akta SPPdM nr 1, t.13, wykaz uposażenia podoficerów za maj 1929r.
11. Zespół Akt Szkół Wojskowych, Akta SPPdM nr 1, t.3, Rozkaz dzienny nr 191 z 22.08.1931r.
12. Zespół MSWojsk., Akta Oddziału III Sztabu MSWojsk., t.66, Pismo Komendanta CSPP nr 1 w Chełmie z 05.08.1921r.

II. DECYZJE, ROZKAZY, ZARZĄDZENIA, WYTYCZNE.

1. Decyzja nr 126/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 30 czerwca 1999r.,w sprawie przeprowadzenia eksperymentu z zakresu edukacji obronnej młodzieży.Dz.R.1999 poz.1
2. Decyzja nr 16 Podsekretarza Stanu ds. Społecznych i Parlamentarnych z dnia 31 sierpnia 1999r., w sprawie przeprowadzenia eksperymentu z zakresu edukacji obronnej młodzieży, Warszawa 1999r.
3. Doktryna Szkoleniowa Sił Zbrojnych RP-2010, Sztab Generalny 1954/95.
4. Konstytucja Ogólnokształcącego Liceum Lotniczego im. Żwirki i Wigury w Dęblinie, Opracowano pod redakcją dyrektora OLL, Biblioteka uczelniana WSOSP.

5. Meldunek o funkcjonowaniu liceów wojskowych w roku 1987/1988, Głównego Inspektora OT,[w:] Zbiory płk. Wójcika z byłego Zarządu Szkolenia Poza Wojskiem.
6. Meldunek w sprawie funkcjonowania liceów wojskowych w nowych warunkach ekonomiczno-społecznych, MON – Główny Inspektor OT z 12.03.1990r.,[w:] Zbiory płk. Wójcika z byłego Zarządu Szkolenia Poza Wojskiem.
7. Pismo nr 114 z 26.03.1990r.,[w:] Zbiory płk. Wójcika z byłego Zarządu Szkolenia Poza Wojskiem.
8. Pismo nr 123 z dnia 30.03.1989r.,[w:] Zbiory płk. Wójcika z byłego Zarządu Szkolenia Poza Wojskiem.
9. Pismo nr 195 z dnia 29.05.1988r.,[w:] Zbiory płk. Wójcika z byłego Zarządu Szkolenia Poza Wojskiem.
10. Program nauczania dla szkół gimnazjalnych. Ścieżka edukacyjna Obrona Cywilna Decyzja DKW – 4014-121/99,Opracował zespół redakcyjny w składzie Tadeusz SIUDA, Marian STEBELSKI, Krzysztof M. ZACZEK ZACZYŃSKI.
11. Program nauczania przedmiotu technika w Ogólnokształcącym Liceum Lotniczym, Opracowano pod redakcją dyrektora OLL, Biblioteka uczelniana WSOSP, Dęblin 1992r.
12. Program nauczania przysposobienia wojskowego w Ogólnokształcącym Liceum Lotniczym, Opracowano pod redakcją dyrektora OLL, Biblioteka uczelniana WSOSP, Dęblin 1992r.
13. Program nauczania wychowania fizycznego w Ogólnokształcącym Liceum Lotniczym, Opracowano pod redakcją dyrektora OLL, Biblioteka uczelniana WSOSP, Dęblin 1992r.
14. Program szkolenia uczniów pilotów- szkolenie teoretyczne i praktyczne, Opracowano pod redakcją dyrektora OLL, Biblioteka uczelniana WSOSP, Dęblin 1992r.
15. Program wychowania ideowo-politycznego i kulturalnego uczniów Liceum Lotniczego i podchorążych WOSL, Biblioteka uczelniana WSOSP, Dęblin 1985r.
16. Przyrzeczenie uczniów Ogólnokształcącego Liceum Lotniczego im. Żwirki i Wigury, Opracowano pod redakcją dyrektora OLL, Biblioteka uczelniana WSOSP
17. Regulamin Ogólny SZ RP, Warszawa 1994r.
18. Tezy wystąpienia Szefa GZSzB WP na posiedzeniu zespołu MON w dniu 22.01.1992r. nt. "Propozycje zmian w systemie funkcjonowania liceów wojskowych",[w:] Zbiory płk. Wójcika z byłego Zarządu Szkolenia Poza Wojskiem.
19. Zakres działania komórek organizacyjnych i obowiązki osób funkcyjnych podległych bezpośrednio dyrektorowi OLW,[w:] Zbiory płk. Wójcika z byłego Zarządu Szkolenia Poza Wojskiem.

20. Zarządzenie Ministra Obrony Narodowej oraz Oświaty i Wychowania z dnia 12.02.1985r. w sprawie eksperymentalnego prowadzenia przysposobienia wojskowego młodzieży w wybranych szkołach zawodowych, Dz. U. MOiW nr 1 z dnia 12.02.1985r. poz. 4
21. Zarządzenie Ministra Obrony Narodowej oraz Kultury i Sztuki z dnia 17.07.1984r. w sprawie przekształcenia Wojskowej Szkoły Muzycznej II stopnia w Gdańsku w Wojskowe Liceum Muzyczne, Dz.R.1984 poz. 54
22. Zarządzenie Ministra Oświaty i Wychowania oraz Obrony Narodowej z dnia 10.04.1985r.,w sprawie Liceów Wojskowych, Warszawa 1985r.
23. Zarządzenie Ministrów Oświaty i Wychowania oraz Obrony Narodowej z dnia 17.08.1973r.,w sprawie Liceum Lotniczego przy Wyższej Oficerskiej Szkole Lotniczej im. Jana Krasickiego, Dz.R. nr 20
24. Zarządzenie nr 9/85 Ministra Oświaty i Wychowania z dnia14.08.1985r. w sprawie statutu liceum wojskowego, Warszawa 1985r.

III. STRONY INTERNETOWE.

1. www.bbn.gov.pl
2. www.kuratorium.gda.pl
3. www.wp.mil/mon/2-3- n.htm
4. www.greendevils.pl/f-to-f/ot/obrona.html

IV. OPRACOWANIA.

1. A.R. Tygrysy z Bełchatowa, [w:] Żołnierz Polski nr 7, Warszawa 2001r.
2. BABULA Julian: Wojsko Polskie 1945-1989, próba analizy operacyjnej, Warszawa 1988r.
3. BARSZCZEWSKI Zdzisław: Bliżej spraw wojska i obronności kraju, [w:] Żołnierz Wolności nr 138, Warszawa 1983r.
4. BEDNAREK Józef, BIEŃKOWSKI Jerzy, STĘPIEŃ Ryszard: Proces kształcenia wojskowego, Warszawa 1994r.
5. BERLING Zygmunt: Oficer, Warszawa 1931r.
6. BERLIŃSKI Tadeusz: Przygotowanie żołnierzy do działania w sytuacjach nadzwyczajnego zagrożenia, [w:] Vademecum dydaktyczno-wychowawcze nr 4, Warszawa 2000r.

7. BIENIASZ Tadeusz, SIUDA Tadeusz: Problemy obronności w systemie, Warszawa 1978r.
8. Biuletyn informacyjny „70 lat działalności edukacyjnej Wojskowej Szkoły Muzycznej, Katowice-Elbląg-Gdańsk 1930-2000",Opracował zespół redakcyjny w składzie Jan HRYNIEWIECKI, Edmund SIATKA, Helena SPRENGEL, Elżbieta WERKOWSKA, Jan ZIARNIK, Gdańsk 2000r.
9. BOGALECKI Tadeusz: Polskie Związki Strzeleckie przed I wojną światową, Łódź 1991r.
10. BONKOWICZ-SITTAUER Jerzy: O zakładach naukowych dla podoficerów, [w:] Polska Zbrojna nr 197, Warszawa 1924r.
11. BUKOWSKI Jerzy, BOGALECKI Tadeusz: Instrukcja strzelecka, Łódź 1991r.
12. CHRZANOWSKA Bożena: Uzasadnienie potrzeby istnienia przedmiotu przysposobienie obronne, [w:] Przysposobienie Obronne -Obrona Cywilna w szkole nr 5, Warszawa 1998r.
13. CIESIELSKI Boduen: Metody kształcenia, [w:] Wojsko i Wychowanie nr 9, Warszawa 1994r.
14. ĆWIKLIŃSKI Roman: System gromadzenia zasobów kadr rezerwy na potrzeby SZ, Warszawa 1998r.
15. DĄBROWSKA Anna: Droga do gwiazdek, [w:] Żołnierz Polski nr 4, Warszawa 2002r.
16. Encyklopedia pedagogiczna pod redakcją Wojciecha POMYKAŁO, Warszawa 1993r.
17. FIGAT Jan: Problemy obronności II Rzeczypospolitej, [w:] Wojsko i Wychowanie nr 7, Warszawa 1992r.
18. FULARSKI Marian: Przysposobienie wojskowe w Polsce, Warszawa 1929r.
19. GARLICKI Jan: Społeczeństwo przyszłości, Reformy systemowe i perspektywy świadomości pokolenia Polaków, Warszawa 1995r.
20. GAZARKIEWICZ Jan: Licea wojskowe bez tajemnic, [w:] Żołnierz Wolności nr 114, Warszawa 1989r.
21. GERLACH Ryszard, PODOSKA-FILIPOWICZ Elżbieta: Szkoła i nauczyciel a integracja Europy, Bydgoszcz 1993r.
22. GNITECKI Janusz: Zarys metodologii badań w pedagogice empirycznej, Zielona Góra 1989r.
23. HOŁÓWKO Tadeusz: Oficer Polski, Warszawa 1996r.
24. HOŁYŚ Wacław: Orlęta w inkubatorze, [w:] Wiraże nr 7, Warszawa 1998r.
25. JAGODZIŃSKI Zdzisław: O początkach Szkół Junackich w ZSRR, [w:] Teki historyczne T-20.

26. JANOTA-BZOWSKI Zdzisław: Współczesne zakłady o typie szkół rycerskich, [w:] Polskie Korpusy Kadetów, Warszawa 1923r.
27. JAWORSKI Mieczysław: Korpus Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Warszawa 1984r.
28. KACZOROWSKI Tadeusz: Wojskowe kształcenie studentów w Polsce, [w:] Vademecum dydaktyczno-wychowawcze nr 6, Warszawa 2001r.
29. KALIŃSKI Mirosław: Kształcenie wojskowe studentów i absolwentów wyższych uczelni u progu XXI wieku, [w:] Vademecum dydaktyczno-wychowawcze nr 7, Warszawa 2001r.
30. KANARSKI Leszek: Dowódca w sytuacjach społecznych, Warszawa 1997r.
31. KANARSKI Leszek, ŚWINIARSKI Janusz: Przemiany myślenia w wojsku. O bezpieczeństwie, przywództwie, przymusie i dyscyplinie, Warszawa 1997r.
32. KARDAS Jarosław: Edukacja obronna w Polsce część 1, Warszawa 1999r.
33. KARDAS Jarosław: Nauczyciel menedżerem edukacji obronnej młodzieży, [w:] Edukacja obronna młodzieży na przełomie wieków, Kraków 1999r.
34. KOŁODZIEJ Adolf: Szkoły Junaków w armii polskiej na wschodzie, [w:] WPH nr 1, Warszawa 1996r.
35. KOMAŃSKI January: Edukacja obronna społeczeństwa determinantem skuteczności przygotowania i funkcjonowania obrony terytorialnej, Edukacja dla bezpieczeństwa, Materiały z konferencji naukowej 24-25.05.1994, Warszawa 1994r.
36. Koncepcja i kierunki przemian edukacji dla bezpieczeństwa, Opracował zespół redakcyjny w składzie Jerzy BIŃKOWSKI, Marek KUCHARSKI, Ryszard STĘPIEŃ, AON wew. 5021/97, Warszawa 1998r.
37. KOT Stanisław: Historia wychowania. Zarys podręcznikowy. Warszawa-Kraków-Lublin-Łódź-Poznań-Wilno-Zakopane 1924r.
38. KOZIELECKI Józef: Rozwiązywanie problemów, Warszawa 1969r.
39. Kształcenie obywatelskie w Siłach Zbrojnych RP, Pod redakcją Ryszarda STĘPNIA, Warszawa 1997r.
40. KULKA Janusz: Przysposobienie wojskowe w Polsce w II RP, [w:] WPH nr 1, Warszawa 1992r.
41. KUNIKOWSKI Jerzy: Dowódcze i wychowawcze przygotowanie w systemie obronnym RP, Warszawa 1995r.
42. KUNIKOWSKI Jerzy: Wybrane problemy edukacji dla bezpieczeństwa, [w:] Biblioteczka Edukacji Obronnej nr 4, Warszawa 2000r.

43. KWAŚNIEWSKI Aleksander: Polska w NATO, [w:] Myśl Wojskowa nr 4, Warszawa 1999r.
44. KWIECIŃSKI Zbigniew: Dylematy i kontrowersje we współczesnych pedagogikach, Warszawa 1993r.
45. KWITKOWSKI Aleksander: Podoficerskie szkoły piechoty dla małoletnich w II RP, [w:] WPH nr 2, Warszawa 1992r.
46. LATOUR Józef: Jaką szkołę pragniemy mieć w Korpusie Kadetów, [w:] Polskie Korpusy Kadetów, Warszawa 1923r.
47. LISOWSKI Witold: Polskie Korpusy Kadetów ,Warszawa 1990r.
48. LISOWSKI Witold: Kadeci w Polsce Ludowej, [w:] WPH nr 4, Warszawa 1977r.
49. LUDWICZAK Stanisław: Podstawy samokształcenia, Warszawa 1967r.
50. ŁOBOCKI Mieczysław: Metody badań pedagogicznych, Warszawa 1978r.
51. MARCZAK Józef, GĄSIOREK Krzysztof: Szkolenie w zakresie powszechnej samoobrony, [w:] Vademecum dydaktyczno-wychowawcze nr 4, Warszawa 2000r.
52. MENDEL Tadeusz: Metodyka pisania prac doktorskich, Poznań 1995r.
53. NOWAK Stefan: Metodologia badań socjologicznych, Warszawa 1970r.
54. ODZEMKOWSKI Janusz: Armia i społeczeństwo II RP, Warszawa 1996r.
55. ODZIEMKOWSKI Janusz: Armia i wieś w II RP, Wrocław 1988r.
56. OKOŃ Wincenty: Słownik Pedagogiczny, Warszawa 1992r.
57. PIETER Józef: Zarys metodologii pracy naukowej, Warszawa 1975r.
58. PIETER Józef: Ogólna metodologia pracy naukowej, Wrocław-Warszawa 1970r.
59. PILCH Tadeusz: Zasady badań pedagogicznych, Warszawa 1995r.
60. POLAŃSKI Władysław: Efektywność procesu kształcenia w wyższej uczelni wojskowej ,Warszawa 1978r.
61. RUDNICKI Bogdan: Działalność wychowawcza w WP cz 1i 2, [w:] Wojsko i Wychowanie nr 5 i 6, Warszawa 1993r.
62. RUDNICKI Bogdan: Kształcenie obywatelskie żołnierzy w toku przemian, Warszawa 1994r.
63. RUSEK Henryk: Szkolenie obronne młodzieży, [w:] Budowa nowego systemu Edukacji Obronnej Młodzieży, Warszawa 1999r.
64. RUTKOWSKI Stanisław: Zarys dziejów polskiego szkolnictwa wojskowego, Warszawa 1990r.

65. SIENKIEWICZ Piotr: Szkolnictwo wojskowe w systemie edukacji narodowej, [w:] Budowa nowego systemu edukacji obronnej młodzieży, Warszawa 1998r.
66. SIUDA Tadeusz, ZACZEK ZACZYŃSKI Krzysztof: Edukacja dla bezpieczeństwa młodzieży szkolnej i akademickiej, [w:] Edukacja dla bezpieczeństwa nr 1, Warszawa 2000r.
67. SKULSKI Zdzisław, KORZECKI Kazimierz: Szkolenie obronne w układzie pozamilitarnym systemu obronnego Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa 1998r.
68. STĘPIEŃ Ryszard: Geneza i czynniki rozwoju edukacji dla bezpieczeństwa, Edukacja dla bezpieczeństwa, Materiały z konferencji naukowej 24-25.05.1994, Warszawa 1994r.
69. STĘPIEŃ Ryszard: Kształcenie obronne w systemie wychowania młodzieży, [w:] Edukacja obronna młodzieży na przełomie wieków, Kraków 1999r.
70. STĘPIEŃ Ryszard: Edukacja dla bezpieczeństwa w świetle przemian we współczesnym świecie, Warszawa 1999r.
71. STĘPIEŃ Ryszard: Współczesny i przyszły kształt wychowania obronnego młodzieży. Materiały z konferencji naukowej zorganizowanej w AON w dniu 19.11.1998r., Warszawa 1999r.
72. SZKUDLAREK Tomasz, ŚLIWERSKI Bogusław: Wyzwania pedagogiki krytycznej i antypedagogiki, Kraków 1992r.
73. SZTOMPKA Piotr: Trauma wielkiej zmiany, Warszawa 2000r.
74. ŚLASKI Jerzy: O reaktywowanie Korpusu Kadetów, [w:] Polska Zbrojna nr 52, Warszawa 1999r.
75. ŚWINIARSKI Janusz: Filozoficzne podstawy edukacji dla bezpieczeństwa, Warszawa 1999r.
76. TREJNIS Zenon: Siły Zbrojne w państwie demokratycznym i autorytarnym, Toruń 1997r.
77. TYRAŁA Paweł: Wartości i cele kształtowania i wychowania obronnego, Rzeszów 1996r.
78. WENC Irena: Kompetentny nauczyciel przysposobienia wojskowego – jego rola w procesie wychowania, [w:] Edukacja obronna młodzieży na przełomie wieków, Kraków 1999r.
79. WIDUCH Mieczysław: Junacka Szkoła Kadetów 1942-1948, [w:] Kombatant nr 1/2, Warszawa 1993r.
80. WIŚNIEWSKI Remigiusz: Młodzież a wojsko – mity a rzeczywistość, [w:] Wychowanie na co dzień nr 7-8, Toruń 1999r.
81. WOŹNIAK Stefan: Przysposobienie wojskowe młodzieży szkolnej i akademickiej jako instrument budowy kadr dowódczych rezerwy dla OT, [w:] Budowa nowego systemu edukacji obronnej młodzieży, Warszawa 1999r.

82. WYDRA Zdzisław: Pogłębianie restrukturyzacji, [w:] Wiraże nr 5, Warszawa 2001r.
83. WYSOCKI Wiesław: Reforma systemu edukacji, [w:] Budowa nowego systemu edukacji obronnej młodzieży, Warszawa 1999r.
84. WYSZCZELSKI Lech: Wychowanie wojskowe w II RP, [w:] Wojsko i Wychowanie nr 1, Warszawa 1991r.
85. ZACZYŃSKI Władysław: Praca badawcza nauczyciela, Warszawa 1995r.
86. ZALEWSKI Sławomir: Polityka bezpieczeństwa państwa a edukacja obronna , [w:] Biblioteczka Edukacji Obronnej nr 7, Warszawa 2001r.
87. ZEGAN Piotr: Wojskowe kształcenie studentów uczelni szczecińskich, [w:] Vademecum dydaktyczno-wychowawcze nr 6, Warszawa 2001r.

BIBLIOTEKA GŁÓWNA - ARCHIWUM
Nr ewid. 55857
Akademii Obrony Narodowej